ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΛΟΓΟΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ.

ACCESSERE

Fragmenta Oeconomicorum

CICERONIS.

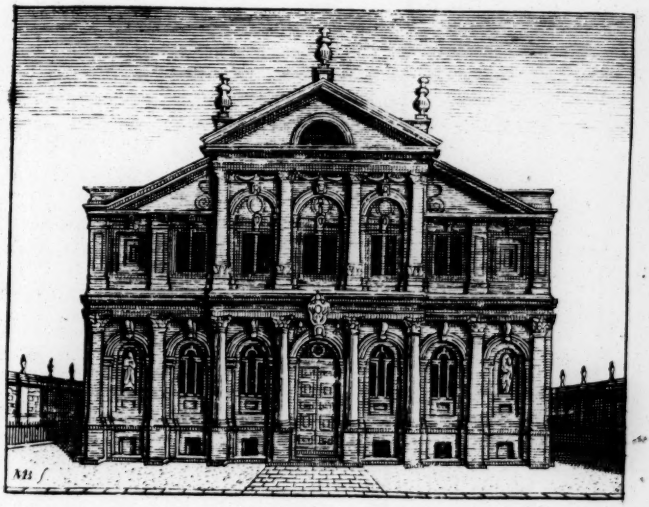

Ex ΘΕΑΤΡΟΥ in ΟΞΟΝΙΑ.

Επι Ϟογονίας ,ψγ.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

(a) ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ.

ΚΕΦ. α'.

ΗΚΟΥΣΑ δή ποτε τοῦ Σωκράτους καὶ περὶ οἰκονομίας τοιάδε διαλεγομένου· εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, ἆρά γε ἡ οἰκονομία ἐπιστήμης τινὸς ὄνομά ἐστιν, ὥσπερ ἡ ἰατρικὴ, καὶ ἡ χαλκευτικὴ, καὶ ἡ τεκτονική; ἔμοι γε δοκεῖ, ἔφη ὁ Κριτόβουλος.

β'. Ἡ καὶ ὥσπερ τούτων τῶν τεχνῶν ἔχοιμεν ἂν εἰπεῖν ὅ, τι ἔργον ἑκάστης, οὕτω καὶ τῆς οἰκονομίας δυναίμεθ' ἂν εἰπεῖν ὅ, τι ἔργον αὐτῆς ἐστι; δοκεῖ γοῦν (ἔφη ὁ Κριτόβουλος) οἰκονόμου ἀγαθοῦ εἶναι, εὖ οἰκεῖν τὰ ἑαυτοῦ οἴκου.

γ'. Ἡ καὶ τὸν ἄλλου δεῖ οἶκον (ἔφη ὁ Σωκράτης)

XENOPHONTIS

De Administratione Domestica

CAP. I.

AUDIVI etiam Socratem aliquando de administratione rei familiaris hujusmodi quædam differentem: Dic mihi, mi Critobule, inquit, estne rei familiaris administratio scientiæ alicujus nomen, ut ars medendi, ut ærariorum, ut fabrilis? Mihi quidem esse videtur, ait Critobulus.

2. An etiam ut de his artibus singulis dicere possumus, quod sit opus cujusque; sic etiam quod domesticæ administrationis opus sit, indicare possimus? Videtur ejus (ait Critobulus) qui rationem administrandæ rei domesticæ bene teneat, opus esse, domum suam recte colere.

3. An non etiam alterius domum

τῆς) εἰ ὑπηρέποι τις αὐτῷ, οὐκ ἂν δύναιτο, εἰ βούλοιτο, εὖ οἰκεῖν, ὥσπερ καὶ σὺ ἑαυτῷ; ὁ μὲν γὰρ τεκτονικὴν ὑπισταμένῳ, ὁμοίως ἂν καὶ ἄλλῳ δυνάιτο ἐργάζεσθαι, ὅ, τι καὶ ἑαυτῷ, καὶ ὁ οἰκονομικὸς γ' ἂν ὡσαύτως. ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες.

λ'. Ἐστιν ἄρα (ἔφη ὁ Σωκράτης) τοῦτῳ τῷ τέχνῃ ὑπισταμένῳ, καὶ εἰ μὴ αὐτὸς τύχοι χρήματα ἔχων, τὰ ἄλλα οἰκονομοῦντα, ὥσπερ καὶ οἰκοδομοῦντα, μισθοφορεῖν; νὴ Δία· καὶ πολλοῦ γε μισθὸν (ἔφη ὁ Κριτόβουλος) φέροιτ' ἄν, εἰ δύναιτο οἶκον ὁμαλαιῶν τελεῖν τε ὅσα δεῖ, καὶ θεραπόντων ποιῶν αὔξειν τὸν οἶκον.

ε'. Οἶκος δὲ τί δοκεῖ ἡμῖν εἶναι); ἆρα ὅσα τις ἔξω τῆς οἰκίας κέκτηται, πάντα δ' οἴκῳ ταῦτά ἐστιν; ἔμοιγ' οὖν (ἔφη ὁ Κριτόβουλος) δοκεῖ, καὶ εἰ μηδ' ἐν τῇ αὐτῇ πόλει εἴη τῷ κεκτημένῳ, πάντα τὸν οἶκον εἶναι), ὅσα τις κέκτηται.

ς'. Οὐκοῦν καὶ ἐχθροὺς κέκτηταί τινες; νὴ Δία, καὶ πολ-

(inquit Socrates) si quis hanc ei committat, & velit ipse, recte colere perinde possit, ut suam? Nam qui artem fabrilem tenet, etiam alii possit elaborare, quod sibi; idemque de administrationis familiaris perito dici potest. Ita mihi, mi Socrates, videtur.

4. Ergone peritus aliquis artis hujus, etiamsi facultates ipse nullas habeat, domum alterius administrando, perinde ut ædificando, pro mercede operam suam locare potest? Ita certe (ait Critobulus) adeoque mercedem amplam accipere potest, si domum sibi traditam perficiendo, qua parte sic poscit usus, ubere rerum copia augere queat.

5. Et quid nobis videtur esse domus? num idem quod domicilium, an vero etiam illa omnia, quæ extra ædes suas quis possidet, domus appellatione veniunt? Mihi sic videtur (ait Critobulus) omnia domo comprehendi, quæ possidet aliquis, etiamsi non sint in eadem civitate, in qua possessor.

6. An non etiam hostes aliqui habent? Etiam multos profecto

πολλούς γε ἔνιοι. ἢ καὶ κτήματα αὐτῶν φήσομεν εἶ τοὺς ἐχθρούς; γελοῖον μέντ' ἂν εἴη, (ἔφη ὁ Κριτόβουλος) εἰ ὁ τοὺς ἐχθροὺς αὔξων, προσέτι καὶ μισθὸν τούτου φέροι.

ζ'. Οπ τοι ἡμῖν ἐδόκει οἰκος ἀνδρὸς εἶ, ὅσῳ κτῆσις. νὴ Δί' (ἔφη ὁ Κριτόβουλος) ὅ, τι γέ τις ἀγαθὸν κέκτηται. ἔμοιγε δοκεῖ καὶ μισθὸν τοῦτο καλῶ. σὺ ἔοικας τὰ ἐχάστῳ ὠφέλιμα, κτήματα καλεῖν. πάνυ μὲν οὖν, ἔφη· τὰ δέ γε βλάπτοντα, ζημίαν ἔγωγε μᾶλλον νομίζω, ἢ κτήματα.

η'. Κἂν ἄρα γέ τις ἵππον πριάμενος, μὴ ὀπίσαιτο αὐτῷ χρῆσθαι, ἀλλὰ καταπίπτων ἀπ' αὐτοῦ κακὰ λαμβάνῃ, ἔστι κτήματα αὐτῷ ἐστιν ὁ ἵππος; ἧκα, εἴπερ τὰ κτήματ' ἐστὶν ἀγαθόν. ἀλλ' ἄρα γε ἡ γῆ ἀνθρώπῳ ἐστὶ κτήματα, ὅστις ὅπως ἐργάζεται αὐτὴν, ὥστε ζημιοῦσθαι ἐργαζόμενος. ἔστι δὲ ἡ γῆ μέντοι κτήματά ἐστιν, εἴπερ ἀντὶ τοῦ τρέφειν, πεινῆν προσκαθάζει.

θ'. Οὐκοῦν καὶ τὰ πρόβατα ὡσαύτως, εἴ τις ἀφὰ τὸ μὴ

fecto nonnulli. Num igitur etiam hoſtes in bonis eorum eſſe dicemus? Ridiculum fuerit (inquit Critobulus) ſi quis hoſtes augendo, præterea mercedem eo nomine accipiat.

7. At nobis videbatur, idem eſſe domum alicujus, & poſſeſſionem. Quidquid ſcilicet (ait Critobulus) boni quis poſſidet. Nec enim ego quod malum eſt, poſſeſſionem & facultates appello. Videris ea facultates appellare, quæ cuique ſint uſui. Omnino, ait. Nam quæ nocent, magis eſſe detrimentum arbitror, quam facultates.

8. At ſi quis equum emens, uti eo neſciat, ſed ab eo delapſus damnum accipiat, non facultates ei ſint hic equus? Non, ſiquidem facultates eſſe bonum aliquid neceſſe eſt. Ergo ne ſolum quidem ei facultates ſunt, qui ſuo cum detrimento ſolum colit. Itidem ſolum eſſe facultates nego, ſi, quum debeat alere, ut eſuriamus, efficit.

9. Ergo idem de ovibus ſtatuendum, ſi quis propterea, quod

μὴ ἐπίστασθαι τοιούτοις χρῆσθαι ζημιοῖτο, οὐδὲ τὰ τοιαῦτα χρήματα τούτῳ εἶη ἄν; οὐκοῦν ἔμοιγε δοκεῖ. οὐκοῦν, ὡς ἔοικε, τὰ μὲν ὠφελοῦντα, χρήματα ἡγῇ, τὰ δὲ βλάπτοντα, οὐ χρήματα. ὕπως.

ι'. Ταὐτὰ ἄρα ὄντα, τῷ μὲν ἐπισταμένῳ χρῆσθαι αὐτῶν ἐκάστοις χρήματά ἐστι, τῷ δὲ μὴ ἐπισταμένῳ, οὐ χρήματα. ὥσπερ γε αὐλοὶ τῷ μὲν ἐπισταμένῳ ἀξίως λόγου αὐλεῖν, χρήματά εἰσι, τῷ δὲ μὴ ἐπισταμένῳ, οὐδὲν μᾶλλον, ἢ ἄχρηστοι λίθοι, εἰ μὴ ἀποδιδοῖτό γε αὐτούς.

ια'. Τοῦτ' οὖν φαίνεται ἡμῖν, ἀποδιδομένοις μὲν οἱ αὐλοὶ χρήματα, μὴ ἀποδιδομένοις δὲ ἀλλὰ κεκτημένοις, οὐ, τοῖς μὴ ἐπισταμένοις αὐτοῖς χρῆσθαι. ὡμολογημένως γε, ὦ Σώκρατες, ὁ λόγος ἡμῖν χωρεῖ, ἐπειδὴ εἴρηται τὰ ὠφελοῦντα, χρήματα εἶναι. μὴ πωλούμενοι μὲν γὰρ, οὐ χρήματά εἰσιν οἱ αὐλοὶ, (οὐδὲν γὰρ χρήσιμοί εἰσιν·) πωλούμενοι δὲ, χρήματα.

ιβ'. Πρὸς ταῦτα δ' ὁ Σωκράτης εἶπεν, ἰὼ ἐπίστασθαί γε πωλεῖν.

ovibus uti neſciat, damnum accipiat, ne oves quidem ei facultates eſſe? Mihi ſane non videntur eſſe. Ergo tu, quemadmodum videtur, ea quæ utilitatem habent, facultates eſſe ducis: quæ vero noceant, minime. Sic eſt.

10. Eadem igitur illi, qui uſum eorum teneat, facultates ſunt: eundem ignoranti, non ſunt facultates. Quemadmodum tibiæ illi, qui canere tibiis egregie norit, facultates ſunt: qui vero neſciat, nihilo magis, quam inutilia ſaxa; niſi eas vendiderit.

11. Rurſus ſcilicet videntur nobis tibiæ, ſi quidem vendantur, facultates eſſe: ſi non vendantur, ſed retineantur ab illis qui uſum earum ignorant, haudquaquam. Sane conſentanea ratione, mi Socrates, noſtra progreditur oratio, quando dictum eſt, ea quæ utilia ſint, facultates eſſe. Nam ſi tibiæ non vendantur, non ſunt facultates, quippe quæ nullam ad rem utiles ſint: venditæ vero, ſunt facultates.

12. Ad quæ Socrates: Si quidem, ait, etiam vendere quis ſciat.

πωλεῖν. εἰ δὲ πωλοίη αὖ τοῖς τοῦτον, ὃς μὴ ἐπίσταιτο χρῆσθαι, οὐδὲ πωλούμενοι εἰσὶ χρήματα, κατά γε τὸν σὸν λόγον. λέγειν ἔοικας, ὦ Σώκρατες, ὅτι οὐδὲ τὸ ἀργύριόν ἐστι χρήματα, εἰ μήτις ἐπίσταιτο χρῆσθαι αὐτῷ.

ιγ'. Καὶ σὺ δέ μοι δοκεῖς ἤπου συνομολογεῖν, ἀφ' ὧν τις ὠφελεῖσθαι δύναται, χρήματα εἶναι. εἰ γοῦν τις χρῷτο τῷ ἀργυρίῳ, ὥστε πριάμενος οἷς ἐταίρας, ἀφ' ταύτῃ κάκιον μὲν τὸ σῶμα ἔχοι, κάκιον δὲ τὴν ψυχήν, κάκιον δὲ τὸν οἶκον, πῶς ἂν ἔτι τὸ ἀργύριον αὐτῷ ὠφέλιμον εἴη; οὐδαμῶς· εἰ μή γε καὶ τὸν ὑοσκύαμον καλούμενον, χρήματα εἶναι φήσομεν, ὑφ' οὗ οἱ φαγόντες αὐτὸν παραπλῆγες γίνονται.

ιδ'. Τὸ μὲν δὴ ἀργύριον, εἰ μήτις ἐπίσταιτο αὐτῷ χρῆσθαι, οὕτω πόρρω ἀπωθείσθω, ὦ Κριτόβουλε, ὥστε μηδὲ χρήματα εἶναι. οἱ δὲ φίλοι, ἢν τις ἐπίσηται αὐτοῖς χρῆσθαι ὥστε ὠφελεῖσθαι ἀπ' αὐτῶν, τί φήσομεν αὐτοὺς εἶναι; χρήματα, νὴ Δί', ἔφη ὁ Κριτόβουλος, καὶ πολύ γε μᾶλλον ἢ τοὺς

sciat. Si vero vendat ei qui uti nequeat; ne venditæ quidem facultates sunt, uti tu ais. Videris dicere, mi Socrates, ne argentum quidem esse facultates, nisi quis uti eo norit.

13. Tu quoque mecum fateri videris, eas res facultates esse, de quibus utilitatem aliquis capere possit. Ergo si quis argento sic utatur, ut verbi gratia, scortum emat, propter quod minus bene affecto sit corpore atque animo, & domus etiam pejus administretur, quo pacto possit huic argentum esse usui? Nequaquam, nisi si & hyoscyamum, quam vocant herbam, inter facultates quis recenseat, qua qui vescuntur, apud sese non sunt.

14. Argentum quidem certe, mi Critobule, nisi quis uti eo norit, adeo procul amoveatur, ut nec in bonis habeatur. Quod vero amicos esse dicemus, si quis ita sciat eis uti, ut fructum aliquem ex ipsis percipiat? Facultates profecto, ait Critobulus, ac multo quidem magis, quam boves; si quidem utili-

τοὺς βοῦς, ἰὼ ὠφελιμώτερόί γε ὦσι τῶν βοῶν.

ιε'. Καὶ οἱ ἐχθροὶ ἄρα κατά γε τὸν σὸν λόγον, χρήματά ἐισι τῷ δυναμένῳ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὠφελεῖσθαι· ἔμοιγ' οὖν δοκεῖ. οἰκονόμος ἄρα ἐστὶν ἀγαθὸς καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπίστασθαι χρῆσθαι, ὥστε ὠφελεῖσθαι ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν. ἰσχυρότατά γε. καὶ γὰρ δὴ ὁρᾷς, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, ὅσοι μὲν δὴ οἶκοι ἰδιωτῶν εἰσιν αὐξημένοι ἀπὸ πολέμου, ὅσοι δὲ ἀπὸ τυραννίδων.

ιϛ'. Ἀλλὰ γὰρ τὰ μὲν καλῶς ἔμοιγε δοκεῖ λέγεσθαι, ὦ Σώκρατες, ἔφη ὁ Κριτόβουλος· ἐκεῖνο δὲ ἡμῖν τί φαίνεται, ὁπόταν ὁρῶμέν τινας ἐπιστήμας μὲν ἐχούσας καὶ ὁρμάς, ἀφ' ὧν δύνανται ἐργαζόμενοι αὔξειν τοὺς οἴκους, αἰσθανόμεθα δὲ αὐτοὺς ταῦτα μὴ θέλοντας ποιεῖν, καὶ ἀφ' τοῦτο ὁρῶμεν ἀνωφελεῖς οὔσας αὐτοῖς τὰς ἐπιστήμας; ἄλλο τι, ἢ τύχης αὖ ἐστὶ καὶ ἐπιστήμη χρήματα εἰσιν, ἐστὶ κτήματα;

ιζ'. Περὶ δούλων μοι (ἔφη ὁ Σωκράτης) ἐπιχειρεῖς, ὦ Κριτόβουλε, διαλέγεσθαι; οὐ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἔγωγε· ἀλλὰ καὶ πάνυ εὐπατριδῶν δοκούντων γε εἶναι,

utilitates majores afferant, quam boves.

15. Ergo etiam hoſtes, tua quidem ſententia, facultates ſunt ei qui capere fructum aliquem ex hoſtibus poteſt. Ita mihi quidem videtur. Eſt igitur boni adminiſtratoris rei domeſticæ, hoſtibus etiam uti ſcire, quo fructum ex ipſis capiat. Maxime vero. Nam vides certe, mi Critobule, quot privatorum hominum domus bello auctæ ſint, quot à tyrannide.

16. Sed enim hæc, mi Socrates, præclare mihi dici videntur, inquit Critobulus: illud autem quam ſpeciem habet, quod nonnullos videmus ſcientia quidem illos ac facultatibus inſtructos, quibus faciendo quæſtum augere domos poſſent; verum id eos facere nolle animadvertimus, ac propterea ſcientias ipſis uſui nulli eſſe cernimus? Num quid eſt aliud, quam his ſcientias illas neque facultates eſſe, neque poſſeſſiones?

17. De ſervis, mi Critobule, diſſerere inſtituis? Minime vero, ait: ſed ſunt nonnulli, qui valde videntur eſſe bono loco nati,

εἶναι, ὃς ἐγὼ ὁρῶ τοὺς μὲν πολεμικὰς, τοὺς δὲ εἰρηνικὰς ἐπιστήμας ἔχοντας· ταύτας δὲ οὐκ ἐθέλοντας ἐργάζεσθαι, ὡς ἐγὼ οἶμαι, διὰ αὐτὸ τοῦτο, ὅτι δεσπότας οὐκ ἔχουσιν.

ιη'. Καὶ πῶς ἄν, ἔφη ὁ Σωκράτης, δεσπότας οὐκ ἔχοιεν, εἰ εὐχόμενοι εὐδαιμονεῖν, καὶ ποιεῖν βουλόμενοι ἃ ἔχουσιν ἀγαθὰ, ἔπειτα κωλύονται ποιεῖν ταῦτα ὑπὸ τῶν ἀρχόντων; καὶ τίνες δή, ἔφη, εἰσὶν οὗτοι, ὁ Κριτόβουλος, οἱ ἀφανεῖς ὄντες ἄρχουσιν αὐτῶν;

ιθ'. Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐκ ἀφανεῖς εἰσιν, ἀλλὰ καὶ πάνυ φανεροί. καὶ ὅτι πονηρότατοί γε εἰσὶν, οὐδέ σε λανθάνουσιν, εἴ γε πονηρίαν γε νομίζεις ἀργίαν τε καὶ μαλακίαν ψυχῆς καὶ ἀμέλειαν.

κ'. Καὶ ἄλλαι δ' εἰσὶν ἀπατηλαί τινες δέσποιναι ἡδονῶν εἶναι, κυβεῖαι τε, καὶ ἀνωφελεῖς ἀνθρώπων ὁμιλίαι, αἳ παρίοντος τοῦ χρόνου καὶ αὐτοῖς τοῖς ἐξαπατηθεῖσι καταφανεῖς γίγνονται, ὅτι λύπας ἄρα εἰσὶν ἡδονῶν πρι-

nati, quorum alios video, rerum bellicarum, alios pacis artium peritos esse; quas tamen exercere nolint, eam ipsam ob caussam, mea quidem sententia, quod dominos non habeant.

18. Quid dominis carere possint, ait Socrates, quum felicitatem adipisci cupientes, eaque gerere, de quibus capere fructus utiles possint, in hoc conatu ab illis impediantur, qui eis imperant? Et quinam illi sunt, ait Critobulus, qui quanquam non cernantur, eis tamen imperant?

19. Immo, inquit Socrates, obscuri non sunt, sed conspici manifesto possunt. Ac improbissimos quidem esse, ne te quidem latet, si quidem ignaviam, & mollitiem animi, & negligentiam esse putas improbitatem.

20. Sunt & aliæ fraudulentæ quædam dominæ, quæ se pro voluptatibus venditant, aleæ lusus, & inutiles hominum inter se conversationes, quæ temporis progressu manifesto deprehendunt etiam illi, qui decepti sunt, dolores esse implicatos undique voluptatibus.

ἀδιπεπλεσμένας, αἳ ἀφικωλύουσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὠφελίμων ἔργων κρατοῦσαι.

κα'. Ἀλλὰ μὴν ἄλλοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐργάζεσθαι μὲν οὐκ κωλύονται ὑπὸ τούτων, ἀλλὰ μὴν πάνυ σφοδρῶς γε ὁρμῶσι ἐργάζεσθαι ἔχουσι καὶ μηχανὰς πορισμοῦ. ὅμως δὲ καὶ τοὺς οἴκους καταρρέοντα, καὶ ἀμηχανίᾳ συνέχονται.

κβ'. Δοῦλοι γάρ εἰσι καὶ οὗτοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ πάνυ γε χαλεπῶν δεσποτῶν, οἱ μὲν, λιχνείων, οἱ δὲ, λαγνείων, οἱ δὲ, οἰνοφλυγιῶν, οἱ δὲ φιλοτιμιῶν πάνυ μαρῶν καὶ δαπανηρῶν, ἃ οὕτω χαλεπῶς ἄρχει τῶν ἀνθρώπων ὧν ἂν ἐπικρατήσωσιν, ὥσθ' ἕως μὲν ἂν ὁρῶσιν ἡδομένους αὐτοὺς, καὶ δυναμένους ἐργάζεσθαι, ἀναλίσκουσι φέρειν ἃ ἂν αὐτοὶ ἐργάσωνται, καὶ πλεῖν εἰς τὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας. ἐπειδὰν δὲ αὐτοὺς ἀδυνάτους αἴσθωνται ὄντας ἐργάζεσθαι διὰ τὸ γῆρας ἀπολείπουσι τούτους κακῶς γηράσκειν, ἄλλοις δ' αὖ πειρῶνται δούλοις χρῆσθαι.

κγ'. Ἀλλὰ

tibus. Atque hæ poteſtatem in ipſos nactæ, ab operibus eos utilibus impediendo avocant.

21. At enim alii, ſubjecit Socrates, ab his non impediuntur, quo minus quæſtum faciant, ſed ad eum faciundum excogitandoſque proventus vehementer incitati ſunt. Nihilominus & rem familiarem atterunt, & rerum inopia conflictantur.

22. Nimirum & illi ſervi ſunt, ait Socrates, ac profecto permoleſtos habent dominos, alii luxum, alii libidines, alii temulentiam, alii ſtultas quaſdam & ſumtuoſas ambitiones, quæ quidem adeo graviter in eos homines, quos occupaverint, imperium exercent: ut quamdiu cernunt eos adhuc vegetos eſſe, quæſtumque facere poſſe, quidquid lucri fecerint, ad ſe deferre cogant, ac ſuas in cupiditates impendere. Verum poſteaquam animadverterint eos propter ſenectutem nihil amplius comparare poſſe, relinquunt eos miſere ſenectutem exacturos, atque aliis uti ſervis inſtituunt.

23. Oportet

κγ'. Αλλὰ δεῖ, ὦ Κριτόβουλε, περὶ ταῦτα οὐχ ἧσσον διαμάχεσθαι περὶ τ ἐλευθερίας, ἢ περὶ τ τὸν ὅπλοις πειρωμένους καταδουλοῦσθαι. πολέμιοι μὲν οὖν ἤδη ὅταν καλοὶ κἀγαθοὶ ὄντες καταδουλώσωνταί τινας, πολλοὺς δὲ βελτίους ἠνάγκασαν εἶναι σωφρονίσαντες, καὶ ῥᾷον βιοτεύειν τ λοιπὸν χρόνον ἐποίησαν· αἱ δὲ τοιαῦται δέσποιναι αἰκιζόμεναι τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰς ψυχάς, καὶ τοὺς οἴκους, ὅπότε λήγουσιν, ἕως ἂν ἄρχωσιν αὐτῶν.

ΚΕΦ. β'.

Οὕτω Κριτόβουλος ἐκ τούτων ὧδέ πως εἶπεν· ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν τοιούτων ἀρκούντως πάνυ μοι δοκῶ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ ἀκηκοέναι· αὐτὸς δ' ἐμαυτὸν ἐξετάζων δοκῶ μοι εὐείσκειν ὀπόσως τ τοιούτων ἐγκρατὴς ὄντα· ὥς εἰ μοι συμβουλεύοις ὅ, τι ἂν ποιῶν αὔξοιμι τ οἶκον, οὐκ ἂν μοι δοκῶ ὑπό γε τούτων ὧν σὺ δεσποινῶν κωλύεσθαι. ἀλλὰ θαρρῶν

23. Oportet autem, mi Critobule, non minus de libertate adversus hæc dimicare, quam adversus eos qui armati nos in servitutem redigere conantur. Etenim hostes virtute præstantes quum in servitutem aliquos redigunt, castigando multos meliores fieri cogunt, atque etiam efficiunt ut facilius deinceps vivant. At hujusmodi dominæ, corpora hominum, & animos, & rem familiarem fœde perdere non desinunt, donec imperium in eos consequantur.

CAP. II.

SEcundum hæc Critobulus hujusmodi quædam dicebat: Ego vero de his satis audiisse mihi videor abs te dicta, & ipse meipsum explorans, in hujusmodi rebus egregie mihi videor meimet esse compos. Itaque si consilium mihi dederis, quo pacto rem domesticam augere possim, non existimo futurum, ut illæ me dominæ, quas ita tu vocas, impediant. Tu quidem confidenter impertire mihi consilium

θαῤῥῶν συμβούλου ὅ, τι ἔχεις ἀγαθόν. ἢ κατέγνωκας ἡμῶν, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς πλουτεῖν, ἢ οὐδὲν δοκοῦμέν σοι προσδεῖσθαι χρημάτων;

β'. Οὔκουν ἔγωγ', ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ μὴ περὶ ἐμοῦ λέγεις, οὐδὲν μοι δοκῶ προσδεῖσθαι χρημάτων, ἀλλ' ἱκανῶς πλουτεῖν. σὺ μέντοι γε, ὦ Κριτόβουλε, πάνυ μοι δοκεῖς πένεσθαι, ἢ ναὶ μὰ Δί', ἔστιν ὅτε ἢ πάνυ οἰκτείρω σε ἐγώ.

γ'. Καὶ ὁ Κριτόβουλος γελάσας εἶπε· ἢ πόσου ἂν τοὺς θεοὺς οἴει, ὦ Σώκρατες, ἔφη, εὑρεῖν τὰ σὰ κτήματα πωλούμενα; πόσου δὲ τὰ ἐμά; ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ ἀγαθῷ ὠνητῷ ὑπετύχοιμι, εὑρεῖν ἂν μοι σὺν τῇ οἰκίᾳ ἢ τὰ ὄντα πάντα πάνυ ῥᾳδίως πέντε μνᾶς. τὰ μέντοι σά, ἀκριβῶς οἶδα, ὅτι πλέον ἂν εὕροι ἢ ἑκατονταπλασίονα τούτου.

δ'. Κἆτα ὅπως ἐγνωκὼς, σὺ μὲν οὐχ ἡγῇ προσδεῖσθαι χρημάτων, ἐμὲ δὲ οἰκτείρεις ὅτι τῇ πενίᾳ; τὰ μὲν δὴ ἐμά, ἔφη, ἱκανά ἐστιν ἐμοὶ παρέχειν τὰ ἐμοὶ ἀρκοῦντα· εἰς δὲ σὸν ὄγκον,

bonum, quodcunque tandem habes. An vero ſatis eſſe nos, mi Socrates, ab opibus inſtructos putas, nec facultatibus aliis egere?

2. Equidem, ait Socrates, ſi de me quoque loquaris, nullis indigere præterea me opibus puto, ſed ſatis eſſe locupletem. Tu vero, mi Critobule, valde mihi pauper eſſe videris, ac profecto nonnunquam valde tui me miſeret.

3. Tum ridens Critobulus: Quæſo te per deos immortales, inquit, quantum te de tuis facultatibus venditis redemturum, quantum me exiſtimas? Arbitror ego, ait Socrates, ſi emtor mihi bonus contingat, facile me de cunctis facultatibus meis, cum domo, minas quinque coacturum. De tuis vero ſat ſcio redemturum te centies plura.

4. Itane vero, quum hoc ſcias, tibi nullis opus eſſe opibus cenſes, mei autem ob paupertatem te miſeret? Nimirum mea, inquit, abunde mihi ſuppeditare poſſunt ea quæ mihi ſufficiant: ad eam vero ſpeciem, qua tu indutus

es,

ὁ σὺ ἀφιδέβλησαι, καὶ τὴν σὴν δόξαν, ἣν εἰ τοῖς ὅσα νῦν κέκτησαι, προγένοιτό σοι, οὐδὲ ὡς ἂν ἱκανά μοι δοκεῖ σοι. πῶς δὴ τοῦτ'; ἔφη ὁ Κριτόβουλος.

ε'. Ἀπεφήνατο ὁ Σωκράτης, ὅτι πρῶτον μὲν ὁρῶ σοι ἀνάγκην οὖσαν θύειν πολλά τε καὶ μεγάλα, ἢ οὔτε Θεοὺς οὔτε ἀνθρώπους οἰμαί σε ἂν ἀνασχέσθαι. ἔπειτα ξένους προσήκει σοι πολλοὺς δέχεσθαι, καὶ τούτους μεγαλοπρεπῶς· ἔπειτα δὲ πολίτας δεῖπνίζειν καὶ εὖ ποιεῖν, ἢ ἔρημον συμμάχων εἶναι.

ϛ'. Ἐπὶ δὲ καὶ τὴν πόλιν αἰσθάνομαι τὰ μὲν ἤδη σοι προστάττουσαν μεγάλα τέλη, ἱππαρχίας τε, καὶ χορηγίας, καὶ γυμνασιαρχίας, καὶ προστασίας· ἢν δὲ δὴ πόλεμος γένηται, οἶδ' ὅτι καὶ τριηραρχίας μισθοὺς, καὶ εἰσφορὰς τοσαύτας σοι προστάξουσιν, ὅσας σὺ ῥᾳδίως ὑποίσεις. ὅπου δ' ἂν οὐδεμιᾶς δόξης πὶ τούτων ποιεῖν, οἶδ' ὅτι σε πεμφήσονται Ἀθηναῖοι οὐδὲν ἧττον, ἢ εἰ τὰ αὐτῶν λάβοιεν κλέπτοντα.

ζ'. Πρὸς

es, & tuam ad exiſtimationem, ne ſi triplo quidem plura tibi accederent iis quæ modo poſſides, ſatis tibi fore puto. Quinam iſtuc? ait Critobulus.

5. Et Socrates hoc declarans: Primum, inquit, video tibi neceſſitatem impoſitam, ut multa & ampla ſacrificia inſtituas: cæteroqui nec Deos nec homines te laturos. Deinde neceſſe eſt hoſpites multos domo tua excipias, eoſque magnifice. Præterea cives multi cœnis excipiendi tibi ſunt, ac beneficiis demulcendi, niſi ab opitulatoribus deſtitui velis.

6. Animadverto etiam à civitate noſtra nunc quoque magnas expenſas imperari tibi, nimirum ut equos alas, ut choros exhibeas, ut gymnaſiis præſis, ut patrocinia ſuſcipias: & bellum ſi oriatur, tantos illam ſumtus imperaturam tibi ſcio triremium in præfecturis, tantaſq; collationes, quantis tu non facile ſubſiſtes. Quod ſi non ita gerere videberis aliquid uti debebat geri; ſat ſcio, non minus Athenienſes te multaturos, quam ſi te in peculatu deprehendiſſent.

ζ'. Πρὸς δὲ τούτοις ὁρῶ σε οἰόμενον πλουτεῖν, καὶ ἀμελῶς μὲ ἔχοντα πρὸς ὃ μηχανᾶσθαι χρήματα, παιδικοῖς δὲ πράγμασι προσέχοντα τὸν νοῦν, ὥσπερ ἐξόν σοι. ὧν ἕνεκα οἰκτείρω σε, μή τι ἀνήκεστον κακὸν πάθῃς, καὶ εἰς πολλὴν ἀπορίαν καταστῇς.

η'. Καὶ ἐμοὶ μέν, εἶπε καὶ προσδεηθείλω, οἶδ' ὅτι καὶ σὺ γιγνώσκεις, ὡς εἰσὶν οἱ καὶ ἐπιτρέσειαν, ὥστε πάνυ μικρὰ ποείσαντες, καταπλύσαιεν ἂν ἀφθονίᾳ τὴν ἐμὴν δίαιταν· οἱ δὲ σοὶ φίλοι πολὺ ἀρκοῦντα σοῦ μᾶλλον ἔχοντες τῇ ἑαυτῶν κατασκευῇ, ἢ σὺ τῇ σῇ, ὅμως ὡς καὶ σοῦ ὠφελησόμενοι ἀποβλέπουσι.

θ'. Καὶ ὁ Κριτόβουλος εἶπεν· ἐγὼ τούτοις, ὦ Σώκρατες, οὐκ ἔχω ἀντιλέγειν. ἀλλ' ὥρα σοι προσατεύειν ἐμοῦ, ὅπως μὴ τῷ ὄντι οἰκτρὸς γένωμαι. ἀκούσας οὖν ὁ Σωκράτης εἶπε· καὶ οὐ θαυμαστὸν δοκεῖς, ὦ Κριτόβουλε, τοῦτο σαυτῷ ποιεῖν, ὅτι ὀλίγου μὲν πρόσθεν, ὅτε ἐγὼ ἔφιλον πλουτεῖν, ἐγήλασας ἐπ' ἐμοὶ,

7. Præter hæc video te hanc de temetipſo concepiſſe opinionem, quod dives ſis, & negligenter in excogitandis parandæ pecuniæ rationibus verſari, & amoribus ita eſſe occupatum, atque ſi id tibi liceret Quas ob cauſſas miſeret me tui, ne quod inſanabile malum accidat tibi, & magnam ad inopiam redigaris.

8. Ac mihi quidem, etiamſi aliquid etiam deeſſet, ſcio habere te perſpectum, eſſe qui ſuppeditare poſſint tantum, ut modicis admodum ſubminiſtratis, abundantia quadam victus mei rationem inundent. Tui vero amici, quum rerum te copia ſuperent, nihilo minus ad te reſpiciunt, quaſi abs te nonnihil utilitatis expectantes.

9. Tum Critobulus: Non poſſum, inquit, his adverſari, mi Socrates. Cæterum tempus eſt, ut mihi patronus fias, ne reapſe miſerabilis evadam. Quæ quum audiiſſet Socrates: An non mirum eſt, inquit, hoc te adverſus temetipſum committere, mi Critobule, quod quum paulo ante me divite memetipſum prædicantē irriſeris, quaſi

ἐμοὶ, ὡς ὑδὲ εἰδότι ὅ, τι εἰη πλοῦτος, καὶ πρότερον ἢ παύσω σοὶ ἐξήλεγξάς με, καὶ ὁμολογῆσαι ἐποίησας, μηδὲ ἑκατοστὸν μέρος τῶν ἐμῶν κεκτῆσθαι· νῦν δὲ κελεύεις με προσαιτεῖν σοὶ, καὶ δεῖσθαι, ὅπως ἂν μὴ παντάπασιν ἀληθῶς πένης γένωμαι;

ι'. Ὁρῶ γάρ σε, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἓν τι πλοῦτου ἔργον ἐπιτετμημένον, περιουσίαν ποιεῖν· τὸν οὖν ἀπ' ὀλίγων περιποιοῦντα ἐλπίζω ἀπὸ πολλῶν γ' ἂν πάνυ ῥᾳδίως πολλῷ περιουσίαν ποιῆσαι.

ια'. Οὐκοῦν μέμνησαι ἀρτίως σὺ τῷ λόγῳ, ὅτε ὑδ' ἀναζεύξειν μοι ἐξουσίαν ἐποίησας, λέγων· ὅτι τῷ μὴ δεομένῳ ἵππους χρῆσθαι, οὐκ εἰη χρήματα οἱ ἵπποι, οὐδὲ ἡ γῆ, οὐδὲ τὰ βοσκήματα, οὐδὲ ἀροτῆρες, οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν, ὅτῳ τις μὴ δέοιτο χρῆσθαι. εἰσὶ μὲν οὖν αἱ πρόσοδοι ἀπὸ τῶν τοιούτων. ἐμὲ δὲ πῶς τινὶ τούτων οἴει ἂν ἐπιστήσασθαι χρῆσθαι, ᾧ τὰ ἀρχεῖα οὐδὲν πώποτ' ἐγένετο τούτων;

ιβ'. Ἀλλ'

quasi qui nesciret, quid sint divitiæ, neque prius destiteris, quam me convicisses, & ad fatendum adegisses, ne centesimam quidem partem tuarum me facultatum possidere, nunc me patronum tibi expetas, utque dem operam horteris, ne vere pauper fias?

10. Nimirum te video, mi Socrates, inquit, unum hoc opus intelligere, quod ad parandas divitias pertinet, qui rerum copiam efficere possis. Itaque illum, qui de exiguis aliquam copiam parare possit, spero de multis facillime magnam effecturum abundantiam.

11. Non autem tu meministi, te modo in eo, quem habuimus sermone, quum ne hiscendi quidem potestatem mihi concederes, dicere; non equos illi facultates esse, qui uti eis nesciret, nec solum, nec oves, nec argentum, nec quidquam aliud, quo quis uti nesciret. Sunt autem fructus aliqui ex hujusmodi rebus. Et quo pacto me putas horum aliquo uti scire, quum ab initio nihil eorum habuerim?

ιβ'. Αλλ' ἐδόκει ἡμῖν, καὶ εἰ μὴ χρήματα τὶς τύχοι ἔχων, ὅμως εἶναί τις ἐπιστήμη οἰκονομίας. τί οὖν κωλύει καί σε ἐπίστασθαι; ὥσπερ νὴ Δία καὶ αὐλεῖν ἂν κωλύσειεν ἄνθρωπον ἐπίστασθαι, εἰ μήτε αὐτὸς πώποτε κτήσαιτο αὐλοὺς, μήτε ἄλλῳ αὐτῷ ᾠδήχοι εἰ τοῖς αὑτῷ μανθάνειν. οὕτω δὴ καὶ ἐμοὶ ἔχει περὶ τῆς οἰκονομίας.

ιγ'. Οὔτε γὰρ αὐτὸς ὄργανα χρήματα ἐκεκτήμην, ὥστε μανθάνειν, οὔτε ἄλλῳ πώποτέ μοι παρέσχε τὰ ἑαυτῷ δρᾶσειν· ἀλλ' ἢ σὺ νῦν ἐθέλειν παρέχειν. οἱ δὲ δὴ πρῶτον μανθάνοντες κιθαρίζειν, καὶ τὰς λύρας λυμαίνονται. κἀγὼ δή, εἰ ἐν τῷ σῷ οἴκῳ ἐπιχειρήσαιμι μανθάνειν οἰκονομεῖν, ἴσως ἂν καταλυμηναίμην ἄν σου τὸν οἶκον.

ιδ'. Πρὸς ταῦτα ὁ Κριτόβουλος εἶπε· σφόδρα γε, ὦ Σώκρατες, ἀποφεύγειν μοι πειρᾷ μηδὲν με συμφελῆσαι εἰς τὸ ῥᾷον διαφέρειν τὰ ἐμοὶ ἀναγκαῖα πράγματα

12. At enim videbatur nobis, etiam si quis facultates nullas haberet, tamen esse in ipso administrationis domesticæ scientiam posse. Quid igitur obstat, quominus tu quoque hanc teneas? Hoc ipsum, ait, quod etiam impedire potest, quominus tibia quis norit canere, si videlicet neque tibias unquam ipse habuerit, neque alius ei concesserit suas, ut in eis artem disceret. Eadem in administratione domestica mea est ratio.

13. Nam opes, quæ instrumenta sunt, nunquam habui, quibus eam discerem: neque sua mihi alius quispiam administranda tradidit, extra te unum, qui tua tradere mihi vis. Enimvero qui primum cithara canere discunt, etiam lyras ipsas corrumpunt. Atque equidem si tua in domo rei familiaris administrationem discere instituerem, fortassis illam plane corrumperem.

14. Ad ea Critobulus: Studiose, mi Socrates, inquit, elabi velle videris, ne mihi quid adjumenti adferas, ut rerum necessariarum onera facilius

πράγματα· οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐκ ἔγωγε, ἀλλ' ὅσα ἔχω, καὶ πάνυ προθύμως ἐξηγήσομαί σοι.

ιε'. Οἶμαι δ' ἄν, ἦ εἰ ἐπὶ πῦρ ἐλθόντος σου, καὶ μὴ ὄντος παρ' ἐμοὶ, εἰ ἄλλοσε ἠνσαίμην, ὁπόθεν σοι εἴη λαβεῖν, οὐκ ἂν ἐμέμφου μοι· ἦ εἰ ὕδωρ παρ' ἐμοῦ αἰτοῦντί σοι αὐτὸς μὴ ἔχων, ἄλλοσε ἦ ἐπὶ τοῦτο ἤγαγον, οἶδ' ὅτι οὐδ' ἂν τοῦτό μοι ἐμέμφου. ἦ εἰ βουλομένου μουσικὸν μαθεῖν σου παρ' ἐμοῦ, δείξαιμί σοι πολὺ δεινοτέρους ἐμοῦ περὶ μουσικὴν, καί σοι χάριν εἰδόσας, εἰ ἐθέλοις παρ' αὐτὰς μανθάνειν, τί ἂν ἔπ μοι ταῦτα ποιοῦντι μέμφοιο; οὐδὲν ἂν δικαίως γε, ὦ Σώκρατες.

ιϛ'. Ἐγὼ τοίνυν σοι δείξω, ὦ Κριτόβουλε, ὅσα νῦν λιπαρεῖς παρ' ἐμοῦ μανθάνειν, πολὺ ἄλλοις δεινοτέρους ἐμοῦ περὶ ταῦτα. ὁμολογῶ δὲ μεμελημένα μοι, οἵτινες ἔκαστα ἐπιστημονέστατοί εἰσι τῶν ἐν τῇ πόλει.

ιζ'. Καταμαθὼν γάρ ποτε ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἔργων τοὺς μὲν

facilius feram. Minime profecto, ait Socrates, ſed lubens exponam tibi, quæ ſcio.

15. Arbitror autem, te, ſi ignis petendi cauſſa venires ad me, atque illo equidem carerem, non reprehenſurum ſi alio te ducerem, unde petere poſſes. Itidem ſi te aquam à me poſcente, apud me illa non eſſet, alio te ad eam ducerem; ſat ſcio ne id quidem te iniquo laturum animo. Itidem Muſicam diſcere à me volenti, ſi longe me peritiores Muſicæ commonſtrarem, atque etiam tibi gratiam habituros, quod ab eis hanc diſcere cuperes; quid eſſet, quod in hoc meo inſtituto poſſes culpare? Nihil quidem merito, mi Socrates.

16. Quamobrem ego tibi, Critobule, oſtendam alios, eorum quæ tu diſcere ſtudioſe cupis ex me, longe peritiores. Fateor autem curæ mihi fuiſſe, ut quinam rerum hac in civitate quarumcunque pertiſſimi ſint, cognoſcerem.

17. Nam quum aliquando animadverterem, iiſdem operibus faciundis

μὲν πάνυ ἀπόρους ὄντας, τοὺς δὲ πάνυ πλουσίους, ἀπεθαύμασα, καὶ ἔδοξέ μοι ἄξιον εἶναι ἐπισκέψεως ὅ, τι εἴη τοῦτο· καὶ εὗρον ἐπισκοπῶν πάνυ οἰκείως ταῦτα γιγνόμενα.

18. Τοὺς μὲν γὰρ εἰκῇ ταῦτα πράττοντας, ζημιουμένους ἑώρων, τοὺς δὲ γνώμῃ συντεταμένῃ ἐπιμελουμένους, καὶ θᾶττον καὶ ῥᾷον καὶ κερδαλεώτερον κατέγνων πράττοντας· παρ' ὧν ἂν καὶ σὲ οἶμαι, εἰ βούλοιο, μαθόντα, εἰ σοὶ ὁ Θεὸς μὴ ἐναντιοῖτο, πάνυ ἂν δεινὸν χρηματικὸν γενέσθαι.

ΚΕΦ. γ'.

Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κριτόβουλος εἶπε· νῦν τοι, ἔφη, ἐγώ σε οὐκέτι ἀφήσω, ὦ Σώκρατες, πρὶν ἂν μοι ἃ ὑπέσχησαι ἐναντίον τῶν φίλων τουτωνὶ ἀποδείξῃς. τί οὖν; ἔφη ὁ Σωκράτης, ὦ Κριτόβουλε, ἢν σοι ἀποδείκνυω πρῶτον μὲν οἰκίας τοὺς μὲν ἀπὸ πολλοῦ ἀργυρίου ἀχρήστους οἰκοδο-

ciundis alios quidem inopes admodum esse, alios opulentos: fuit ea res mihi admirationi, adeoque digna visa, de qua, quid esset, dispiceretur. Itaque considerans ipse mecum reperi, per illa convenienter fieri.

18. Nam qui agerent ea temere, suo cum damno factitare videbam: at qui contento animo curam adhiberent, eos tum celerius faciliusque, tum majori cum lucro sua facere animadvertebam. A quibus te quoque arbitror, si velis, & si Deus non adversetur, discere posse; ut rei faciundæ peritissimus fias.

CAP. III.

EA quum Critobulus audiisset; Nunc ego te, mi Socrates, ait, non missum faciam prius, quam mihi quod pollicitus es horum in amicorum præsentia, demonstres. Quid ergo, mi Critobule, subjecit Socrates, si demonstrabo tibi primum quosdam ædes inutiles ingenti pecunia, quosdam longe minore domos ejus-

οἰκοδομοῦντας, τοὺς δὲ ἀπὸ πολὺ ἐλάττονος πάντα ἐχόντας, ὅσα δεῖ, ἢ δοξῶ ἔν τί σοι τοῦτο τῆς οἰκονομικῶν ἔργων ἐπιδεικνύειν; ἔγωγε, ἔφη ὁ Κριτόβουλος.

β'. Τί δ', ὦ ὃ τούτου ἀκόλουθον μὴ τοῦτό σοι ἐπιδεικνύω, τοὺς μὲν πάνυ πολλὰ καὶ παντοῖα κεκτημένους ἐπιπλα, καὶ τούτοις, ὅταν δέωνται, μὴ ἔχοντας χρῆσθαι, μηδὲ εἰδότας, εἰ σῶά ἐστιν αὐτοῖς, καὶ ἅμα ταῦτα πολλὰ μὲν αὐτοὺς ἀνιωμένους, πολλὰ δὲ ἀνιῶντας τοὺς οἰκέτας· τοὺς δὲ, οὐδὲν πλέον, ἀλλὰ καὶ μείονα τούτων κεκτημένους, ἔχοντας εὐθὺς ἕτοιμα, ὅταν ὧν ἂν δέωνται, χρῆσθαι.

γ'. Ἀλλὰ τί οἴει τούτων εἶναι, ὦ Σώκρατες, αἴτιον, ἢ ὅτι τοῖς μὲν ὅπου ἔτυχεν ἕκαστον κατεβέβληται, τοῖς δὲ οὐ χώρᾳ ἕκαστα τεταγμένα κεῖται; ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης. καὶ οὐδ' οὐ χώρᾳ γ', οὐ ᾗ ἔτυχεν, ἀλλ' ἔνθα πρόσηκεν, ἕκαστα ἀπέτακται. λέγειν τι μοὶ δοκεῖς, ἔφη, καὶ τοῦτο, ὁ Κριτόβουλος, τῆς οἰκονομικῆς.

δ'. Τί

ejusmodi exstruere, quæ ab omnibus instructæ sint, à quibus esse debent; an non videbor tibi unum aliquod opus ex eis quæ ad domesticam administrationem pertinent, ostendere? Omnino, ait Critobulus.

2. Quid autem, si, quod consequens hujus est, deinceps commonstrem tibi? nimirum quosdam, qui supellectilem multam ac variam possideant, nec ea, quum opus est, uti posse, neque scire, an omnia sint eis integra, easque ob causas magna molestia tum sibi tum familiam afficere: quosdam vero, qui non his ampliorem, sed tenuiorem etiam possideant, ad usum omnia parata habere, quum eis opus est.

3. Quæ vero caussa sit alia, mi Socrates, nisi quod illis quidem fortuitu projecta singula, his ordine collocata jacent? Ita profecto est, ait Socrates. Imo ne fortuito quidem in loco, sed eo distributa singula sunt, quo sita esse par erat. Videris mihi hoc quoque proferre, subjecit Critobulus, unum ex iis quæ ad rem domesticã pertinent.

δ'. Τί οὖν; ἦν σοι (ἔφη) καὶ οἰκέτας αὖ ἐπιδεικνύω, ἔνθα μὲν πάντας, ὡς εἰπεῖν, δεδεμένους, καὶ τούτους θαμινὰ ἀποδιδράσκοντας, ἔνθα δὲ λελυμένους, καὶ ἐθελοντάς τε ἐργάζεσθαι καὶ πονουμένους, οὐ καὶ τοῦτό σοι δόξω ἀξιοθέατον τῆς οἰκονομίας ἔργον ἐπιδεικνύναι; ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κριτόβουλος, καὶ σφόδρα γε.

ε'. Ἦν δὲ καὶ πολλαπλησίως γεωργίας γεωργοῦντας, τοὺς μὲν ἀπολωλέναι φάσκοντας ὑπὸ γεωργίας καὶ ἀπορεῖσθαι, τοὺς δὲ, ἀφθόνως καὶ καλῶς πάντα ἔχοντας, ὅσων δέονται, ἀπὸ τῆς γεωργίας; ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Κριτόβουλος. ἴσως γὰρ ἀναλίσκουσιν οὐκ εἰς ἃ δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἃ βλάβην φέρει αὐτῷ καὶ τῷ οἴκῳ.

ς'. Εἰσὶ μέν τινες ἴσως, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τοιοῦτοι· ἀλλ' ἐγὼ οὐ τούτους λέγω, ἀλλ' οἳ οὐδ' εἰς ἀναγκαῖα ἔχουσι δαπανᾶν, γεωργεῖν φάσκοντες. καὶ τί ἂν εἴη τούτου αἴτιον, ἔφη, ὦ Σώκρατες; ἐγώ σε ἄξω καὶ ὅπῃ

4. Quid autem, si & famulos demonstrem tibi istic quidem vinctos, ut ita dicam, ac nihilominus frequenter aufugientes; heic vero solutos, non tamen invite vel laborantes, vel manentes: an non illud etiam opus consideratu dignum in administratione domestica tibi ostendere videbor? Maxime quidem certe, ait Critobulus.

5. Quid si diversos consimili ratione colentes agrum, quorum alii se per agriculturam perditos dicant, & inopes sint; alii abunde commodeque omnia necessaria ex eadem agricultura habeant? Ita est, inquit Critobulus. Nam fortassis impensas faciunt non in ea modo, in quæ fieri par est; sed etiam in alia, quæ tum ipsi tum familiæ damnum adferant.

6. Sunt fortasse nonnulli tales, ait Socrates: verum ego non de his loquor, sed de iis qui quum agriculturam exercere se fateantur, non tamen ne quidem in res necessarias sumtum facere possunt. Et quænam, inquit, ejus rei fuerit caussa, mi Socrates? Deducam ego

ὅπῃ τύτυς, ἔφη ὁ Σωκράτης· σὺ δὲ θεώμενος δήπου καταμαθήσῃ. νὴ Δί', ἔφη, ἵνα δυνώμεθά γε.

ζ'. Οὐκοῦν χρὴ θεώμενον σαυτῷ ἐποπτεύεσθαι, εἰ γνώσῃ. καὶ μὴν ἐγώ σοι συμβουλεύω ὅπῃ μὲν κωμῳδῶν θέαι καὶ πάνυ σφόδρα ἀνιστάμενον, καὶ πάνυ μακρὰν ὁδὸν βαδίζοντα, καὶ ἐμὲ ἀναπείθοντα σφόδρα συνθεᾶσθαι, ὅπῃ δὲ τοιοῦτον οὐδέν με πώποτε ἔργον παρεκάλεσας.

η'. Οὐκοῦν γελοῖός σοι φαίνομαι εἶναι, ὦ Σώκρατες; σαυτῷ δὲ πολὺ νὴ Δί', ἔφη, γελοιότερος. ἦν δὲ ἐγὼ ἀφ' ἱππικῆς σοι ἐπιδείκνυω τοὺς μὲν εἰς ἀπορίαν τῶν ἱππικῶν ἐληλυθότας, τοὺς δὲ διὰ τὴν ἱππικὴν καὶ πάνυ εὐπόρους ὄντας, καὶ ἅμα ἀγαλλομένους ἐπὶ τῷ κέρδει; οὐκοῦν τύτυς μὲν καὶ ἐγὼ ὁρῶ, καὶ οἶδα ἑκατέρους, καὶ οὐδέν τι μᾶλλον τῶν κερδαινόντων γίγνομαι.

θ'. Θεᾷ δ' αὐτοὺς ὥσπερ τοὺς τραγῳδούς τε καὶ κωμῳδούς,

ego te, ait Socrates, ad hos quoque: tu eos contemplatus, rem animadvertes. Profecto si quidem possim, inquit.

7. Necesse est igitur periculum tui contemplando facias, an intelligere possis. Memini vero te ad spectandos comœdiarum actores admodum aliquando mane surrexisse, ac valde longam viam confecisse, mihique auctorem fuisse, ut una tecum spectator esse non recusarem. Verum ad rem quandã hujusmodi nunquã me es cohortatus.

8. Ergone tibi, mi Socrates, ridiculus esse videor? Imo tibimet profecto multo magis ridiculus. Quid autem, si tibi quosdam commonstrem, qui ex re equestri ad rerum necessariarum inopiam redacti sint; itemque alios, qui per eandem rem equestrem magnam rerum copiam paraverint, atq; de hoc lucro mirificam voluptatem capiant? Eos vero ipse quoque video, & utrosque novi, quamquam nihilo sim magis eorum in numero, qui lucrum faciunt.

9. Nimirum sic eos spectas, ut tragœdiarum & comœdiarum

μαθοὺς, ἀχ ὅπως ποιητὴς (οἶομαι) γένῃ, ἀλλ' ὅπως ἡδῆς ἰδὼν τι ἢ ἀκούσας. ἀ ταῦτα μὲ ἴσως ὅπως ὀρθῶς ἔχει. ἀ γὰ ποιητὴς βούλει γενέσθαι. ἱππικῇ δ' ἀναγκαζόμενόν χρῆσθαι, ἀ μωρὸς οἴει εἶναι, εἰ μὴ σκοπεῖς, ὅπως μὴ ἰδιώτης ἔσῃ τούτου τοῦ ἔργου, ἄλλως τε ἀ τῶν αὐτῶν ὄντων ἀγαθῶν εἰς τε τιὼ χρῆσιν, ἀ κερδαλέων εἰς πώλησιν ὄντων;

ι'. Πωλοδαμνεῖν με κελεύεις, ὦ Σώκρατες; ἀ μὰ Δί' οὐδέν τι μᾶλλον, ἢ ἀ γεωργοὺς ἀκ παιδίων ὠνούμενον κατασκευάζειν. Ἀλλ' εἶναί τινές μοι δοκοῦσιν ἡλικίαι ἀ ἵππων ἀ ἀνθρώπων, αἳ εὐθύς τε χρήσιμοί εἰσι, ἀ ἐπὶ τὸ βέλτιον ὑπιδιδόασιν. ἔγωγ' ἐπιδεῖξαι ἀ γυναιξὶ ταῖς γαμεταῖς τοὺς μὴ οὕτω χρωμένους, ὥστε σωφρονεῖν αὐτὰς εἰς ὃ σωφρονεῖν τοὺς οἴκους, τοὺς δὲ ἢ ὡς πλεῖστα λυμαινομένους.

ια'. Καὶ τούτου πότερον χρὴ, ὦ Σώκρατες, τὸν ἄνδρα αἰτιᾶσθαι, ἢ τὴν γυναῖκα; ποσταῖον μὲ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ

actores, non illos quidem, mea ſententia, ut poeta fias: ſed ut videndo, atque audiendo nonnihil, voluptatem capias. Ac fortaſſis id quidem recte. Nec enim poeta vis fieri. Quum autem neceſſario rem equeſtrem tractare cogaris, non te ſtultum exiſtimas eſſe, ſi non conſideres, quo pacto ea in re minime rudis ſis, præſertim quum eadem heic ad uſum commoda ſint, & ad vendendum fructuoſa?

10. Pullos equorum domare me jubes, Socrates? Nihilo magis ait, quam emere quos à pueris ad colendum agrum præpares. Sed quædam mihi tam equorum quam hominum ætates eſſe videntur, quæ ſtatim utiles ſint, & in melius proficiant. Poſſum etiam commonſtrare quoſdam, qui nuptas ſibi uxores ita tractant, ut earum adjumento rem familiarem augeant: alios, ut damna maxima accipiant.

11. Hac etiam in parte, mi Socrates, virone an uxori tribuendo culpa eſt? Si pecus, ait Socrates, male adfectum ſit, plerumque

ἱστιοπολὺν ἢν κακῶς ἔχῃ, τ νομέα αἱπιώμεθα· ἢ ἵπ-
πος ὡς ἐπιλοπολὺν ἢν κακουργῇ, τὸν ἱππέα κακίζομεν.
τῆς δὲ γυναικὸς, εἰ μὴ διδασκομένη ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς
πράγματα κακοποιεῖ, ἴσως δικαίως ἂν ἡ γυνὴ τὴν αἰτίαν
ἔχοι· εἰ δὲ μὴ διδάσκων τὰ καλὰ κἀγαθὰ, ἀνεπιστή-
μονι τούτων χρῷτο, ἆρ' οὐ δικαίως ἂν ὁ ἀνὴρ τὴν αἰτίαν
ἔχοι;

ιβ'. Πάντως δ', ἔφη, ὦ Κριτόβουλε (φίλοι γὰρ ἐσμεν
οἱ παρόντες) ἀπαλήθευσον τοῖς ἡμᾶς, ἔστιν ὅτῳ ἄλλῳ
τῶν οἰκετῶν πλείω ἐπιτρέπεις, ἢ τῇ γυναικί; οὐδενί,
ἔφη. ἔστι δὲ ὅτῳ ἐλάττονα ζημίαν, ἢ τῇ γυναικί; εἰ δὲ
μή, ἴσως πολλοῖς γε, ἔφη.

ιγ'. Εἶτα δὲ αὐτὴν παῖδα νέαν μάλιστα, ἢ ἥτις ὡς
ἥδιστα ἐλάχιστα ἑωρακυῖαν ἢ ἀκηκουῖαν; μάλιστα. Οὐκοῦν
πολὺ θαυμαστότερον, εἴπ ὧν δεῖ λέγειν ἢ πράττειν ἐπίσαιτο,
ἢ εἰ ἐξημαρτάνοι.

ιδ'. Οἷς δὲ σὺ λέγεις ἀγαθὰς εἶναι γυναῖκας, ὦ Σώκρατες,
εἰ

rumque paſtorem accuſamus: ſi equus lædat aliquem, plerumque crimen in equitem confertur. Uxor à marito ſi recte inſtituta male ſe gerit, merito culpam ipſa ſuſtinet; at ſi vir ea quæ honeſta & laudabilia ſunt, non docuerit illam, atque ita horum ignara utatur, an non in virum merito ea culpa conferri debeat?

12. Omnino, mi Critobule, inquit, (ſumus enim amici, quotquot heic adſumus) verum nobis dicito: Eſtne aliquis alius, cui plus rerum ſeriarum committas, quam uxori? Nemini, ait. Eſtne vero quiſpiam, cum quo minus colloquare, quam cum illa? Si minus, inquit, cum nemine; ſaltem cum non multis.

13. An vero eam puellam admodum duxiſti, aut ſaltem quæ, quam fieri potuit, minime multa tum vidiſſet tum audiviſſet? Maxime. Multo igitur magis mirum erit, ſi, quid dicendum faciundumve ſit, ſciat, quam ſi peccet.

14. Quibus autem bonas tu dicis uxores eſſe, mi Socrates, num

εἰ αὐτοὶ ταῦτας ἐπαίδευσαν; Οὐδὲν * οἶμαι δ' ἐπισκοπῶ. σθαι. συσήσω δέ σοι ἐγὼ καὶ Ἀσπασίαν, ἣ ἐπιστημονέστερον ἐμοῦ σοι ταῦτα πάντα ἐπιδείξει.

ιέ. Νομίζω δὲ γυναῖκα κοινωνὸν ἀγαθὴν οἴκου οὖσαν, πάνυ ἀντίῤῥοπον εἶναι τῷ ἀνδρὶ ἐπὶ τὸ ἀγαθόν. ἔρχεται μὲν γὰρ εἰς τὴν οἰκίαν ἀφ' ὧν ὁ ἀνδρὸς προάξεων τὰ κτήματα ὡς ἐπιτοπολὺ, δαπανᾶται δὲ ἀφ' ὧν ἡ γυναικὸς ταμιευομένου τὰ πλήθη. καὶ εὖ μὲν τίκτων γιγνομένων, αὔξονται οἱ οἶκοι, κακῶς δὲ τίκτων φθειρομένων, οἱ οἶκοι μειοῦνται. οἶμαι δέ σοι καὶ τῶν ἄλλων ἐπιστήμων τοὺς ἀξίως λόγου ἑκάστην ἐργαζομένους ἔχειν ἂν ἐπιδείξαί σοι, εἴπερ προσδεῖσθαι νομίζοις.

ΚΕΦ. Δ'.

ΑΛΛΑ πάσας μὲν τί σε δεῖ ἐπιδεικνύναι, ὦ Σώκρατες; ἔφη ὁ Κριτόβουλος. εἴτε γὰρ κτήσασθαι πάσῃ τὰς τεχνῶν ἐργάτας ῥᾴδιον, οἵας δεῖν, εἴτε ἔμπειρον γενέσθαι αὐτῶν

num illi eas sic instituerunt? Nihil vetat, id à nobis considerari. Atq; equidem etiam Aspasiam tibi commendabo, quæ multo peritius hæc omnia tibi ostendet.

15. Existimo autem, uxorem, quæ in domo bona sit socia, tantundem habere momenti ad utriusque utilitatem, quantum vir habeat. Nam plerumque viri opera facultates in domum veniunt, & maxima pars earum uxore promente consumitur. Quæ quidem si recte fiant, amplificantur domus: sin autem, deminuuntur. Arbitror autem me posse tibi aliarum etiam artium opifices, qui singulas egregie faciant, commonstrare; siquidem id desideres.

CAP. IV.

ET Critobulus: Quid vero necesse sit, ait, mi Socrates, universas ostendere? Nec enim facile possunt parari, qui artes omnes recte exerceant, nec illarum peritus aliquis fieri potest.

Sal-

αὐτῶν οἷόν τε. ἀλλ' αἱ δοκοῦσι κάλλισται τῷ ἐπιστήμῃ, καὶ ἐμοὶ πρέποιεν ἂν μάλιστα ὀπτιμελομένῳ, ταύτας μοι καὶ αὐτὸς ἐπιδείκνυε, καὶ τοὺς διδάσκοντας αὐτάς· καὶ αὐτὸς δέ τι δύνασαι, συμφέλει εἰς ταῦτα διδάσκων.

β'. Ἀλλὰ καλῶς, ἔφη, λέγεις, ὦ Κριτόβουλε. καὶ γὰρ αἱ βαναυσικαὶ καλούμεναι, καὶ ἐπίρρητοί εἰσι, καὶ εἰκότως μέντοι πάνυ ἀλοξοῦνται πρὸς τῶν πόλεων. καταλυμαίνουσι γὰρ τὰ σώματα τῶν τε ἐργαζομένων καὶ τῶν ἐπιμελουμένων, ἀναγκάζουσι καθῆσθαι καὶ σκιατραφεῖσθαι, ἔνιαι δὲ καὶ πρὸς πῦρ ἡμερεύειν. τῶν δὲ σωμάτων θηλυνομένων καὶ αἱ ψυχαὶ πολὺ ἀῤῥωστότεραι γίγνονται.

γ'. Καὶ ἀσχολίας δὲ μάλιστα ἔχουσι καὶ φίλων καὶ πόλεως συνεπιμελεῖσθαι αἱ βαναυσικαὶ καλούμεναι. ὥστε οἱ πονηροὶ δοκοῦσι κακοὶ καὶ φίλοις χρῆσθαι, καὶ ταῖς πατρίσιν ἀλεξητῆρες εἶναι. καὶ οὐκ οἰκίας μὲν τῆς πόλεως, μάλιστα δὲ οὐ ταῖς ἐν πολέμοις δοκούσαις εἶναι, οὐδὲ ἔξεστι τῶν πολιτῶν οὐδενὶ βαναυσικὰς τέχνας ἐργάζεσθαι.

δ'. Ἡμῖν

Saltem mihi velim oſtendas tum quæ pulcherrimæ videantur, ac me decere maxime, ſi operam in eis ponam; tum eos qui has exerceant. Quinetiam ipſe aliquid adjumenti, ſi potes, ad hoc mihi docendo adfer.

2. Recte dicis, ait, mi Critobule. Nam quæ artes infimæ notæ ſunt, & appellantur ſordidæ, infames ſunt, & merito in civitatibus non magni fiunt. Etenim corpora illorum, qui vel eas exercent, vel curant, corrumpunt: dum ſedere illos cogunt, & in umbra vivere, totoſque dies ad ignem eſſe. Jam ſi corpora effeminentur, etiam animi longe debiliores redduntur.

3. Eædem illiberales artes tantas habent occupationes, ut amicis & rei publicæ dari opera non poſſit. Quo fit, ut ejuſmodi homines nec amicorum uſui videantur eſſe commodi, nec tueri patriam poſſint. Etiam nonnullis in urbibus, maxime quæ bellis occupantur, ne quidem licet cuiquam civium ſordidas haſce artes exercere.

4. No-

δ'. Ἡμῖν δὲ δὴ ποίαις συμβουλεύεις, ὦ Σώκρατες, χρῆσθαι; ἆρα, ἔφη ὁ Σωκράτης, μὴ αἰσχυνθῶμεν τὸν Περσῶν βασιλέα μιμήσασθαι. ἐκεῖνον γὰρ φασιν ἐν τοῖς καλλίστοις τε καὶ ἀναγκαιοτάτοις ἡγεῖσθαι εἶναι ἐπιμελήμασι γεωργίᾳ τε καὶ τῇ πολεμικὴν τέχνην, τούτων ἀμφοτέρων ἰσχυρῶς ἐπιμελεῖσθαι.

ε'. Καὶ ὁ Κριτόβουλος, ἀκούσας ταῦτα, εἶπε· καὶ τῷ (ἔφη) πιστεύεις, ὦ Σώκρατες, βασιλέα τὸν Περσῶν γεωργίας σπουδαίως ἐπιμελεῖσθαι; ὧδ' ἄν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐπισκοποῦντες, ὦ Κριτόβουλε, ἴσως ἂν, καταμάθοιμεν εἰ ἐπὶ σπουδαίως ἐπιμελεῖται. τὸ μὲν γὰρ πολεμικὸν ἔργων ὁμολογοῦμεν αὐτὸν ἰσχυρῶς ἐπιμελεῖσθαι, ὅτι ἐξ ὁπόσων ἂν ἐθνῶν δασμοὺς λαμβάνει, πάντας τῷ ἄρχοντι ἑκάστῳ, εἰς ὁπόσους δὲ δίδωσι τροφὴν ἱππέας, καὶ τοξότας, καὶ σφενδονήτας, καὶ γερροφόρους, οἵτινες τῶν τε ὑπ' αὐτοῦ ἀρχομένων ἱκανοὶ ἔσονται κρατεῖν, καὶ, ἢν πολέμιοι ἐπίωσιν, ἀμύνεσθαι τῇ χώρᾳ.

ς'. Χωρὶς δὲ τούτων, φύλακας ἐν ταῖς ἀκροπόλεσι βέβηκεν, καὶ

4. Nobis vero, Socrates, quibus utendum esse consulis? Ne nos pudeat, inquit, Persarum regem imitari. Nam illum, aiunt, quod agriculturam, & bellicæ rei artem, pulcherrimas & maxime necessarias existimet, utramque maximo studio colere.

5. Quibus auditis Critobulus: Tunc vero, mi Socrates, inquit, Persarum regem inter alia agriculturæ operam aliquam dare credis? Si hoc modo, ait Socrates, rem consideraverimus, fortassis intelligemus, Critobule, num inter alia etiam agriculturæ det operam. Etenim rerum bellicarum maxime studiosum esse fatemur, idcirco quod in omnibus nationibus, quæ tributum ei pendunt, constitutum sit cuique prætori, quot equites, sagittarii, funditores, scutati stipendiis ali debeant; qui ad continendum in officio subjectos ipsius imperio sufficiant, & si hostes invadant ipsius regnum, tueri illud possint.

6. Præter hos, alit in arcibus præsidiarios, & annonam dat

ἡ τὰ μὲν πρόφα τοῖς φρουροῖς δίδωσιν ὁ ἄρχων ᾧ τοῦτο προστέταχται· βασιλεὺς δὲ καθ' ἑαυτὸν ἐξέτασιν ποιεῖται τῶν μισθοφόρων καὶ τῶν ἄλλων οἷς ὡπλίσθαι προστέτακται, καὶ πάντας ἅμα συνάγων, πλὴν τοὺς ἐν ταῖς ἀκροπόλεσιν, ἔνθα δὴ ὁ σύλλογος καλεῖται. καὶ τοὺς μὲν ἀμφὶ αὐτῷ οἰκήσιν αὐτὸς ἐφορᾷ, τοὺς δὲ πρόσω ἀποικοῦντας, πιστοὺς πέμπει διασκοπεῖν.

ζ'. Καὶ οἱ μὲν ἂν φαίνωνται τῶν φρουράρχων, καὶ τῶν χιλιάρχων, καὶ τῶν σατραπῶν τὸ ἀριθμὸν τὸ τεταγμένον ἔχοντες πλέων ἔχοντες, καὶ τούτους δοκίμοις ἵπποις τε καὶ ὅπλοις κατασκευασμένους παρέχωσι, τούτους μὲν τοὺς ἄρχοντας καὶ ταῖς τιμαῖς αὔξει, καὶ δωρεαῖς μεγάλοις καταπλουτίζει· ὧς δ' ἂν εὕρῃ τῶν ἀρχόντων ἢ καταμελοῦντας τῶν φρουράρχων, ἢ κατακερδαίνοντας, τούτους χαλεπῶς κολάζει· καὶ παύων τῆς ἀρχῆς, ἄλλους ἐπιμελητὰς καθίστησι. τῶν μὲν δὴ πολεμικῶν ἔργων ταῦτα ποιῶν δοκεῖ ἡμῖν ἀναμφιλόγως ἐπιμελεῖσθαι.

η'. Επ

dat præſidiariis præfectus is, cui datum eſt hoc negotii: rex autem in annos ſingulos & ſtipendiarios & alios luſtrat quibus injunctum eſt, ut ſint in armis; omneſque in unum cogit, exceptis iis qui arces cuſtodiunt, ad eum locum quo conventus indicitur. Qui vicini ſunt locis iis, in quibus degit, eos ipſe inſpicit: ad eos autem, qui procul habitant, fidos quoſdam homines mittit, qui eos inſpiciant.

7. Ac magiſtri quidem præſidiorum, & tribuni, & ſatrapæ, qui numerum conſtitutum habere ſe integrum palam oſtendunt, militeſque bonis equis & armis inſtructos exhibent, à rege honoribus augentur, & ingentibus donis collocupletantur. Quos vero prætores vel negligere præſidiorum magiſtros, vel quæſtum ſuum facere compererit; eos graviter punit, ademptoque ipſis imperio, alios eorum loco rerum ſuarum curatores conſtituit. Atque hæc quia facit, haud dubie nobis aliquid bellicis in rebus ſtudii ponere videtur.

η'. Επὶ δὲ ὁπόσῳ μὲ τὴ χώρας διελαύνων ἐφορᾷ αὐτὸς, ἢ δοκιμάζει· ὁπόσῳ δὲ μὴ αὐτὸς ἐφορᾷ, πέμπων πιστοὺς ἐπισκοπεῖ). ἢ ὃς μὲ ἂν αἰσθάνηῃ τῶν ἀρχόντων σωφρονισμόν γε τὴ χώραν προχωρήσας, καὶ ἐργὸν ὄσαν τὴ γῆν, καὶ πλήρη δένδρων τε, ὧν ἑκάστη φέρει, ἢ καρπῶν, τούτοις μὲ χώραν τὴ ἄλλην προσέθηκε, ἢ δώρεις κομεῖ, ἢ ἕδρας ἐντίμους γεραίρει. οἷς δ' ἂν ὀρᾷ ἀργόν τε τὴ χώραν ὄσαν, ἢ ὀλιγάνθρωπον, ἢ διὰ χαλεπότητα, ἢ δι' ὕβριν, ἢ δι' ἀμέλειαν, τούτους δὲ κολάζων, ἢ παύων τῆς ἀρχῆς, ἄρχοντας ἄλλους καθίστησι.

θ'. Ταῦτα ποιῶν δοκεῖ ἧττον ἐπιμελεῖσθαι, ὅπως ἡ γῆ ἐργὸς ἔσται ὑπὸ τῶν καθοικούντων, ἢ ὅπως εὖ φυλάξεται ὑπὸ τῶν φρουρούντων; ἢ εἰσὶ δ' αὖ οἱ ἄρχοντες διῃρημένοι ἐφ' ἑκάτερα οὐχ οἱ αὐτοὶ, ἀλλ' οἱ μὲ ἄρχουσι τῶν κατοικούντων τε, καὶ τῶν ἔργατῶν, καὶ δασμοὺς ἐκ πόνων ἐκλέγουσιν· οἱ δ' ἄρχουσι τῶν ὡπλισμένων φρουρῶν.

ι'. Καὶν

8. Præterea quantum regionis ſuæ peragrans ipſe inſpicit, in eo etiam omnia explorat: quantum vero ipſe non inſpicit, id miſſis fidis hominibus inviſit. Et quos quidem prætores animadvertit egregie habitatam terram exhibere, ſolumque cultum, & arboribus, pro cujuſque ſoli natura, fructibuſque plenum: eis alium etiam agrum attribuit, & muneribus cohoneſtat, & locis in conſeſſu honoratis ornat. Quorum vero terram incultam eſſe videt, ac à paucis habitatam, vel propter ipſorum aſperitatem, vel petulantiam, vel negligentiam; iis multatis, & magiſtratu dejectis, alios eorum loco prætores conſtituit.

9. Hæc dum facit, an tibi minus curare videtur, ut terra colatur ab incolis, quam ut à præſidiis recte cuſtodiatur? Et ſunt ei ſane prætores ad utrumque conſtituti, non iidem: ſed alii præſunt incolis, & operas facientibus, deque his vectigalia colligunt, alii præſidiis armatis præſunt.

10. Ac

ι'. Κἂν μὲ ὁ φρούαρχος μὴ ἱκανῶς τῇ χώρᾳ ἀρήγῃ, ὁ τῶν οἰκούντων ἄρχων τῶν ἔργων ἐπιμελούμενος, κατηγορεῖ τοῦ φρουάρχου, ὅτι δύνανται ἐργάζεσθαι διὰ τὴν ἀφυλαξίαν. ἢν δὲ παρέχοντος τοῦ φρουάρχου εἰρήνην τοῖς ἔργοις, ὁ ἄρχων ὀλιγάνθρωπόν τε παρέχηται καὶ ἀργὸν τὴν χώραν, τοῦτον αὖ καλεῖ ὁ φρούαρχος.

ια'. Καὶ γὰρ ἥδεταί τι οἱ κακῶς τὴν χώραν ἐργαζόμενοι ὅτε τοὺς φρουροὺς τρέφουσιν, ὅτε τὰς δασμὰς δύνανται ἀποδιδόναι. ὅταν δ' ἀν Σατράπης καθιστῆται, ὅτε ἀμφοτέρων τούτων ἐπιμελεῖται.

ιβ'. Ἐκ τούτων ὁ Κριτόβουλος εἶπεν· οὐκοῦν εἰ μὴ δὴ ταῦτα ποιεῖ βασιλεύς, ὦ Σώκρατες, φαίνεται ἔμοιγε δοκεῖν ἧττον τῶν γεωργικῶν ἔργων ἐπιμελεῖσθαι ἢ τῶν πολεμικῶν.

ιγ'. Ἐπὶ δὲ τούτοις, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὁπόσους τε χώρους ἐνοικεῖ, καὶ εἰς ὁπόσους ἐπιστρέφεται, ἐπιμελεῖται τούτων, ὅπως κῆποί τε ἔσονται, οἱ καλοῦσι παράδεισοι καλούμενοι, πάντων καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν μεστοί, ὁπόσα ἡ γῆ φύειν ἐθέλει. καὶ ἐν

10. Ac si quidem præsidii magister regionem non satis defenderit, incolarum prætor, & is, qui operum faciundorum curam gerit, accusat ipsum: quod ob negligentiam custodiæ exerceri opera non possint: Sin præsidii magistro pacem operibus faciundis præstante, prætor regionem à paucis habitatam, & incultam exhibeat: vicissim ille à præsidii magistro accusatur.

11. Nam fere illi, qui terram male colunt, neque præsidiarios alunt, neque tributa possunt pendere. Ubi vero satrapa constitutus est, is curam horum utriusque habet.

12. Secundum ea Critobulus: Quod si, mi Socrates, inquit, hæc facit rex; nihilo mihi videtur minus agriculturæ, quam rei bellicæ curam gerere.

13. Præter hæc, ait Socrates, quascunque regiones incolit, & quocunque se confert, studiose dat operam, ut horti sint, quos paradisos vocant, omnibus referti quæcunque pulchra & bona enasci de terra possunt. Atque in

ἐν τούτοις αὐτὸς τὰ πλεῖστα διατρίβῃ, ὅταν μὴ ἡ ὥρα τοῦ ἔτους ἐξείργῃ.

ιδ'. Νὴ Δί', ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ἀνάγκη τοίνυν, ὦ Σώκρατες, ἔνθά γε διατρίβει αὐτὸς, ἢ ὅπως ὡς κάλλιστα κατεσκευασμένοι ἔσονται οἱ παράδεισοι, ὅπι μελεῖ αὐτῷ, δένδρεσι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι καλοῖς, ὅσα ἡ γῆ φύει.

ιε'. Φασὶ δέ τινες, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὦ Κριτόβουλε, καὶ ὅταν δῶρα διδῷ ὁ βασιλεὺς, πρῶτον μὲν εἰσκαλεῖν τοὺς πολέμῳ ἀγαθοὺς γεγονότας, ὅτι οὐδὲν ὄφελος πολλὰ ἀροῦν, εἰ μὴ εἶεν οἱ ἀρήξοντες· δεύτερον δὲ, τοὺς κατασκευάζοντας τοὺς χώρους ἄριστα καὶ ἐνεργοὺς ποιοῦντας· λέγονται, ὅτι οὐδ' ἂν οἱ ἄλκιμοι δύναντο ζῆν, εἰ μὴ εἶεν οἱ ἐργαζόμενοι.

ις'. Λέγεται δὲ καὶ Κῦρός ποτε, ὅστις εὐδοκιμώτατος δὴ βασιλεὺς γενέσθαι, εἰπεῖν τοῖς ὑπὸ τὰ δῶρα κεκλημένοις· ὅτι αὐτὸς ἂν διχῇ τὰ ἀμφοτέρων δῶρα λαμβάνοι. κατασκευάζειν τε γὰρ ἄριστος εἶναι χώραν, καὶ ἀρήγειν τοῖς κατεσκευασμένοις.

ιζ'. Κῦρος

his ipſe magna ex parte verſatur, quum anni tempus id fieri non prohibet.

14. Profecto igitur, inquit, Critobulus, curari neceſſe eſt illic, mi Socrates, ubi rex verſatur, ut pulcherrime inſtructi ſint paradiſi, tum arboribus tum aliis rebus è terra naſcentibus.

15. Proditur etiam à nonnullis, mi Critobule, ait Socrates, quoties rex munera largiatur, primum eos arceſſi ad ipſum, qui præclare ſe in bello geſſerint; quod multum arare, nihil proſit, niſi ſint, qui arantes defendant: deinde, qui regiones ſuas quam optimas præſtant, & cultas reddunt. Etenim dicere regem, ne vivere quidem poſſe viros fortes, niſi ſint qui terram colant.

16. Et Cyrum aiunt, maxima gloria regem, dixiſſe aliquando ad eos qui ad accipienda munera vocati eſſent, merito ſibi utraque dona deberi: Nam ſe regionem optime poſſe inſtruere, & quæ jam inſtructa ſint, defendere.

17. Cyrus

ιζ'. Κῦρος μὲν οὖν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ὦ Σώκρατες, ἠγάλλετο οὐδὲν ἧττον, εἰ ταῦτα ἔλεγεν, ὅτι τῷ χώρας ἐνεργοὺς ποιεῖν, καὶ κατασκοπάζειν, ἢ ὅτι τῷ πολεμικῷ εἴη.

ιη'. Καὶ ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, Κῦρός γε, εἰ ἐβίωσεν, ἄριστος ἂν δοκεῖ ἄρχων γενέσθαι· καὶ τούτου τεκμήρια ἄλλά τε πολλὰ παρέσχηται, καὶ ὁπότε περὶ τῆς βασιλείας τῷ ἀδελφῷ ἐπορεύετο μαχούμενος, οὐδεὶς μὲν Κύρου οὐδεὶς λέγεται αὐτομολῆσαι πρὸς τὸν βασιλέα, πολλοὶ δὲ τοῦ βασιλέως πολλοὶ μεμισάθησαν πρὸς Κῦρον.

ιθ'. Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο ἡγοῦμαι μέγα τεκμήριον ἄρχοντος ἀρετῆς εἶναι, ᾧ ἂν ἑκόντες ἕπωνται, καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς πολεμίους ἐθέλωσιν. ἐκείνῳ δὲ καὶ οἱ φίλοι ζῶντί τε συνεμάχοντο, καὶ ἀποθανόντι συναπέθανον πάντες περὶ τὸν νεκρὸν μαχόμενοι, πλὴν γε Ἀριαίου. Ἀριαῖος δ' ἔτυχεν ὅτι τῷ εὐωνύμῳ κέρατι τεταγμένος.

κ'. Οὕτως τοίνυν ὁ Κῦρος λέγεται Λυσάνδρῳ, ὅτε ἥλθεν

17. Cyrus ergo, mi Socrates, ſubjecit Critobulus, ſi hoc dixit, non minus gloriabatur eo, quod regiones cultas efficere poſſet, atque inſtruere, quam quod rei militaris peritus eſſet.

18. Ac profecto, ſubjecit Socrates, ſi vixiſſet Cyrus, longe præſtantiſſimus in imperio futurus fuiſſe videtur. Ejus rei cum alia fuerunt argumenta, tum illud etiam, quod quum de regno manum cum fratre conſerturus proficiſceretur, nullus ab ipſo ad regem tranſiiſſe feratur, multis millibus hominum à rege ad ipſum deficientibus.

19. Equidem magnum eſſe argumentum virtutis in Imperatore ſtatuo, ſi homines eum lubenter ſequantur, ac manere apud ipſum in periculis velint. Cyro autem, dum viveret, & in prœlio amici aderant, & quum interfectus eſſet, omnes circum mortuum pugnantes cum ipſo occubuerunt, extra unum Ariæum, qui lævo in cornu collocatus fuerat.

20. Atque hic Cyrus perhibetur, Lyſandro, quum à ſociis dona

ἦν ἄγων αὐτῷ τὰ τοῖς συμμάχων δῶρα, ἄλλά τε φιλοφρονείας, (ὡς αὐτὸς ἔφη ὁ Λύσανδρος, ξένῳ ποτὲ τινὶ ἐν Μεγάροις διηγούμενος) καὶ ἐν Σάρδεσι τοῖς φίλοις ἐπιδεικνύοι * αὐτὸν ἔφη.

κα'. Ἐπεὶ δὲ ἐθαύμαζεν αὐτὸν ὁ Λύσανδρος, ὡς καλὰ μὲν τὰ δένδρα εἴη, (b) δι' ἴσου δὲ τὰ πεφυτευμένα, ὀρθοὶ δὲ οἱ τοῖχοι τῶν δένδρων, εὐγώνια δὲ πάντα καλῶς εἴη, ὀσμαὶ δὲ πολλαὶ καὶ ἡδεῖαι συμπαρομαρδοῖεν αὐτοῖς τοῖς περιπατοῦσι· καὶ ταῦτα θαυμάζων, εἶπεν· Ἀλλ' ἐγώ τοι, ὦ Κῦρε, πάντα μὲν ταῦτα θαυμάζω ὅτι τῷ κάλλει, πολὺ δὲ μᾶλλον ἄγαμαι σὲ καὶ τὰ μετρήσαντός σοι, καὶ διατάξαντος ἕκαστα τούτων.

κβ'. Ἀκούσαντα δὲ ταῦτα τὸν Κῦρον ἡδονῆς τε, καὶ εἰπεῖν· ταῦτα τοίνυν, ὦ Λύσανδρε, ἐγὼ πάντα καὶ διεμέτρησα καὶ διέταξα. ἔστι δὲ αὐτῶν, φάναι, ἃ καὶ ἐφύτευσα αὐτός.

κγ'. Καὶ ὁ Λύσανδρος ἔφη, ἀποβλέψας εἰς αὐτὸν, καὶ ἰδὼν τῶν τε ἱματίων τὸ κάλλος ὧν εἶχε, καὶ τῆς

dona ferens ad eum veniſſet, inter alias comitatis & benevolentiæ ſignificationes, quemadmodum aliquando Lyſander ipſe cuidam hoſpiti ſuo Megaris narravit, etiam hortum, qui Sardibus eſt, ipſemet oſtendiſſe.

21. Hunc Lyſander quum admiraretur ob arborum pulchritudinem, & quod æqualiter eſſent omnia conſita, quod ordines arborum recti, quod angulis accurate factis ornata omnia, quod odores multi ac ſuaves obambulantes ipſos comitarentur: hæc inquam ille quum admiraretur; Equidem, ait, admiror horum omnium pulchritudinem, Cyre: multo tamen magis eum ſuſpicio, qui ſingula tibi ſic & dimenſus eſt, & diſpoſuit.

22. Quæ ut Cyrus audiiſſet, delectatum eis, dixiſſe: Atqui omnia hæc, mi Lyſander, ego dimenſus ſum ac diſpoſui. Nonnulla ſunt etiam, quæ ipſemet conſevi.

23. Tum Lyſander ſe Cyrum intuentem, conſpecta veſtium ipſius pulchritudine, & odore percepto, tor-

τῆς ὁσμῆς αἰσθόμενος, καὶ τὴν ζῶνην καὶ τὴν ψελλίων τὸ κάλλος, καὶ ἄλλο κόσμου ὃ εἶχεν, εἰπεῖν· τί λέγεις, φάναι, ὦ Κῦρε; ἢ γὰρ σὺ ταῖς σαῖς χερσὶ τούτων τι ἐφύτευσας;

κδ'. Καὶ τὸν Κῦρον ἀποκρίνασθαι· θαυμάζεις τοῦτο, ἔφη, ὦ Λύσανδρε; ὄμνυμί σοι τὸν Μίθρην, ὅταν ὑγιαίνω, μὴ πώποτε λειπῆσαι, πρὶν ἱδρῶσαι, ἢ τῆς πολεμικῆς τι, ἢ τῶν γεωργικῶν ἔργων μελετῶν, ἢ ἄλλο ἔν γέ τι φιλοπονούμενος.

κε'. Καὶ αὐτὸς μέντοι ἔφη ὁ Λύσανδρος ἀκούσας ταῦτα, ἀσπασάσθαί τε αὐτὸν καὶ εἰπεῖν· δικαίως μοι δοκεῖς, ἔφη, ὦ Κῦρε, εὐδαίμων εἶναι· ἀγαθὸς γὰρ ὢν ἀνὴρ, εὐδαιμονεῖς.

ΚΕΦ. ε'.

ΤΑΥΤΑ μὲν, ὦ Κριτόβουλε, ἐγὼ διηγοῦμαι, ἔφη, ὁ Σωκράτης, ὅτι τῆς γεωργίας οὐκ οἱ πάνυ μακάριοι δύνανται ἀπέχεσθαι. ἔοικε γὰρ ἡ ἐπιμέλεια αὐτῆς καὶ ἅμα τις ἡδυπάθειά τις, καὶ οἶκοι αὔξησις,

torquium denique armillarumque animadverſa elegantia, cæterique ornatus, quem habebat, dixiſſe commemorabat: Quid ais, Cyre? Tune manibus tuis aliquid horum conſevisti?

24. Reſpondiſſe vero Cyrum: Hoccine tibi admirationi eſt, mi Lyſander? Mithren juratus teſtor, nunquam me, quum recte valeo, cibum capere prius quam vel ex bellicis, vel ruſticæ rei exercitii, vel alia quapiam ſtudioſa contentione ſudaverim.

25. Atque his auditis Lyſander ipſe aiebat, manum ſe Cyri comprehendiſſe, ac dixiſſe: Jure mihi beatus eſſe videris, Cyre. Nam ſimul & vir egregius, & fortunatus es.

CAP. V.

HÆc tibi ego commemoro, Critobule, inquit Socrates, ut ſcias, ne feliciſſimos quidem homines ab agricultura poſſe abſtinere. Nam videtur ejus ſtudium ſimul & voluptatem quandam habere, & rei familiaris

σις, καὶ σωμάτων ἄσκησις εἰς τὸ δύνασθαι, ὅσα ἀνδρὶ ἐλευθέρῳ προσήκει.

β'. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀφ' ὧν ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι, ταῦτα ἡ γῆ φέρει ἐργαζομένοις· καὶ ἀφ' ὧν τοίνυν ἡδυπαθοῦσι, προσέπι φέρει. ἔπειτα δὲ ὅσα κοσμοῦσι βωμοὺς καὶ ἀγάλματα, καὶ οἷς αὐτοὶ κοσμοῦνται, καὶ ταῦτα μετ' ἡδίστων ὀσμῶν καὶ θεαμάτων παρέχει.

γ'. Ἐπεὶ δὲ ὅσα πολλὰ τὰ μὲν φύει, τὰ δὲ τρέφει. καὶ γὰρ ἡ προβατευτικὴ τέχνη συνῆπται τῇ γεωργίᾳ· ὥστε ἔχειν καὶ θεοῖς ἐξαρέσκεσθαι θύοντας, καὶ αὐτοὺς χρῆσθαι· παρέχουσα δ' ἀφθονώτατ' ἀγαθά, οὐκ ἐᾷ ταῦτα μετὰ μαλακίας λαμβάνειν, ἀλλὰ ψύχη τε χειμῶνος, καὶ θάλπη θέρους ἐθίζει καρτερεῖν.

δ'. Καὶ τοὺς μὲν αὐτουργοὺς ἀφ' ὧν χειρῶν γυμνάζουσα, ἰσχυὰ αὐτοῖς προσπίδησι· τοὺς δὲ τῇ ἐπιμελείᾳ γεωργοῦντας, ἀνδρίζει, προθυμοτέρους ἐγείρουσα, καὶ πορεύεσθαι ἀφορ-

ἀφορ-

ris amplificationem, & exercitationem corporum, ut ad ea perficienda robur habeant, quæ ingenuis hominibus conveniunt.

2. Primum enim fert terra ſe colentibus, ea quæ hominibus ad victum neceſſaria ſunt: atque etiam illa fert, de quibus voluptatem capiunt. Deinde ſuppeditat omnia ſuaviſſimis cum odoribus, & gratiſſima ſpecie, quæcunque homines ad aras, & ſimulacra deorum, atque etiam ad ſeipſos ornandos adhibent.

3. Præterea multa obſonia partim producit, partim nutrit. Etenim ars pecuaria cum agricultura conjuncta eſt. Quo fit ut multa ſuppetant, quibus ſacrificandis tum placare Deos, tum ipſimet uti poſſimus. Quumque copioſiſſime bona ſumminiſtret, non ſinit ea cum mollitia capi, ſed ad hiemis frigora, & æſtatis calores tolerandos conſuefacit.

4. Eadem illos, qui manibus ſuis laborant, exercendo magis robuſtos efficit: alios vero, qui cura ſua colunt agrum, ſtrenuos reddit, dum mane ipſos excitat, acriterque per-

ῥῶς ἀναλήζυσα. ϗ γὰ ἐν τῷ χώρῳ, ϗ ἐν τῷ ἄστει ἀεὶ ἐν ὥρᾳ αἱ ἐπιμελέσταται θεράπειαι εἰσίν.

ε'. Ἔπειτα ἢν τε σὺν ἵππῳ ἀρήγειν τις τῇ πόλει βέλληται, τὸν ἵππον ἰσχνοτάτην ἡ γεωργία σωτηρέφειν· ἢν τε πεζῇ, σφοδρὸν τὸ σῶμα παρέχει. Θήρας τε ἐπιφιλοπονεῖσθαι σύνεστι πῃ ἡ γῆ, ϗ κυσὶν εὐπέτειαν τροφῆς παρέχουσα, ϗ θηρία συμπαιδαγωγέρουσα.

ϛ'. Ὠφελήμενα δὲ ϗ οἱ ἵπποι ϗ αἱ κυνὲς ἀπὸ τῆς γεωργίας, ἀντωφελοῦσι τὴν χώραν· ὁ μὲν ἵππος, θορυβεῖ τε κομίζων τὴν κηδόμενον εἰς τὴν ἐπιμέλειαν, ϗ ἐξουσίαν παρέχων ὀψὲ ἀπιέναι· αἱ δὲ κυνὲς, τά τε θηρία ἀπερύκουσαι ἀπὸ λύμης καρπῶν ϗ προβάτων, ϗ τὴν τε ἐρημίαν ἀσφάλειαν συμπαρέχουσαι.

ζ'. Παρορμᾷ δέ πῃ ϗ εἰς τὸ ἀρήγειν σὺν ὅπλοις τῇ χώρᾳ ϗ ἡ γῆ τοὺς γεωργοὺς, ἐν τῷ μέσῳ τοὺς καρποὺς τρέφουσα τῷ κρατοῦντι λαμβάνειν.

η'. Καὶ δραμεῖν δὲ, ϗ βαλεῖν, ϗ πηδῆσαι πῃς ἰσχνοτέρους τέχνη

pergere cogit. Etenim & ruri, & in urbe ſemper quovis anni tempore quædam actiones ſunt opportuniſſimæ.

5. Deinde ſive quis eques opem civitati ſuæ ferre velit, agricultura maxime alendo equo ſufficit: ſive pedes, acre corpus reddit. Etiam terra venationis ad ſtudium nonnihil adjumenti præſtat, quod & per eam facile canes ali poſſint, & feræ nutriri.

6. Et quia canes quoque cum equis ex agricultura commodum aliquod percipiunt, viciſſim & ipſi ruri proſunt: equus, dum mane portat rei ruſticæ curatorem, ac ſero redeundi poteſtatem facit: canes autem, dum feras abigunt, ne fructibus pecudibuſve noceant, ac ſolitudini ſecuritatem præſtant.

7. Incitat etiam terra nonnihil agricolas ad defendendum armis agrum, quum fructus in medio propoſitos educet, qui victori cedant.

8. Et quæ tandem ars homines magis ad currendum, ad jaculandum, ad ſaltandum idoneos

τέχνη γεωργίας παρέχεται; τίς δὲ τοῖς ἐργαζομένοις πλείω τέχνη ἀντιχαρίζεται; τίς δὲ ἥδιον τ' ὀπωρολόμενον δέχεται, προτείνουσα προσιόντι λαβεῖν ὅ, τι χρήζει; τίς δὲ ξένους ἀφθονώτερον δέχεται;

9. Χειμάσαι δὲ πυρὶ ἀφθόνῳ, καὶ θερμοῖς λουτροῖς, ποῦ πολὺ πλείων εὐμάρεια ἢ ἐν χώρῳ τῳ; ποῦ δὲ ἥδιον θερίσαι ὕδασί τε, καὶ πνεύμασι, καὶ σκιαῖς ἢ καθ' ἁρπόν;

10. Τίς δὲ ἄλλη Θεοῖς ἀπαρχὰς προπωλετέρας παρίσχει, ἢ ἑορτὰς πληρεστέρας ἀποδεικνύει; τίς δὲ οἰκέταις προσφιλεστέρα, ἢ γυναικὶ ἡδίων, ἢ τέκνοις ποθεινοτέρα, ἢ φίλοις εὐχαριστοτέρα;

11. Ἐμοὶ μὲν θαυμαστὸν δοκεῖ εἶναι, εἴτις ἐλευθέρῳ ἀνθρώπῳ ἢ κτῆμά τι τούτων ἥδιον κέκτηται, ἢ ὀπωρέλειαν ἡδίω πρὰ ταύτης εὕρηκεν, ἢ ὠφελιμωτέραν εἰς τὸν βίον.

12. Ἔτι δὲ ἡ γῆ Θεὸς οὖσα, τοὺς δυναμένους καταμανθάνειν, καὶ δικαιοσύνην διδάσκει. τοὺς γὰρ ἀεὶ σπου-

neos reddit quam agricultura? quæ ars ſe exercentibus vice verſa plura largitur? quænam ſui ſtudioſum ſuavius excipit, porrigens accedenti quod ſumat ex animi arbitratu? quænam majori cum rerum copia hoſpites excipit?

9. Ubinam facilius copioſo igne calidiſque lavacris per hiemem uti licet, quam ruri? Ubi quis aquarum, auræ, umbrarumque cauſſa jucundius traducere poſſit æſtatem, quam ruri?

10. Quænam ars alia primitias ſuppeditat Diis rectius convenientes, vel feſtos dies abundantiori cum copia rerum exhibet? quænam domeſticis gratior eſt, uxori jucundior, liberis optatior, erga amicos benignior?

11. Mihi quidem mirum videatur, poſſe hominem ingenuum vel poſſeſſionem aliquam acceptiorem hac ducere, vel ſtudium aliquod hoc tum jucundius tum ad vitam utilius reperire.

12. Præterea tellus, quæ quidem Dea eſt, juſtitiam quoque docet illos, qui animadvertere poſſunt. Nam ſtudioſiſſime ſe colen-

ζα θεραπεύοντας αὐτὸ, πλεῖστα ἀγαθὰ ἀνθρώποις ποιεῖ.

ιγ'. Ἐὰν δ' ἄρα καὶ ὑπὸ πλήθους ποτὲ στρατευμάτων τῶν ἔργων στερηθῶσιν οἱ ἐν τῇ γεωργίᾳ ἀναστρεφόμενοι, καὶ σφοδρῶς καὶ ἀνδρικῶς παιδευόμενοι, ὅτοι εὖ παρεσκευασμένοι καὶ τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα, ἢν μὴ θεὸς ἀποκωλύῃ, δύνανται ἰόντες εἰς τὰς τῶν ἀποκωλυόντων λαμβάνειν ἀφ' ὧν θρέψονται. πολλάκις δ' ἐν τῷ πολέμῳ καὶ ἀσφαλέστερόν ἐστι σὺν τοῖς ὅπλοις τὸν πρόσω μαστεύειν, ἢ σὺν τοῖς γεωργικοῖς ὀργάνοις.

ιδ'. Συμπαιδεύει δὲ καὶ εἰς τὸ ἐπαρκεῖν ἀλλήλοις ἡ γεωργία. ὅπου τε γὰρ τοὺς πολεμίους σὺν ἀνθρώποις δεῖ ἐέναι, τῆς τε γῆς σὺν ἀνθρώποις ἐστὶν ἡ ἐργασία.

ιε'. Τὸν οὖν μέλλοντα εὖ γεωργήσειν δεῖ τοὺς ἐργατὰς καὶ προθύμους παρασκευάζειν, καὶ πείθεσθαι θέλοντας· τὸν τε ὅπου πολεμίους ἄγοντα ταῦτα δεῖ μηχανᾶσθαι,

colentibus, maximam bonorum copiam viciſſim largitur.

13. Quod ſi aliquando ii qui in agricultura verſantur, & tum ad alacritatem tum fortitudinem condocefacti ſunt, à magnis copiis hoſtium ab operis ſuis arceantur: poſſunt certe, niſi Deus prohibeat, præſertim quum & animis & corporibus egregie inſtructi ſint, invaſis eorum finibus, à quibus impediuntur quominus operas ſuas faciant, indidem capere unde ſe alant. Ac ſæpe in bello etiam tutius eſt armis victum quærere, quam inſtrumentis ruſticis.

14. Inſtituit etiam nos agricultura, ut mutuo noſmet juvemus. Nam adverſus hoſtes cum hominum copiis pergendum eſt, & hominum opera terra eſt colenda.

15. Itaque neceſſe eſt, eum, qui recte agriculturam exercere velit, operas ſuas ſic inſtruere; ut ſint alacres, & ad parendum promptæ. Eadem moliatur oportet, qui copias adverſus hoſtes ducturus ſit, ut eos, qui faciunt quod viros for-

χαναθαι, δωρήμενόν τε τοῖς ποιοῦσιν ἃ δεῖ ποιεῖν τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ κολάζοντα τοὺς ἀτακτοῦντας.

16. Καὶ ἀναγκαῖον δὲ πολλάκις οὐδὲν ἧττον δεῖ τοῖς ἐργάταις τὸν γεωργὸν, ἢ τὸν στρατηγὸν τοῖς στρατιώταις. καὶ ἐλπίδων δὲ ἀγαθῶν οὐδὲν ἧττον οἱ δοῦλοι τῶν ἐλευθέρων δέονται, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον, ὅπως μένειν θέλωσι.

17. Καλῶς δὲ καὶ κεῖνος εἶπεν, ὃς ἔφη τὴν γεωργίαν τῶν ἄλλων τεχνῶν μητέρα καὶ τροφὸν εἶναι. εὖ μὲν γὰρ φερομένης τῆς γεωργίας, ῥέουσι καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι ἅπασαι· ὅπου δ' ἂν ἀναγκασθῇ ἡ γῆ χερσεύειν, ἀποσβέννυται καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι σχεδόν τι καὶ ἐπὶ γῆς καὶ ἐπὶ θαλάττης.

18. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κριτόβουλος, εἶπεν· Ἀλλὰ ταῦτά μοι ἔμοιγε, ὦ Σώκρατες, καλῶς δοκεῖς λέγειν. ἔστι δὲ τὰ γεωργικὰ πλεῖστά ἐστιν ἀνθρώπῳ ἀδύνατα προϊδέσθαι. καὶ γὰρ χάλαζαι, καὶ πάχναι ἐνίοτε, καὶ αὐχμοὶ, καὶ ὄμβροι ἀκαίροι, καὶ ἐρυσίβαι, καὶ ἄλλα πολλάκις τὰ καλῶς ἐγνωσμένα καὶ πεποιημένα ἀφανίζουσι. καὶ πρόβατα δ' ἐνίοτε κάλ-

λιστα

tes decet, muneribus ornet; ac non recte atque ordine munus ſuum obeuntes plectat.

16. Etiam neceſſe eſt agricolam non minus interdum operas ſuas cohortando excitare, quam imperatorem milites. Neque ſervis minus ſpe bona quam ingenuis hominibus opus eſt: immo vero magis, ut manere velint.

17. Etiam is recte dixit, qui agriculturam aliarum artium matrem & nutricem eſſe perhibuit. Nam quum agricultura proſpere ſuccedit, etiam artes cæteræ omnes vigent: at ubi terra neceſſitate aliqua inculta manet, etiam artes cæteræ fere terra marique extinguuntur.

18. Quibus auditis Critobulus: Enimvero, inquit, hæc mihi dicere præclare videris, mi Socrates. Sed plurima ſunt in agricultura, quæ provideri ab homine non poſſunt. Quippe nonnunquam grandines, pruinæ, æſtus, imbres immenſi, rubigines, aliaq; pulchre cogitata & elaborata tollunt. Etiam oves interdum educatas

λιζα πεφλεγμένα νόσος ἐλθοῦσα κάκιζα ἀπόλεσεν.

ιθ'. Ακούσας δὲ ταῦτα ὁ Σωκράτης εἶπεν· ἀλλ' ὦμην ἔγωγέ σε, ὦ Κριτόβουλε, εἰδέναι, ὅτι οἱ θεοὶ σφόδρα ἤπιόν εἰσι κύριοι τὲν τῇ γεωργίᾳ ἔργων, ἢ τὲ σὲ τῷ πολέμῳ. καὶ τοὺς μὲν σὲ τῷ πολέμῳ ὁρᾷς, οἶμαι, πρὸ τῶν πολεμικῶν πράξεων ἐξαρεσκομένους τοῖς θεοῖς, καὶ ἐρωτῶντας θυσίας καὶ οἰωνοῖς ὅ, τι τε χρὴ ποιεῖν, καὶ ὅ, τι μή.

κ'. Περὶ δὲ τῶν γεωργικῶν πράξεων ἧττον οἴει δεῖν τοὺς θεοὺς ἱλάσκεσθαι; εὖ γὰρ ἴσθι, ἔφη, ὅτι οἱ σώφρονες καὶ ὑπὲρ ὑγρῶν καὶ ξηρῶν καρπῶν, καὶ βοῶν, καὶ ἵππων, καὶ προβάτων, καὶ ὑπὲρ πάντων γε δὴ τῶν κτημάτων τοὺς θεοὺς θεραπεύουσιν.

ΚΕΦ. ϛ'.

Ἀλλὰ ταῦτα μέν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καλῶς μοι δοκεῖς λέγειν, κελεύων πειρᾶσθαι σὺν τοῖς θεοῖς ἄρχεσθαι παντὸς

catas egregie morbus aliquis invadens miſerrime perimit.

19. Quæ quum audiiſſet Socrates: Ego vero, mi Critobule, ait, ſcire te arbitrabar, penes Deos nihilominus poteſtatem ruſticis in operibus ſummam eſſe quam in bellicis. Vides autem, eos, opinor, qui re militari occupantur, ante bellicas actiones Deos placare, ac tum per ſacrificia tum auguria inquirere, quid faciundum, quid omittendum ſit.

20. Et in actionibus rei ruſticæ minus tibi laborandum putas, ut Deos propitios reddas? Omnino ſcire debes, homines, qui quidem ſapiant, humidorum & ſiccorum fructuum, boum, equorum, ovium, omnium denique fortunarum ſuarum cauſſa Deos colere.

CAP. VI.

Dicis tu præclare, mi Socrates, ait, qui me jubeas operam dare, ut opus omne non ſine Diis ordiar: quippe quo-

παντὸς ἔργου, ὡς τῶν Θεῶν κυρίων ὄντων οὐδὲν ἧττον τῶν εἰρηνικῶν, ἢ τῶν πολεμικῶν ἔργων. ταῦτα μὲν οὖν πειρασόμεθα οὕτω ποιεῖν. σὺ δὲ ἡμῖν ἔνθεν λέγων περὶ τῆς οἰκονομίας, ἀπέλιπες, πειρῶ τὰ τούτων ἑξῆς διεξιέναι· ὡς γὰρ ἔμοιγε δοκῶ, ἀκηκοὼς ὅσα εἶπες, μᾶλλόν τι ἤδη ὁρᾶν, ἢ πρόσθεν ὅ, τι χρὴ ποιοῦντα βιοτεύειν.

β'. Τί οὖν; ἔφη ὁ Σωκράτης, ἆρα εἰ πρῶτον μὲν ἐπανέλθοιμεν ὅσα μὴ ὁμολογοῦντες διεληλύθαμεν, ἵν' ἴσως πως διιώμεθα, πειραθῶμεν οὕτω γὰ τὰ λοιπὰ διεξιέναι συνομολογοῦντες;

γ'. Ἥκιστά γ' οὖν ἔστιν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ὥσπερ γὰ χρημάτων κοινωνήσαντας, ἀναμφιλόγως διελθεῖν, οὕτω καὶ λόγων κοινωνοῦντας, περὶ ὧν ἂν διαλεγώμεθα, συνομολογοῦντας διεξιέναι.

δ'. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὀνόματι μέν τινι ἔδοξεν ἡμῖν ὄνομα εἶναι ἡ οἰκονομία. ἡ δὲ ὀνομαζομένη αὕτη ἐφάνετο,

quorum in poteſtate ſint tam ea quæ pace, quam quæ bello ſuſcipiuntur. Itaque ſtudebimus hæc ita facere. Tu vero nobis enitere iſtuc redeundo, ubi de adminiſtratione domeſtica dicere deſiiſti, quæ porro ſequuntur, abſolvere. Videor enim mihi, poſteaquam audivi abs te dicta, magis perſpicere quid, ut commode vivam, faciundum ſit.

2. Quid igitur? ait Socrates, placetne ut redeamus ad illa, quæcunque ſic percurrimus, ut de iis inter nos conveniret, quo, ſi fieri poſſit, ita deinde reliqua percurrere conemur, ut inter nos conveniat?

3. Jucundum ſane eſt, inquit Critobulus, quemadmodum ſolent ii, quibus pecuniæ communes ſunt, eas ſine controverſia percenſere, ſic etiam nos, qui ſermones inter nos communicamus, omnia percurrere, de quibus colloquimur, ut conſentiamus.

4. Viſa eſt igitur nobis, inquit Socrates, adminiſtratio domeſtica nomen eſſe ſcientiæ: atque hæc ipſa ſcientia definiebatur

ιετο, ἢ οἴκῳ δύναμιν αὔξειν ἄνθρωποι. οἰκίαν δὲ ἡμῖν ἐφαίνετο, ὅπερ κτῆσις ἡ σύμπασα. κτῆσιν δὲ τοῦτο ἔφαμεν εἶναι) ὅ, τι ἑκάστῳ ὠφέλιμον εἰς τὸν βίον. ὠφέλιμα δὲ ὄντα εὑρίσκετο πάντα, ὁπόσοις τις ὀπίζαιτο χρῆσθαι.

ε'. Πάσας μὲν οὖν τὰς ἐπιστήμας ὅτε μαθεῖν οἷόν τε ἡμῖν ἐδόκει, συναποδοκιμάζειν τε ταῖς πόλεσι τὰς βαναυσικὰς καλουμένας τέχνας, ὅτι καὶ τὰ σώματα κακοῦσθαι δοκοῦσι, καὶ τὰς ψυχὰς κακοργοῦσι.

ς'. Τεκμήριον δὲ σαφέστατον γενέσθαι ἂν τούτου ἔφαμεν, εἰ πολεμίων εἰς τὴν χώραν ἰόντων, διακαθίσας τις τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς τεχνίτας, χωρὶς ἑκατέρους ἐπερωτᾷη, πότερα δοκεῖ ἀρήγειν τῇ χώρᾳ, ἢ ὑφεμένους τῆς γῆς, τὸ τεῖχος διαφυλάττειν.

ζ'. Οὕτω γὰρ ἂν τοὺς μὲν ἀμφὶ γῇ ἔχοντας ᾠόμεθ' ἂν ψηφίζεσθαι ἀρήγειν, τοὺς δὲ τεχνίτας, μὴ μάχεσθαι, ἀλλ', ὅπερ πεπαίδευνται, καθῆσθαι μήτε πονοῦντας, μήτε κινδυνεύοντας.

η'. Εδοκι-

baturen esse, qua domos amplificare homines possint. Domus autem esse definiebatur idem quod facultates universæ. Facultates autem esse dicebamus id quod cuique ad vitam sit utile. Omnia vero utilia esse reperiebamus, quibuscunque uti aliquis sciret.

5. Ac scientias quidem universas non posse disci videbatur nobis, & itidem ut nonnullis civitatibus, artes improbandas esse, quæ sordidæ appellentur; quod & corpora lædere videantur, & animos frangant.

6. Ejus rei argumentum fore clarissimum dicimus, si hostibus agrum invadentibus, agricolas aliquis & opifices diversis locis constitutos, seorsim utrosque interroget, utrum esse defendenda regio videatur, an agro cedendum; ac deinde custodienda mœnia.

7. Nam ea ratione futurum arbitrabamur, ut qui exercendo solo occupantur, defendendum esse agrum decernant: opifices autem dimicandum non esse, sed prout ipsi instituti sunt, defidendum, nullo neq; labore, neq; periculo adito.

8. Com-

η'. Εδοκιμάσαμεν δὲ, ἀνδρὶ καλῷ τε καὶ ἀγαθῷ ἐργασίαν εἶναι, καὶ ὑπομίμνειν κρατίστην γεωργίαν, ἀφ' ἧς τὰ ἐπιτήδεια ἄνθρωποι ποιέζονται.

θ'. Αὕτη γὰρ ἡ ἐργασία μαθεῖν τε ῥᾴστη ἐδόκει εἶναι, καὶ ἡδίστη ἐργάζεσθαι, καὶ τὰ σώματα κάλλιστά τε καὶ εὐρωστότατα παρέχεσθαι, καὶ ταῖς ψυχαῖς ἥκιστα ἀσχολίαν παρέχειν φίλων τε καὶ πόλεων σπουδεπιμελεῖσθαι.

ι'. Συμπαροξύνειν δέ τι ἐδόκει ἡμῖν καὶ εἰς τὸ ἀλυσιτελὲς εἶναι ἡ γεωργία, ἔξω τῶν ἐρυμάτων τὰ ἐπιτήδεια φύουσά τε, καὶ τρέφουσα τοὺς ἐργαζομένους. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐνδοξοτάτη εἶναι δοκεῖ τοῖς τῶν πόλεων αὕτη ἡ βιοτεία, ὅτι καὶ πολίτας ἀρίστους, καὶ εὐνοϊκωτάτους πρέχεσθαι δοκεῖ τῷ κοινῷ.

ια'. Καὶ ὁ Κριτόβουλος· ὅτι μὲν, ὦ Σώκρατες, κάλλιστόν τε, καὶ ἄριστον, καὶ ἥδιστον, ἀπὸ γεωργίας τὸν βίον ποιεῖσθαι, πάνυ μοι δοκῶ πεπεῖσθαι ἱκανῶς. ὅτι δὲ

8. Comprobavimus etiam, agriculturam viro bono & honesto exercitationem & scientiam esse longe præstantissimam, qua homines necessariorum sibi copiam parent.

9. Atque videbatur eadem disci facillime posse, ac summa cum voluptate exerceri, & corpora longe pulcherrima robustissimaque efficere, animis denique negotii nihil exhibere, quominus cura sua tum amicos tum respublicas complectantur.

10. Videbatur etiam agricultura nobis excitare animos ad fortitudinem, quod extra munitiones ad victum necessaria producat, iisque alat homines se exercentes. Itaque rationem hanc vitæ ab urbibus quoque maximam mereri prædicationem, quippe quæ cives præstantissimos, maximeque reipublicæ studiosos suppeditare videatur.

11. Tum Critobulus: Pulcherrimum esse, mi Socrates, inquit, & optimum jucundissimumque, victum sibi ex agricultura parare, satis esse mihi persuasum arbitror. Cæterum

δὲ ἔφη σε καταμαθεῖν τὰ αὐτὰ τοῦτ τε ὑπὸ γεωργόντων, ὥστε ἀπὸ τῆς γεωργίας ἀφθόνως ἔχειν ὧν δέονται, καὶ τῶν ὑπὸ ἐργαζομένων, ὡς μὴ λυσιτελῇ αὐτοῖς τὴν γεωργίαν, καὶ ταῦτά μοι δοκῶ ἡδέως ἐκ τέρα ἀκούσειν σου, ὅπως ἃ μὲ ἀγαθά ἐστι, ποιῶμεν, ἃ δὲ βλαβερά, μὴ ποιῶμεν.

ιβ'. Τί οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὦ Κριτόβουλε, ἵν' σοι ἐξαρχῆς διηγήσωμαι, ὡς συνεγενόμην ποτὲ ἀνδρὶ, ὃς ἐμοὶ ἐδόκει εἶ) τῷ ὄντι τούτων τῶν ἀνδρῶν, (c) ἐφ' οἷς τοῦτο ὄνομα δικαίως ἐστὶν, ὁ καλεῖται καλός τε καὶ ἀγαθὸς ἀνήρ; πάνυ ἂν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, βουλοίμην ἂν ὑπὸ ἀκούειν, ὡς γ' ἔγωγε ἐρῶ τοῦτο γ' ὀνόματος ἄξιος γενέσθαι.

ιγ'. Λέξω τοίνυν σοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὡς γ' ἦλθον ἐπὶ τ σκέψιν αὐτοῦ. τοὺς μὲν γὰρ ἀγαθοὺς τέκτονας, χαλκέας ἀγαθοὺς, ζωγράφους ἀγαθοὺς, ἀνδριαντοποιοὺς, καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα, πάνυ ὀλίγος μοι χρόνος ἐγένετο

Cæterum quod aiebas animadvertisse te, quæ causæ sint, quamobrem alii sic agriculturam exerceant, ut ex ea percipiant abunde omnia, quibus est ipsis opus, alii sic in ea laborent, ut nulli ipsis usui sit: eas equidem lubenter auditurus ex te videor utrasque, ut quæ bona sunt faciamus, omissis iis quæ cum detrimento sunt conjuncta.

12. Quid igitur, ait Socrates, mi Critobule, si tibi à principio narrem, quo pacto convenerim hominem aliquando quendam, qui reapse mihi de illorum esse numero videbatur, quibus merito nomen illud tribuitur, quo quis vir bonus & honestus appellatur? Id equidem, ait Critobulus, vehementer audire velim, quippe qui & ipse dignus haberi eo nomine cupiam.

13. Dicam igitur, inquit Socrates, quomodo ad invisendum hominem illum accesserim. Nam ad bonorum fabrorum, bonorum ærariorum, pictorum bonorum, itemque statuariorum, & hujusmodi aliorum opera, quæ præclara judi-

ἐγίνετο ἱκανῶς ὠφεληθεῖν τε, καὶ θεάσασθαι τὰ δεδοκιμασμένα καλὰ ἔργα αὐτοῖς ἐν).

ιδ'. Ὅπως δὲ δὴ καὶ τοὺς ἔχοντας τὸ σεμνὸν ὄνομα τοῦ τὸ καλόν τε καὶ ἀγαθὸν, ὑπεσκεψαίμην πότ' ἔργα. ζόμενοι τοῦτ' ἀξιοῦντο καλεῖσθαι, πάνυ μοι ἡ ψυχὴ ἐπεθύμει αὐτῶν τινι συγγενέσθαι.

ιε'. Καὶ πρῶτον μὲν ὅπη προσέκειτο τὸ καλὸν τῷ ἀγαθῷ, ὄντινα ἴδοιμι καλὸν, τούτῳ προσιέναι, καὶ ἐπειρώμην καταμανθάνειν, εἴ πῃ ἴδοιμι προσηρτημένον τῷ καλῷ τὸ ἀγαθόν.

ις'. Ἀλλ' οὐκ ἄρα εἶχεν ὅπως. Ἀλλ' ἐνίους ἐδόκουν καταμανθάνειν τῇ καλῇ τὰς μορφὰς πάνυ μοχθηρὰς ὄντας τὰς ψυχάς. ἔδοξεν οὖν μοι, ἀφέμενον τῆς καλῆς ὄψεως, ἐπ' αὐτῶν τινα ἐλθεῖν τῶν καλουμένων καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν.

ιζ'. Ἐπεὶ οὖν τὸ Ἰσχόμαχον ἤκουον πρὸς πάντων καὶ ἀνδρῶν τε, καὶ γυναικῶν, καὶ ξένων καὶ ἀστῶν, καλόν τε καὶ ἀγαθὸν ἐπονομαζόμενον,

centur, obeunda ſpectandaque, mihi temporis perexiguum quiddam ſufficiebat.

14. Verum ut conſiderarem, quidnam agendo illi, qui nomen hoc boni & honeſti viri ſane plenum gravitatis obtinerent, hoc ipſo digni judicarentur: vehementer animus meus aliquem ipſorum convenire cupiebat.

15. Ac primo quidem, quod honeſti nomen ad bonum adjiceretur: quemcunque honeſta facie cernerem, eum adibam, ac dabam operam, ut intelligerem, anne videre poſſem alicubi bonum cum honeſto conjunctum.

16. Verum aliter ſe res habebat; quod nonnullos videbar animadvertere, forma quidem illos perquam honeſta præditos, ſed animis pravis. Itaque viſum fuit, omiſſa vultus honeſta ſpecie, quendam eorum accedere, qui honeſti & boni appellarentur.

17. Quum igitur audirem, Iſchomachum, ab omnibus, viris, mulieribus, exteris, civibus, honeſtum ac bonum virum nominari: viſum eſt operam mihi

μαζόμενον, ἔδοξέ μοι τούτῳ πειρατέον συγγενέσθαι.

ΚΕΦ. ζ'.

ΙΔὼν οὖν ποτε αὐτὸν ἐν τῇ τοῦ Διὸς τοῦ Ἐλευθερίου στοᾷ καθήμενον, ἐπεί μοι ἔδοξε σχολάζειν, προσῆλθον αὐτῷ, καὶ παρακαθιζόμενος εἶπον· τί, ὦ Ἰσχόμαχε, οὐ μάλα εἰωθὼς σχολάζειν, κάθησαι; ἐπεὶ τά γε πλεῖστα ἢ προπολᾶ σε ὁρῶ, ἢ οὐ πάνυ σχολάζοντα ἐν τῇ ἀγορᾷ.

β'. Οὐδὲ ἄν γε νῦν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ὦ Σώκρατες, ἑώρας· εἰ μὴ ξένους τινὰς συνεδρίου ἀναμένειν ἐνταῦθα. ὅταν δὲ μὴ προπέμψῃς τι τοιοῦτον, πρὸς τῶν Θεῶν, ἔφην ἐγώ, τοῦ ἀμπεύεις, καὶ τί ποιεῖς; ἐγὼ γάρ τοι πάνυ βούλομαί σου πυθέσθαι, τί ποτε πράττων καλὸς κἀγαθὸς κέκλησαι, ἐπεὶ σὺ γε ἔνδον ἀμπεύεις, οὐδὲ τοιαύτη σου ἡ ἕξις τοῦ σώματος καταφαίνεται.

γ'. Καὶ ὁ Ἰσχόμαχος γελάσας ὑπὸ τοῦ [τί ποιῶν καλὸς κἀγαθὸς

mihi dandam, ut eum convenirem.

CAP. VII.

ERgo ubi aliquando conſpexiſſem eum, in Jovis Liberalis porticu ſedentem: quod otioſum eſſe putarem, acceſſi, ac propter ipſum adſidens; Quid tu, Iſchomache, dixi, deſides heic, qui non admodum otiari conſueviſti? Nam maxima ex parte vel agere te aliquid video, vel ſaltem otioſum in foro non verſari.

2. Ne nunc quidem, ſubjecit Iſchomachus, me conſpiceres, Socrates, niſi ex convento quoſdam heic hoſpites præſtolarer. At quum nihil ejuſmodi agis, inquam ego, quæſo te per Deos, ubinam tempus teris, & quid facis? Nam quærere de te quiddam omnino cupio, quid agas ſcilicet, quod vir bonus & honeſtus appelleris: quando domi tempus non teris, neque corporis tui habitus talis apparet.

3. Tum Iſchomachus, ad ea verba, *Quid agas, quod vir bo-*

καὶ ἀγαθὸς κέκλησαι] ἢ οὐθείς, ὥσγε ἐμοὶ ἔδοξεν, εἰ πη· ἀλλ' εἰ μή, ὅταν σοι ἀγαλέγων) ἆρ' ἐμοῦ τινες, καλῶσί με τοῦτο τὸ ὄνομα, οὐκ οἶδα. ἐγὼ γὰρ δή, ὅταν γέ με εἰς ἀντίλοσιν καλῶνται τριηραρχίας, ἢ χορηγίας, οὐδεὶς (ἔφη) ζητεῖ τὸ καλόν τε καὶ ἀγαθὸν, ἀλλὰ σαφῶς (ἔφη) ὀνομάζοντές με Ἰσχόμαχον, πατρόθεν προσκαλοῦνται. ἐγὼ μὲν τοίνυν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὅ με ἐπήρου, * ἐγὼ πάνυ ἔνδοι ἀγαπέσω. ἐγὼ γὰρ δή, ἔφη, πάνυ ἐν τῇ οἰκίᾳ μου πάνυ ἐγὼ αὐτὴ ἡ γυνὴ ἱκανή ἐστι διοικῆσαι.

δ'. (d) Ἀλλὰ γὰρ τοῦτο, ἔφην ἔγωγε, ὦ Ἰσχόμαχε, πάνυ ἂν ἡδέως σου πυθοίμην, πότερα αὐτὸς σὺ ἐπαίδευσας τὴν γυναῖκα, ὅπως ἂν οἵαν δεῖ, ἢ ἐπριάμην ἔλαβες ἀπὸ δὲ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς διδάσκειν τὰ προσήκοντα αὐτῇ;

ε'. Καὶ τί ἄν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐπριάμην αὐτὴν παρέλαβον, ἢ ἔτη μὲν οὔπω πεντεκαίδεκα γεγονυῖα ἦλθε πρὸς ἐμὲ, τὸν δ' ἔμπροσθεν χρόνον ἔζη ὑπὸ πολλῆς

nus & honestus appelleris, arridens; eisque, ut mihi videbatur, delectatus: Equidem, ait, an me hoc nomine appellent aliqui, quum tecum de me colloquuntur, nescio. Non enim certe, quum me vocant ad compensationem vel præfecturæ triremium, vel muneris choragi, quisquam virum illum bonum & honestum quærit: sed perspicue me Ischomachum, nomine partris, appellatum arcessunt. Tu quidem, mi Socrates, quod de me quærebas, domi ego tempus non admodum tero. Nam ad res domesticas administrandas uxor ipsa satis est idonea.

4. Quin hoc quoque, inquam ego, mi Ischomache, perlubenter de te quærerem, num uxorem ipse talem instituendo effeceris, qualem esse oportet, an à patre matreque acceperis peritam earum rerum administrandarum, quæ ad ipsius officium pertinent?

5. Et quid, mi Socrates, inquit, scire poterat, quum eam ducerem quæ necdum annos nata xv ad me venerit, ac superiore tempore magna

πολλῆς ἐπιμελείας, ὅπως ὡς ἐλάχιστα μὲν ὄψοιτο, ἐλάχιστα δ' ἀκούσοιτο, ἐλάχιστα δ' ἔροιτο;

ς'. Οὐ γὰρ ἀγαπητόν σοι δοκεῖ, εἰ μόνον ἦλθεν ἐπιμαμένη, ἔρια λαβοῦσα, ἱμάτιον ἀποδειξαι, καὶ ἐωρακυῖα ὡς ἔργα ταλάσια θεραπαίναις δίδοται; ἐπεὶ τά γε ἀμφὶ γαστέρα (ἔφη) πάνυ καλῶς, ὦ Σώκρατες, ἦλθε πεπαιδευμένη· ὅπερ μέγιστον ἔμοιγε δοκεῖ παίδευμα εἶναι καὶ ἀνδρὶ καὶ γυναικί.

ζ'. Τὰ δ' ἄλλα, ἔφην ἐγώ, ὦ Ἰσχόμαχε, αὐτὸς ἐπαίδευσας τὴν γυναῖκα, ὥστε ἱκανὴ εἶ ὧν προσήκει ἐπιμελεῖσθαι; ἦ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ἦ πρίν γε καὶ ἔλθοι, καὶ εὐξάμην ἐμέ τε τυγχάνειν διδάσκουσα, καὶ ἐκείνην μαθοῦσαν τὰ βέλτιστα ἀμφοτέροις ἡμῖν.

η'. Οὐκοῦν, ἔφην ἐγώ, καὶ ἡ γυνή σοι συνέθυε καὶ συνηύχετο * ἀπερ ταῦτα; καὶ μάλα γ', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, πολλὰ ὑποσχομένη μὲν πρὸς τοὺς θεοὺς γενέσθαι οἵαν δεῖ·

gna cura asservata vixerit, ut quamminimum cerneret, quamminimum audiret, quamminimum sciscitaretur?

6. An non autem boni consulendum tibi videtur, quod saltem venerit perita conficiendi accepta lana vestem, ac animadversa ratione pensi ancillis dandi? Nam quod gulam attinet, hac in parte, mi Socrates, recte admodum instituta venit, quæ quidem mihi disciplina tum in viro tum femina videtur esse maxima.

7. Cæterane, inquam ego, me Ischomache, uxorem tuum instituendo ipse docuisti, ut curandis iis, quæ ad munus ipsius pertinent, sufficiat? Non prius profecto, inquit Ischomachus, quam rem sacram feciſſem, & precatus essem, ut quæ utrique nostrûm essent optima, tum ipse docerem, tum ex me illa disceret.

8. Ergo, inquam ego, etiam uxor rem sacram tecum faciebat, & una tecum hæc precabatur? Omnino, ait Ischomachus, & quidem multum Diis testibus promittens, fore se talem, qualem esse

καὶ ἀγαθὸς κέκλησαι] ἢ οὐθείς, ὥσγε ἐμοὶ ἔδοξεν, εἶπεν· ἀλλ' εἰ μή, ὅταν σοι ἀμφιλέγωνται περὶ ἐμοῦ τινες, καλῶσί με τοῦτο τὸ ὄνομα, οὐκ οἶδα. ἐγὼ γὰρ δή, ὅταν γέ με εἰς ἀντίδοσιν καλῶσι τριηραρχίας, ἢ χορηγίας, οὐδεὶς (ἔφη) ζητεῖ τὸ καλόν τε καὶ ἀγαθὸν, ἀλλὰ σαφῶς (ἔφη) ὀνομάζοντές με Ἰσχόμαχον, πατρόθεν προσκαλοῦνται. ἐγὼ μὲν οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὅ με ἐπήρου, * ἐγὼ πάνυ ἔνδοι ἀμφιλέγω. ἐγὼ γὰρ δή, ἔφη, πάνυ ἐν τῇ οἰκίᾳ μου πάνυ ἐγὼ αὐτὴ ἡ γυνὴ ἱκανή ἐστι διοικῆσαι.

δ'. (d) Ἀλλὰ γὰρ τοῦτο, ἔφην ἔγωγε, ὦ Ἰσχόμαχε, πάνυ ἂν ἡδέως σου πυθοίμην, πότερα αὐτὸς σὺ ἐπαίδευσας τὴν γυναῖκα, ὡς ἂν οἵαν δεῖ, ἢ ἐπισταμένην ἔλαβες παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς διοικεῖν τὰ προσήκοντα αὐτῇ;

ε'. Καὶ τί ἄν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐπισταμένην αὐτὴν παρέλαβον, ἢ ἔτη μὲν οὔπω πεντεκαίδεκα γεγονυῖα ἦλθε πρὸς ἐμὲ, τὸν δ' ἔμπροσθεν χρόνον ἔζη ὡς πολλῆς

nus & honestus appelleris, arridens; eisque, ut mihi videbatur, delectatus: Equidem, ait, an me hoc nomine appellent aliqui, quum tecum de me colloquuntur, nescio. Non enim certe, quum me vocant ad compensationem vel præfecturæ triremium, vel muneris choragi, quisquam virum illum bonum & honestum quærit: sed perspicue me Ischomachum, nomine partris, appellatum arcessunt. Tu quidem, mi Socrates, quod de me quærebas, domi ego tempus non admodum tero. Nam ad res domesticas administrandas uxor ipsa satis est idonea.

4. Quin hoc quoque, inquam ego, mi Ischomache, perlubenter de te quærerem, num uxorem ipse talem instituendo effeceris, qualem esse oportet, an à patre matreque acceperis peritam earum rerum administrandarum, quæ ad ipsius officium pertinent?

5. Et quid, mi Socrates, inquit, scire poterat, quum eam ducerem quæ necdum annos nata xv ad me venerit, ac superiore tempore magna

πολλῆς ἐπιμελείας, ὅπως ὡς ἐλάχιστα μὲν ὄψοιτο, ἐλάχιστα δ' ἀκούσοιτο, ἐλάχιστα δ' ἔροιτο;

6. Οὐ γὰρ ἀγαπητόν σοι δοκεῖ, εἰ μόνον ἦλθεν ἐπιμαθοῦσα, ἔπειτα φιλαδοῦσα, ἱμάτιον ἀποδειξαμένη, καὶ ἐωραικυῖα ὡς ἔργα παλάσια θεραπαίναις δίδοται; ἐπεὶ τά γε ἀμφὶ γαστέρα (ἔφη) πάνυ καλῶς, ὦ Σώκρατες, ἦλθε πεπαιδευμένη· ὥστε μέγιστον ἔμοιγε δοκεῖ παίδευμα εἶναι καὶ ἀνδρὶ καὶ γυναικί.

7. Τὰ δ' ἄλλα, ἔφην ἐγὼ, ὦ Ἰσχόμαχε, αὐτὸς ἐπαίδευσας τὴν γυναῖκα, ὥστε ἱκανὴ εἶ) ὢν ἐπιτηρεῖν ἐπιμελεῖσθαι; καὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, καὶ πρίν γε ἐλθοῦσα, καὶ εὐξαμένη ἐμέ τε τυγχάνειν διδάσκουσα, καὶ ἐκείνην μαθοῦσαν τὰ βέλτιστα ἀμφοτέροις ἡμῖν.

8. Οὐκοῦν, ἔφην ἐγὼ, καὶ ἡ γυνή σοι συνεύχετο καὶ συνηύχετο * ἀπὸ ταῦτα; καὶ μάλα γ', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, πολλὰ ἐπευχομένη μὲν θεοῖς τοῖς Θεοῖς γενέσθαι οἵαν δεῖ·

gna cura asservata vixerit, ut quamminimum cerneret, quamminimum audiret, quamminimum sciscitaretur?

6. An non autem boni consulendum tibi videtur, quod saltem venerit perita conficiendi accepta lana vestem, ac animadversa ratione pensi ancillis dandi? Nam quod gulam attinet, hac in parte, mi Socrates, recte admodum instituta venit, quæ quidem mihi disciplina tum in viro tum femina videtur esse maxima.

7. Cæterane, inquam ego, me Ischomache, uxorem tuum instituendo ipse docuisti, ut curandis iis, quæ ad munus ipsius pertinent, sufficiat? Non prius profecto, inquit Ischomachus, quam rem sacram feciſſem, & precatus essem, ut quæ utrique nostrûm essent optima, tum ipse docerem, tum ex me illa disceret.

8. Ergo, inquam ego, etiam uxor rem sacram tecum faciebat, & una tecum hæc precabatur? Omnino, ait Ischomachus, & quidem multum Diis testibus promittens, fore se talem, qualem esse

λεῖ· ᾗ εὐδηλ@ ἦν, ὅτι οὐκ ἀμελήσει τῶν διδασκομένων.

θ'. Πρὸς Θεῶν, ἔφην ἐγὼ, ὦ Ἰσχόμαχε, τί πρῶτον διδάσκειν ἤρχου αὐτὴν, εἰπὲ μοι· ὡς ἐγὼ ταῦτ' ἂν ἥδιόν σου διηγουμένου ἀκούοιμι, ἢ εἴ μοι γυμνικὸν, ἢ ἱππικὸν ἀγῶνα τὸν κάλλιστον διηγοῖο.

ι'. Καὶ ὁ Ἰσχόμαχ@ ἀπεκρίνατο· τί δ', ἔφη, ὦ Σώκρατες; ἐπεὶ ἤδη μοι χειροήθης ἦν, ᾗ ἐπῃσθόμην, ὥστε ἀφελέγεσθαι, ἠρόμην αὐτὴν (ἔφη) ὧδέ πως, εἰπέ μοι, ὦ γύναι, ἆρα ἤδη κατενόησας, τίν@ ποτὲ ἕνεκα ἐγὼ τέ σε ἔλαβον, ᾗ οἱ σοὶ γονεῖς ἔδωκάν σε ἐμοί;

ια'. Οὐ μὰ γὸ οὐκ ἔφη ἐμοὶ μὲν γὸ ὅτου ἄλλου σκοπεύσομαι ἂν, οἶδ' ὅτι ᾗ σοὶ καταφανὲς τοῦτ' ἔστι βουλευόμεν@ δ' ἔγωγε ὥσπερ ἐμοῦ, ᾗ οἱ σοὶ γονεῖς ὥσπερ σοῦ, πόν' ἂν κοινωνὸν βέλτιστον οἴκου τε ᾗ τέκνων λάβοιμεν, ἐγώ τε σὲ ἐξελεξάμην, ᾗ οἱ σοὶ γονεῖς, ὡς ἐοίκασιν, οὐκ ἐκ τῶν δυνατῶν ἐμέ.

ιβ'. Τέκνα

esse oporteret: nec obscurum erat, minime in iis, quæ doceretur, negligentem futuram.

9. Quæso te per Deos, inquam ego, mi Ischomache, narra mihi, quid eam primum docere cœperis. Nam jucundius id mihi fuerit ex te narrante audire, quam si vel gymnicum, vel equestre mihi certamen longe pulcherrimum narres.

10. Et Ischomachus respondens: Quid vero, inquit, mi Socrates? posteaquam mansueta jam, & circur fieret, ita ut colloqueremur: hoc quodam, inquit, modo ipsam interrogabam: Dic mihi, mea uxor, jamne animadvertisti, qua tandem de caussa tum ego te duxerim, tum tui parentes mihi te tradiderint?

11. Non enim copiam nobis alterius nullam fuisse, quicum cubaremus, te ipsam perspicere scio. Quum autem ego quidem de me, parentes vero tui de te consultaremus, quemnam consortem optimum domus & liberûm caperemus: ego te delegi, & parentes tui me, quemadmodum videtur, ex iis quos poterant.

12. Quod

ιϐ'. Τέκνα μὲν οὖν ἐὰν ὁ Θεός ποτε διδῷ ἡμῖν γενέσθαι, τότε βουλευσόμεθα περὶ αὐτῶν, ὅπως ὅτι βέλτιστα παιδεύσομεν αὐτά. κοινὸν γὰρ ἡμῖν καὶ τοῦτο τἀγαθὸν, συμμάχων καὶ γηροβοσκῶν ὅτι βελτίστων τυγχάνειν.

ιγ'. Νῦν δὲ δὴ οἰκος ἡμῖν ὅδε κοινός ἐστιν. ἐγώ τε γὰρ, ὅσα μοι ἐστὶν ἅπαντα, εἰς τὸ κοινὸν ἐπορίσθην· σύ τε ὅσα ἐνήνεγκω, πάντα εἰς τὸ κοινὸν κατέθηκας. καὶ οὐ τοῦτο δεῖ λογίζεσθαι, πότερος ἄρα ἀριθμῷ πλείω συμβέβληκεν ἡμῶν, ἀλλ' ἐκεῖνο δεῖ εὖ εἰδέναι, ὅτι ὁπότερος ἂν ἡμῶν βελτίων κοινωνὸς ᾖ, ὅτι τὰ πλείονος ἄξια συμβάλλεται.

ιδ'. Ἀπεκρίνατο δέ μοι, ὦ Σώκρατες, τοιάδε πως ἡ γυνή· τί δ' ἂρ ἐγώ σοι, ἔφη, δυναμένη συμπράξαι; πῆς δὲ ἡ ἐμὴ δύναμις; ἀλλ' ἐν σοὶ πάντα ἐστίν. ἐμὸν δ' ἔργον ἔφησεν ἡ μήτηρ εἶναι, σωφρονεῖν.

ιε'. Ναὶ μὰ Δί', ἔφην ἐγὼ, ὦ γύναι· καὶ γὰρ καὶ ἐμοὶ ὁ πατὴρ. ἀλλὰ σωφρόνων τοι ἐστὶ καὶ ἀνδρὸς, καὶ γυναικὸς, οὕτω ποιεῖν, ὅπως τά τε ὄντα ὡσβέλτιστα ἕξει, καὶ

12. Quod si liberos Deus aliquando nobis dederit, tum de illis consultabimus, quo pacto eos quam optime possimus instituere. Nam & illud bonum utrique nostrum erit commune, ut & socios, & eos qui nos in senectute alant, longe optimos consequamur.

13. Nunc domus hæc nobis communis est. Nam & ego cuncta, quæ mea sunt, in medium exhibeo: & tu quæcunque attulisti, omnia in commune deposuisti. Neque jam ejus habenda est ratio, uter nostrûm numero plura contulerit: sed sciendum est, eum res majoris pretii conferre, qui se hac in societate rectius gesserit.

14. Ad ea, mi Socrates, uxor mihi respondebat: In quonam ego tibi esse adjumento possim? quæ mea facultas est? In te omnia sita sunt. Mei muneris esse mater aiebat, ut frugi sim.

15. Profecto, inquam ego, mea uxor, etiam hoc meum esse dicebat pater. Verum frugi hominum munus est, sive quis vir sit, sive mulier, ita se gerere: ut & facultates, quæ adsunt, optimo sint loco,

καὶ ἄλλα ὁπόσα ἐκ τοῦ καλοῦ τε καὶ δικαίου προσγενήσεται.

ις'. Καὶ τί δὲ ὁρᾷς, ἔφη ἡ γυνὴ, ὅ, τι ἂν ἐγὼ ποιοῦσα συναύξοιμι τὸν οἶκον; ναὶ μὰ Δί', ἔφην ἐγὼ, ἅ τε οἱ θεοὶ ἔφυσάν σε δυνάσθαι, καὶ ὁ νόμος συνεπαινεῖ, ταῦτα πειρᾶ ὡσθέλιστα ποιεῖν.

ιζ'. Καὶ τί δαί ταῦτά ἐστιν; ἔφη ἐκείνη. οἶμαι μὲν ἔγωγε, ἔφω, καὶ τὰ ἐλαχίστου ἄξια, εἰ μή περ γε καὶ ἡ ἐν τῷ σμήνει ἡγεμὼν μέλιττα ἐπ' ἐλαχίστοις ἔργοις ἐφέστηκεν.

ιη'. Ἐμοὶ γάρ τοι (ἔφη φάναι) καὶ οἱ θεοὶ, ὦ γύναι, δοκοῦσι πολὺ διεσκεμμένως μάλιστα ζεῦγος τοῦτο συντεθεκέναι, ὃ καλεῖται θῆλυ καὶ ἄρρεν, ὅπως * ἐπ' ὠφελιμώτατον ἢ αὐτῷ εἰς τὸν κοινωνίαν.

ιθ'. Πρῶτον μὲν δὴ τῷ μὴ ἐκλιπεῖν ζώων γένη, τοῦτο τὸ ζεῦγος κεῖται μεθ' ἁλλήλων τεκνοποιούμενον· ἔπειτα τὸ μεγίστους κεκτῆσθαι ἑαυτοῖς ἐκ τούτου ζεύγους, τοῖς γοῦν ἀνθρώποις πρόκειται. ἔπειτα δὲ καὶ ἡ δίαιτα τοῖς ἀνθρώποις οὐχ ὥσπερ τοῖς κτήνεσιν, ἐστὶν ἐν ὑπαίθρῳ, ἀλλὰ στεγνῶν δεῖται διηνεκῶς.

κ'. Δῦ

loco, & aliæ quamplurimæ honestis justisq; rationibus accedant.

16. Et quidnam tu vides, inquit uxor, quo efficiundo possim ego tecum domum nostram augere? Enitere profecto, inquam, ut illa quamoptime efficias, quæ à natura tibi Dii tribuerunt, ut posses, & quæ lex comprobat.

17. Ea vero quid sunt? ait illa. Meo quidem judicio, inquam ego, non minimi momenti, nisi etiam apum illa dux in alveari minimi momenti operibus præesse jussa est.

18. Nam mihi, dixisse se aiebat, videntur Dii, mea uxor, maxima consideratione par hoc conjunxisse, quod mas & femina vocatur, ut ad societatem mutuam plurimum sibi conduceret.

19. Primum enim, ne animantum genera deficerent, par hoc conjunctum liberos procreat. Deinde facultas hominibus conceditur, ut ex hac conjunctione adquirere sibi possint eos qui senes alant. Præterea non sub dio jumentorum instar homines vivunt, sed tectis scilicet indigent.

20. Quam-

κ'. Δεῖ μέντοι τοῖς μέλλουσιν ἀνθρώποις ἔξειν ὅ, τι εἰσφέρουσιν εἰς ὃ γεγνὸν, ἔχειν τοὺς ἐργαζομένους τὰς ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ἐργασίας. ἡ γὰρ νέατος, ἡ αὐξησις, ἡ φυτεία, ἡ νομὴ, ὑπαίθρια ταῦτα πάντα ἔργα ἐστίν. ἐκ τούτων δὲ τὰ ἐπιτήδεια γίγνεται.

κα'. Δεῖ δ' αὖ, ἐπειδὴ ταῦτα εἰσενεχθῇ εἰς τὸ γεγνὸν, ἡ ἔσωντος ταῦτα, ἡ ἔργασομένους τὰ τῶν γεγνῶν ἔργα δεόμενα. γεγνῶν δὲ δεῖται ἡ ἡ τῶν νεογνῶν πέκνων παιδοτροφία, γεγνῶν δὲ ἡ αἱ ἐκ τῶν καρπῶν σιτοποιίαι δέονται· ὡσαύτως δὲ ἡ ἡ τοῦ ἑαυτοῦ ἐκ τῶν ἐείων ἐργασία.

κβ'. Ἐπεὶ δ' ἀμφότερα ταῦτα ἡ ἔργων ἡ ἐπιμελείας δεῖται, τά τε ἔνδον ἡ τὰ ἔξω, ἡ τὴν φύσιν (φάναι) εὖ ὁ Θεὸς παρεσκεύασεν ὁ Θεὸς, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τὴν μὲν τοῦ γυναικὸς, ἐπὶ τὰ ἔνδον ἔργα ἡ ἐπιμελήματα, τὴν δὲ τοῦ ἀνδρὸς, ἐπὶ τὰ ἔξω ἔργα ἡ ἐπιμελήματα.

κγ'. Ῥίγη μὲν γὰρ, ἡ θάλπη, ἡ ὁδοιπορίας, ἡ στρατείας,

20. Quamobrem neceſſe eſt, ii qui conſequi volunt, quod ſub tectum importent, habeant aliquos qui operas obeundas ſub dio ſuſcipiant. Nam & arvorum renovatio, & ſeminum ſparſio, & conſitio, & paſcendi opera ejuſmodi ſunt, quæ omnia ſub dio curentur: & ex eis neceſſaria comparantur.

21. Requiritur autem, poſteaquam hæc intra tectum illata fuerint, ejus etiam opera, qui hæc ſervet; & qui ea conficiat opera, quæ non niſi ſub tectis fieri poſſunt. Requirit vero tecta liberorum recens natorum educatio puerilis, & cibi ex illata ſegete confectio tecta requirit: ac ſimiliter etiam veſtis ex lanis elaboratio.

22. Et quoniam hæc utraque tum interiora tum externa, labores & curam requirunt; idcirco etiam Deus, dixiſſe ſe perhibebat, ſtatim naturam præparavit feminæ quidem, ad opera & curationes interiores: viri autem, ad opera & curationes externas.

23. Nam viri corpus & animum ſic condidit, ut magis & frigora,

τείας, τῦ ἀνδρὸς τὸ σῶμα ϗ τ' ψυχὴν μᾶλλον δύναϑ' καρτερεῖν παρεσκεύασεν· ὥϛε τὰ ἔξω ἐπέϑαξεν αὐτῷ ἔργα. τῇ δὲ γυναικὶ ἧσσον τὸ σῶμα δυνατὸν ϖρὸς ταῦτα φύσας, τὰ ἔνδον ἔργα αὐτῇ (φάναι ἔφη) ϖροσάξαι μᾶλλον δοκεῖ ὁ Θεός.

κδ'. Εἰδὼς δὲ, ὅτι τῇ γυναικὶ ϗ ἐνέφυσε ϗ ϖροσέταξε τὴν τ' νεογνῶν τέκνων ϖροφὼ, ϗ ϐ' φέρειν τὰ νεογνὰ βρέφη πλεῖον αὐτῇ ἐδάσατο, ἢ τῷ ἀνδρί.

κε'. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ φυλάττειν τὰ εἰσενεχθέντα τῇ γυναικὶ ϖροσέταξε, γιγνώσκων ὁ Θεὸς, ὅτι ϖρὸς τὸ φυλάττειν ϗ κάκιόν ἐϛι φοβερὰν εἶ) τὴν ψυχὴν, πλεῖον μέρϙ ϗ τῦ φόϐϙ ἐδάπαϐ τῇ γυναικὶ ἢ τῷ ἀνδρί· εἰδὼς δὲ, ὅτι ϗ ἀρήγειν αὖ δεήσει, ἐάν τις ἀδικῇ τ' τὰ ἔξω ἔργα ἔχοντα, τύτῳ αὖ πλεῖον μέρϙ ϐ' ϑράσος ἐδάσατο.

κϛ'. Ὅτι δ' ἀμφοτέρως δεῖ ϗ διδόναι καὶ λαμϐάνειν, τὴν μνήμην ϗ τὴν ἐπιμέλειαν εἰς τὸ μέσον ἀμφοτέρως κατέθηκεν· ὥϛε ϗκ ἂν ἔχοις διελεῖν, πότερα

gora, & calores, & itinera, & expeditiones militares tolerare posset, quo factum, ut opera illi externa injungeret. Mulieri vero quia minus ad hæc firmum corpus à natura largitus esset, idcirco illi opera interiora, dixisse se aiebat, mandasse mihi Deus videtur.

24. Et quia sciebat, quod & à natura indidisset, & mandasset feminæ, ut ea recens natos liberos educaret: idcirco majorem etiam amorem erga modo natos liberos ei quam viro tribuit.

25. Quia item, illata custodiendi curam mandavit feminæ, idcirco Deus, qui sciret animum timidum ad custodiam minime deteriorem esse, majorem etiam metus partem feminæ, quam viro impertivit. Quod sciret opus esse defensione, si quis opera foris facientem lædat, rursus huic audaciæ plus tribuit.

26. Quod utrosque tum expendere tum recipere necesse sit; idcirco memoriam & diligentiam utriusque in medium posuit. Itaque non facile possis discernere, utrum

περὶ τὸ ἕτερον τὸ θῆλυ, ἢ τὸ ἄρρεν τούτων πλεονεκτεῖ.

κζ'. Καὶ τὸ ἐγκρατεῖς δὲ εἶναι, ὡς δεῖ, εἰς τὸ μέσον ἀμφοτέροις κατέθηκε, καὶ ἐξουσίαν ἐποίησεν ὁ Θεὸς, ὁπότερον ἂν ᾖ βελτίων, εἴτ' ὁ ἀνὴρ, εἴτ' ἡ γυνὴ, τοῦτον καὶ πλεῖον φέρεσθαι τούτου τοῦ ἀγαθοῦ.

κη'. Διὰ δὲ τὸ τὴν φύσιν μὴ πρὸς πάντα ταῦτα ἀμφοτέρων εὖ πεφυκέναι, ἀφ' τοῦτο καὶ δεῖον μᾶλλον ἀλλήλων, καὶ τὸ ζεῦγος ὠφελιμώτερον ἑαυτῷ γεγένηται, ἃ τὸ ἕτερον ἐκλείπεται, τὸ ἕτερον δυνάμενον.

κθ'. Ταῦτα δὲ (ἔφην) δεῖ ἡμᾶς, ὦ γύναι, εἰδότας, ἃ ἑκατέρῳ ἡμῶν προστέτακται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, πειρᾶσθαι ὅπως ὡσβέλτιστα τὰ προσήκοντα ἑκάτερον ἡμῶν ἀποπράττεσθαι.

λ'. Συνεπαινεῖ δὲ (ἔφη φάναι) καὶ ὁ νόμος ταῦτα, συζυγίους ἄνδρα καὶ γυναῖκα· καὶ κοινωνοὺς ὥσπερ τῶν τέκνων ὁ Θεὸς ἐποίησεν, οὕτω καὶ ὁ νόμος οἴκου κοινωνοὺς καθίστησι. καὶ καλὰ δὲ εἰ ὁ νόμος ἀποδείκνυσιν, ἃ καὶ ὁ Θεὸς ἔφυσεν ἑκάτερον μᾶλλον

utrum femineum an virile genus hac in parte excellat.

27. Etiam Deus in medio posuit ambobus abstinentiam à rebus iis à quibus abstinendum est; & potestatem eis fecit, uter foret melior, sive vir, sive mulier, is ut hujus boni partem majorem consequeretur.

28. Quia vero natura utriusque non esset ad hæc omnia recte comparata, idcirco etiam alter alterius magis indiget, sitque par hoc sibi ipsi utilius, quum alterius in potestate sint ea quibus alterum

stituitur.

29. Hæc, dicebam ad eam, quum sciamus, mea uxor, nimirum quæ utrique nostrûm à Deo sint imperata: enixe operam dare debemus, ut uterque nostrûm ea quæ sui officii ratio postulat, quam rectissime præstemus.

30. Etiam lex, dixisse se aiebat, hæc approbat, marem ac feminam copulans. Atque uti Deus liberorum societatis inter ipsos auctor est, ita lex domus societatem eis instituit. Præterea lex ea pulchra esse demonstrat, quæ naturæ Deus indidit, ut præstare pos-

μᾶλλον ἂν δύνασθαι. τῇ μὲν γὰρ γυναικὶ κάλλιον, μᾶλλον ἔνδον, ἢ θυραυλεῖν· τῷ δὲ ἀνδρὶ αἰσχιον, ἔνδον μένειν, ἢ τὰ ἔξω ὑπομελεῖσθαι.

λα'. Εἰ δέ τις παρ' ἃ ὁ Θεὸς ἔφυσε, ποιεῖ, ἴσως καὶ ἀτακτῶν τοὺς Θεοὺς διὰ λήθει, καὶ δίκην δίδωσιν ἀμελῶν τῶν ἔργων τῶν ἑαυτοῦ, καὶ σφάλλων τὰ τῆς γυναικὸς ἔργα.

λβ'. Δοκεῖ δέ μοι (ἔφην) καὶ ἡ τῶν μελισσῶν ἡγεμὼν τοιαῦτα ἔργα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμένα ἀποπονεῖσθαι. καὶ ποῖα δ' (ἔφη ἐκείνη) ἔργα ἔχουσα ἡ τῶν μελισσῶν ἡγεμὼν, ὁμοιοῦνται τοῖς ἔργοις, οἷς ἐμὲ δεῖ τεκμαίρειν;

λγ'. Ὅτι, ἔφην ἐγὼ, ἐκείνη τε οὐ τῷ σμήνει μόνον ἔνδον ἐᾷ ἀργοὺς τὰς μελίσσας εἶναι· ἀλλ' ἃς μὲν δεῖ ἔξω ἐργάζεσθαι, ἐκπέμπει ὅτι τὸ ἔργον, καὶ αἳ ἂν αὐτῶν ἔχῃσι εἰσφέρῃ, οἷά τε καὶ δέχεται, καὶ σώζει ταῦτα, ἕως ἂν δέῃ χρῆσθαι· ἐπειδὴ δὲ ἡ ὥρα τοῦ χρῆσθαι ἥκει, ἀφανίζει τὸ δίκαιον ἑκάστῃ.

λδ'. Καὶ

sit uterque rectius. Est enim feminæ pulchrius, intra ædes eam se continere, quam foris agere: viro autem turpius, intus manere, quam res exteras curare.

31. Quod si quis aliud agit, quam quod ipsius naturæ Deus indidit; fortassis occultum esse Deo non potest, ordinem ab ipso perturbari, adeoque pœnas dat, sive quis opera sibi convenientia negligit, sive muliebria facit.

32. Ac mihi quidem videtur, inquam, etiam apis illa, quæ cæterarum dux est, sibi divinitus præscripta constanter elaborare. Quænam vero, ait hæc, apum illa dux opera tractat, illis actionibus consimilia, quæ mihi conveniunt?

33. Quod illa, inquam, in alveari manens otiosas esse apes non patitur: sed quas foris laborare oportet, eas ad opus emittit, ac quidquid attulerint singulæ, novit & accipit, tamque diu servat, donec eo sit utendum. Id vero tempus ubi jam adest, justam cuique partem tribuit.

34. Præ-

λδ'. Καὶ ὅτι τοῖς ἔνδον δὲ ἐξυφαινομένοις κηρίοις ἐφέστηκεν, ὡς καλῶς καὶ ταχέως ὑφαίνηται, καὶ τὸ γιγνόμενον τοκὰς ὑπομελεῖται, ὡς ἐκτρέφῃ. ἐπειδὰν δὲ ἐκτραφῇ, καὶ ἀξιοεργοὶ οἱ νεοσσοὶ γένωνται, ἀποικίζει αὐτοὺς σὺν τῶν ὑπηρόνων τινὶ ἡγεμόνι.

λε'. Ἡ καὶ ἐμὲ οἴει, ἔφη ἡ γυνὴ, δεήσειν ταῦτα ποιεῖν; δεήσει μέντοι σε (ἔφην ἐγὼ) ἔνδον τε μένειν, καὶ οἷς μὲν ἂν ἔξω τὸ ἔργον ᾖ τῶν οἰκετῶν, τούτοις συνεκπέμπειν· οἷς δ' ἂν ἔργον ἔνδον ἐργαστέον, τούτων σοι ὑπεστατέον, καὶ τὰ τε εἰσφερόμενα ἀποδεκτέον.

λς'. Καὶ ἃ μὲν ἂν αὐτῶν δέῃ δαπανᾶν, σοὶ ἀναμεμετέον· ἃ δ' ἂν περιπεύειν δέῃ, περισκοπτέον καὶ φυλακτέον, ὅπως μὴ ἡ εἰς τὸν αὐτὸν χειμῶνα δαπάνη εἰς τὸν μῆνα δαπανᾶται. καὶ ὅταν ἔρια εἰσενεχθῇ σοι, ὑπομελητέον ὅπως οἷς δεῖ ἱμάτια γίγνηται. καὶ ὅπως ξηρὸς σῖτος ὅπως καλῶς ἐδώδιμος γίγνηται, ὑπομελητέον.

λζ'. Ἐν

34. Præeſt etiam favis, qui intus texuntur, uti recte celeriterque texantur: & fœtus, qui naſcitur, educandi curam habet. Is poſteaquam educatus eſt, jamque operi faciundo idoneæ ſunt apiculæ; coloniam ex eis deducit, adjuncta ipſis quadam quaſi nepotum duce.

35. Num igitur me quoque, ait uxor, hæc facere neceſſe erit? Erit, inquam ego, neceſſe domi ut maneas, ac emittere famulos quibus foris eſt laborandum: quibus autem intus faciundum opus, cis præeſſe debes; & quæ inferuntur, recipere.

36. Præterea diſtribuendum erit tibi, quidquid eorum expendendum eſt, quæque ſuperare debebunt, de iis prudenter proſpiciendum tibi erit, & cavendum, ne ſumtus in annum reconditus uno menſe abſumatur. Quum lanæ in domum illatæ fuerint, adhibenda cura ut veſtes illis parentur, quibus confici debent. Curandum item, ut frumentum aridum, idoneum ad veſcendum fiat.

37. Una,

λζ'. Εν μόνοι τῶν σοὶ προσηκόντων, ἔφην ἐγὼ, ἐπιμελημάτων ἴσως ἀχαριστότερον δόξει εἶ), ὅπως ὃς ἂν κάμνῃ τῶν οἰκετῶν, τούτων σοι ἐπιμελητέον πάντων, ὅπως θεραπεύηται. νὴ Δί', ἔφη ἡ γυνὴ, ἐπιχαριτώτατον μὲν οὖν, ὦ μέλλωσί γε οἱ καλῶς θεραπευθέντες χάριν εἴσεσθαι, καὶ εὐνοϊκότεροι ἢ πρόσθεν ἔσεσθαι.

λή. Καὶ ἐγὼ, ἔφη ὁ Ισχόμαχος, ἀγασθεὶς αὐτῆς τὴν ἀπόκρισιν, εἶπον· ἆρά γε, ὦ γύναι, ἀπὸ τοιαύτας τινὰς προνοίας καὶ τὴν ἐν τῷ σώματι ἡμῶν αἱ μέλισσαι ὅτῳ ἀφαπτηνται πρὸς αὐτῷ, ὥστε ὅταν ἐκείνη ἐκλίπῃ, σφόδρα οἴεται τῶν μελισσῶν ἀπολειπτέον εἶ), ἀλλ' ἅπονται πάσαι;

λθ'. Καὶ ἡ γυνή μοι ἀπεκρίνατο· θαυμάζοιμ' ἂν (ἔφη) εἰ μὴ πρός σε μᾶλλον τείνει τὰ τῆς ἡμετέρας ἔργα, ἢ πρὸς ἐμέ. ἡ μὲν γὰρ ἐμὴ φυλακὴ τῶν ἔνδον καὶ ἀφανομὴ γελοία τις ἂν (οἶμαι) φαίνοιτο, εἰ μὴ σύ γε ἐπιμελοῖο, ὅπως ἔξωθέν τι εἰσφέροιτο.

μ'. Γελοία μὲν οὖν, ἔφην ἐγὼ, ἡ ἐμὴ εἰσφορὰ φαίνοιτ' ἂν, εἰ

37. Una, inquam, curatio ex iis quæ tui ſunt muneris, fortaſſis ingratior eſſe videbitur; quod famulorum omnium cura tibi ſuſcipienda erit, ut ſi quis ex iis ægrotet, curetur. Illud profecto, ait uxor, longe gratiſſimum fuerit, ſi quidem curati gratiam habituri ſint, animoque erga me magis benevolo futuri, quam prius.

38. Quam ipſius reſponſionem, aiebat Iſchomachus, admiratus equidem: An non, inquam, mea uxor, propterea quod apum illa dux in alveari ſic earum commodis proſpicit, ea eſt viciſſim aliarum apum erga hanc affectio: ut alveum ſi deſerat, nulla ſe abeſſe putet ab illa debere, ſed omnes ſequantur?

39. Tum illa mihi reſpondens: Mihi vero mirum videatur, ait, non potius ad te ducis officium pertinere, quam ad me. Nam mea rerum, quæ intus ſunt, cuſtodia & diſtributio, ridiculâ ſpeciem habuerit: niſi tu curam adhibeas, ut extrinſecus aliquid inferatur.

40. Mea quoque, inquam ego, ridicula videbitur illatio, niſi ſit qui

εἰ μὴ εἴη ὅστις τὰ εἰσενεχθέντα σώζοι. οὐχ ὁρᾷς, ἔφην ἐγώ, ὦ εἰς τ' πεπρημένον πίθον ἀντλεῖν λεγόμενοι, ὡς οἰκτείρων), ὅτι μάτην πονεῖν δοκῶσι; νὴ Δί', ἔφη ἡ γυνή. οὐ γὰρ τλήμονές εἰσιν, εἰ τοῦτό γε ποιοῦσιν.

μά'. Ἀλλὰ δέ τοι, ἔφην ἐγὼ, ἰδίαν ἐπιμέλειαν, ὦ γύναι, ἡδεῖάν σοι γίγνονται, ὁπόταν ἀνεπιστήμονα ταλασίας λαβοῦσα, ἐπιστήμονα ποιήσῃς, καὶ διπλασίου σοι ἀξία γένηται. καὶ ὁπόταν ἀνεπιστήμονα ταμείας καὶ ἀγοραίας ἀπαλαβοῦσα, ἐπιστήμονα, καὶ πιστὴν, καὶ ἀγοραίαν ποιησαμένη, παντὸς ἀξίαν ἔχῃς· καὶ ὁπόταν τοὺς μὲν σώφρονάς τε, καὶ ὠφελίμους τῷ σῷ οἴκῳ ἔχῃ σοι εὖ ποιῆσαι, ἐὰν δέ τις πονηρὸς φαίνηται, ἔχῃ σοι κολάσαι.

μβ'. Τὸ δὲ πάντων ἥδιστον, ἐὰν βελτίων ἐμοῦ φαίνῃς, καὶ ἐμὲ σὸν θεράποντα ποιήσῃς, καὶ μὴ δέῃ σε φοβεῖσθαι, μὴ ἀποῦσα τῆς ἡλικίας ἀτιμοτέρα σὺ τῷ οἴκῳ γένῃ, ἀλλὰ πιστεύῃς ὅτι πρεσβυτέρα γιγνομένη, ὅσῳ ἂν καὶ ἐμοὶ κοινωνὸς καὶ παντὶν

qui illata ſervet. Non vides, inquam, quo pacto illorum homines miſerari conſueverint, qui pertuſum in dolium aliquid haurire dicuntur, idque propterea, quod laborare fruſtra putentur? Video certe, ait uxor, ac ſunt ſane miſeri, ſi hoc faciunt.

41. Sunt & aliæ, inquam ego, curationes proprie tuæ, mea uxor, futuræ non injucundæ: ut quum imperiram lanificii nacta, peritam efficies, atque ea tibi deinde duplo pluris erit: quum imperitam condendi promendique, & miniſtrandi, nacta, talem efficies, quæ & horum perita, & fida, & in miniſtrando prompta, quantivis tibi ſit pretii: quum tibi modeſtos, ac domui tuæ utiles afficere beneficio licebit, ac ſi quis improbus eſſe videatur, punies.

42. Quod denique omnium jucundiſſimum eſt, quum me eſſe melior videberis, meque famulum tuum effeceris, neque verendum tibi ſit, ut ne ætate procedente minus in domo tibi honoris exhibeatur: ſed perſuaſum habueris, te ætate provectiori tanto majore

futuram

σὴν οἴκου φύλαξ ἀμείνων γίνῃ, ποσῷτῳ καὶ πιστοτέρα σοὶ τῷ οἴκῳ ἔσῃ.

μγ'. Τὰ δὲ καλά τε καὶ ἀγαθὰ, ἐγὼ ἔφην, οὐ διὰ τὰς ὡραιότητας, ἀλλὰ διὰ τὰς ἀρετὰς εἰς τὸν βίον τοῖς ἀνθρώποις ἐπαύξεται. τοιαῦτα μοί, ὦ Σώκρατες, δοκῶ μεμνῆσθαι αὐτῇ παρῳῶτα διαλεχθείς.

ΚΕΦ. ν'.

Καὶ ἐπέγνως σὺ, ὦ Ισχόμαχε, ἔφην ἐγὼ, ἐκ τούτων κεκινημένῳ αὐτῷ μᾶλλον πρὸς τὸ ἐπιμέλεσθαι; ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ισχόμαχος, καὶ δῆλον γε αὐτῷ οἶδα, καὶ ἐρυθριάσασαν σφόδρα, ὅτι τῶν εἰσενεχθέντων τι αἰτήσαντος ἐμοῦ, οὐκ εἶχέ μοι δοῦναι.

β'. Καὶ ἐγὼ μέντοι ἰδὼν ἀχθεσθεῖσαν αὐτὴν, εἶπον· μηδὲν τι (ἔφῳ) ἀθυμήσῃς, ὦ γύναι, ὅτι οὐκ ἔχεις δοῦναι ὅ, τι σὲ αἰτῶ τυγχάνω. ἔστι μὲν γὰρ πενία αὕτη σαφὴς, τὸ δεόμενόν

futuram in honore, quanto tum mihi consors, tum liberis custos domus melior exstiteris.

43. Nam honestorum egregiorumque dignitas non propter elegantiam formæ, sed propter virtutes in vita mortalium incrementa sumunt. Hujusmodi quædam me, mi Socrates, primum cum ipsa colloquutum esse, meminisse videor.

CAP. VII.

TUm ego: An etiam intellexisti, inquam, nonnihil ex his eam commotam ad diligentiam? Intellexi profecto, inquit Ischomachus, atque etiam memini, quum valde morderetur & erubesceret propterea, quod me quiddam eorum poscente, quæ à me illata fuerant, dare id non posset.

2. Quod ego quum eam graviter & ægre tulisse vidissem: Ne sit hoc, inquam, animo tuo molestum, mea mulier, quod dare, non potes id, quod ego nunc forte abs te posco. Nam certa paupertas est, quum alicujus indigeas, uti eo

δεόμενόν τινος μὴ ἔχειν χρῆσθαι· ἀλυποτέρα δὲ αὕτη ἡ ἔνδεια, τὸ μὴ δυνάσθαι ζητοῦντά τι λαβεῖν, ἢ τὸ ἀρχὴν μηδὲ ζητεῖν, εἰδότα ὅτι οὐκ ἔστιν. Ἀλλὰ γὰρ (ἔφην ἐγὼ) τούτων οὐ σὺ αἰτία, ἀλλ' ἐγὼ, ὅτι οὐ τάξας σοι παρέδωκα ὅτου χρὴ ἕκαστα κεῖσθαι, ὅπως εἰδῇς ὅτου γε δεῖ πρόσθεν λαμβάνειν.

γ'. Ἔστι δ' οὐδὲν οὕτως, ὦ γύναι, οὔτ' εὔχρηστον οὔτε καλὸν ἀνθρώποις, ὡς ἡ τάξις. καὶ γὰρ χορὸς ἐξ ἀνθρώπων συγκείμενός ἐστιν. ἀλλ' ὅταν μὲν ποιῶσιν ὅ, τι ἂν τύχῃ ἕκαστος, ταραχή τις φαίνεται, καὶ θεάσασθαι ἀπρεπές. ὅταν δὲ τεταγμένως ποιῶσι καὶ φθέγγωνται, ἅμα οἱ αὐτοὶ οὗτοι καὶ ἀξιοθεατότατοι καὶ ἀκοῦσαι ἥδιστοι, καὶ ἀξιάκουστοι.

δ'. Καὶ στρατιά γε, ἔφην ἐγὼ, ὦ γύναι, ἄτακτος μὲν οὖσα, ταραχωδέστατον· καὶ τοῖς μὲν πολεμίοις εὐχειρέστατον, τοῖς δὲ φίλοις ἀκλεέστατον ὄψιν, καὶ ἀχρηστότατον, ὄνος ὁμοῦ, ὁπλίτης, σκευοφόρος,

eo non posse. Verum minus est in hac penuria molestiæ, quum quid inveniri quærendo non potest, quam si ab initio non quæras; non ignorans scilicet, illud abesse. Enimvero hæc ad te culpa non pertinet, sed ad me: qui non omnia tibi tradiderim designato singulis loco, quo ea collocari deberent, ut tu scires, ubi ea reponenda, & unde rursus essent promenda.

3. Nihil est autem, mea uxor, in rebus humanis vel utilius, vel pulchrius ordine. Nam & chorus ex hominibus constat. Verum ubi quisque quod temere visum est, facit: turbæ cujusdam species se exhibet, ac spectatu quidem injucundum. At quum omnia recte atq; ordine proferunt & agunt, eadem opera faciunt, ut & spectatu & auditu digni esse videantur.

4. Itidem exercitus, inquam, mea uxor, dum non in ordines digestus est, longe quiddam est turbulentissimum; ac hostium quidem victoriæ maxime expositum, suis autem spectatu fœdissimum, & ad usum minime accommodatum: ubi simul sunt, asinus, gravis

ρ@, ψιλὸς, ἱππεὺς, ἅμαξα. πῶς γὰρ ἂν πορευθείησαν, ἐὰν ἔχοντες ὅπως ἐπικωλύσωσιν ἀλλήλους· ὁ μὲν βαδίζων, @ τρέχοντα· ὁ δὲ τρέχων, τ ἑστηκότα· ἡ δὲ ἅμαξα, τ ἱππέα· ὁ δὲ ὄν@, τὸ ἅμαξαν· ὁ δὲ σκευοφόρ@, @ ὁπλίτην;

ε'. Εἰ δὲ χ μάχεσθαι δέοι, πῶς ἂν ὅπως ἔχοντες μαχέσαιντο; οἷς γὰρ ἀνάγκη αὐτῶν τοὺς ὄπισθ@ φεύγειν, ὅτοι ἰσχυροί εἰσι φεύγοντες καταπατῆσαι τοὺς ὅπλα ἔχοντ@.

ς'. Τεταγμένη δὲ φαλαγὶ χάλλιστον μὲ ἰδεῖν τοῖς φίλοις, δυσχερέστατον δὲ τοῖς πολεμίοις. τίς μὲ γὰρ ἂν φίλ@ ἡδέως θεάσαιτο ὁπλίτ@ πολλοὺς ὡ τάξει πορευομένους; τίς δ' ἂν θαυμάσειεν ἱππέας κατὰ τάξιν ἐλαύνοντ@; τίς δὲ ἂν πολέμι@ φοβηθείη, ἰδὼν διακεκριμένους ὁπλίτ@, ἱππέας, πελταστὰς, τοξότας, σφενδονήτας, χ τοῖς ἄρχουσι τεταγμένως ἑπομένους;

armaturæ pedes, lixa, veles, equos, plaustrum. Nam quo pacto progredi poterunt, si quidem in hac perturbatione mutuo sese impedient; gradatim incedens, currentem; currens, stantem; plaustrum, equitem; asinus, plaustrum; lixa, gravis armaturæ peditem?

5. Quod si etiam dimicandum sit, quomodo tali omnium perturbatione dimicare possint? Nam qui necessario invadentibus terga dare coguntur, illi dum fugiunt, proterere milites etiam armatos possunt.

6. At instructa recte acies quidam est suis spectatu pulcherrimum, hostibus vero gravissimum. Nam cui suorum non volupe sit multos videre gravis armaturæ pedites instructis ordinibus incedentes? quis non admiretur equites, qui ordines inter equitandum observent? quis hostium metu non percellatur, si recte dispositos gravis armaturæ pedites, equites, cetratos, sagittarios, funditores viderit, eosdemque suos imperatores composite sequentes?

7. Immo

ζ'. Αλλὰ

ζ'. Αλλὰ καὶ πορευομένων ἐν τάξει, κἂν πολλαὶ μυριάδες ὦσιν, ὁμοίως ὥσπερ εἷς ἕκαστος καθ' ἡσυχίαν πάντες πορεύονται. εἰς γὰρ τὸ κενούμενον ἀεὶ οἱ ὄπισθεν ἐπέρχονται.

η'. Καὶ τριήρης δέ τοι ἡ πεπληρωμένη ἀνθρώπων, ἆρά τι ἄλλο φοβερόν ἐστι πολεμίοις, ἢ φίλοις ἀξιοθέατον, ἢ ὅτι ταχὺ πλεῖ; ἆρα τί δὲ ἄλλο ἄλυποι ἀλλήλοις εἰσὶν οἱ ἐμπλέοντες, ἢ διότι ἐν τάξει καθήνται, ἐν τάξει δὲ προσεύσιν, ἐν τάξει δ' ἀναπίπτουσιν, ἐν τάξει δ' ἐμβαίνουσι καὶ ἐκβαίνουσιν;

θ'. Ἡ δ' ἀταξία ὁμοίόν τι μοὶ δοκεῖ εἶναι, οἷόν περ εἰ γεωργὸς ὁμοῦ ἐμβάλοι κριθὰς, καὶ πυροὺς, καὶ ὄσπρια· κἄπειτα, ὁπότε δέοι ἢ μάζης ἢ ἄρτου ἢ ὄψου, ἀφαιρεῖσθαι δέοι αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ λαβόντα διακριναμένοις χρῆσθαι.

ι'. Καὶ σὺ δῆτα, ὦ γύναι, ἵνα τοῦ μὴ ταράττου τούτου μὴ δέοιο, βούλοιο δ' ἀκριβῶς διοικεῖν τὰ ὄντα εἰδέναι, καὶ

7. Immo etiam si multa millia sint, tamen quamdiu incedunt, ut ordines servent, pergunt omnes placide, non aliter atque singuli progrediuntur, succedentibus semper vacuum in locum illis qui à tergo sunt.

8. Etiam triremis hominibus onusta quam aliam ob causam vel hostibus est terrori, vel amici jucunda spectatu, nisi ob navigationem celerem? Quam aliam ob causam molesti sibi mutuo non sunt vectores, nisi quod ordine sedeant, ordine propendendo in remos incumbant, ordine se retro flectant, ordine tum ingrediantur, tum egrediantur?

9. Ordinis autem perturbatio quiddam mihi simile videtur esse, ac si agricola eodem loco conjiciat hordeum, triticum, legumina. Deinde si vel offa, vel pane, vel obsonia sit opus, necesse sit eum singula seligere, pro eo, quod jam secreta sumere ad usum debebat.

10. Itaque tu etiam, mea uxor, ut hoc modo te conturbari necesse non sit, & ut studeas scire administrandi facultates nostras ratio-

καὶ τῶν ὄντων εὐπόρως λαμβάνωσι ὅτῳ ἂν δέῃ χρῆσθαι, καὶ ἐμοὶ, ἐάν τι αἰτῶ, ὃ χρεὶ διδόναι, χώρᾳ τε δοκιμασώμεθα τὴν σκευοθήκην ἑκάστοις ἔχειν, καὶ ὃ ταύτῃ θέντες, διδάξωμεν τὸν ἀφήκοον λαμβάνειν τε ὃ τεῦθεν, καὶ καταθέναι πάλιν εἰς ταὐτόν· καὶ ὅπως εἰσόμεθα τά τε σῶα ὄντα, καὶ τὰ μή· ἡ γὰρ χώρα αὐτὴ τὸ μὴ ὂν ποθήσει· καὶ δεόμενον θεραπείας· ἐξετάσει ἡ ὄψις, καὶ τὸ εἰδέναι ὅπου ἕκαστόν ἐστιν, ταχὺ ἐγχειρεῖ, ὥστε μὴ ἀπορεῖν χρῆσθαι.

ια'. Καλλίστην δέ ποτε καὶ ἀκριβεστάτην ἔδοξα σκευῶν τάξιν ἰδεῖν, ὦ Σώκρατες, εἰσβὰς ὀπὶ θέαν εἰς τὸ μέγα πλοῖον τὸ Φοινικόν· πλεῖστα γὰρ σκεύη ὃ μικρολάτῳ ἀγείῳ ἀφηκριβωμένα ἐθεασάμην.

ιβ'. Διὰ πολλῶν μὲν δὴ πάντων, ἔφη, ξυλίνων σκευῶν καὶ πλεκτῶν ὁρμίζεται ναῦς καὶ ἀνάγεται, ἀφ' πολλῶν δὲ τῶν χρεμαστῶν καλυμένων πλεῖ, πολλοῖς δὲ μηχανήμασιν

nem, ac ſine difficultate ſumas id quod utendum ſit, mihique ſi quid poposcero, ſic tradas ut gratam mihi rem facias: inquiramus ſane locum ſingulis convenientem, eoque poſita re quavis moneamus ancillam, ut inde ſumat, ac rurſus ibidem collocet. Ita nimirum ſciemus, quæ nobis ſuperſint, quæ ſint amiſſa. Nam locus ipſe quod abeſt, requiret: quodque curandum erit, adſpectus ipſe arguet: denique quod ſciamus, ubi quodque ſit, id ipſum ſingula nobis exhibebit, ut ad uſum nihil deſideraturi ſimus.

11. Atque equidem, mi Socrates, pulcherrimum aliquando, longeque accuratiſſimum inſtrumentorum ordinem inſpicere mihi viſus ſum, quum ſpectandi cauſſa ingentem illam navim Punicam ingreſſus eſſem. Armamenta namque plurima ſeparatim collocata exiguo in receptaculo contemplabar.

12. Etenim navis multis ligneis & intortis inſtrumentis in portum deducitur, ac viciſſim ſolvit: multorum adjumento, quæ penſilia vocant, impellitur: multis machinamentis

μαισιν ἀνθώπλισαν πρὸς τὰ πολέμια πλοῖα, πολλὰ δὲ ὅπλα τοῖς ἀνδράσι συμφοιτᾷ, πάντα δὲ σκεύη, ὅσοις ἐν οἰκίᾳ χρῶνται ἄνθρωποι, τῇ συσκιᾷ ἑκάστῃ κομίζει. γέμει δὲ πᾶσα πάντα φορτίων, ὅσα ναύκληρος κέρδους ἕνεκα ἄγεται.

13. Καὶ ὅσα λέγω, ἔφη, πάντα οὐκ ἐν πολλῷ πλείονι χώρᾳ ἔκειτο, ἢ ἐν δεκακλίνῳ σκηνῇ συμμέτρῳ. καὶ ὅτου σκεύασμα ἕκαστα κατενόησα, ὡς οὔτε ἄλληλα ἐμποδίζει, οὔτε μαστευτοῦ δεῖται, οὔτε ἀσυσκεύαστά ἐστι, οὔτε δυσλύτως ἔχειν, ὥστε ἀκαιρίᾳ παρέχειν ὅταν τῳ ταχὺ δέῃ χρῆσθαι.

14. Τὸν δὲ τοῦ κυβερνήτου ἀκόλουθον, ὃς προῤῥεὺς τοῦ νεὼς καλεῖται, οὕτως εὖ οἶδ' ἐπισάμενον ἑκάστην τῆς χώρας, ὡς καὶ ἀπὼν ἂν εἴποι, ὅπου ἕκαστα κεῖται, καὶ ὁπόσα ἐστίν, οὐδὲν ἧττον, ἢ ὁ γράμματα ἐπισάμενος εἴποι ἄν, Σωκράτους καὶ ὁπόσα γράμματα, καὶ ὅπου ἕκαστον τέτακται.

15. Εἶδον δὲ, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, καὶ ἐξετάζοντα τοῦτον αὐτὸν

mentis adversus hostiles naves armatur: multa etiam hominum arma vehit: omnia vasa, quibus in domo utuntur homines, pro quolibet una victitantium contubernio vehit: denique præter hæc omnia referta est oneribus, quæ naviculator quæstus caussa secum vehit.

13. Atque hæc omnia, quæ dico, non multo ampliori loco sita erant, quam sit conclave decem lectulorum mediocriter capax. Animadverti autem sic omnia fuisse condita, ut nihil alteri esset impedimento, neque vestigatore egeret, nec imparatum esset, nec solutu difficile, quo moram afferret, ubi subito esset aliquo utendum.

14. Ministrum autem gubernatoris, quem proretam in navi vocant, ita cujusque loci gnarum reperi; ut vel absens dicere posset, ubi singula sita essent, & quam essent multa: non minus atque is qui literas norit, quot in Socratis nomine literæ sint, dicere possit, & ubi singulæ sunt collocatæ.

15. Eundem etiam vidi, ait Ischomachus, per otium omnia lustran-

αὐτὸν ἐν τῇ σχολῇ πάντα, ὁπόσοις ἄρα δεῖ ἐν τῷ πλοίῳ χρῆσθαι. θαυμάσας δὲ (ἔφη) τὴν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ, ἠρόμην τί φρονοῖ· ὁ δ' εἶπεν· ἐπισκοπῶ, ἔφη, ὦ ξένε, εἴπ συμβαίνοι γίγνεσθαι, πῶς κεῖται, ἔφη, τὰ ἐν τῇ νηΐ, ἢ εἴπ ἀποστεῖ, ἢ εἰ δυσπαπέλως πη σύγκειται.

ιϛ'. Οὐ γὰρ (ἔφη) ἐγχωρεῖ, ὅταν χειμάζῃ ὁ Θεὸς ἐν τῇ θαλάττῃ, ὅτε μαστεύειν ὅτῳ ἂν δέῃ, ὅτε δυσπαπέλως ἔχον διδόναι. ἀπειλεῖ γὰρ ὁ Θεὸς, καὶ κολάζει τοὺς βλάκας. ἐὰν δὲ μόνον μὴ ἀπολέσῃ τοὺς μὴ ἁμαρτάνοντας, πάνυ ἀγαπητόν. ἐὰν δὲ καὶ πάνυ καλῶς ὑπηρετοῦντας σώζῃ, πολλὴ χάρις (ἔφη) τοῖς Θεοῖς.

ιζ'. Ἐγὼ οὖν καπιδὼν ταύτην τὴν ἀκρίβειαν τῆς κατασκευῆς, ἔλεγον τῇ γυναικί· ὅτι πάνυ *ἂν ἡμῖν εἴη βλακικόν, εἰ οἱ μὲν ἐν τοῖς πλοίοις καὶ μικροῖς ὄντι χώρας εὑρίσκουσι, καὶ σαλευόντες ἰσχυρῶς ὅμως σώζουσι τὴν τάξιν, καὶ ὑποφοβούμενοι ὅμως εὐείσκουσι

lustrantem, quibus utendum in navi esset. Quumque hanc ejus inspectionem admiratus essem, quærebam quid ageret? Respondebat ille: Inspicio, mi hospes, si forte quid accidat, quo pacto sita sint omnia in navi, ac num quid absit, vel inconcinne collocatum sit.

16. Nec enim ubi tempestatem Deus in mari excitat, spatii quidquam reliquum est, vel inquirendi, quocunque tandem opus sit, vel tradendi, quod incondite collocatum sit. Nam minis terrere Deus & punire stolidos homines solet, ac si quidem illos, qui nihil perperam agunt, saltem non perdit, bene cum eis agitur. Quod si etiam rectissime omnia administrantes servat, magna Diis habenda est gratia.

17. Quamobrem quum collocationem ego tam accuratam inspexissem, dicebam uxori, admodum in nobis stolidum fore, si isti in navigiis, quæ exigua sunt, loco tamen invenirent; magnis tempestatibus jactati, nihilominus ordinem servarent; ingenti metu perculsi, nihilominus ea, quæ sumere

σι τὸ δέον λαμβάνειν. ἡμεῖς δὲ, ᾗ διῃρημένων ἑκάστοις ἥκιστ' ἂν ἐν τῇ οἰκίᾳ μεγάλων, καὶ βεβηκυίας τῆς οἰκίας ἐν ἁπαλέᾳ, εἰ μὴ εὑρήσομεν καλὸν καὶ εὔπορον χώραν ἑκάστοις αὐτῶν, πῶς οὐκ ἂν πολλὴ ἡμῖν ἀσυνεσία εἴη;

ιη'. Ὡς μὲν δὴ ἀγαθὸν τεταγμένην σκευῶν κατασκευὴν, καὶ ὡς ῥᾴδιον χώραν ἑκάστοις αὐτῶν εὑρεῖν, ἐν οἰκίᾳ θεῖναι ὡς ἑκάστοις συμφέρει, εἴρηται.

ιθ'. Ὡς δὲ καλὸν φαίνεται, ἐπιδεῖξαι ἐπιθυμήματα ἐφεξῆς κέηται, καὶ ὁποῖα ᾖ, καλὸν δὲ ἱμάτια κεχωσμένα ἰδεῖν, καὶ ὁποῖα ᾖ, καλὸν δὲ στρώματα, καλὸν δὲ χαλκία, καλὸν δὲ τὰ ἀμφὶ τραπέζας, καλὸν δὲ καὶ ὃ πάντων καταγελάσειεν ἂν μάλιστα οὐκ ὁ σεμνὸς, ἀλλ' ὁ κομψὸς, ὅτι καὶ χύτρας φασὶν εὔρυθμον φαίνεσθαι εὐκρινῶς κειμένας.

κ'. Τὰ δὲ ἄλλα ἤδη πως ἀπὸ τούτου ἅπαντα καλλίω φαίνεται κατὰ κόσμον κείμενα. χορὸς γὰρ σκευῶν ἕκαστα φαίνεται· καὶ δ

μέσον

mere neceſſe ſit, reperirent: nos, quum cellas habeamus in ædibus amplas, eaſque ſingillatim diſtinctas, & in ædium pavimento ſitas, non ſingulis aptum & inventu facilem locum reperire: quonam modo non magna ſit iſtæc inſcitia?

18. Dictum hactenus, quam utile ſit ordine collocatam eſſe vaſorum ſupellectilem, quamque ſit facile ſingulis invenire locum, quo in ædibus reponantur.

19. Quam vero pulchra ſpecies eſt, calceamenta, qualiacunque ſint, ordine collocata eſſe: pulchrum, veſtimenta ſeorſum condita videre, qualiacunque ſint: pulchrum, idem in ſtragulis, in vaſis æreis, in iis quæ ad menſam pertinent: pulchrum etiam, licet maxime ridiculum ſit non homini gravi, ſed facetò, quod ollas quoque concinnitatis quandam habere ſpeciem, ſi diſtincte collocatæ ſint, aiunt.

20. Jam cætera quoque deinceps pulchriorem ſpeciem exhibent, decenter repoſita. Nam ſingula quidem quaſi chorus vaſorum eſſe videntur. Quin etiam

quod

μέσον δὲ τούτων καλὸν φαίνεται, ἐκ ποδῶν ἑκάστου κειμένου· ὥσπερ κύκλιος χορὸς οὐ μόνον αὐτὸς καλὸν θέαμά ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον αὐτοῦ καλὸν καὶ καθαρὸν φαίνεται.

κα'. Εἰ δ' ἀληθῆ ταῦτα λέγω, ἔξεστιν, ἔφην, ὦ γύναι, καὶ πεῖραν λαμβάνειν αὐτῶν, ὅτέ τι ζημιωθέντας, ὅτέ τι πολλὰ πονήσαντας. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τοῦτο δεῖ ἀθυμῆσαι, ὦ γύναι, ἔφην ἐγὼ, ὡς χαλεπὸν εὑρεῖν τ' μαθησόμενόν τε τὰς χώρας, καὶ μεμνησόμενον καταχωρίζειν ἕκαστα.

κβ'. Ἴσμεν γὰρ δήπου, ὅτι μυριοπλάσια ἡμῶν ἅπαντα ἔχει ἡ πᾶσα πόλις· ἀλλ' ὅμως ὁποῖόν ἂν τῶν οἰκετῶν κελεύσῃς ὡριάμενόν τι σοὶ ἐξ ἀγορᾶς ἐνεγκεῖν, οὐδεὶς ἀπορήσει, ἀλλὰ πᾶς εἰλῶς φανεῖται, ὅποι χρὴ ἐλθόντα λαβεῖν ἕκαστα. τοῦτο μέντοι, ἔφην ἐγὼ, οὐδὲν ἄλλο αἴτιόν ἐστιν, ἢ ὅτι ἐν χώρᾳ κεῖται τεταγμένη.

κγ'. Ἄνθρωπον δέ γε ζητῶν, καὶ ταῦτα ἐνίοτε ἀντιζητοῦντα, πολλάκις

quod medio loco eſt interjectum, pulchrum eſt, remotis inde cæteris; quemadmodum chorus circularis non ipſe modo pulchrum ſpectaculum eſt, ſed etiam id, quod in ejus eſt medio, pulchrum purumque cernitur.

21. An autem hæc à me vere dicantur, licet mea uxor, inquam, periculum faciamus, nullo cum noſtro neque detrimento, neque labore magno. Ne hoc quidem, inquam, moleſtum animo noſtro eſſe debet, uxor, quod ſit difficile reperire aliquem, qui loca cognoſcere diſcat, & meminerit ſingula ſuo loco reponere.

22. Scimus enim, hac civitate decies millies amplius contineri, quam apud nos: & nihilominus, quemcunque famulorum juſſeris è foro emtum aliquid afferre, nemo dubitabit; ſed quemvis ſcire apparebit, quo ire debeat, atque unde ſingula petere. Cujus rei nulla eſt alia cauſſa, inquam ego, quam quod certo ſita loco ſint.

23. At ſi hominem quæras, qui quidem nonnunquam viciſſim & ipſe te quærat, ſæpenumero

πολλάκις ἄν τις θᾶττον, πρὶν εὑρεῖν, ἀπείποι. καὶ τούτου οὖν ἄλλο οὐδὲν ἄλλο αἴτιόν ἐστιν, ἢ τὸ μὴ τεταγμένον, ὅπου ἕκαστον δεῖ ἀναμένειν. ἐμὲ μὲν δὴ τάξεως σκοῦν, καὶ χρήσεως, τοιαῦτα αὐτῇ διαλεχθεὶς δοκῶ μεμνῆσθαι.

ΚΕΦ. θ'.

ΚΑὶ τί δή; ἡ γυνὴ ἐδόκει σοι (ἔφην ἐγὼ) ὦ Ἰσχόμαχε πως τὴν ἐπιμέλειαν, ὧν σὺ ἐπαΐδαζες διδάσκων; τί δὲ, εἰ μὴ ὑπῆρχεν αὐτῇ ἐπιμελήσεσθαι, καὶ φαίνεσθαι ἐμοῦ ἥδιον ἰσχυρῶς, ὥσπερ ἐξ ἀμηχανίας εὐπορίαν τινὰ εὑρηκυῖα; ἢ ἐδεῖτό μου ὡς τάχιστα, ἤν σοι ἔλεγον, διατάξαι.

Β'. Καὶ πῶς δὴ, ἔφην ἐγὼ, ὦ Ἰσχόμαχε, διέταξας αὐτῇ; τί δὲ, εἰ μὴ τὴν οἰκίας τὴν δυνάμιν ἔδοξέ μοι θᾶττον ἐπιδεῖξαι αὐτῇ; ἡ γὰρ ποικίλμασι κεκόσμηται, ὦ

mero citius re desperata desines, quam ipsum invenias. Atque ejus etiam alia nulla causa est, quam quod constitutum non sit, ubi quemque exspectare oporteat. Ac de ordine quidem vasorum, ac usu, cum ea me hujusmodi quædam colloquutum esse meminisse videor.

CAP. IX.

QUid autem? num uxor, inquam ego, mi Ischomache, visa tibi est attendere iis quæ tu docere cupiebas? Quid aliud, quam quod polliceretur, diligentiam se adhibituram, ac præ se ferret, quasi maximam voluptatem caperet, uti quæ magna ex inopia insignem copiam rerum inveniisset? Etiam me rogabat, uti quam primum eo, quem explicassem, modo singula ordine disponerem.

2. Et qui tandem, mi Ischomache, inquam, disposuisti? Qui aliter, quam quod initio ipsi ostendendum arbitrarer, quæ domus esset nostræ commoditas? Nec enim variis ea picturis est or-

ὦ Σώκρατες, ἀλλὰ τὰ οἰκήματα ὡκοδόμηϛ πρὸς αὐτὸ τοῦτο ἐσκεμμένα, ὅπως ἐξεῖα ὡς συμφορώτατα ἢ τοῖς μέλλουσιν ἐν αὐτοῖς ἔσεσθαι· ὥστε αὐτὰ ἐκάλει τὰ πρέποντα ἕκαστα.

γ'. Ὁ μὲν δὴ θάλαμος ἐν ὀχυρῷ ὤν, τὰ πλείστου ἄξια καὶ στρώματα καὶ σκεύη παρεκάλει· τὰ δὲ ξηρὰ τῶν σιτίων, τὸν σῖτον· τὰ δὲ ψυχρὰ, τὸν οἶνον· τὰ δὲ φαῦλα, ὅσα φάους δεόμενα ἔργά τε καὶ σκεύη ἐστί.

δ'. Καὶ διατριβὴν δὲ τοῖς ἀνθρώποις ἐπεδείκνυον αὐτῇ κεκαλλωπισμένην ὡς μὲν θέρους ἔχειν ψυχρὰ, τὸν δὲ χειμῶνος ἀλεινά. καὶ σύμπασαν δὲ τὴν οἰκίαν ἐπέδειξα αὐτῇ, ὅτι πρὸς μεσημβρίαν ἀναπέπταται, ὥστε εὔδηλον εἶναι ὅτι χειμῶνος μὲν εὐήλιός ἐστι, τοῦ δὲ θέρους εὔσκιος.

ε'. Ἐδείξα δὲ καὶ τὸν γυναικωνῖτιν αὐτῇ θύραν βαλανείῳ πρεπομένην ἀπὸ τῆς ἀνδρωνίτιδος, ἵνα μήτε ἐκφέρηται ἔνδοθεν ὅ, τι μὴ δεῖ, μήτε τεκνοποιῶνται οἱ οἰκέται

nata, mi Socrates, ſed omnes cellæ tali conſideratione ſunt exſtructæ, ut quamcommodiſſima ſint iis receptacula, quæ in eis collocanda ſunt. Itaque tunc ipſæmet ſibi convenientia velut arceſſebant.

3. Nam penetralia loco ſita munito, veſtes ſtragulas vaſaque maximi pretii ſibi depoſcebant: quæ vero partes ædificii ſiccæ ſunt, frumentum; quæ frigidæ, vinum; quæ plenæ lucis, opera & vaſa maxime lumen requirentia.

4. Præterea demonſtrabam ei loca hominum uſui & habitationi deſtinata, eaque perpulchre ornata, ut per æſtatem eſſent frigida, per hiemem calida. Adeoque domum univerſam ei commonſtrabam, meridiem verſus apertam: de quo obſcurum eſſe non poſſet, hieme illam ſat habere ſolis, æſtate umbrarum.

5. Et gynæcei fores per balneum à virorum contubernio ſecretas ei oſtendebam, ne vel foras aliquid efferretur, quod non deberet; vel famuli abſque conſenſu

κέται ἀνθ' ὧν τῆς ἡμετέρας γνώμης. οἱ μὲν γὰρ χρηστοὶ παιδοποιησάμενοι, εὐνόστεροι ὡς ὀπτοπολύ. οἱ δὲ πονηροὶ συζυγέντες, εὐπαρώτεροι πρὸς τὸ κακουργεῖν γίγνονται.

ς'. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα διήλθομεν, ἔφη, οὕτω δὴ ἤδη καὶ φυλὰς διεκρίνομεν τὰ ἔπιπλα. ἠρχόμεθα δὲ πρῶτον, ἔφη, ἀφαιρίζοντες οἷς ἀμφὶ θυσίας χρώμεθα· μετὰ ταῦτα κόσμον γυναικὸς τὸν εἰς ἑορτὰς διηρῶμεν, ἐσθῆτα ἀνδρὸς τὴν εἰς ἑορτὰς καὶ πόλεμον, καὶ στρώματα ἐν γυναικωνίτιδι, στρώματα ἐν ἀνδρωνίτιδι, ὑποδήματα γυναικεῖα, ὑποδήματα ἀνδρεῖα.

ζ'. Ὅπλων ἄλλη φυλὴ, ἄλλη ταλασιουργικῶν ὀργάνων, ἄλλη σιτοποιϊκῶν, ἄλλη ὀψοποιϊκῶν, ἄλλη τῶν ἀμφὶ λουτρὸν, ἄλλη ἀμφὶ μάκτρας, ἄλλη ἀμφὶ τραπέζας· καὶ ταῦτα πάντα διεχωρίσαμεν οἷς τε ἀεὶ δεῖ χρῆσθαι, καὶ τὰ ἑορταστικά.

η'. Χωρὶς δὲ καὶ τὰ κτῆ μιῶνα δαπανώμενα ἀφείλομεν,

sensu nostro liberis operam darent. Nam qui probi sunt, posteaquam liberos procrearunt, plerumque sunt benevolentiores: perversi vero inter se copulati, ad malefaciendum fiunt instructiores.

6. Posteaquam hæc percurrissemus, inquit, ita deinde supellectilem per classes distinximus. Ordiebamur autem primum à colligendis iis quibus ad rem sacram utimur. Secundum id mundum muliebrem, qui feriis conveniret, distinguebamus: itemque vestes virilis tam festorum quam belli: stragula in gynæceo, stragula virorum in contubernio: calceamenta muliebria, calceamenta virilia.

7. Classis alia armorum, alia instrumentorum lanificii, alia necessariorum ad molendum frumentum, alia ad conficienda obsonia, alia ad lavationem, alia vasis pistoriis, alia ad mensas. Atque hæc omnia locis distinximus, tum quibus semper utendum est, tum quæ ad epulationes festas pertinent.

8. Seorsum etiam ab aliis auferebamus, quæ menstruo spatio absumerentur;

λομεν, δίχα δὲ καὶ τὰ εἰς ἐνιαυτὸν ἀπολελογισμένα κατέθεμεν. ὅτῳ γὰρ ἥκιστα λανθάνει ὅπως ἂν ἐκ τοῦ πλήθους ἐκβήσεται. ἐπεὶ δὲ ἐχωρίσαμεν πάντα κατὰ φυλὰς τὰ ἔπιπλα, εἰς τὰς χώρας τὰς προσηκούσας ἕκαστα διενέγκαμεν.

9. Μετὰ δὲ τοῦτο ὅσοις μὲν τῶν σκευῶν καθημέραν χρῆται οἱ οἰκέται, οἷς σιτοποιϊκοῖς, ὀψοποιϊκοῖς, ταλασιουργικοῖς, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτο, ταῦτα μὲν αὐτοῖς τοῖς χρωμένοις δείξαντες ὅπου δεῖ τιθέναι, παρεδώκαμεν, καὶ ἐπετάξαμεν σῶα παρέχειν.

10. Ὅσοις δ' εἰς ἑορτὰς ἢ ξενοδοχίας χρώμεθα, ἢ εἰς τὰς ἀφ' χρόνου προσόδους, ταῦτα δὲ τῇ ταμίᾳ παρεδώκαμεν, καὶ δείξαντες τὰς χώρας αὐτῷ, καὶ ἀπαριθμήσαντες καὶ γραψάμενοι ἕκαστα, εἴπομεν αὐτῇ διδόναι τούτων ὅτῳ δέοι ἕκαστον, καὶ μεμνῆσθαι ὅτῳ ἄν τι δίδῳ, καὶ ἀπολαμβάνουσαν καταθέναι πάλιν ὅθεν περ ἂν ἕκαστα λαμβάνῃ.

ια'. Τῷ

merentur; & seorsum, quæ rationibus subductis in annum essent destinata, collocabamus. Sic enim minus obscurum est, qui futurus sit exitus. Posteaquam supellectilem universam in classes secrevimus, ad convenientia loca singula detulimus.

9. Deinde vasa omnia, quibuscunque quotidie famuli utuntur, verbi gratia, quibus cibi conficiuntur, quibus obsonia, quæ ad lanificium pertinent, & si qua sunt ejusmodi, tradidimus iis qui uti his deberent, commonstrato loco, ubi ea reponerent: simul imperavimus, ut ea nobis integra præstarent.

10. Quibus autem ad festos dies, vel ad hospites excipiendos, vel ad negotia quædam rara utimur, ea tradidimus promæ; lociſque horum indicatis, & adnumeratis consignatisque singulis jussimus, ut quidvis horum ei daret, cui dandum esset, & cuinam quid daret, memoria complecteretur; & ubi quid reciperet, rursus unde singula sumsisset, reponeret.

11. At

ια'. Τὴν δὲ τιμὴν ἐποιησάμεθα ὑπισχνούμενοι ἥτις ἡμῖν ἐδόκει εἶ) ἐγκρατεστάτη καὶ γαστρὸς, καὶ οἴνου, καὶ ὕπνου, καὶ ἀνδρῶν συνουσίας. πρὸς τούτοις δὲ, ἡ τὸ μνημονικὸν μάλιστα ἐδόκει ἔχειν, καὶ τὸ προνοεῖν, μή τι κακὸν λάβῃ παρ' ἡμῶν ἀμελοῦσα, καὶ σκοπεῖν, ὅπως χαριζομένη τι ἡμῖν, ὑφ' ἡμῶν ἀντιτιμήσεται.

ιβ'. Ἐδιδάσκομεν δὲ αὐτὴν καὶ εὐνοϊκῶς ἔχειν πρὸς ἡμᾶς, ὅτ' εὐφραινόμεθα, τῶν εὐφροσυνῶν μεταδιδόντες, καὶ εἴ τι λυπηρὸν εἴη, εἰς ταῦτα προσκαλοῦντες. καὶ τὸ προθυμεῖσθαι δὲ συναύξειν τὸ οἶκον ἐπαιδεύομεν αὐτὴν, ὑπογινώσκειν αὐτὴν ποιοῦντες, καὶ τὰ εὐπροσαγόρας αὐτῇ μεταδιδόντες.

ιγ'. Καὶ δικαιοσύνην δ' αὐτῇ ἐνεποιοῦμεν, τιμιωτέρους ποιοῦντες τοὺς δικαίους τῶν ἀδίκων, καὶ ὑποδεικνύοντες πλουσιώτερον καὶ ἐλευθεριώτερον βιοτεύοντας τῶν ἀδίκων. καὶ αὐτὴν δὲ ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ καταστήσομεν.

ιδ'. Ἐπὶ

11. At munus promæ mandavimus alicui, postquam consideraſſemus, quæ nobis videretur, & gulæ maxime temperans, & in vino, & somno, & virorum consuetudine. Præterea quam memoria plurimum valere judicaremus, & prospiciendo, ne ob negligentiam à nobis puniretur, & considerando, qua ratione gratum aliquid nobis faceret, ac vicissim ipsa honore à nobis adficeretur.

12. Eandem ut benevolo esset erga nos animo, consuefaciebamus, communicando cum ea lætitiam noſtram, quoties læti eſſemus: ac ſi quid accidiſſet triſte, ad hoc illam quoque advocando. Inſtituebamus itidem, ut cupida eſſet ad augendam rem noſtram familiarem, dum quæ illa eſſet, non celaremus, noſtræque fortunæ proſperæ participem faceremus.

13. Etiam juſtitiæ ſtudium excitabamus in ea, dum majori juſtos honore quam injuſtos proſequeremur; eoſque vitam agere tum opulentiorem, tum magis liberalem, quam injuſtos, declararemus. Atq; huic tali locũ hunc adtribuebamus.

14. Cete-

ιδ'. Ἐπὶ δὲ τούτοις πᾶσιν εἶπον, ἔφη, ᾧ Σώκρατες, ἐγὼ τῇ γυναικί, ὅτι πάντων τούτων οὐδὲν ὄφελος, εἰ μὴ αὐτὴ ἐπιμελήσεται, ὅπως ἡγεμένη ἕκαστα ἡ τάξις. ἐδίδασκον δὲ αὐτὴν, ὅτι καὶ ἐν ταῖς εὐνομουμέναις πόλεσιν οὐκ ἀρκεῖν δοκεῖ τοῖς πολίταις, ἢν νόμοις καλοὺς γράψωνται, ἀλλὰ καὶ νομοφύλακας προσαιροῦνται, οἵπερ ἐπισκοποῦντες εἴ τι μὴ ποιοῦσι τὰ νόμιμα ἐπανορθοῦσιν, ἢν δέ τινας τοὺς νόμους παρῇ, ζημιοῦσι.

ιε'. Νομίσαι οὖν ἐμέλλεν (ἔφη) καὶ αὐτὴν νομοφύλακα τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ εἶναι, καὶ ἐξετάζειν δὲ (ὅταν δόξῃ αὐτῇ) τὰ σκεύη, ὥσπερ ὁ ἡγεμὼν τὰς φυλακὰς ἐξετάζει, καὶ δοκιμάζειν εἰ καλῶς ἕκαστα ἔχει, ὥσπερ ἡ βουλὴ ἵππους καὶ ἱππέας δοκιμάζει, καὶ ἐπαινεῖν δὲ καὶ τιμᾶν, ὥσπερ βασίλισσαν, τὸν ἄξιον ἀπὸ τῆς παρούσης δυνάμεως, καὶ λοιδορεῖν καὶ κολάζειν τὸν τούτων δεόμενον.

ιϛ'. Πρὸς δὲ τούτοις ἐδίδασκον αὐτὴν, ἔφη, ὡς οὐκ ἂν ἄχθοιτο

14. Ceterum præter hæc omnia, mi Socrates, ait, uxori meæ dixi, nullum esse horum omnium usum, nisi studiose daret operam ipsa, ut hic ordo in singulis maneret. Quinetiam docebam illam, in urbibus præclare constitutis non videri civibus satis esse, si leges egregiæ scribantur: sed deligi quoque custodes earum, qui omnes inspiciendo, legibus obtemperantes laudent, & adversus eas delinquentes puniant.

15. Quamobrem, inquit, hortabar ut existimaret, uxorem domo præfectam esse quasi legum custodem: ac ubi visum ipsi sit lustrare vasa debere, quemadmodum præsidii magister vigilum copias lustrat: eidem explorandum esse, num recte habeant omnia, quemadmodum senatus & quos & equites explorat: etiam laudari ac ornari ab ipsa debere dignos tanquam à regina, pro ea quidem copia, quæ adsit, & probris incessi ac puniri eos quos par esset.

16. Præterea docebam, inquit, eam non esse cur merito moleste

ἄχθοιτο δικαίως, εἰ πλείω αὐτῇ προσάγματα παρέχοιτο, ἢ τοῖς οἰκέταις περὶ τὰ κτήματα· ἐπιδεικνύων, ὅτι τοῖς μὲν οἰκέταις μέτεστι τῶν δεσποσύνων χρημάτων τοσοῦτον, ὅσον φέρειν, ἢ θεραπεύειν, ἢ φυλάττειν, χρῆσθαι δὲ ὁτῳοῦν αὐτῶν ἔξεστιν, ὅτῳ ἂν μὴ δῷ ὁ κύριος.

ιζ'. Δεσπότης δὲ ἅπαντά ἐστιν, ὡς ἂν βούληται ἑκάστῳ χρῆσθαι. ὅτῳ οὖν ἡ σωζομένων μέλησις ὄνησις, ἡ φθειρομένων μέλησι βλάβη, τούτῳ ἡ τιμὴ ἐπιμέλεσθαι μᾶλλον προσήκουσα ἀπέφαινον.

ιη'. Τί οὖν; ἔφην ἐγώ, ὦ Ἰσχόμαχε, ταῦτα ἀκούσασα ἡ γυνὴ πῶς σοι ὑπήκουε; τί δὲ, ἔφη, εἰ μὴ ὑπό γέ μοι, ὦ Σώκρατες, ὅτι ὀρθῶς γιγνώσκοιμι, ἐν οἰοίμην χαλεπὰ ἐπιτάττειν, διδάσκων ὅτι ἐπιμελεῖσθαι δεῖ τῶν ὄντων· χαλεπώτερον δ' ἂν ἔφη φάναι, εἰ αὐτῇ ἐπέταττον ἀμελεῖν τῶν ἑαυτῆς, ἢ εἰ ἐπιμελεῖσθαι λέγοιμι τῶν οἰκείων ἀγαθῶν.

ιθ'. Πεφυ-

moleſte ferret, ſi fortunas quod noſtras adtineret, plus ei laboris imponerem, quam famulis. Oſtendebam enim, ſervos herilium facultatum eatenus participes eſſe, quatenus eas geſtent, aut curent, aut cuſtodiant: quum nemini conceſſus illarum ſit uſus, niſi cui tribuat hoc is cujus ſunt in poteſtate.

17. Heri autem omnia ſunt, ac ejuſdem eſt, uti ſingulis pro libitu ſuo. Qui ergo ex conſervatis hiſce facultatibus commodum maximum perciperet, & maximum ex diſſipatis detrimentum; ei curam quoque de his maximam convenire declarabam.

18. Quid autem, Iſchomache? inquam ego, quum audiiſſet hæc uxor tua, quo pacto tibi obtemperabat? Quid aliud, inquit, niſi quod reſpondit mihi, mi Socrates, non recte me de ipſa judicare, ſi dū eam docerem fortunarum noſtrarū curam habendam eſſe, moleſta me ipſi mandare putarem. Nam gravius longè futurum, dixiſſe illam aiebat, ſi præciperem, ſuarum ut rerum eſſet negligens potius, quam ut bona propria ſtudioſe curaret.

19. Sic

ιθ'. Πεφυκέναι δὲ δοκεῖ, ἔφη, ὥσπερ καὶ τἄλλων ῥᾴον τὸ ἐπιμελεῖσθαι τῇ σώφρονι τῶν ἑαυτῆς, ἢ ἀμελεῖν, οὕτω καὶ τῶν ἡδέων μᾶλλον, ὅσα ἴδια ὄντα εὐφραίνει, ἥδιον τὸ ἐπιμελεῖσθαι νομίζειν ἔφη εἶ) τῇ σώφρονι τῶν ἑαυτῆς ἢ ἀμελεῖν.

ΚΕΦ. ι'.

ΚΑΙ ἐγὼ ἀκούσας, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἀποκρίνασθαι τὴν γυναῖκα αὐτῷ ταῦτα, εἶπον· νὴ τὴν Ἥραν, ἔφην, ὦ Ἰσχόμαχε, ἀνδρικὴν γε ἐπιδείκνυεις τὴν διάνοιαν τῆς γυναικός. καὶ ἄλλα τοίνυν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, θέλω σοὶ πάνυ μεγαλόφρονα αὐτῆς διηγήσασθαι, ἃ μοῦ ἅπαξ ἀκούσασα ταχὺ ἐπείθετο. τὰ ποῖα; ἔφην ἐγώ, λέγε· ὡς ἐμοὶ πολὺ ἥδιον ζώσης ἀρετὴν γυναικὸς καταμανθάνειν, ἢ εἰ Ζεῦξις μοι καλὴν εἰκάσας γραφῇ γυναῖκα ἐπεδείκνυεν.

β'. Ἐντεῦθεν δὴ λέγει ὁ Ἰσχόμαχος· ἐγὼ τοίνυν (ἔφη) ἰδών ποτε

19. Sic enim à natura comparatum esse videtur, inquit, ut quemadmodum pudicæ modestæque mulieri suorum liberûm curam habere facilius est, quam eos negligere: ita etiam feminæ modestæ curam suscipere fortunarum suarum, quæ quia propriæ sunt, exhilarant nos, jucundius esse arbitrer, quam easdem negligere.

CAP. X.

QUæ quum uxorem ei respondisse, ait Socrates, audivisem: Ita me Juno amet, inquam, mi Ischomache, virilem uxoris tuæ animum esse demonstras. Etiam alia, subjecit Ischomachus, commemorare tibi de ea volo, magno ab animo profecta; quam mihi celeriter, auditis quibusdam ex me, paruerit. Quænam? inquam ego, dic quæso. Nam mihi longe jucundius est vivæ mulieris virtutem cognoscere, quam si mihi Zeuxis formosam feminam pictura expressam ostendat.

2. Secundum illa Ischomachus: Quum igitur, inquit, aliquando eam

ποτε αὐτὴν, ὦ Σώκρατες, ἐντετριμμένην πολλῷ μὲν μίμυμῳ, ὅπως λευκοτέρα ἔτι δοκοίη εἶ ἢ ἦν, πολλῇ δὲ ἐγχύσει, ὅπως ἐρυθροτέρα φαίνοιτο τῆς ἀληθείας, ὑποδήματα δ' ἔχουσαν ὑψηλὰ, ὅπως μείζων δοκοίη εἶ ἢ ἐπέφυκει.

γ'. Εἰπέ μοι, ἔφην, ὦ γύναι, πότερόν σ' ἂν μᾶλλον ἀξιοφίλητον εἶ χρημάτων κοινωνὸν, εἰ σοι αὐτὰ τὰ ὄντα ἀποδείκνυοιμι, καὶ μήτε κομπάζοιμι, ὡς πλείω τῶν ὄντων ἔστί μοι, μήτε ἀποκρυπτοίμην τι τῶν ὄντων μηδὲν, ἢ εἰ ἐπειρώμην σε ἐξαπατᾶν, λέγων τε ὡς πλείω τῶν ὄντων ἔστί μοι, ἐπιδεικνύς τε ἀργύριον χάλκινον καὶ ὅρμους ὑποξύλους, καὶ πορφυρίδας ἐξιτήλους, φαίην ἀληθινὰς εἶναι;

δ'. Καὶ ὑπολαβοῦσα εὐθὺς εὐφήμει, ἔφη, μὴ γένοιο σὺ τοιοῦτος. οὐ γὰρ ἂν ἔγωγε δυναίμην, εἰ τοιοῦτος εἴης, ἀποδέξασθαί σε ἐκ τῆς ψυχῆς. Ὀκνοῦν (ἔφην ἐγὼ) συνελήλυθαμεν, ὦ γύναι, ὡς καὶ τῶν σωμάτων

κοινω-

eam conſpexiſſem, mi Socrates, multum infricaſſe ſibi ceruſſæ, ut candidior etiam videretur, quam eſſet; multum item rubricæ, ut quam eſſet reapſe, rubicundior appareret; atque etiam calceos haberet altos, ut procerior, quam eſſet à natura, videretur:

3. Dic mihi, mea uxor, inquam, utro modo me conſortem facultatum amore digniorem judicares: num ſi eas ipſas tibi demonſtrarem, ac neque gloriarer ampliores mihi eſſe, quam eſſent, neque quidquam celarem: an vero ſi fallere te conarer, narrando plura mihi bona eſſe, quam eſſent; ac adulterinum argentum oſtendendo, & monilia, quibus materia ſubeſſet lignea, veſteſque purpureas coloris evanidi, veras eſſe prædicarem?

4. Tum illa continuo ſermonem meum excipiens: Bona verba quæſo, inquit, ne tu mihi talis ſis. Non enim te, ſi talis eſſes, ex animo complecti poſſem. Ergone, inquam ego, mea uxor, ſic convenimus, ut inter nos etiam corporum

κοινωνήσοντες ἀλλήλοις; φασὶ γοῦν, ἔφη, ὦ ἄνθρωπε.

ε'. Ποτέρως ἂν οὖν (ἔφη ἐγὼ) ἔτι σώματος καὶ ἀνθρωπίνης εἰ ἀξιοφίλητος μᾶλλον κοινωνὸς, εἰ σοι τὸ σῶμα πειρώμην παρέχειν τὸ ἐμαυτῆς ὅπως μελόμην ὅπως ὑγιαῖνόν τε καὶ ἐρρωμένον ἔσται, καὶ διὰ ταῦτα τῷ ὄντι εὐχρὰς σοι ἔσομαι, ἢ εἰ σοι μίλτῳ ἀλειφόμενος, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπαλειφόμενος ἀνθρεικέλῳ, ὑπεδεικνύοιμί τε ἐμαυτὴν, καὶ συνείην ἐξαπατῶν σε, καὶ παρέχων ὁρᾶν καὶ ἅπτεσθαι μίλτου ἀντὶ τῆς ἐμαυτῆς χρωτός;

ς'. Ἐγὼ μὲν (ἔφη ἐκείνη) οὔτ' ἂν μίλτου ἁπτοίμην ἥδιον ἢ σοῦ, οὔτ' ἂν ἀνθρεικέλου χρῶμα ὁρῴην ἥδιον ἢ τὸ σὸν, οὔτ' ἂν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπαλειμμένους ἥδιον ὁρῴην τοὺς σοὺς, ἢ ὑγιαίνοντας.

ζ'. Καὶ ἐμὲ τοίνυν νόμιζε, ἐπεῖν ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ὦ γύναι, μήτε ψιμυθίου μήτε ἐγχύσεως χρώματι ἥδεσθαι μᾶλλον ἢ τῷ σῷ. ἀλλ' ὥσπερ οἱ θεοὶ ἐποίησαν ἵπποις μὲν ἵππους, βουσὶ δὲ βοῦς ἥδιστον, προβάτοις δὲ πρόβατα, οὕτω

esset communicatio? Sic homines aiunt, inquit.

5. Utro igitur modo, inquam ego, etiam corporis particeps viderer amore dignior, num si corpus meum conarer tibi studiose curando sanum ac validum exhibere, ac reipsa bono tibi colore præditus essem: an vero si oblitus minio, & oculis purpurisso sublitis tibi me ostentarem, atque ita tecum versarer, ut te decipere, cutisque loco minium tibi spectandum & adtrectandum præberem?

6. Equidem, respondit illa, neque minium lubentius adtrectarem, quam te; neque purpurissi colorem lubentius, quam tuum adspicerem; neque tuos oculos sublitos intuerer lubentius, quam sanos.

7. Itaque me etiam putato, dixisse se narrabat Ischomachus, mea uxor, neque cerussæ, neque rubricæ colore magis quam tuo delectari: sed quemadmodum Dii fecerunt, ut equis equi, bobus boves, oves ovibus gratissimæ sint; ita etiam homi-

ἥττω καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀνθρώπου σῶμα καθαρὸν οἴονται ἥδιστον εἶναι.

η'. Αἱ δ' ἀπάται αὗται τοὺς μὲ ἔξω πως δύναιντ' ἂν ἀνεξελέγκτως ἐξαπατᾶν, συνόντας δὲ ἀεὶ ἀνάγκη ἁλίσκεσθαι, ἂν ἐπιχειρῶσιν ἐξαπατᾶν ἀλλήλους. ἢ γὰρ ἐξ εὐνῆς ἁλίσκονται ἐξανιστάμενοι πρὶν κοσμήσασθαι, ἢ ὑπὸ ἱδρῶτος ἐλέγχονται, ἢ ὑπὸ δακρύων βασανίζονται, ἢ ὑπὸ λουτροῦ ἀληθινῶς κατασκευάσονται.

θ'. Τί οὖν πρὸς Θεῶν, ἔφην ἐγὼ, πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο; τί δὲ, ἔφη, εἰ μὴ ἕν λοιπὸν τοιοῦτον μὲ οὐδὲν πώποτε ἐπιτηδεύσατο, καθαρὰν δὲ καὶ πρεπόντως ἔχουσαν ἐπειρᾶτο ἑαυτὴν ἐπιδεικνύειν; ἢ ἐμὲ μόνον ἠρώτα, εἴ τι ἔχοιμι συμβουλεῦσαι, ὡς ἂν τῷ ὄντι καλὴ φαίνοιτο, ἀλλὰ μὴ μόνον δοκοίη.

ι'. Καὶ ἐγὼ μέντοι, ὦ Σώκρατες, ἔφη, συνεβούλευον αὐτῇ μὴ δουλικῶς ἀεὶ καθῆσθαι, ἀλλὰ σὺν τοῖς Θεοῖς πειρᾶσθαι διακονικῶς πρὸς μὲ τὸν ἴσον προσιέναι,

ὅ, τι

homines purum hominis corpus esse jucundissimum putant.

8. Atque hæ fraudes possint illæ quidem aliquo modo extraneos sic fallere, ut non convincantur: verum eos, qui semper una versantur, si decipere se mutuo conentur, deprehendi necesse est. Nam vel quum de lecto surgunt, deprehenduntur ante quam ornentur, vel coarguuntur à sudore, vel per lacrymas explorantur, vel per lavationem prorsus oculis produntur.

9. Quæso te per Deos immortales, inquam ego, quid ad hæc respondit? Quid aliud dicam? ait, nisi quod ex eo tempore nihil ejusmodi unquam hactenus instituerit, sed puram ac decenter ornatam conata mihi sit semet exhibere? Quærebat etiam ex me, num quid ei dare consilii possem, ut esset reapse pulchra specie, neque tantum esse videretur.

10. Itaque, mi Socrates, inquit, hoc ei consilii dedi, ne perpetuo serviliter sederet, sed cum ope Deûm eniteretur herilem in modum ante telam adstando, quid-

ὅ, τι μὴ βέλτιον ἄλλῃ ὁπῃοῦν, ὁπωσδήξαι, ὅ, τι δὲ χεῖρον, ὁπομαθεῖν· ὁπισκέψασθαι δὲ καὶ σιτοποιόν, ὡς ἡδεῖαν δὲ καὶ ἀπομετρουσῃ τῇ ταμίᾳ, ὠφελεῖν δ' ὁπισκοπουμένην καὶ εἰ κατὰ χώραν ἔχει ἢ δεῖ ἕκαστα. ταῦτα δ' ἐδόκει μοι ἅμα ὁπιμέλεια εἶναι, καὶ φείδεσθαι.

ια'. Ἀγαθὸν δὲ ἔφην εἶναι γυμνάσιον καὶ τὸ λεῦσαι, καὶ μάξαι, καὶ ἱμάτια καὶ στρώματα ἀνασεῖσαι καὶ συνθεῖναι. γυμναζομένην δὲ ἔφην ὅτως ἂν καὶ ἐθίειν ἥδιον, καὶ ὑγιαίνειν μᾶλλον, καὶ εὐχρωτέραν φαίνεσθαι τῇ ἀληθείᾳ.

ιβ'. Καὶ ὅμως δὲ ὁπόταν ἀνταγωνίζηται μάχῃ, καθαρωτέρα οὖσα, ἁρεπόντως τε μᾶλλον ἀμφιεσμένη, κινητικὸν γάρ, ἄλλως τε καὶ ὁπόταν τὸ ἐκοῦσαν χαρίζεσθαι ἁσσον, ἀντὶ τοῦ ἀναγκαζομένην ὑπηρετεῖν.

ιγ'. Αἱ δ' ἀεὶ καθήμεναι σεμνῶς, ἁσὶ τὰς κεκοσμημένας καὶ ἐξαπατώσας κρίνεσθαι παρέχουσιν ἑαυτάς. καὶ νῦν, ἔφη,

quid aliis rectius ſciret, docere: quod autem minus, addiſcere: præterea piſtorem inſpicere: promæ aliquid emetienti adſiſtere: circumeuntem ſpectare, num ſuo quæque loco ſita ſint. Hæc enim mihi videtur ſimul & diligentia quædam eſſe, & obambulatio.

11. Aiebam quoque bonum eſſe exercitium, macerare ac ſubigere farinam, veſtes & ſtragula excutere atque componere. Atque hoc modo exercitam jucundius ſumturam cibos dicebam, & valetudine commodiori uſuram, & revera cum colore venuſto apparituram.

12. Etiam facies ipſa ſi purior ſit, ac decentius amicta, in contentione cum ancilla, nonnihil incitationis habet; præſertim ſi malit ea ſponte gratificari, quam coacta obſequi.

13. Quæ vero mulieres perpetuo quadam cum gravitate deſident, ea faciunt, ut non aliter de ipſis judicetur, atque de illis ornatis, ac fraude utentibus. Ac meam quidem uxorem, mi

ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὅτως (εὖ ἴσθι) ἡ γυνή μου κεκτησαμένη βιοτεύει, ὥσπερ ἐγὼ ἐδίδασκον αὐτήν, καὶ ὥσπερ νῦν σοι λέγω.

ΚΕΦ. ια'.

ΕΝτεῦθεν δὴ ἐγὼ εἶπον· (ε) ὦ Ἰσχόμαχε, τὰ μὲν δὴ περὶ τὴν τῆς γυναικὸς ἔργων ἱκανῶς μοι δοκῶ ἀκηκοέναι τὴν πρώτην, καὶ ἄξιά γε πάνυ ἐπαίνου ἀμφοτέρων ὑμῶν. τὰ δ' αὖ σὰ ἔργα (ἔφην ἐγὼ) ἤδη μοι λέγε, ἵνα σύ τε ἐφ' οἷς εὐδοκιμεῖς διηγησάμενος ἡδῇς, κἀγὼ τὰ τοῦ καλοῦ κἀγαθοῦ ἀνδρὸς ἔργα πλέως ἀκούσας καὶ καταμαθὼν, εἰ δύναμαι, πολλοῦ σοι χάριν εἰδῶ.

β'. Ἀλλὰ νὴ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, καὶ πάνυ ἡδέως σοι, ὦ Σώκρατες, διηγήσομαι, ἃ ἐγὼ ποιῶν ἀκούω, ἵνα καὶ μεταῤῥυθμίσῃς με, ἐάν τι σοὶ δοκῶ μὴ καλῶς ποιεῖν.

γ'. Ἀλλ' ἐγὼ μὲν δὴ (ἔφην) πῶς ἂν δικαίως μεταῤῥυθμίσαιμι

mi Socrates, ait, ſcire debes ita nunc inſtructam vivere, quemadmodum ipſam ego docui, ac modo tibi commemoro.

CAP. XI.

TUm ego: De uxoris quidem tuæ operibus, inquam, mi Iſchomache, primo loco ſatis audiſſe mihi videor, ac utriuſque veſtrûm valde laudabilia. Nunc tui muneris actiones mihi exponito, inquam, ut & tu commemorando ea de quibus magnam es gloriam conſequutus, voluptatem aliquam capias: & ego boni & honeſti viri actionibus auditione cognitis & animadverſis, ſi quidem id potero, magnam tibi gratiam habeam.

2. Ego vero, mi Socrates, inquit, perlubenter profecto ſum tibi commemoraturus, quæ nunquam non ago, ut me corrigendo concinniorem efficias, ſi quid tibi non recte agere videbor.

3. At enim qui par ſit, inquam, me illum corrigendo concinniorem

σωμα ἀνθρα ἐπειργασμένον καλόν τι καὶ ἀγαθόν, ἢ ταῦτα ὢν ἀνὴρ, ὃς ἀδολεσχεῖν τι δοκῶ, ἢ ἀεθμητρεῖν, ἢ (τὸ πάντων δὴ ἀνοητότατον δοκοῦν εἶναι) πένης καλεῖσθαι.

δ'. Καὶ πάνυ μέν τ' ἂν, ὦ Ἰσχόμαχε, λίαν δ' ἂν πολλῇ ἀθυμίᾳ τῷ ἐπικλήματι τούτῳ, εἰ μὴ πρώην ἀπαντήσας τῷ Νικίου τοῦ ἐπιλύτου ἵππῳ, εἶδον πολλοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ θεωμένους, πολλοὺς δὲ λόγον ἐχόντων τινῶν περὶ αὐτοῦ ἤκουον· ἢ δῆτα ἠθέμην προσελθὼν τὸν ἱπποκόμον, εἰ πολλὰ εἴη χρήματα τῷ ἵππῳ.

ε'. Ὁ δὲ, προσβλέψας με ὡς ἥδιστα ὑγιαίνοντα τῷ ἐρωτήματι, εἶπε· πῶς δ' ἂν ἵππῳ χρήματα γένοιτο; οὕτω δὴ ἐγὼ ἀνέκυψα, ἀκούσας ὅτι ἔστιν ἄρα θεμιτὸν ἢ πένητι ἵππῳ ἀγαθῷ γενέσθαι, εἰ τινὶ ψυχὴν φύσει ἀγαθὴν ἔχοι.

ς'. Ὡς οὖν θεμιτόν ἢ ἐμοὶ ἀγαθῷ ἀνδρὶ γενέσθαι, δηλῶν πολέως τὰ σὰ ἔργα, ἵνα εἰδῶ, τί ἂν δυσωπημένῳ ἀκούων καλὰ μαθεῖν,

rem reddere, qui jam vir bonus & honestus absolute sit elaboratus? præsertim quum ego sim is qui hominum opinione nugatorie garriat, & aera metiatur; &, quod omnium ineptissimum videtur esse crimen, pauper adpelletur.

4. Atque equidem, mi Ischomache, adpellationem hanc molestissime ferrem, nisi nuper equo Niciæ illius advenæ factus obviam, multos ipsum spectatores sequi vidissem. Quumque quid complures de ipso dixissent, audivissem: accedens equi curatorem, num magnas is equus facultates haberet, quærebam.

5. Ille me intuitus, ut qui tale quid rogans satis sanus non essem: Quî facultates, ait, equus habere possit? Ita tum ego his auditis oculos adtollere sum ausus, propterea quod fas sit etiam pauperem equum bonum esse, si quidem animum à natura bonum haberet.

6. Quamobrem mihi, cui & fas sit esse viro bono, penitus exponito actiones tuas: ut si quid audiendo animadvertere possim, &

μαθεῖν, πειρώμην ἐγώ σε ἀπὸ τῆς αὔριον ἡμέρας ἀρξάμενος μιμεῖσθαι. ὁ δὲ ἀγαθή ἐστιν (ἔφην ἐγὼ) ἡμέρα ὡς πρὸς τὴν ἄρχεσθαι.

ζ. Σὺ μὲν παίζεις, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ὦ Σώκρατες· ἐγὼ δὲ ὅμως σοι διηγήσομαι, ἃ ἐγώ, ὅσον δύναμαι, πειρῶμαι ὀπτηδεύων μάλα φρᾶν τὸν βίον.

η. Ἐπεὶ δὲ καταμεμαθηκέναι δοκῶ, ὅτι οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις ἄνευ μὲν τοῦ γιγνώσκειν τε ἃ δεῖ ποιεῖν, καὶ ὀπτημελεῖσθαι ὅπως ταῦτα φράσωσιν, καὶ ἑκοντὶ ἐποίησαν εὖ πράττειν, φρονίμοις δ' ὄντι καὶ ὀπτημελέσι τοῖς μὲν διδάσιν εὐδαιμονεῖν, τοῖς δ' οὔ· οὕτω δὴ ἐγὼ ἄρχομαι μὲν τοὺς θεοὺς θεραπεύειν, πειρῶμαι δὲ ποιεῖν ὡς ἂν δύνωμαι ἔμοιγε εὐχομένῳ καὶ ὑγιείας τυγχάνειν, καὶ ῥώμης σώματος, καὶ τιμῆς ἐν πόλει, καὶ εὐνοίας ἐν φίλοις, καὶ ἐν πολέμῳ καλῆς σωτηρίας, καὶ πλούτου καλῶς αὐξομένου.

θ. Καὶ ἐγὼ ἀκούσας ταῦτα· μέλει δὴ σοι, ὦ Ἰσχόμαχε, ὅπως πλουτήσῃς, καὶ πολλὰ χρήματα ἔχων, πολλὰ ἔχῃς πράγματα

& ipse à die craſtino incipiens imitari te coner. Etenim is dies percommodus eſt, inquam, ad ordiendam virtutem.

7. Ludis tu quidem, mi Socrates, ait Iſchomachus. Verum ego nihilo minus tibi narrare conabor, quibus inſtitutis ac ſtudiis enitar ego vitam hanc tranſire.

8. Nam quia videor animadvertiſſe, Deos hominibus abſque rerum earum cognitione, quæ ſuſcipiendæ ſunt, & perficiendi eas ſtudio, non fas eſſe voluiſſe, ut proſperitate fruerentur, ac prudentibus & ſtudioſis partim conceſſiſſe felicitatem, partim non: idcirco equidem ordior à cultu divino, atque efficere conor, ut mihi precanti fas ſit & valetudinem bonam contingere, & corporis robur, & honorem in republica, & benevolentiam ab amicis, & honeſtam incolumitatem in bello, & incrementum divitiarum honeſtum.

9. Quibus ego auditis: Tibine hoc curæ eſt, inquam, Iſchomache, ut opulentus fias, ac magnas facultates nactus, in earum curatione

πράγματα τούτων ἐπιμελόμενος; καὶ πάνυ γε, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, μέλει μοι τούτων, ὧν ἐρωτᾷς. ἡδὺ γάρ μοι ἔστι, ὦ Σώκρατες, καὶ θεοὺς μεγαλείως τιμᾶν, καὶ φίλους (εἰ τινος δέονται) ἐπωφελεῖν, καὶ τὴν πόλιν μηδὲν κατ' ἐμὲ χρήμασιν ἀκόσμητον εἶναι.

ι'. Καὶ γὰρ καλά, ἔφην ἐγώ, ὦ Ἰσχόμαχε, ἐστὶν ἃ σὺ λέγεις, καὶ δυνατοῦ γε ἰσχυρῶς ἀνδρός. πῶς γὰρ οὔ; ἔστι πολλοὶ μὲν εἰσιν ἄνθρωποι, οἳ δὲ δύνανται ζῆν ἄνευ τῶν ἄλλων δεῖσθαι, πολλοὶ δ' ἀγαπῶσιν, ἂν δύνωνται τὰ ἑαυτοῖς ἀρκοῦντα ποιεῖσθαι; οἱ δὲ δυνάμενοι μὴ μόνον τὸν ἑαυτῶν οἶκον διοικεῖν, ἀλλὰ καὶ ὠφελεῖν, ὥστε καὶ τὴν πόλιν κοσμεῖν, καὶ τοὺς φίλους ἐπικουφίζειν, πῶς τούτους οὐχὶ βαθεῖς τε καὶ ἐρρωμένους ἄνδρας χρὴ νομίσαι;

ια'. Ἀλλὰ γὰρ ἐπαινεῖν μέ (ἔφην ἐγὼ) τοὺς τοιούτους πολλοὶ δυνάμεθα. σὺ δέ μοι λέξον, ὦ Ἰσχόμαχε, ἀφ' οὗπερ ἤρξω, πῶς ὑγιείας ἐπιμελῇ; πῶς δὲ σῶμα ῥώμης; πῶς δὲ ἔστι σοι καὶ ἐκ πολέμου καλῶς σώζεσθαι;

curatione multum negotii habeas? Omnino, ait Iſchomachus, ea mihi curæ ſunt, de quibus rogas. Nam mihi jucundum eſſe videtur, mi Socrates, Deos magnifice colere, & amicis indigentibus prodeſſe, & urbem hanc, me quod adtinet, opum ornamento non carere.

10. Sunt illa ſane præclara, inquam, Iſchomache, quæ commemoras, hominiſque valde potentis. Quid ni enim? quum multi ſint, qui ſine aliorum ope ne vivere quidem poſſint; multi boni conſulant, ſi parare poſſint, quantum ipſis ſufficiat. At vero qui non modo domum ſuam adminiſtrare poſſunt, ſed etiam nonnihil facere lucri; de quo & reipublicæ ornamentum accedat, & amici ſubleventur; cur illi non & copioſi, & potentes exiſtimari debeant?

11. Enimvero, inquam, plerique prædicare viros hujuſmodi poſſumus: verum tu mihi dicito, Iſchomache, unde cepiſti, quo pacto valetudinem curas: quo pacto corporis robur? quo pacto licet tibi honeſte etiam bello incolumi evadere?

σώζεσθαι; τὸ δὲ χρηματίστως εἶναι καὶ μὴ ταῦτα, ἔφην ἐγὼ, ἀρκέσει ἀκούειν.

ιβ'. Ἀλλ' ἔστι μὲν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ὡς χαίρουσί δοκῶ, ὦ Σώκρατες, ἀκολουθοῦντα ταῦτα πάντα ἀλλήλοις. ἐπεὶ γὰρ ἐθέλειν τὶς τὸ ἰσχνὰ ἔχοι, ἀκπονοῦντι μὲν ὀρθῶς μᾶλλον δοκεῖ μοι ἡ ὑγίεια παραμένειν, ἀκπονοῦντι δὲ μᾶλλον ἡ ῥώμη παραγίγνεσθαι; ἀσκοῦντι δὲ τὰ τοῦ πολέμου κάλλιον σώζεσθαι, ὀρθῶς δὲ ἐπιμελουμένῳ, καὶ μὴ καταμαλακιζομένῳ, μᾶλλον εἰκὸς τὸν οἶκον αὔξεσθαι.

ιγ'. Ἀλλὰ μέχρι μὲν τούτου ἕπομαι, ἔφη ἐγὼ, ὦ Ἰσχόμαχε, ὅτι ἀκπονία φῄς, καὶ ἐπιμελούμενον, καὶ ἀσκοῦντα ἄνθρωπον μᾶλλον τυγχάνειν τῶν ἀγαθῶν. ὁποίῳ δὲ πόνῳ χρῆ πρὸς τὴν εὐεξίαν καὶ ῥώμην καὶ ὅπως ἀσκεῖς τὰ τοῦ πολέμου, καὶ ὅπως ἐπιμελῆ τῆς οὐσίας ποιεῖν, ὡς καὶ φίλους ἐπωφελεῖν, καὶ πόλιν ὠφελεῖν, ταῦτα ἂν ἡδέως (ἔφην ἐγὼ) πυθοίμην.

ιδ'. Ἐγὼ

evadere? Nam de ratione rei faciundæ mihi ſatis erit, inquam, vel deinceps aliquid audire.

12. Hæc omnia, ſubjecit Iſchomachus, ſemetipſa conſequuntur, mi Socrates. Nam qui quo veſcatur ſatis habet, is laborando cibos conficiens, recte mihi valetudinem ſuam poſſe conſervare videtur, & majus robur adquirere; ac ſi res bellicas exerceat, honeſtius incolumis evadere: denique conſentaneum eſt, rem familiarem hujus magis augeſcere, ſi quidem recte ſua curet, ac non remiſſior ignaviorque fiat.

13. Hactenus ego te adſequor, inquam, Iſchomache, quod hominem laborando cibos conficientem, & curam adhibentem, & exercentem ſe, magis bona conſequi dicis. At quo labore utaris, ut & valetudo commoda, & robur corporis tibi contingat, quoque pacto te bellicis in rebus exerceas, quo ſtudio efficias ut copiis abundes, quibus tum amicis prodeſſe tum vires aliquas huic civitati poſſis addere: hæc, inquam, perlubenter velim quærendo percipere.

ιδ'. Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὁ Ἰσχόμαχος, ἀνίστασθαι μὲν ἐξ εὐνῆς εἴθισμαι, ἡνίκα ἔτι ἔνδον καταλαμβάνοιμι, εἴτινα δεόμενον ἰδεῖν τυγχάνοιμι. κἂν μέν τι χρὴ πόλιν δὴ τοιοῦτον πράττειν, ταῦτα πραγματευόμενος τοιούτῳ τούτῳ χρῶμαι.

ιε'. Ἢν δὲ μηδὲν ἀναγκαῖον ᾖ μήτε πόλιν, τὸν μὲν ἵππον ὁ παῖς τοιοῦτος εἰς ἀγρὸν, ἐγὼ δὲ τριπάτῳ χρῶμαι τῇ εἰς ἀγρὸν ὁδῷ ἴσως ἄμεινον, ὦ Σώκρατες, ἢ εἰ ἐν τῷ (h)ξυστῷ τριπατοίην.

ιϛ'. Ἐπειδὰν δὲ ἔλθω εἰς ἀγρὸν, ἤν τε μοι φυτεύοντες τυγχάνωσιν, ἤν τε νεοποιοῦντες, ἤν τε σπείροντες, ἤν τι καρπὸν τοιοῦτον κομίζοντες, ταῦτα ὑποσκεψάμενος ὅπως ἕκαστα γίγνεται, μεταῤῥυθμίζω, ἐὰν ἔχω τι βέλτιον τοῦ παρόντος.

ιζ'. Μετὰ δὲ ταῦτα ὡς τὰ πολλὰ ἀναβὰς ὑπὲρ τὸν ἵππον, ἱππασάμενος ἱππασίαν οἵαν ἂν ἐγὼ δύνωμαι ὁμοιοτάτην ταῖς ἐν τῷ πολέμῳ ἀναγκαίαις ἱππασίαις, ὅτε πλαγίου, ὅτε κατάντους, ὅτε τάφρου, ὅτε ὀχετοῦ ἀπεχόμενος. ὡς μάλιστα δυνατὸν ταῦτα ποιοῦντα ἐπιμέλομαι μὴ ἀποχωλεῦσαι τὸν ἵππον.

ιη'. Ἐπει-

14. Ego vero, mi Socrates, ait Iſchomachus, ſurgere de lecto conſuevi, quo tempore adhuc domi reperturus ſim aliquem, quem forte me videre neceſſe ſit. Ac ſi quid in urbe ſit agendum, id in hunc modum obambulans efficio.

15. Sin rei neceſſariæ nihil ſit, quod in urbe geratur, equum puer ante me rus deducit, ego vero iter hoc quo rus eo, loco ambulationis fortaſſe rectius utor, mi Socrates, quam ſi in xyſto deambularem.

16. Poſteaquam rus venio, ſive qui mihi ſerunt, ſeu novales inſtruunt, ſive ſeminant, ſeu fructus important, inſpectis omnibus, quo pacto fiant ſingula, corrigendo concinnius facio, ſi quid opere præſenti melius teneo.

17. Secundum ea plerumque conſcenſo equo quam ſimillimas iis quæ in bello neceſſariæ ſunt, equitationes inſtituo, neque tranſverſas, neque acclivia, neque foſſas, neque aquarum ductus vito. Atque interea curam adhibeo, ne facientem hæc equum claudum efficiam.

18. His

ιή. Επειδὴ δὲ ταῦτα γένηται, ὁ παῖς ἐξαλίσας τὸν ἵππον οἴκαδε ἀπάγει, ἅμα φέρων ἀπὸ τοῦ χώρου, ἴσως δεόμεθα, εἰς ἄστυ. ἐγὼ δὲ τὰ μὲν βάδην, τὰ δὲ ἐπειγόμενος οἴκαδε, ἀπεσκεψάμην. εἶτα δὲ ἀρίστῳ, ὦ Σώκρατες, ὅσα μήτε κενὸς μήτε ἄγαν πλήρης διημερεύειν.

κ. Νὴ τὴν Ἥραν, ἔφην ἐγὼ, ὦ Ἰσχόμαχε, ἀρεσκόντως μοι ταῦτα ποιεῖς. ὅτι δὲ καὶ πρὸς ὑγίειαν καὶ πρὸς τὴν ῥώμην εὐσκευάσασι, καὶ τοῖς εἰς τὸν πόλεμον ἀσκήμασι, καὶ ταῖς τοῦ πλούτου ἐπιμελείαις, ταῦτα πάντα ἀγαθά μοι δοκεῖ εἶναι.

κα. Καὶ γὰρ ὅτι ὀρθῶς ἔχεις τούτων ἐπιμελῆ, ἱκανὰ τεκμήρια παρέχει. ὑγιαίνοντά τε γὰρ, καὶ ἐῤῥωμένον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σὺν τοῖς θεοῖς σε ὁρῶμεν, καὶ ἐν τοῖς ἱππικωτάτοις τε καὶ πλουσιωτάτοις λεγόμενον σὲ ἐπιζητοῦμεν.

κβ. Ταῦτα τοίνυν ἐγὼ ποιῶ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὑπὸ πολλῶν

18. His peractis, equum puer voluratum domum abducit, simul rure secum ferens in urbem, si quo nobis opus est. Ego vero nunc pedetentim incedens, nunc currens, domum ut veni, strigile utor. Deinde tantum, mi Socrates, in prandio sumo, ut eum diem neque vacuus, neque valde repletus exigam.

19. Ita me Juno amet, inquam, facis haec ita tu, Ischomache, ut omnino mihi placeant. Nam eodem tempore uti apparatu, qui & valetudini & viribus conducat, itemque exercitationibus uti ad rem militarem pertinentibus, & curatione opum: eorum nihil est, quod non admirandum mihi videatur

20. Etenim te recte haec singula suscipere, satis magna de te indicia praebes. Nam & commoda valetudine utentem te plerumque robustumque Deûm beneficio videmus; & inter peritissimos artis equestris, ac opulentissimos recenseri te scimus.

21. Haec igitur, mi Socrates, ait, quum agam, vehementer

πολλῶν ταῦτα συκοφαντοῦμαι. σὺ δ' ἴσως ᾠου με ἐ-
ρεῖν, ὡς ὑπὸ πολλῶν καλὸς κἀγαθὸς κέκλη-
μαι.

κβ'. Ἀλλὰ καὶ ἔμελλον δὲ ἐγώ, ἔφην, ὦ Ἰσχόμαχε, τοῦτο ἐρήσεσθαι, εἴ πᾳ καὶ τούτου ἐπιμέλειαν ποιῇ, ὅ-πως δύνῃ λόγον διδόναι καὶ λαμβάνειν, ἤν τῳ τοῦ δέῃ. οὐ γὰρ δοκῶ σοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, αὐτὰ ταῦτα ἀμελετήτως μελετᾶν, ἀπολογεῖσθαι μέ, ὅτι ὑβρίζω ἀδικῶν, εὖ δὲ ποιῶ πολλοὺς ὅσον ἂν δύνωμαι. κατηγορεῖν δὲ δοκῶ σοι μελετᾷν ἀνθρώπων, ἀδικοῦντά με μὲν καὶ ἰδίᾳ πολλοὺς καὶ τῇ πόλει καλαμανδάνων πυκνὰς, εὖ δὲ ποιοῦντα οὐδένα;

κγ'. Ἀλλ' εἰ καὶ ἑρμηνεύειν τοιαῦτα μελετᾷς, τοῦ-τό μοι, ἔφην ἐγώ, ἔπι, ὦ Ἰσχόμαχε, δήλωσον. οὐδὲν μὲν οὖν, ὦ Σώκρατες, παύομαι, ἔφη, λέγειν μελετῶν. ἢ γάρ κατηγοροῦντός τινος τῶν οἰκετῶν, ἢ ἀπολο-γουμένου ἀκούσας, ἐλέγχειν πειρῶμαι ὅ, τι ἂν ψεύδηται,

multorum calumniis exagitor. Tu vero fortaſſe dicturum me putabas, quod à multis vir bonus & honeſtus appeller.

22. At hoc quoque, inquam, Iſchomache, quærere volebam, ecquid operæ ſtudiique ponas in eo, ut ſi quando ſit opus, rationem reddere tuarum actionum, & vicißim ab aliis exigere poſſis. Tu vero, mi Socrates, inquit, non idipſum me perpetuo meditari putas? defendendi quidem mei rationem, dum nemini ſum injurius, atque etiam pro viribus meis bene de multis mereor. Accuſationes vero quorundam ut inſtituam, non meditari tibi videor, quum privatim multos injuſtos eſſe animadvertam, & nonnullos etiam erga rempublicam, nemine interim bene mereri volente?

23. An autem mediteris hæc etiam oratione exponere, velim mihi ſignifices, Iſchomache. Equidem, ait, mi Socrates, in dicendo me exercere non deſino. Nam ſive accuſantem aliquem in familia, ſeu defendentem ſe audiero, quidquid mentiatur, redarguere conor; vel

ἢ μέμφομαί τινα πρὸς τοὺς φίλους, ἢ ἐπαινῶ, ἢ διαλλάττω τινὰ τῶν ἐπιτηδείων, πειρώμενος διδάσκειν, ὡς συμφέρει αὐτοῖς φίλους εἶναι μᾶλλον, ἢ πολεμίους.

κδ'. Ἐπιτιμῶμέν τινι στρατηγῷ συμπαρόντες, ἢ ἀπολογούμεθα ὑπέρ του, εἴπερ ἀδίκως αἰτίαν ἔχει, ἢ κατηγορεῖμεν πρὸς ἀλλήλους, εἴπερ ἀδίκως πεπράγαμεν. πολλάκις δὲ καὶ βουλόμενοι, ἃ μὲν ἂν ἐπιθυμῶμεν πράττειν, ταῦτα ἐπαινοῦμεν· ἃ δ' ἂν μὴ βουλώμεθα πρᾶττειν, ταῦτα μεμφόμεθα.

κε'. Ἤδη δ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ διειλημμένως πολλάκις ἐκείνην ὅ, τι χρὴ παθεῖν ἢ ἀποτίσαι. ὑπὸ τοῦ; ἔφην ἐγώ, ὦ Ἰσχόμαχε. ἐμὲ γὰρ δὴ τοῦτο ἐλάνθανεν. ὑπὸ γυναικός, ἔφη· καὶ πῶς δή, ἔφην ἐγώ, ἀγωνίζῃ; ὅταν μὲν ἀληθῆ λέγῃν συμφέρῃ, πάνυ ὑπείκω· ὅταν δὲ ψευδῆ, τί ἂν λέγων, ὦ Σώκρατες, ἐμέ γε Δία γε δύναμαι χρείττω ποιεῖν. καὶ ἐγὼ εἶπον· ἴσως γάρ, ὦ Ἰσχόμαχε, ὁ ψεῦδος γε δύνασαι ἀληθὲς ποιεῖν.

ΚΕΦ.

vel de aliquo ad amicos queror, vel aliquem laudo, vel neceſſarios quoſdam reconcilio, dum oſtendere ipſis enitor, potius eis conducere, ut amici ſint, quam hoſtes.

24. Quum militiæ prætori adſumus, increpamus aliquem, vel cauſſam alicujus defendimus, ſi præter meritum culpa in eum confertur; vel inter nos mutuo accuſationes inſtituimus, ſi cui honos immerito defertur. Sæpenumero etiam conſultantes, quæ agere cupimus, laudamus; quæ nolumus agere, vituperamus.

25. Jam vero, mi Socrates, etiam ſæpenumero diſtincte factum eſt de me judicium, quid me perpeti, quidve multæ nomine oporteret exſolvere. A quonam? inquam ego, mi Iſchomache. Nam equidem hoc antehac ignorabam. Ab uxore, inquit. Et quonam pacto, inquam ego, cauſſam agis? Quum vera dicere conducit, egregie admodum: quum falſa, cauſſam deteriorem, mi Socrates, non poſſum profecto meliorem facere. Fortaſſe non potes, inquam ego, quod falſum eſt, verum facere.

CAP.

ΚΕΦ. ιβ'.

Ἀλλὰ δ', ἔφην, μή σε κατακωλύω, ὦ Ἰσχόμαχε, ἀπιέναι ἤδη βυλόμενον; μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες. ἐπεὶ ὑκ ἂν ἀπέλθοιμι πρὶν παντάπασιν ἡ ἀγορὰ λυθῇ.

β'. Νὴ Δί', ἔφην ἐγώ. φυλάττῃ δὲ ἰσχυρῶς, μὴ ἀποβάλῃς τ' ἐπωνυμίαν, ὃ ἀνὴρ καλὸς κἀγαθὸς κεκλῆσθαι. νῶν δὲ πολλῶν σοι ἴσως ὄντων ὑπημελείας δεομένων, ἐπεὶ συνέβη τοῖς ξένοις, ἀναμένεις αὐτοὺς, ἵνα μὴ ψεύσῃ. Ἀλλά τοι, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ὦ Σώκρατες, ὑδ' ἐκεῖνά μοι ἀμελεῖται, ἃ σὺ λέγεις. ἔχω δὲ ὑπερόπτας αὐτοῖς ἀγροῖς.

γ'. Πότερα δὲ, ἐγὼ ἔφην, ὦ Ἰσχόμαχε, ὅταν δεήσῃς ὑπερόπτου, καταμαθὼν ἤν τῳ ἢ ἐπιτροπευτικὸς ἀνὴρ, τοῦτον πείσῃ ἰὼν ἔνθαδε, ὥσπερ ὅταν τέκτονος δεήσῃς, καταμαθὼν (εὖ οἶδ') ὅτι ἤν τῳ ἴδῃς τεκτονικὸν, τοῦτον πείσῃ κτᾶσθαι, ἢ αὐτὸς παιδεύεις τοὺς ἐπιτρόπους;

δ'. Αὐτὸς

CAP. XII.

VErum num te, Iſchomache, detineo diſcedere volentem? Non profecto, mi Socrates, ait. Etenim prius, quam penitus finis concionis fuerit, diſceſſurus non ſum.

2. Vehementer enim profecto caves, inquam, ne cognomentum illud, quo vir bonus & honeſtus appellaris, amittas. Nam tametſi jam fortaſſe multa tibi neceſſario curanda ſint, quia tamen ita convenit inter vos, hoſpites illos operiris, ne mentiaris. Atqui, mi Socrates, ait Iſchomachus, ne illa quidem negliguntur, de quibus tu loqueris. Quippe villicos in prædiis habeo.

3. Utrum vero, inquam, Iſchomache, quum villico tibi eſt opus, exploras an alicubi ſit quiſpiam ad hanc procurationem idoneus, eumque das operam ut emas; veluti quum fabro tibi eſt opus, ſat ſcio, ſi cubi peritum fabricæ noveris, eum te operam dare uti compares: an vero ipſe villicos tuos inſtituis?

4. Ego

δ'. Αὐτὸς νὴ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, πειρῶμαι παιδεύειν. καὶ γὰρ ὅπως μέλλει ἀρχέσειν, ὅταν ἐγὼ ἀπῶ, ἀντ' ἐμοῦ ἐπιμελόμενος, τί αὐτὸν καὶ δεῖ ἄλλο ἐπίστασθαι, ἢ ἅπερ ἐγώ; εἰ γὰρ ἱκανός εἰμι τῶν ἔργων ἐπιστατεύειν, καὶ ἄλλον δήπου διδάξαιμ' ἂν ἅπερ αὐτὸς ἐπίσταμαι.

ε'. Οὐκοῦν εὔνοιαν πρῶτον, ἔφην ἐγώ, δέησει αὐτὸν ἔχειν σοὶ καὶ τοῖς σοῖς, εἰ μέλλοι ἀρχέσειν ἀντὶ σοῦ πρῶν. ἄνευ γὰρ εὐνοίας τί ὄφελος καὶ ὁπωσιανοσοῦν ἐπιστήμης γίγνεται; οὐδέν μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος. ἀλλά τοι τὸ εὐνοεῖν ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς ἐγὼ πρῶτον πειρῶμαι παιδεύειν.

ς'. Καὶ πῶς, ἐγὼ ἔφην, πρὸς τῶν Θεῶν εὔνοιαν ἔχειν σοὶ καὶ τοῖς σοῖς διδάσκεις, ὁντινα ἂν βούλῃ; εὐεργετῶν νὴ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ὅταν πιὸς ἀγαθοῦ οἱ Θεοὶ ἀφθονίαν διδῶσιν ἡμῖν.

ζ'. Τοῦτο οὖν λέγεις, ἔφην ἐγώ, ὅτι οἱ ἀπολαύοντες τῶν ἀγαθῶν,

4. Ego ipse profecto, mi Socrates, ait, in hoc incumbo, ut eos instituam. Nam si qui talis esse debeat, ut me absente rem meam satis idonee curet, quid eum scire aliud, quam meipsum, oporteat? Quippe si sum ego satis ad hoc idoneus, ut præsim operis illis, etiam alium scilicet docere possum, quæ ipse teneo.

5. Primum igitur, inquam ego, necesse est benevolo sit erga te ac tuos animo, si quidem ejus præsentia tuo loco sufficere debeat. Nam sine benevolentia quisnam scientiæ procuratoriæ fuerit usus, qualiscunque tandem illa sit? Nullus profecto, inquit Ischomachus. Verum ego primum sic eos conor instituere, ut erga me meosque benevolo sint animo.

6. At obsecro te per Deos immortales, inquam, quo pacto quemcunque vis, doces; ut benevolentia te tuosque complectatur? Benefaciundo, ait, quoties boni alicujus copiam Dii nobis largiuntur.

7. Ergo tu dicere vis, inquam, in eis, qui bonis tuis fruantur, bene-

ἀγαθῶν, εὖνοί σοι γίγνονται, ἢ ἀγαθόν τι σὲ βέλονται ποιεῖν. τοῦτο γὰρ ὄργανον, ὦ Σώκρατες, εὐνοίας ἄριστον ὁρῶ ὄν.

η'. Ἦν δὲ δή εὔνους σοι γένηται, ἔφην, ὦ Ἰσχόμαχε, ἢ τούτου ἕνεκα ἱκανὸς ἔσται ἐπιτροπεύειν; οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ ἑαυτοῖς εὖνοι πάντες ὄντες (ὡς εἰπεῖν) ἄνθρωποι, πολλοί αὐτῶν εἰσιν, οἳ οὐκ ἐθέλουσιν ἐπιμελεῖσθαι, ὅπως αὐτοῖς ἔσται ταῦτα ἃ βέλονται (εἰ) σφίσι τὰ ἀγαθά;

θ'. Ἀλλὰ ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ἐγὼ τοιούτους ὅταν ὑπηρέτους βούλωμαι καθιστάναι, καὶ ἐπιμελεῖσθαι διδάσκω.

ι'. Πῶς, ἔφην ἐγώ, πρὸς τῶν θεῶν; τοῦτο γὰρ δὴ ἐγὼ πανταπάσιν οὐ διδακτὸν ἡμῖν (εἰ), τὸ ἐπιμελῆ ποιῆσαι. οὐδὲ γὰρ ὅστις, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐφεξῆς γε ὥστε οἷόν τε πάντας διδάξαι ἐπιμελεῖς (εἰ).

ια'. Ποίους μὲν δή, ἐγὼ ἔφην, οἷόν τε; πάνυ μοι σαφῶς τούτους ἀφασήμενον. πρῶτον μέν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τοὺς

benevolentiam erga te excitari, atque illos bene tibi facere velle. Esse enim, mi Socrates, instrumentum hoc benevolentiæ optimum video.

8. At si quis benevolentiam erga te concipiat, inquam, Ischomache, an propterea satis ad procurationem erit idoneus? An non vides, quod quum homines, ut ita dicam, universi bene sibi velint; multi tamen sint, qui curam adhibere nolint, ut ea bona consequantur, quæ sibi cupiant evenire?

9. Ego vero, inquit Ischomachus, quum tales villicos constituere volo, etiam eos doceo curam adhibere.

10. Qui hoc? quæso per Deos, inquam. Etenim id ego plane sub doctrinam non cadere putabam, ut quis diligens efficiatur. Sane fieri non potest, mi Socrates, ait, ut quis serie quadam omnes diligentes esse doceat.

11. Quinam igitur, inquam ego, doceri possunt? Velim omnino mihi hos perspicue indices. Primum eos, ait, mi Socrates, qui

τοὺς οἴνου ἀκρατεῖς ὄντας μὴ ἂν δύνασθαι ἐπιμελεῖς ποιῆσαι. τὸ γὰρ μεθύειν λήθην ἐμποιεῖ πάντων τῶν δεόντων πρᾶξαι δεομένων.

ιβ'. Οἱ οὖν τούτου ἀκρατεῖς μόνον (ἐγὼ ἔφην) ἀδύνατοί εἰσιν ἐπιμελεῖς εἶναι, ἢ καὶ ἄλλοι τινές; ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, καὶ οἱ γε τοῦ ὕπνου. οὔτε γὰρ ἂν αὐτὸς δύναιτο καθεύδων τὰ δέοντα ποιεῖν, οὔτε ἄλλους παρέχεσθαι.

ιγ'. Τί οὖν, ἐγὼ ἔφην, ὅστοι αὖ μόνοι ἀδύνατοι ἡμῖν ἔσονται ταύτην τὴν ἐπιμέλειαν διδαχθῆναι, ἢ καὶ ἄλλοι τινὲς πρὸς τούτοις; ἔμοιγέ τοι δοκοῦσιν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, καὶ οἱ τἀφροδισίων δυσέρωτες, ἀδύνατοι εἶναι διδαχθῆναι ἄλλου τινὸς μᾶλλον ἐπιμελεῖσθαι, ἢ τούτου.

ιδ'. Οὔτε γὰρ ἐλπίδα, οὔτ' ἐπιμέλειαν ἡδίονα ῥᾴδιον εὑρεῖν τῆς τοῦ παιδικοῦ ἐπιμελείας· οὐδὲ μὴν ὅταν πρᾶξαι τὸ πρακτέον, πιθανίαν χαλεπωτέραν εὐπετές ἐστι, τοῦ ἀπὸ τῶν ἐρωμένων κωλύεσθαι. ὑφίεμαι οὖν,

qui à vino ſibi temperare nequeunt, diligentes efficere non potes. Nam ebrietas oblivionem omnium, quæ agi oportet, inducit.

12. Num igitur, inquam ego, qui ab hoc ſe continere non poſſunt, ſoli diligentes eſſe nequeunt, an & alii quidam? Profecto, ait Iſchomachus, etiam illi, qui ſomno moderari non poſſunt. Quippe nec ipſe dormiens facere, quæ debebat, nec alios ad hoc poſſet impellere.

13. Quid igitur? inquam ego, ſoli ſunt hi, quibus hæc diligentia tradi non poteſt, an præterea quidam alii? Sane mihi videntur, ait Iſchomachus, etiam illi qui perdite rebus venereis dediti ſunt, ut alterius rei majorem curam habeant, quam illius, doceri non poſſe.

14. Nam neque ſpes, neque cura reperiri alia jucundior facile poteſt, quam ſit amoris occupario: nec invenire ſupplicium gravius in proclivi eſt, quam ſi rerum expediundarum cura ſuis ab amoribus aliquis avocetur. Quamobrem

οἷόν, ἢ ὃς ἂν τοιούτους γνῶ ὄντας, μηδ' ἐπιχειρεῖν ἐπιμελητὰς τούτων τινὰς καθιστάναι.

ιε'. Τί δὲ, ἔφην ἐγὼ, οἵτινες αὖ ἐρωτικῶς ἔχουσι τοῦ κερδαίνειν, ἢ καὶ οὗτοι ἀδύνατοί εἰσιν εἰς ἐπιμέλειαν τῶν κατ' ἀγρὸν ἔργων παιδεύεσθαι; ἦ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ἥδιμοῦς γε, ἀλλὰ καὶ πάνυ εὐάγωγοί εἰσιν εἰς τοὺς τούτων ἐπιμέλειαν. σοῦ γὰρ ἄλλο δεῖ, ἢ δεῖξαι μόνον αὐτοῖς, ὅτι κερδαλέον ἐστὶν ἡ ἐπιμέλεια.

ις'. Τοὺς δὲ ἄλλους, ἔφην ἐγὼ, εἰ ἐγκρατεῖς τε εἰσὶν ὧν σὺ κελεύεις, καὶ πρὸς τῷ φιλοκερδεῖς εἶναι μετρίως ἔχουσιν, ὅπως ἐκδιδάσκεις, ὡς σὺ βούλει, ἐπιμελεῖς γίγνεσθαι; ἁπλοῦς (ἔφη) πάνυ, ὦ Σώκρατες· ὅταν μὲν γὰρ ἐπιμελουμένους ἴδω, καὶ ἐπαινῶ καὶ τιμᾶν πειρῶμαι αὐτούς. ὅταν δὲ ἀμελοῦντας, λέγειν τε πειρῶμαι καὶ ποιεῖν, ὁποῖα δόξει αὐτοῖς.

ιζ'. Ἴθι, ἐγὼ ἔφην, ὦ Ἰσχόμαχε, καὶ τόδε μοι (παρα-

παράμυθ-

quoscunque tales esse animadverto, de iis remissius ago, ut ne quidem coner ipsos procuratores constituere.

15. Quid autem, inquam ego, si quibus inest amor lucrifaciundi, num & illi ad adtentionem in rebus rusticis institui nequeunt? Non profecto, ait Ischomachus, nequeunt, immo facillime ad hoc studium deduci possunt. Quippe nulla heic opus est alia re, nisi ut eis duntaxat ostendas, fructuosam esse diligentiam.

16. Ceteros autem, inquam ego, si & iis in rebus sint continentes, in quibus hoc ab ipsis requiris, & quæstus mediocriter cupidi sint, quo tandem pacto doces, ut pro arbitrio tuo sint diligentes? Per sane simpliciter, ait, mi Socrates. Nam quum eos diligenter sua curare video, non solum collaudo ipsos, sed etiam ut ornem honore aliquo, do operam: sin negligentes esse, dicere ac facere conor id, quod eos mordeat.

17. Age vero, inquam Ischomache, nonnihil ab hac oratione de

πραττόμενος τοῦ λόγου περὶ τῶν παιδευομένων εἰς τὴν ἐπιμέλειαν) δήλωσον περὶ τοῦ παιδεύεσθαι, εἰ οἷόν τε ἐστὶν ἀμελῆ αὐτὸν ὄντα, ἄλλους ποιεῖν ἐπιμελεῖς;

ιη'. Οὐ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ισχόμαχος, οὐδέν γε μᾶλλον, ἢ ἄμουσον ὄντα αὐτὸν, ἄλλους μουσικοὺς ποιεῖν. χαλεπὸν γάρ, τοῦ διδασκάλου πονηρῶς παραδεικνύοντος, καλῶς τοῦτο ποιεῖν μαθεῖν, καὶ ἀμελεῖν γε παραδεικνύοντος τοῦ δεσπότου, χαλεπὸν ἐπιμελῆ θεράποντα γενέσθαι.

ιθ'. Ὡς δὲ συντόμως εἰπεῖν, πονηροῦ μὲν δεσπότου οἰκέτας ἂν δοκῶ χρηστοὺς καταμεμαθηκέναι· χρηστοῦ μέντοι πονηροὺς οὔπω εἶδον, ἃ μέν τοι ἀζημίους γε τὰ δὲ ἐπιμελητικοὺς βουλόμενον ποιήσασθαί τινας, καὶ ἐφορατικὸν δεῖ τῶν ἔργων, καὶ ἐξεταστικὸν, καὶ χάριν εἰδέναι τὰ καλῶς πραττόμενα ἀποδιδόναι τῷ αἰτίῳ, καὶ δίκαιον μὴ ὀκνοῦντα τὴν ἀξίαν ἐπιθεῖναι τῷ ἀμελοῦντι.

κ'. Καλῶς

de iis qui ad diligentiam inſtituuntur, deflectens, etiam illud mihi de inſtituendi ratione declarato: num fieri poſſit, ut quis ipſe negligens alios efficere diligentes poſſit?

18. Nequaquam, ait Iſchomachus, nulloque modo magis, quam ſi quis ipſe muſicæ imperitus, alios efficere muſicos velit. Eſt enim difficile, doctore non recte monſtrante, diſcere, ut bene aliquid efficias: itidem quum exemplum negligentiæ dominus ſuppeditat, difficile eſt ſervū diligentem fieri.

19. Atque breviter ut dicam, futilis domini ſervos nunquam fuiſſe frugi animadvertiſſe videor. Frugi autem domini ſervos equidem nullius momenti quoſdam vidi, non tamen tales, qui ſuis heris detrimento non eſſent. At qui reddere quoſdam velit ad adtentionem idoneos, eum & inſpicere opera neceſſe eſt, & in ea inquirere, & non illubenter auctori eorum, quæ bene perfecta ſunt, gratiam referre, & non vereri merito illum ſupplicio adficere, qui negligens ſit.

κ'. Καλῶς δέ μοι δοκεῖ ἔχειν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ἡ τοῦ βαρβάρου λεγομένη ἀπόκρισις, ὅτε βασιλεὺς ἅρα ἵππῳ ἐπιτυχὼν ἀγαθῷ, παχύναι αὐτὸν ὡς τάχιστα βουλόμενος, ἤρετο τῶν δεινῶν τινὰ ἀμφ' ἵππους ἱκνούντων εἰ, τί τάχιστα παχύνοι ἵππον; ὃς δ' εἰπεῖν λέγεται, ὅτι λευκότου ὀφθαλμός. οὕτω δ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ τἆλλα μοι δοκεῖ λευκότου ὀφθαλμὸς τὰ καλά τε καὶ ἀγαθὰ μάλιστα ἐργάζεσθαι. χ

ΚΕΦ. ιγ'.

Ὅταν σοί τις συμβουλεύῃ τινὶ (ἔφην ἐγὼ) τοῦτο καὶ πάνυ ἰσχυρῶς, ὅτι δεῖ ἐπιμελεῖσθαι ὧν ἂν σὺ βούλῃ, ἆρ' ἱκανὸς ἤδη ἔσῃ ὁ τοιοῦτος ἐπιστατεύειν, ἢ τι καὶ ἄλλο προσμαθητέον αὐτῷ ἔσῃ, εἰ μέλλει ἐπιστατῶν ἱκανὸς ἔσεσθαι;

β'. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ἔτι μέντοι λοιπὸν αὐτῷ ὅτι γνῶναι ὅ, τε ποιητέον, καὶ ὁπότε, καὶ ὅπως. εἰ δὲ

20. Etiam illud mihi hominis cujusdam barbari responsum præclarum videtur, quum rex scilicet equum nactus bonum, quem cuperet quamprimum saginari, quendam inprimis equestris rei peritum interrogaret: quidnam equum brevissimo spatio pinguem efficeret? Fertur enim is respondisse, Oculus domini. Sic mihi videtur, inquit, Socrates, etiam alia plurima domini oculus quam maxime pulchra & egregia efficere.

CAP. XIII.

CEterum ubi, inquam ego, jam alicui vehementer inculcaveris, diligenter esse curanda, quæ tu velis; num is idoneus ad procurationem erit? an & aliud quippiam præterea discendum erit ei, si quidem villicus esse satis aptus velit?

2. Erit profecto, inquit Ischomachus. Nam restat, ut & quid, & quando, & quo pacto sit agendum, intelligat. Nam absque

δὲ μὴ, τί μᾶλλον ἐπιτρόπῳ ἄνευ τούτων ὄφελος, ἢ ἰατροῦ, ὃς ἐπιμελοῖτο μὲ κάμνοντός τινος, ὡρωί τε ἰὼν, καὶ ὀψέ· ὅ, τι δὲ συμφέρον τῷ κάμνοντι ποιεῖν εἴη, τοῦτο μὴ εἰδείη;

γ'. Ἐὰν δὲ καὶ τὰ ἔργα μάθῃ ὡς ἔστιν ἐργαστέα, ἔπι τινὸς (ἔφην ἐγὼ) ἀρεσθλήσεται, ἢ ἀποτετελεσμένος ἤδη οὗτός σοι ἔσται ἐπίτροπος; ἄρχειν γε, ἔφη, οἶμαι δεῖν αὐτὸν μαθεῖν τῶν ἐργαζομένων.

δ'. Ἦ οὖν, ἔφην ἐγὼ, καὶ σὺ ἄρχειν ἱκανὸς εἶ παιδεύειν τοὺς ἐπιτρόπους; πειρῶμαί γε δή, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος. καὶ πῶς δὴ (ἔφην ἐγὼ) πρὸς τῶν θεῶν, τὸ ἀρχικοὺς εἶναι ἀνθρώπων παιδεύεις; φαύλως (ἔφη) πάνυ, ὦ Σώκρατες, ὥστε ἴσως ἂν καὶ καταγελάσαις ἀκούων.

ε'. Οὐ μὲν δὴ ἄξιόν γ', ἔφην ἐγὼ, τὸ πρᾶγμα καταγέλωτος, ὦ Ἰσχόμαχε. ὅτις γάρ τοι ἀρχικοὺς ἀνθρώπων δύναται ποιεῖν, δῆλον ὅτι καὶ δεσποτικοὺς ἀνθρώπων δύναται διδάσκειν· ὅτις δὲ δεσποτικοὺς,

absque hoc quis villici uſus potior fuerit, quam medici, qui haberet ille quidem ægrotantis alicujus curam, tum mane, tum veſperi eum conveniendo; verum quid ægrotus facere poſſit, quod ei conducat, neſciat?

3. Quod ſi didicerit, inquam ego, quo pacto faciunda ſint opera, num adhuc aliquid deſiderabitur, an jam talis villicus tibi abſolutus erit? Equidem arbitror, ait, diſcendam ei eſſe rationem imperandi operariis.

4 Num igitur, inquam ego, tu quoque villicos inſtituis, ut ad imperandum ſint idonei? Sane id enitor facere, ait Iſchomachus. Quæſo te per Deos, inquam, quo pacto eos inſtituis in hoc, ut rationem regendi alios teneant? Sane vulgariter, ait, mi Socrates, quo fit, ut fortaſſis etiam hæc audiens, riſurus ſis.

5. Certe, inquam ego, minime riſu digna res eſt, Iſchomache. Nã qui efficere quoſdam poteſt idoneos ad imperandum hominibus, eum patet etiam herilem quandam diſciplinam poſſe tradere; quam

qui

πικοὺς, δύνασθαι ποιεῖν καὶ βασιλικούς. ὥστε δ' καταγέλωτός μοι δοκεῖ ἄξιος εἶναι, ἀλλ' ἐπαίνου μεγάλου, ὁ τοῦτο δυνάμενος ποιεῖν.

5'. Οὐκοῦν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τὰ μὲν ἄλλα ζῶα ἐκ δυοῖν τρόποιν τὸ πείθεσθαι μανθάνουσιν, ἔκ τε τοῦ, ὅταν ἀπειθεῖν ἐπιχειρῶσι, κολάζεσθαι, καὶ ἐκ τοῦ, ὅταν προθύμως ὑπηρετῶσιν, εὖ πάσχειν.

ζ'. Οἵ τε γοῦν πῶλοι καθαμανθάνουσιν ὑπακούειν τοῖς πωλοδάμναις, τῷ, ὅταν μὲν πείθωνται, τῶν ἡδέων τι αὐτοῖς γίγνεσθαι, ὅταν δὲ ἀπειθῶσιν, πράγματα ἔχειν, ἕως ἂν ὑπηρετήσωσι τῇ γνώμῃ τῷ πωλοδάμνῃ.

η'. Καὶ τὰ κυνίδια δὲ, πολὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῇ γνώμῃ καὶ τῇ γλώττῃ ὑπολειπόμενα ὄντα, ὅμως καὶ περιπέχειν, καὶ κυβιστᾶν, καὶ ἄλλα πολλὰ μανθάνει τῷ αὐτῷ τρόπῳ. ὅταν μὲν γὰρ πείθηται, λαμβάνει τι ὧν δεῖται· ὅταν δὲ ἀμελῇ, κολάζεται.

θ'. Ἀνθρώπους δ' ὅτι πιθανωτέρους ποιεῖν καὶ λόγῳ, ἐπι-

qui teneat, possit item tradere regiam. Itaque non irrisionem, sed magnam laudem mereri videtur, qui hoc efficere possit.

6. Cetera igitur animalia, mi Socrates, ait, duabus hisce rebus parere discunt: partim quod, ubi nolunt obtemperare, puniantur; partim quod, ubi alacriter obsequuntur, benigne cum eis agatur.

7. Ita pulli equorum obedire domitoribus suis ea re discunt, quod quum parent, suave quid consequantur: contumaces autem, molestias quasdam experiantur, donec voluntati domitoris obsequantur.

8. Etiam catelli, qui hominibus & intelligentia & lingua longe sunt inferiores, nihilominus & circumcursitare, & saltando se in caput devolvere, & alia multa eodem hoc modo discunt. Nam ubi parent, aliquid eorum, quæ expetunt, consequuntur: ubi vero negligenter se gerunt, dant pœnas.

9. Homines autem etiam oratione reddi obedientiores possunt, si

ἐπιδεικνύοντα ὡς συμφέρει αὐτοῖς πείθεσθαι. τοῖς δὲ δουλοις καὶ ἡ δοκοῦσα ἀνελεύθερος παιδεία εἶναι, πάνυ ἐστὶν ἐπαγωγὸς πρὸς τὸ πείθεσθαι διδάσκειν. τῇ γὰρ γαστρὶ αὐτῶν ἐπὶ ταῖς ἐπιθυμίαις προσχαριζόμενον ἄν, πολλὰ ἀνύτοις παρ' αὐτῶν. οἱ δὲ φιλότιμοι τῶν φύσεων καὶ τῷ ἐπαίνῳ παροξύνονται. πεινῶσι γὰρ τοῦ ἐπαίνου οὐχ ἧττον ἔνιαι τῶν φύσεων, ἢ ἄλλαι τῶν σίτων τε καὶ ποτῶν.

ι'. Ταῦτά τε οὖν, ὅσαπερ αὐτὸς ποιῶν οἶμαι πιθανωτέρους ἀνθρώποις χρῆσθαι, διδάσκων ὡς ἂν ἐπιδόωσι βέλτιον καταστῶσαι, καὶ τάδε συλλαμβάνω αὐτοῖς. ἱμάτιά τε γὰρ, ὅσα δεῖ παρέχειν ἐμοὶ τοῖς ἐργαστῆρσι, καὶ ὑποδήματα, οὐχ ὅμοια πάντα ποιῶ, ἀλλὰ τὰ μὲν χείρω, τὰ δὲ βελτίω, ἵνα ᾖ τι κρεῖττον τοῖς βελτίοσι τιμᾶν, τῷ δὲ χείρονι τὰ ἧττω διδόναι.

ια'. Πάνυ γάρ μοι (ἔφη) δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, ἀθυμία ἐγγίγνεσθαι τοῖς ἀγαθοῖς, ὅταν ὁρῶσι τὰ μὲ ἔργα δι' αὐτῶν κατάφαυλα, τὰ δὲ ὁμοίων τυγχάνοντας ἑαυτοῖς τοὺς

si quis demonstret ipsis expedire, ut pareant. Servis ea quoque disciplina, quæ belluina videtur esse, valde conducit ad hoc, ut parere discant. Nam si gratificeris cupiditatibus gulæ ipsorum, multum apud eos effeceris. Naturæ autem ambitiosæ etiam laude exacuuntur. Nam in nonnullis ingeniis non minor est fames laudis, quam in aliis cibi ac potus.

10. Quum igitur eos docens, quos villicos volo constituere, ipse illa præsto, quibus effecturum me puto, ut homines magis obsequentes habeam: etiam hac ipsos in parte juvo. Nam & vestes, & calceamenta, quæcunque tribuenda sunt operariis, non omnia fieri æqualia curo, sed quædam deteriora, quædam meliora: ut rectius se gerentem melioribus ornem, & pejori dem deteriora.

11. Videtur enim mihi, mi Socrates, inquit, omnino in bonis magnum quendam animi mœrorem oriri, quum opera per se fieri vident, ac nihilominus æqualia secum præmia consequi eos, qui quū opus

τοὺς μήτε πονεῖν, μήτε κινδυνεύειν ἐθέλοντας, ὅταν δέῃ.

ιβ'. Αὐτός τε οὖν ἐγὼ ὁπωστιοῦν τὰ ἴσων ἀξιῶ τοὺς ἀμείνους τοῖς χαλεποῖσι τυγχάνειν, τύς τε ὑπηρέτας, ὅταν μὲ εὖ λῶ ἀγαθεδωκότας τοῖς πλείστου ἀξίοις τὸ κράτιστα, ἐπαινῶ· ἢν δὲ ἴδω ἢ κολακεύμασί τινα θεραπεύμενον, ἢ ἄλλῃ τινὶ ἀνωφελεῖ χάριτι, οὐκ ἀμελῶ, ἀλλ' ὑπιπλήττω, καὶ πειρῶμαι διδάσκειν, ὦ Σώκρατες, ὅτι ἐμὲ αὐτῷ σύμφορα ταῦτα ποιεῖ.

ΚΕΦ. ιδ'.

Οταν δέ, ὦ Ισχόμαχε, ἔφην ἐγὼ, καὶ ἄρχειν ἤδη ἱκανός σοι γένηται, ὥστε πειθομένους παρέχεσθαι, ἢ ἀποτετελεσμένον ἤδη τοῦτον ἡγῇ ὑπηρέτην, ἢ ἔτι τινὸς δεῖται ὁ ταῦτα ἔχων, ἃ σὺ εἴρηκας;

β'. Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ισχόμαχος, τοῦ τε ἀπέχεσθαι τῶν διαπρασίων, καὶ μὴ κλέπτειν. εἰ γὰρ ὁ τοὺς καρπούς

opus eſt, neque laborare, neque adire pericula volunt.

12. Quamobrem nequaquam meliores cum deterioribus præmiis æqualibus dignor, ac villicos meos laudo, quum eos optima diſtribuiſſe video in maxime dignos: ſin quem vel per adulationes, vel alia quapiam inutili gratificatione video potiorem honorem conſequutum; id equidem non negligo, ſed objurgo villicum, eumque docere, mi Socrates, conor fieri ea ne cum ipſius quidem commodo.

CAP. XIV.

QUum autem, inquam ego, villicus tibi ſatis, Iſchomache, ad imperandum aliis idoneus factus eſt, ut jam illos obſequentes reddere poſſit; num illum jam perfectum tibi putas, an adhuc aliquid in eo deſideratur, qui hæc, quæ tu narraſti, habet?

2. Deſideratur profecto, inquit Iſchomachus, nimirum herilibus à rebus ut abſtineat, neque quidquam furto ſubtrahat. Nam ſi is, qui

καρπὸς μεταχειριζόμενος πολμᾷ ἀφανίζειν; ὥστε μὴ λείπειν λυσιτελοῦντας τοῖς ἔργοις, τί ἂν ὄφελος εἴη τὸ μὴ τούτου ἐπιμελείας γεωργεῖν;

γ'. Η καὶ ταύτην οὖν, ἔφην ἐγὼ, τὴν δικαιοσύνην σὺ ὑποδύῃ διδάσκειν; καὶ πάνυ, ἔφη ὁ Ισχόμαχος. ὑμέντοι γε πάντας ἐξ ἑτοίμου εὐείσκω ὑπακούοντας τῆς διδασκαλίας ταύτης.

δ'. Καί τοι τὰ μὲν καὶ ἐκ τῶν Δράκοντος νόμων, τὰ δὲ καὶ ἐκ τῶν Σόλωνος πειρῶμαι (ἔφη) λαμβάνων, ἐμβιβάζειν εἰς τὴν δικαιοσύνην τοὺς οἰκέτας. δοκοῦσι γάρ μοι (ἔφη) καὶ οἱ ἄνδρες θεῖναι πολλοὺς τῶν νόμων ὑπὲρ δικαιοσύνης τοιαύτης διδασκαλίας.

ε'. Γέγραπται γὰρ ζημιοῦσθαι ὑπὸ τοῖς κλέμμασι, καὶ λεδῆσθαι ἢν τις ἁλῷ ποιῶν, καὶ θανατοῦσθαι τοὺς ἐγχειροῦντας. δῆλον οὖν (ἔφη) ὅτι ἔγραφον αὐτὰ βουλόμενοι ἀλυσιτελῆ ποιῆσαι τοῖς ἀδίκοις τὴν αἰσχροκερδίαν.

ς'. Εγὼ οὖν (ἔφη) καὶ τούτων τοιοῦτόν τι ἔνια, καὶ ἄλλα τῶν βασιλικῶν

qui fructus habet in manibus, auſit eos ſic intervertere, ut qui relinquuntur, operibus ruſticis non proſint; cui quæſo fuerit uſui curatio hujus in agricultura?

3. Num igitur, inquam ego, hanc quoque juſtitiam tu docendam ſuſcipis? Omnino, ait Iſchomachus. Neque tamen omnes ad parendum huic doctrinæ ſatis promtos invenio.

4. Quamobrem partim ex legibus Draconis, partim Solonis, quædam adſumere conor, quibus efficiam, ut in juſtitia famuli mei proficiant. Videntur enim mihi etiam hi viri multas leges de juſtitia doctrinæ hujus condidiſſe.

5. Nam perſcripſerunt multandos eſſe, qui furtum faciant, ac deprehenſos, eſſe vinciendos, morteque afficiendos, qui aggrediantur. Quamobrem perſpicuum eſt, eos has leges ſic perſcripſiſſe, ut qui turpem illum quæſtum vellent injuſtis inutilem reddere.

6. De his igitur quædam producens, atque alia de legibus

βασιλικῶν νόμων πεφροντισμένων, πειρῶμαι, δικαίους περὶ τὰ πράγματα ἀναγκάζεσθαι τοὺς οἰκέτας.

ζ'. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οἱ νόμοι ζημίαν μόνον εἰσὶ τοῖς ἁμαρτάνουσιν, οἱ δὲ βασιλικοὶ νόμοι οὐ μόνον ζημιοῦσι τοὺς ἀδικοῦντας, ἀλλὰ καὶ ὠφελοῦσι τοὺς δικαίους. ὥστε ὁρῶντες πλουσιωτέρους γιγνομένους τοὺς δικαίους τῶν ἀδίκων πολλοί, καὶ φιλοκερδεῖς ὄντες, εὖ μάλα ἐπιμένουσι τοῦ μὴ ἀδικεῖν.

η'. Οὓς δ' ἂν αὖ θαυμάσωμαι (ἔφη) ὅμως καὶ εὖ πάσχοντας, ἔτι ἀδικεῖν πειρωμένους, τούτους ὡς ἀνηκέστους πλεονέκτας ὄντας ἤδη καὶ τῆς χρήσεως ἀποπαύω.

θ'. Οὓς δ' ἂν αὖ καταμάθω μὴ τοῦ πλέον ἔχειν μόνον ἀλλὰ καὶ δικαιοσύνης ἐπαινουμένους δικαίους εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖσθαι ἐπιθυμοῦντας ὑπ' ἐμοῦ, τούτοις ὥσπερ ἐλευθέροις ἤδη χρῶμαι, οὐ μόνον πλουτίζων, ἀλλὰ καὶ τιμῶν ὡς καλούς τε κἀγαθούς.

ι'. Τούτῳ γάρ μοι δοκεῖ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, διαφέρειν ἀνὴρ φιλότιμος ἀνδρὸς φιλοκερδοῦς, τοῦ ἐθέλειν ἐπαίνου καὶ τιμῆς ἕνεκα

regiis, famulos efficere juſtos in iis tractandis enitor, quæ in manibus habent.

7. Nam illæ quidem leges, tantum pœnas delinquentibus conſtituunt; at regiæ non injuſtos tantum puniunt, ſed juſtis etiam emolumentum afferunt. Quo fit, ut plerique injuſti, dum juſtos locupletiores eſſe factos vident, præſertim quia lucri ſunt cupidi, egregie ſe contineant, ne quid injuſte faciant.

8. Quos autem animadverto beneficiis affectos, nihilominus injuſta moliri; illis, ut inſanabilis avaritiæ hominibus, uti deinceps deſino.

9. Rurſum quos animadvertero non tantum elatis eſſe animis, quod ob juſtitiam meliori conditione ſint, ſed etiam laudari à me cupere: hos velut ingenuos tracto, neque divites tantum facio, ſed etiam honore proſequor, ut viros bonos & honeſtos.

10. Nam in hoc mihi, Socrates, differre vir honoris cupidus à lucri cupido videtur, quod laudis honoriſque cauſſa & labores ſuſci-

ἕνεκα καὶ πονεῖν, ὅπου δεῖ, καὶ κινδυνεύειν, καὶ αἰσχρῶν κερδῶν ἀπέχεσθαι.

ΚΕΦ. ιε'.

Ἀλλὰ μὴν τοι ἐπειδήγε ἐμποιήσῃς τινὶ ὃ βούλεσθαί σοι τὰγαθὰ, ἐμποιήσῃς δὲ τῷ αὐτῷ τούτῳ ὑπομελεῖσθαι, ὅπως ταῦτά σοι ὑπτελῇ), ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὑπογήμιλω κτήσῃ αὐτῷ, ὡς ἂν ποιούμενα ἔκασα τ' ἔργων ὠφελιμώτερα γίγνοιτο, πρὸς δὲ τούτοις, ἄρχειν ἱκανὸν αὐτὸν ποιήσῃς, ὑπὸ γὸ τούτοις πᾶσιν, ἤδη τε σοὶ τὰ ἐκ τ γῆς ὡραῖα ἀποδεικνύοντα ὅτι πλεῖσα, ὥσπερ σὺ σαυτῷ, ὑκέτ ἐρήσομαι πρὸ τούτου, εἰ ἔτι τινὸς ὁ τοιοῦτος προσδεῖται. πάνυ γάρ μοι δοκεῖ ἤδη πολλοῦ ἂν ἄξιος εἶ) ἐπίτροπος, ὢν τοιοῦτος. ἐκεῖνο μέντοι, ἔφην ἐγὼ, ὦ Ισχόμαχε, μὴ ἀπολίπῃς, ἃ ἡμῖν ἀρχόμενα ὑπεδραμες τοῦ λόγου.

β'. Τὸ ποῖον; ἔφη ὁ Ισχόμαχος. ἔλεξας δήπου, ἔφην ἐγὼ, ὅτι μέγιστον εἴη μαθεῖν, ὅπως δεῖ ἐργάζεσθαι ἕκασα· εἰ δὲ μὴ,

susceipere, quum opus est, velit; & adire pericula, & à turpibus lucris abstinere.

CAP. XV.

SEd enim postquam hoc alicujus animo indidisti, ut prospere tibi omnia cedere velit, atque etiam ut curam adhibeat ad perficiendum hæc tibi; ac præterea comparasti ei scientiam, ut opera singula majori cum utilitate fiant, idoneum insuper ad regendum effecisti, deniq; talem, ut tibi terra nata suo tempore uberrima exhibeat itidem, ac tu ipse tibi: non jam amplius de hoc interrogabo, num quid in eo desideretur. Nam mihi videtur hoc modo villicus esse quantivis pretii, qui quidem talis sit. Verum hoc, inquam, Ischomache, ne omiseris, quod à nobis dicendo leviſſime percursum est.

2. Quid hoc est? ait Ischomachus. Dixisti scilicet, inquam, maximum esse quiddam discere, quo pacto sint elaboranda omnia. Quod nisi fiat,

μὴ, οὐδὲ τ' ἐπιμελείας ἔφησθα ὄφελος οὐδὲν γίγνεσθαι, εἰ μή τις ἐπίσαιτο ἃ δεῖ, καὶ ὡς ποιεῖν.

γ'. Ἐνταῦθα δὴ εἶπεν ὁ Ἰσχόμαχος· τί τέχνιον με ἤδη, ὦ Σώκρατες, κελεύεις αὐτὸν διδάσκειν τ' γεωργίας; αὕτη γὰρ ἴσως, ἔφην ἐγὼ, ἤδη ἐστὶν ἡ ποιοῦσα τοὺς μὲν ἐπισταμένους αὐτὸν πλουσίους, τοὺς δὲ μὴ ἐπισταμένους, πολλὰ πονοῦντας, ἀπόρως βιοτεύειν.

δ'. Νῶν τοίνυν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ τ' φιλανθρωπίαν ταύτης τ' τέχνης ἀκούσῃ. τὸ γὰρ ὠφελιμωτάτην οὖσαν, καὶ ἡδίστην ἐργάζεσθαι, καὶ καλλίστην, καὶ θεοσφιλεστάτην Θεοῖς τε καὶ ἀνθρώποις, ἔστι τοῖς καὶ ῥᾴστην εἰ μαθεῖν, πῶς οὐχὶ γενναῖόν ἐστι; γενναῖα δὲ λέγω καλοῦμαι καὶ τῶν ζώων ὁπόσα καλὰ, καὶ μεγάλα, καὶ ὠφέλιμα ὄντα, ταχέα ἐστὶ τοῖς τοὺς ἀνθρώπους.

ε'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐγὼ, ἔφην, ὦ Ἰσχόμαχε, ἱκανῶς δοκῶ κατεμεμαθηκέναι ἢ εἶπας, καθ' ὃ δεῖ διδάσκειν τὸν ἐπί-

ne ſtudii quidem & curæ aiebas uſum ullum eſſe, niſi quis videlicet intelligeret, quæ, & qua ratione facienda ſint.

3. Tum Iſchomachus: Tune me inquit, artem ipſam agriculturæ jam docere jubes, Socrates? Nimirum, inquam ego, hæc ea eſt, quæ peritos ipſius locupletes efficit; imperitos autem, tametſi magnopere laborent, nihilominus in rerum inopia vitam agere ſinit.

4. Ergo jam, mi Socrates, quæ artis hujus erga homines ſit benignitas, audies. Nam quo pacto non generoſum ſit aliquid, eam & utiliſſimam eſſe, & exercendo jucundiſſimam, & pulcherrimam, & acceptiſſimam tum Diis tum hominibus, ac præter hæc etiam facillimam ad perdiſcendum? Nimirum & animalia generoſa vocamus, quæcunque quum pulchra ſint, & procera, & utilia, manſueta ſunt erga homines

5. At enim iſta, inquam, Iſchomache, quo pacto abs te ſunt expoſita, ſatis intellexiſſe videor, quomodo ſcilicet villicus inſtituendus

ἐπίσκοπον. καὶ γὰρ ἡ ἔφησθα εὔνουν σοι ποιεῖν αὐτὸν μαθεῖν δοκῶ, καὶ ἡ ἐπιμελὴς, καὶ ἀρχικὸν, καὶ δίκαιον.

ζ'. Οὐ δὲ εἶπας, ὡς δεῖ μαθεῖν ⟨illegible⟩ μέλλοντα ὀρθῶς γεωργίας ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ἃ δεῖ ποιεῖν, καὶ ὡς δεῖ, καὶ ὁπότε ἔκαστα, ταῦτά μοι δοκῶμεν (ἔφην ἐγὼ) ἀρτίως πως ἐπιδεδραμηκέναι τῷ λόγῳ.

ζ'. Ὥσπερ εἰ εἴποις, ὅτι δεῖ γράμματα ἐπίστασθαι τὸν μέλλοντα δυνήσεσθαι τὰ ὑπαγορευόμενα γράφειν, καὶ τὰ γεγραμμένα ἀναγινώσκειν. ταῦτα γὰρ ἐγὼ ἀκούσας, ὅτι μὲν δεῖ γράμματα ἐπίστασθαι, ἠκηκόειν ἄν· τοῦτο δὲ εἰδὼς, οὐδέν τι (οἶμαι) μᾶλλον ἂν ἐπισταίμην γράμματα.

η'. Οὕτω δὲ καὶ νῦν ὅτι μὲ δεῖ ἐπίστασθαι γεωργίαν τὸν μέλλοντα ὀρθῶς ἐπιμελεῖσθαι αὐτῆς, ῥᾳδίως πέπεισμαι· τοῦτο μὲν οὖν εἰδὼς, οὐδέν τι μᾶλλον ἐπίσταμαι, ὅπως δεῖ γεωργεῖν.

θ'. Ἀλλ' εἴ μοι αὐτίκα μάλα δόξειε γεωργεῖν, ὅμοιός ἂν μοι δοκῶ ⟨illegible⟩ τῷ τρεῖς ὁντι ἰατρῷ, καὶ ἐπισκοπουμένῳ τοὺς κάμνον-

tuendus ſit. Nam didiciſſe me arbitror, qua ratione dixeris efficiundum, ut benevolo ſit erga te animo, & diligens, & ad regendum idoneus, & juſtus.

6. Quod autem aiebas, diſcendum eſſe illi, qui recte rem ruſticam curare velit, quæ faciunda ſint, & quomodo, & quando ſingula: ea mihi videmur, inquam, levius nonnihil oratione noſtra percurriſſe.

7. Perinde ac ſi dicas, eſſe neceſſarium, ut litteras ſciat is, qui ſcribere, quæ dictantur, & ſcripta relegere velit. Nam his auditis, equidem huic litteras eſſe notas oportere, audiverim: id vero ſi ſciam, nihilo magis, mea quidem ſententia, literas ſcivero.

8. Sic nunc quoque peritum eſſe debere illum agriculturæ, qui curationem ejus recte ſuſcipere velit, facile perſuaſus ſum: ſed quū id ſcio, nihilo magis teneo, quo pacto agricultura ſit exercenda.

9. Adeoque ſi ſtatuero mox agrum colere, ſimilis eſſe mihi videbor medico, qui circumeat ille quidem, & ægrotantes in-

ſpiciat:

κάμοντας, εἰδόπι δὲ οὐδὲν ὄ, τι συμφέρει τοῖς κάμνουσιν. ἵν' οὖν μὴ τοιοῦτος ὦ, ἔφην ἐγὼ, δίδασκέ με αὐτὰ τὰ ἔργα τῆς γεωργίας.

ι'. Ἀλλὰ μὰ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐχ ὥσπερ γε τὰς ἄλλας τέχνας καταγελῶσι δεῖ μανθάνοντας, πολλὴ ἄξια τῆς τροφῆς ἐργάζεσθαι τὸν διδασκόμενον, οὐχ οὕτω καὶ ἡ γεωργία δύσκολός ἐστι μαθεῖν· ἀλλὰ τὰ μὲν ἰδὼν ἂν ἐργαζομένους, τὰ δὲ ἀκούσας, εὐθὺς ἂν ἐπίστατο, ὥστε καὶ ἄλλον, εἰ βούλοιο, διδάσκειν.

ια'. Οἶομαι δ' (ἔφη) πάνυ σὲ λεληθέναι πολλὰ σεαυτὸν ἐπιστάμενον αὐτῆς· καὶ γὰρ δὴ ὃ μὲν ἄλλοι τεχνῖται ἀποκρύπτονταί πως τὰ ἐπικαιρότατα τῆς ἐργασίας ἔχει τέχνης· τῶν δὲ γεωργῶν ὁ κάλλιστα μὲν φυτεύων, μάλιστ' ἂν ἥδοιτο, εἴπις αὐτὸν θεῷτο, ὁ κάλλιστα δὲ σπείρων, ὡσαύτως.

ιβ'. Ὃ, τι δὲ ἔρδιο τ' καλῶς πεποιημένων, οὐδὲν ὄ, τι ἄν σε ἀποκρύψαιτο, ὅπως ἐποίησεν. οὕτω καὶ τὰ ἤθη, ὦ Σώκρατες,

spiciat: verum nihil sciat, quod eis sit usui. Quapropter ne talis sim, inquam, ipsa me agriculturæ opera doceto.

10. Enimvero, mi Socrates, ait, non sic ad discendum agricultura difficilis est, ut artes cæteræ, quibus discendis prope consumi necesse est prius quam discipulus exercere opus possit, quod ipsi alendo satis sit: sed partim operarios inspiciendo, partim audiendo tantum, mox cognoveris, ut etiam alium, si velis, docere possis.

11. Quinetiam arbitror, inquit, ne ipsum quidem te scire, quod magnam ejus partem jam teneas. Nam cæteri quidem artifices aliquo modo celant ea quæ sunt in arte cujusvis opportunissima: verum ex agricolis qui egregie conserit, maximam voluptatem capit, si eum alius adspectet: itidem putabis de eo qui semina rectissime spargit.

12. Quod si etiam roges de iis quæ pulcherrime sunt elaborata, nihil te celabit, quo pacto singula fecerit. Adeo, mi Socra-

tes,

χραπες, ἔφη, ῥᾳιστοτάτους τοὺς αὐτῇ σωόντας ἡ γεωργία ἔοικε παρέχεσθαι.

ιγ'. Ἀλλὰ ὅ μὲ προοίμιον (ἔφην ἐγὼ) καλὸν, καὶ οὐχ οἷον ἀκούσαντα ἀποτρέπεσθαι ἔρωτημάτος. σὺ δὲ, ὅτι εὐπρεπὲς ἐστι μαθεῖν, διὰ τοῦτο πολύ μοι μᾶλλον διέξιθι αὐτόν. οὐ γὰρ σοι αἰσχρὸν, τὰ ῥᾴδια διδάσκειν, ἐστὶν, ἀλλ' ἐμοὶ πολὺ αἴσχιον, μὴ ἐπίστασθαι, ἄλλως τε καὶ εἰ χρήσιμα ὄντα τυγχάνει.

ΚΕΦ. ιϛ'.

ΠΡῶτον μὲν τοίνυν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τοῦτο ἐπιδείξω βούλομαί σοι, ὡς οὐ χαλεπόν ἐστιν, ὃ λέγουσι ποικιλώτατον τῆς γεωργίας εἶναι καὶ λόγῳ μὲν ἀκριβέστατα αὐτὸν διεξιόντες, ἥκιστα δὲ ἐργαζόμενοι.

β'. Φασὶ γὰρ καὶ μέλλοντα ὀρθῶς γεωργήσειν, τὴν φύσιν χρῆναι πρῶτον τῆς γῆς εἰδέναι. ὀρθῶς γε, ἔφην ἐγὼ, ταῦτα λέγοντες. ὁ γὰρ μὴ εἰδὼς ὅ, τι δύναται ἡ γῆ φέρειν, οὐδὲ ὅ, τι

tes, ait, etiam mores quod attinet, agricultura generosissimos efficere videtur illos qui in ea versantur.

13. Enimvero, inquam ego, procemium ipsum pulchrum est, neque auditorem ab interrogando avertet. Tu vero propterea, quod decorum sit discere, multo magis eam mihi enarrato. Nam tibi turpe non est, quæ facilia sunt, docere: sed mihi longe turpius, ea nescire, præsertim quum sint utilia.

CAP. XVI

PRimum igitur, ait, mi Socrates, demonstrare tibi volo, non esse difficile, quod in agricultura maxime varium esse prædicant, qui de illa plurimum verbis differunt, quum eam exercendo non attingant.

2. Aiunt enim illi, qui agrum recte colere velit, primum soli naturam esse debere cognitam. Ac recte quidem inquam ego, idipsum aiunt. Nam qui compertum non habet, quid ferre solum

ὅ, τι ἀπείρων, οἶομαι, οὐδὲ ὅ, τι φυτεύειν δεῖ, εἰδείη ἄν.

γ'. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, καὶ ἀλλοτρίας γῆς τοῦτό ἐστι γνῶναι ὅ, τι τε δύναται φέρειν, καὶ ὅ, τι μὴ δύναται, ὁρῶντα τοὺς καρποὺς καὶ τὰ δένδρα. ἐπειδάν μέντοι γνῷ τις, οὐκέτι συμφέρει θεομαχεῖν. ὁ γὰρ ἂν ὅτου δέοιτο αὐτὸς, τοῦτο σπείρων καὶ φυτεύων, μᾶλλον ἂν ἔχοι τὰ ἐπιτήδεια, ἢ ὅ, τι ἡ γῆ ἤδοιτο φύουσα καὶ τρέφουσα.

δ'. Ἦν δ' ἄρα δι' ἀργίαν τῶν ἐχόντων αὐτῶν μὴ ἔχῃ τῶν ἑαυτῆς δύναμιν ἐπιδεικνύναι, ἔστι καὶ ταῦτα γείτονος τόπου πολλάκις ἀληθέστερα περὶ αὐτῆς γνῶναι, ἢ παρὰ γείτονος ἀνθρώπων πυθέσθαι.

ε'. Καὶ χερσεύουσα δὲ ὅμως ἐπιδείκνυσι τῶν αὑτῆς φύσιν. ἡ γοῦν ἄγρια καλὰ φύουσα, λιπαρὰ θεραπευομένη καὶ τὰ ἥμερα καλὰ ἀποφέρειν. φύσιν μὲν δὴ γῆς οὕτω καὶ οἱ μὴ πάνυ ἔμπειροι γεωργίας ὅμως δύνανται διαγιγνώσκειν.

ς'. Ἀλλὰ

solum possit: is etiam, mea sane sententia, quæ semina spargenda, quid conserendum sit, scire non poterit.

3. Id vero, subjecit Ischomachus, vel alieno in solo licet cognoscere, quid ferre vel possit, vel non possit, si quis & fructus & arbores inspiciat. Postcaquam vero quis hoc cognovit, non amplius cum Deo bellum expedit gerere. Non enim id, quo indiget, seminando & conserendo, majorem victus copiam consequetur, quam quantam solum lubens proferet ac educabit.

4. At si ob ignaviam possessorum vires suas declarare nequeat, sæpenumero ex loco vicino veriora de ejus natura cognosci possunt, quam si vicinum aliquem interroges.

5. Quinetiam incultum si sit, nihilominus naturam suam indicat. Etenim quod producit etiam agrestes fructus pulchros, si colatur, mites quoque fructus pulchros proferre poterit. Ac soli naturam hoc modo etiam ii, qui agriculturæ non admodum periti sunt, discernere possunt.

6. Enim-

ς'. Αλλὰ τοῦτο μέν, ἔφην ἐγὼ, ὦ Ισχόμαχε, ἱκανῶς ἤδη μοι δοκῶ ἀποθαῤῥηκέναι, ὡς ὑ δεῖ φοβούμενον, μὴ οὐ γνῶ τῆς γῆς φύσιν, ἀπέχεσθαι γεωργίας.

ζ'. Καὶ γὰ δὴ (ἔφην) ἀνεμνήσθην τὸ τῶν ἁλιέων, ὅτι θαλασσουργοὶ ὄντες, ὑ ὅτε καθεσήσαντες ὅπι θέαν, ὑδ' ἡσυχῇ βαδίζοντες, ἀλλὰ διατρέχοντες ἅμα τοὺς ἀγροὺς, ὅταν ὁρῶσι τοὺς καρποὺς ἐν τῇ γῇ, ὅμως οὐκ ἐκινοῦσιν ἀποφαίνεσθαι περὶ τῆς γῆς, ὁποία τε ἀγαθή ἐστι, καὶ ὁποία κακή· ἀλλὰ τοῖ μὲν ψέγουσι, τοῖ δ' ἐπαινοῦσι. καὶ πάνυ τοίνυν τοῖς ἐμπείροις γεωργίας ὁρῶ αὐτοὺς ταπεινῶς κατὰ ταυτὰ ἀποφαινομένους περὶ τῆς ἀγαθῆς γῆς.

η'. Πόθεν οὖν βούλει, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἄρξωμαί σε τῆς γεωργίας ὑπομιμνήσκειν; οἶδα γὰ, ὅτι ἐπισταμένῳ σοι πάνυ πολλὰ φράσω ὡς δεῖ γεωργεῖν.

θ'. Ἐκεῖνό μοι δοκῶ, ἔφην ἐγὼ, ὦ Ισχόμαχε, πρῶτον ἂν ἡδέως μανθάνειν (φιλοσόφου γὰ μάλιστά ἐστιν ἀνδρὸς) ὅπως ἂν

6. Enimvero hac in parte, inquam, Iſchomache, ſatis jam mihi confidere videor; ut metuendum non ſit, ne, quod ſoli naturam cognitam non habeam, abſtineam me ab agricultura.

7. Nam recordor, quid piſcatores faciant, qui quum in mari occupentur, neque conſiſtant ad inſpectionem, neque lente progrediantur, ſed rura curſu præterean: nihilominus ubi fructus ſoli vident, haudquaquam pronuntiare de ſolo, quodnam bonum, quodve malum ſit, dubitant: ſed hoc vituperant, illud laudant. Adeoque video illos eodem modo de bono ſolo pronuntiare, quo ſolent agriculturæ periti.

8. Unde vis igitur, inquit, mi Sacrates, ut incipiam de agricultura tibi quædam in mentem revocare? Nam futurum ſcio, ut quo pacto colendus ſit ager, indicaturus ſim tibi, qui horum maximam partem ſcis.

9. Videor, inquam, primum hoc libenter ſcire cupere, mi Iſchomache, quandoquidem hominis eſt maxime ſapientiæ ſtudioſi, quo

ἂν ἐγὼ, εἰ βυλοίμην, γῆν ἐργαζόμην, πλείστας κριθὰς, ἢ πλείστους πυροὺς λαμβάνοιμι.

ι'. Οὐκοῦν τοῦτο μὲν οἶδα, ὅτι τῷ σπόρῳ νεὸν δεῖ ὑποδρύζεσθαι; οἶδα γὰρ, ἔφην ἐγώ. εἰ οὖν ἀρχοίμεθα (ἔφη) ἀεροῦν τὴν γῆν χειμῶνος; ἀλλὰ πηλὸς ἂν εἴη, ἐγὼ ἔφην. ἀλλὰ δ' ἥδιον σοι δοκεῖ; σκληρὰ (ἔφην ἐγὼ) ἔσται ἡ γῆ κινεῖν τὸ ζεύγη.

ια'. Κινδυνεύει ἔαρος (ἔφη) εἶ τούτου τοῦ ἔργου ἀρκτέον. εἰκὸς γὰρ, ἔφην ἐγὼ, ὅσῳ μάλιστα χεῖσθαι τὴν γῆν τὴν ἀκαθτα κινουμένην. καὶ τὴν πάνυ γε ἀναστρεφομένην, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τὴν ἀκαθῆτα κόπρον μὲν τῇ γῇ ἤδη παρέχειν, καρπὸν δ' οὕτω καταβαλεῖν, ὥστε φύεσθαι.

ιβ'. Οἶμαι γὰρ δὴ καὶ τοῦτό ὅσῳ γιγνώσκειν, ὅτι εἰ μέλλει ἀγαθὴ ἡ νεὸς ἔσεσθαι, ὕλης τε δεῖ καθαρᾶς αὐτῇ εἶναι, καὶ ὀπλὴν ὀπιμάλιστα πρὸς τὸν ἥλιον. πάνυ γε, ἔφην ἐγὼ, καὶ ταῦτα ὕτως ἡγοῦμαι χρῆναι ἔχειν.

ιγ'. Ταῦτ'

pacto, si ita lubeat, terram exercendo maximam hordei, maximam tritici copiam consequi possim.

10. Ergone nosti, novalem præparari oportere ad sationem? Novi, inquam. Quid igitur, ait, si solum hiemis tempore incipiamus arare? At vero, inquam ego, tum non nisi lutum fuerit. Num igitur æstate tibi faciundum id videtur? Durior, inquam, erit terra; quam ut moveri à jumentis possit.

11. Fortassis igitur, inquit, verno tempore fuerit hoc opus inchoandum. Nimirum consentaneum est, inquam, tum solum maxime motum diffundi. Immo etiam herbam ipsam aratro inversam, mi Socrates, ait, tunc fimi quidem aliquid solo suppeditare; sed nondum semen de se spargere, de quo possit aliquid enasci.

12. Nam mea sane sententia, puto id quoque intelligi posse, si bona futura sit novalis, necessario puram à materia esse debere, ac ad solem maxime tostam. Omnino, inquam, existimo debere ad hunc modum hæc sese habere.

13. Tunc

ιγ'. Ταῦτ' οὖν (ἔφη) σὺ ἄλλως πως νομίζεις μᾶλλον ἂν γίγνεσθαι, ἢ εἰ σὺ τῷ ἥρει ὁππλειστάκις μεταβάλοι τις τὴν γῆν; οἶδα μὲν οὖν (ἔφιω) ἀκριβῶς, ὅτι ὡδαμῶς ἂν μᾶλλον ἡ μὲν ὕλη ὀπωπολάζοι ὑπὸ αὐαίνοιτο ὑπὸ τοῦ καύματος, ἡ δὲ γῆ ὀπτῷτο ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἢ εἴπις αὐτὴν σὺ μέσῳ τῷ ἥρει καὶ σὺ μέσῃ τῇ ἡμέρᾳ κινοίη τῷ ζεύγει.

ιδ'. Εἰ δὲ ἄνθρωποι σκάπτοντες τὴν νέον ποιεῖν, ἔφη, οὐκ εὔδηλον, ὅτι καὶ τούτους δίχα δεῖ ποιεῖν τὴν γῆν καὶ τὴν ὕλην; καὶ τὴν μέν γε ὕλην, ἔφιω ἐγὼ, καταβάλλειν, ὡς αὐαίνηται ὀπωπολῆς, τὴν δὲ γῆν τρέφειν, ὡς ἡ ὠμὴ αὐτῆς ὀπτῷτο.

ΚΕΦ. ιζ'.

ΠΕρὶ μὲν τῆς νεοῦ ὁρᾷς, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὡς ἀμφοτέρους ἡμῖν ταυτὰ δοκεῖ. δοκεῖ γὰρ οὖν, ἔφην ἐγώ. περὶ γε μέν τοι τοῦ σπόρου ὥρας ἄλλο τι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, γιγνώσκεις, ἢ τὴν ὥραν σπείρειν, ἧς πάντες μὲν οἱ τοιόνδε ἄνθρωποι

13. Tune vero putas, inquit, aliter fieri ea posse potius, quam si quis sæpissime per æstatem terram invertat? Equidem accurate scio, inquam, nullo modo magis fieri, ut materia summo in solo appareat, & ab æstu exsiccetur, solum vero à sole torreatur; quam si quis terram æstate media, atque etiam in meridie jumentis moveat.

14. Quod si homines fodiendo novalem faciant, ait, an non perspicuum est, eos quoque solum à materia separare debere? Ac materiam quidem, inquam ego, projicere, ut in agri superficie arescat: terram autem invertere, ut pars ejus cruda torreatur.

CAP. XVII.

DE novali, inquit, vides mi Socrates, utrique nostrum eadem videri. Videtur sane, inquam ego. De sementis autem tempore, num aliquid aliud statuis, ait, mi Socrates; quam id ejus esse tempus, quod omnes superiorum ætatum homines ex-

ϑρωποι πεῖραν λαβόντες, πάντες δὲ οἱ νῦν λαμβάνοντες, ἐγνώκασι κρατίστην εἶναι;

β'. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μεταπωρινὸς χρόνος ἔλθῃ, πάντες τότε οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸν Θεὸν ἀποβλέπουσιν, ὁπότε βρέξας τὴν γῆν ἀφήσει αὐτοὺς σπείρειν. ἐγνώκασι δέ γ', ἔφην ἐγὼ, ὦ Ἰσχόμαχε, καὶ τὸ μὴ ἐν ξηρᾷ σπείρειν ἐχόντες εἶναι πάντες ἄνθρωποι, δηλονότι πολλὰς ξημίας παλαίσαντες οἱ πρὶν κελευσθῆναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ σπείρουτες.

γ'. Οὐκοῦν ταῦτα μέν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ὁμογνωμονοῦμεν πάντες οἱ ἄνθρωποι. ἃ γὰρ ὁ Θεὸς διδάσκει, ἔφην ἐγὼ, ὅπως γίγνεται ὁμονοεῖν. οἷς ἅμα πᾶσι δοκεῖ βέλτιον εἶναι, ἐν τῷ χειμῶνι παχέα ἱμάτια φορεῖν, ἵν' ἧττον ῥίγωσι· καὶ πῦρ καίειν ἅμα πᾶσι δοκεῖ, ἵν' ξύλα ἔχωσιν.

δ'. Ἀλλ' ἐν τῷδε, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, πολλοὶ ἤδη διαφέρονται, ὦ Σώκρατες, περὶ τοῦ σπόρου, πότερον ὁ πρώϊμος καρπὸς, ἢ ὁ μέσος, ἢ ὁ ὀψιμώτατος. καὶ

perti, itidemque qui nunc vivunt, experiundo optimum esse animadverterunt?

2. Nam quum autumni tempus advenerit, homines omnes ad Deum respiciunt, quando terra irrigata seminandi potestatem eis facturus sit. Et sunt certe, inquam ego, mi Ischomache, omnes in ea sententia homines, ut sua quidem cum voluntate nequaquam arido in solo semen jaciant: nimirum quod multis cum damnis conflictati essent, qui prius sementem fecerant, quam jussi à Deo fuissent.

3. Ergo in his, inquit Ischomachus, omnium hominum eadem est sententia: Nimirum quæ Deus docet, inquam ego, in iis accidit, ut consentiamus. Verbi gratia, videtur omnibus melius esse, ut hyeme vestes crassiores, si quidem possint, homines gestent. Etiam tum statuunt omnes ignem accendendum esse, si ligna suppetant.

4. Verum in hoc, ait Ischomachus, valde dissident multi, mi Socrates, num optima sit, sementis præcox, an media, an serotina.

Deus

ὁ Θεὸς (ἔφην ἐγὼ) ὃ πεπαιδιώκε τὸ ἕτερον ἄγειν· ἀλλὰ τὸ μὲν πρωΐμῳ κάλλιστα, τὸ δὲ μέσῳ, τὸ δὲ ὀψιμωτάτῳ.

ε'. Σὺ οὖν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, πότερον ἡγῇ κρεῖττον εἶναι, ἐνὶ τούτων τῶν σπόρων χρῆσθαι ἐκλεξάμενον, ἐάν τε πολὺ, ἐάν τε ὀλίγον σπέρμα σπείρῃ τις, ἢ ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ πρωϊμωτάτου μέχρι τοῦ ὀψιμωτάτου σπείρειν;

ς'. Καὶ ἐγὼ εἶπον· ἐμοὶ μὲν, ὦ Ἰσχόμαχε, δοκεῖ κερδάνειν εἶναι παντὸς μετέχειν τοῦ σπόρου. πολὺ γὰρ νομίζω κρεῖττον εἶναι, ἀεὶ ἀρκοῦντα σῖτον λαμβάνειν, ἢ ποτὲ μὲν πάνυ πολὺν, ποτὲ δὲ μηδ' ἱκανόν. ἦ τοῦτο τοίνυν σύ γε, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὁμογνωμονεῖς ἐμοὶ, ὁ μανθάνων τὸν διδάσκοντα, καὶ ταῦτα πρόθυμον ἐμοῦ τὴν γνώμην ἀποφαινόμενον.

ζ'. Τί γάρ; ἔφην ἐγὼ, ἐν τῷ ῥίπτειν τὸ σπέρμα ποικίλη τέχνη ἔνεστι; πάντως, ἔφη, ὦ Σώκρατες, σκεπτώμεθα καὶ τοῦτο. ὅπως μὲν γὰρ ἐκ τῆς χειρὸς δεῖ ῥίπτεσθαι

Deus ipſe, inquam ego, non eodem ordine annos vertit, ſed hic præcoci ſementi commodiſſimus eſt, ille mediæ, alius ſerotinæ.

5. Tu ergo, mi Socrates, ait, utrum ducis unam ex his ſementibus eligendam eſſe, ſive quis multum, ſive parum ſeminis jaciat: an facto à maxime præcoce initio, ſeminandum uſque ad maxime ſerotinam?

6. Tum ego: Mihi vero videtur, inquam, Iſchomache, optimum eſſe, ut omnis ſementis participes ſimus. Nam longe melius eſſe arbitror, ſemper tantum frumenti accipere, quantum ſatis ſit: quam aliquando admodum multum, aliquando ne tantum quidem, quantum ſufficiat. Ergo tu, ait, hac etiam in parte mecum eadem es in ſententia, mi Socrates, diſcipulus ſcilicet cum doctore, & quidem ante me, quid tui eſſet judicii, pronuntians.

7. Quid vero? inquam ego, num in ſemine jaciendo varia quædam ars ineſt? Omnino, mi Socrates, ait, hoc etiam conſideremus. Nam de manu quidem

ſemen

ῥίπτεσθαι τὸ σπέρμα, καὶ σύ πω οἶσθα, ἔφη. καὶ μὲν ἐώρακα, ἔφην ἐγώ. ῥίπτειν δέ γε (ἔφη) οἱ μὲν ὁμαλῶς λύουσιν, οἱ δ' οὔ. ἀκεῖνο τοῦτο μὲν (ἔφην ἐγὼ) ἤδη μελέτης δεῖ, ὥσπερ τοῖς κιθαρισταῖς ἡ χεὶρ, ὅπως δύνηται ὑπηρετεῖν τῇ γνώμῃ. πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

η'. Ἦν δέ γε ἢ (ἔφη) ἡ γῆ ἡ μὲν λεπτοτέρα, ἡ δὲ παχυτέρα; τί τοῦτο (ἐγὼ ἔφην) λέγεις; ἆρά γε τὴν μὲν λεπτοτέραν, ὥσπερ ἀσθενεστέραν, τὴν δὲ παχυτέρην, ὥσπερ ἰσχυροτέραν. τοῦτ' (ἔφη) λέγω· καὶ ἐρωτῶ γά σε, πότερον ἴσον ἂν ἑκατέρᾳ τῇ γῇ σπέρμα διδοίης, ἢ ποτέρᾳ ἂν πλεῖον.

θ'. Τῷ μὲν οἴνῳ (ἔφην ἔγωγε) νομίζω τῷ ἰσχυροτέρῳ πλεῖον ἐπιχεῖν ὕδωρ· καὶ ἀνθρώπῳ τῷ ἰσχυροτέρῳ πλεῖον βάρος, ἐὰν δέῃ τι φέρειν, ἐπιτιθέναι· κἂν δέῃ τρέφεσθαί τινας, τοῖς δυνατωτέροις τρέφειν ἂν τοὺς πλείους προσδοκῶ. εἰ δὲ ἡ ἀσθενὴς γῆ ἰσχυροτέρα (ἔφην ἐγὼ) γίγνεται, ἴσως τις πλείονα καρπὸν αὐτῇ ἐμβάλῃ, ὥσπερ τὸ ζωοζύμα, τοῦτο σύ με δίδασκε.

ι'. Καὶ ὁ Ἰσχόμαχος γελάσας ἔφη· ἀλλὰ παίζεις

semen esse projiciendum, opinor te quoque scire. Nimirum, inquam, hoc vidi. At projicere alii æqualiter possunt, ait; alii non possunt. Hoc igitur, inquam ego, indiget exercitatione, perinde ac citharœdorum manus, ut inservire voluntati animi possit. Omnino, inquit.

8. At si fuerit, ait, solum aliud tenuius, aliud densius? Quid hoc, inquam, dicis? Num tenuius vocas quod est imbecillius, densius autem, quod robustius? Hoc ipsum, inquit, dico. Atque adeo te interrogo, num seminis tantundem utrique solo mandaturus sis, vel utri plus?

9. Equidem, inquam, vino fortiori plus aquæ adfundere soleo: & homini robustiori plus oneris, si quid portandum sit, imponere: ac si qui sint alendi, mandaturus sim, ut plures alant ii, quibus facultates sint majores. An vero solum imbecillum robustius fiat, inquam, si plus ei injiciatur frugum, perinde ac jumenta, doceto me.

10. Tum sublato risu Ischomachus:

ζῃς μὴ σύ γε, ἔφη, ὦ Σώκρατες. εὖ γε μὴν ἴσθι, ἔφη, ἐὰν μὲν ἐμβαλὼν τὸ σπέρμα τῇ γῇ, ἔπειτα οἰκείῳ ᾖ πολλῷ ἔχῃ τροφὴν ἡ γῆ ἀπὸ τοῦ ὑραινοῦ, χλόης γενομένης ἀπὸ τοῦ σπέρματος, καταστρέψῃς αὐτὸ πάλιν, τοῦτο γίγνεται σῖτος τῇ γῇ, ᾧ ὥσπερ ὑπὸ κόπρου ἰσχὺς αὐτῇ ἐγγίγνεται. ἢν μέντοι ἀτρέφειν ἐᾷς τὴν γῆν ἀφ' ἑαυτῆς τὸ σπέρμα εἰς καρπὸν, χαλεπὸν τῇ ἀσθενεῖ γῇ ἐς τέλος πολὺν καρπὸν ἀναφέρειν· ᾧ συὶ δὲ ἀσθενεῖ χαλεπὸν πολλοὺς ἀδροὺς χοίρους ἀνατρέφειν.

ια'. Λέγῃς σὺ, ἔφην ἐγὼ, ὦ Ισχόμαχε, τῇ ἀσθενεστέρᾳ γῇ μεῖον δεῖν τὸ σπέρμα ἐμβαλεῖν; ναὶ μὰ Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, ᾧ σύ γε σωφρονολογεῖς λέγων, ὅτι νομίζεις τοῖς ἀσθενεστέροις πᾶσι μείω προστάττειν προστάγματα.

ιϛ'. Τοὺς δὲ δὴ σκαλέας, ἔφην ἐγὼ, ὦ Ισχόμαχε, τίνος ἕνεκα ἐμβάλλετε τῷ σίτῳ; οἶδα δήπου, ἔφη, ὅτι ἂν τῷ χειμῶνι πολλὰ ὕδατα γίγνεται. τί δ' οὖν; ἔφην ἐγώ. ἆρ' οὐ τῶν μὲν σίτων ᾧ καταχρυφῆναί τινα ὑπ' αὐτῶν, ἰλὺν ἐπιχυθείσης, ᾧ φλοιωθῆναί τινας ῥίζας ὑπὸ ῥεύματος.

καὶ

chus: Ludis tu quidem, Socrates, ait. Verum hoc ſcias velim, ſi jacto aliquo in terram ſemine, deinceps ubi multum è cœlo nutrimenti ſolum habuerit, herba de ſemine enata rurſus ſolum aratro inverteris: futurum id ſolo pabuli loco, ac tanquam de ſtercore robur ei accedet. Quod ſi autem ſolum de ſemine prorſus fruges producere ſinas, difficile eſt ſolo imbecillo multum frugum tandem producere: ſicut & imbecillæ ſui difficile eſt multos porcellos majuſculos alere.

11. An tu hoc dicis, inquam, Iſchomache, ſolo imbecilliori minus ſeminis mandandum eſſe? Ita profecto, mi Socrates, inquit, tuque adeo fateris hoc, qui dicis, ſolere te omnibus imbecillioribus minus negotiorum imponere.

12. At ſarcula, inquam ego, quamobrem frugibus immittitis, Iſchomache? An ſcis, inquit, hiemis tempore magnam eſſe aquarum copiam? Cur non? inquam ego. Ponamus ergo fruges aliquas ab his tegi, infuſo limo, ac radices quaſdam nudari à fluxione.

Non-

καὶ ὕλη δὲ πολλάκις ὑπὸ τῶν ὑδάτων δήπου συνεξορμᾷ τῷ σίτῳ, καὶ παρέχει πνιγμὸν αὐτῷ. πάνυ (ἔφην ἐγὼ) εἰκὸς ταῦτα γίγνεσθαι.

ιγ'. Οὐκοῦν δοκεῖ σοι (ἔφη) ἐνταῦθα ἤδη θεραπείας τινὸς δεῖσθαι ὁ σῖτος; πάνυ μὲν οὖν, ἔφην ἐγώ. τῷ οὖν κατιλυσέντι τί ἂν ποιοῦντες δοκοῦσιν ἄν σοι βοηθῆσαι; βοηθήσαντες (ἔφην ἐγὼ) τὴν γῆν. τί δὲ (ἔφη) τῷ ἐψιλωμένῳ τὰς ῥίζας; ἀντιπεφυσαμησάμενοι τὴν γῆν, ἔφην ἐγώ.

ιδ'. Τί δ', ἔφη, ἡ ὕλη πνίγη συνεξορμῶσα τῷ σίτῳ, καὶ ἁρπάζουσα τοῦ σίτου τὴν τροφήν, ὥσπερ οἱ κηφῆνες ἁρπάζουσιν, ἀχρήστοι ὄντες, τῶν μελισσῶν, ἃ ἂν ἐκεῖναι ἐργασάμεναι τροφὴν καταθῶνται; ἐκκόπτειν ἂν ἀπὸ τὴν τροφήν, ἔφην ἐγώ, δεῖ τὴν ὕλην, ὥσπερ τοὺς κηφῆνας ἐκ τῶν σμηνῶν ἀφαιρεῖν.

ιε'. Οὐκοῦν, ἔφη, εἰκότως σοι δοκοῦμεν ἐμβαλεῖν τὰς σκαλέας; πάνυ γε. ἀτὰρ ἐνθυμοῦμαι, ἔφην ἐγώ, ὦ Ἰσχόμαχε, οἷόν ἐστι τὸ εὖ τὰς εἰκόνας ἐπάγεσθαι. πάνυ δὲ σύ

με

Nonnunquam & materia per aquas una cum frugibus erumpit, easque ſuffocat. Hæc, inquam, omnia fieri conſentaneum eſt.

13. An non igitur, ait, heic tibi fruges ope quadam egere videntur? Omnino, inquam. Quid autem agendo videntur tibi oppreſſis limo ſuccurrere poſſe? Si ſolum, inquam, levius fecerint. Quid illis, quibus radices nudatæ ſunt? Terram viciſſim aggerendo, inquam.

14. Quid ſi materia cum frugibus enata eas ſuffocet, nutrimentumque illis eripuerit, quemadmodum fuci prorſus inutiles deripiunt ea, quæ apes pro nutrimento ſibi elaborata repoſuerunt? Oportet, inquam ego, propter nutrimentum frugum excidi materiam illam, quemadmodum fucos ex alvearibus ejici neceſſe eſt.

15. Ergone tibi, inquam, ratione quadam conſentanea videmur ſarcula frugibus immittere? Omnino. Verum equidem cum animo meo cogito, inquam, Iſchomache, quale quiddam ſit, apte ſimilitudines applicare. Nam

tu

μὲ ἐξώρμησας περὶ τὴν ὕλιν, τοὺς κηφῆνας εἰπών, πολὺ μᾶλλον, ἢ ὅτε περὶ αὐτῆς τῆς ὕλης ἔλεγες.

ΚΕΦ. ιη'.

ΑΤΑΡ οὖν (ἔφην ἐγὼ) οὐκ τούτου ἕνεκα δεῖζειν εἰκός. δίδασκε οὖν (εἶπ ἔχεις) μὲ καὶ εἰς τοῦτο. ἢν μή γε φανῇς (ἔφη) καὶ εἰς τοῦτο ταυτὰ ἐμοὶ ὑποτάμνων. ὅπου μὲν οὖν τέμνειν τὸν σῖτον δεῖ, οἶδα. πῖ δ' οὐ μέλλω; ἔφην ἐγώ. πότερα οὖν τέμνεις (ἔφη) κατὰ ἔνθα πνεῖ ἄνεμος, ἢ ἀντίος; οὐκ ἀντίος, ἔφην ἔγωγε. χαλεπὸν γὰρ, οἶμαι, καὶ τοῖς ὄμμασι καὶ ταῖς χερσὶ γίγνεται ἀντίον ἀχύρων καὶ ἀθέρων δεῖζειν.

β'. Καὶ ἀκροτομοίης δ' ἂν, ἔφη, ἢ ὥσπερ γῆν τέμνοις; ἢν μὲν βραχὺς ᾖ ὁ κάλαμος τοῦ σίτου, ἔγωγ' ἔφην, κάτωθεν ἂν τέμνοιμι, ἵνα ἱκανὰ τὰ ἄχυρα μᾶλλον γίγνηται. ἐὰν δὲ ὑψηλὸς ᾖ, νομίζω ὀρθῶς ἂν ποιεῖν μεσο-

tu valde me ad iram adverſus materiam commoviſti, poſteaquam feciſti fucorum mentionem, multo certe magis, quam quum de ipſa materia diceres.

CAP. XVIII.

SEd enim, inquam, ab hoc jam tempore fruges erunt demetendæ. Quamobrem ſi quid habes hac etiam in parte, doceto me. Niſi quidem, ait, appareat heic etiam eadem te ſcire, quæ mihi cognita ſunt: fruges quidem reſecandas eſſe noſti. Quid ni noſſem? inquam. Num igitur eas ita reſecas, ut ſtes ubi ventus ſpirat, inquit, an contra ventum. Non certe contra hunc, inquam. Nam & oculis & manibus moleſtia quædam exhibetur, ſi quis adverſus paleas & ariſtas metat.

2. Num item malis ſummos culmos præcidere, an prope terram? Si brevis, inquam, ſit culmus, equidem inferius abſciderem, ut palearum majorem copiam conſequerer: at ſi procerus, recte me facturum arbitror, ſi eum in

μεσοτομῇ, ἵνα μήτε οἱ ἀλοῶντες μοχθῶσι περιττὸν πόνον, μήτε οἱ λικμῶντες, ὧν οὐδὲν φροντίζουσι. τό, τε ἐν τῇ γῇ λειφθὲν ἡγοῦμαι καὶ καταχωφθὲν σιωφελεῖν ἂν τὴν γῆν, καὶ εἰς κόπρον ἐμβληθὲν τὴν κόπρον συμπληθύειν.

γ'. Ὁρᾷς, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὡς ἁλίσκῃ ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ περὶ θερισμοῦ εἰδὼς ἄφρ ἐγώ; κινδυνεύω, ἔφην ἐγὼ, καὶ βούλομαί γε σκέψασθαι, εἰ καὶ ἀλοᾶν ὀπίσαμαι.

δ'. Οὐκοῦν (ἔφη) τοῦτο μὲν οἶδα, ὅτι κατάζυγια ἁλοῶσι καὶ σῖτον. τί δ' οὔχ; ἔφην ἐγώ. οἶδα καὶ κατάζυγά τε πάντα καλούμενα ὁμοίως, βοῦς, ἡμιόνους, ἵππους. Οὐκοῦν (ἔφη) ταῦτα μὲν ἡγῇ τοσοῦτο μόνον εἰδέναι, πατεῖν τὸν σῖτον ἐλαυνόμενα; τί γὰρ ἂν ἄλλο, ἔφην ἐγὼ, κατάζυγα εἰδείη;

ε'. Ὅπως δὲ τὸ δεόμενον κόψωσι, καὶ ὁμαλιεῖται ὁ ἁλοητὸς, τίνι τοῦτο, ὦ Σώκρατες; ἔφη. δῆλον ὅτι (ἔφην ἐγὼ) τοῖς ἐπαλώσαις. τρέφοντες γὰρ καὶ κατὰ τοὺς πόδας καταβάλλοντες τὰ ἄτριπτα ἀεὶ, δηλονότι μάλι-

medio reſecem; ut neque trituranti labor ſupervacaneus addatur, neque ventilantibus. Quod item in ſolo relictum eſt, arbitror exuſtum aliquam ſolo utilitatem afferre: & in fimum conjectum, eum ipſum acturum.

3. Vides, inquit, mi Socrates, quo pacto tanquam in ipſo facinore deprehendaris, quippe qui etiam de meſſe ſcias eadem quæ ego? Videor ſane, inquam, & conſiderare lubet, num etiam triturandi rationem teneam.

4. Scis igitur, ait, jumenta ad trituram adhiberi. Quid ni? inquam. Noſti etiam omnia pariter appellari jumenta, boves, mulos, equos. Atque hæc exiſtimas nihil aliud ſcire; niſi inter agendum frumenta calcare? Quid enim aliud, inquam ego, ſcire poſſint jumenta?

5. Ut autem comminuatur id quod comminui debet, atque tritura fiat æquabilis, cuinam, mi Socrates, hoc tribuis? ait. Haud dubie, inquam, trituratoribus. Nam & invertendo, & ſubjiciendo pedibus ea quæ necdum trita

ſunt,

μάλιστα ὁμαλίζοιεν ἂν τὸ δεινὸν, καὶ τάχιστα ἀνύτοιεν. ταῦτα μὲν τοίνυν, ἔφη, σοῦδὲν ἐμοῦ λείπῃ γιγνώσκων.

ϛ'. Οὐκοῦν, ἔφην ἐγὼ, ὦ Ισχόμαχε, ἐκ τούτου δὴ καθαρῶμεν καὶ σῖτον λικμῶντες. καὶ λέξον γέ μοι, ὦ Σώκρατες, ἔφη ὁ Ισχόμαχος, εἰ οἶσθα, ὅπη ἦν ἐκ τοῦ πεπνεσμένου μέρους τῆς ἄλω ἀρχή, δι' ὅλης τε ἄλω οἴσεταί σοι τὰ ἄχυρα; ἀνάγκη γ', ἔφην ἐγώ.

ζ'. Οὐκοῦν εἰκὸς καὶ ὑπιπίπτειν (ἔφη) αὐτὰ ἐπὶ τὸν σῖτον. πολὺ γάρ ἐστιν, ἔφην ἐγὼ, τὰ ὑπερενεχθησόμενα τὰ ἄχυρα ὑπὲρ τὸν σῖτον εἰς τὸ κενὸν τῆς ἄλω. ἢν δέ τις (ἔφη) λικμᾷ ἐκ τοῦ πεπνεσμένου ἀρχόμενος, δῆλον (ἔφην ἐγὼ) ὅτι εὐθὺς ἐν τῇ ἀχυροδόκῳ ἔσται τὰ ἄχυρα.

η'. Επειδὴ δὲ καθάρῃς (ἔφη) τὸν σῖτον μέχρι τοῦ ἡμίσεως τῆς ἄλω, πότερον εὐθὺς οὕτω κεχυμένου τοῦ σίτου λικμήσεις τὰ ἄχυρα τὰ λοιπὰ, ἢ σωρεύσας τὸν καθαρὸν πρὸς * τὸν πόλον ὡς εἰς πυκνότατον; σωρεύσας

νὴ

sunt, semper scilicet id, quod horridum est, egregie exæquaverint, remque maturime confecerint. In his ergo, ait, nihil est quod tu minus quam ego, scias.

6. Secundum hæc, mi Ischomache, inquam ego, ventilando frumentum purgamus. Tu vero mihi dicito, mi Socrates, ait Ischomachus, num scias futurum, ut si ab ea parte areæ incipias, qua ventus allabitur, paleæ per aream universam spargantur? Nimirum ita fieri necesse est, inquam ego.

7. Ergo etiam est consentaneum, ait, eas in frumentum incidere. Multum scilicet fuerit, inquam, paleas supra frumentum in partem areæ vacuam deferri. Quid si quis, ait, ventilandi faciat initium à loco, qui adversus sit à vento? Perspicuum est, inquam, paleas mox in suo receptaculo fore.

8. Verum ubi jam purgaveris, ait, frumentum usque ad areæ dimidium, num perges ita reliquas paleas eventilare frumento diffuso, an parte purgata retro quam arctissimo loco congesta? Congesto,

νὴ Δί' (ἔφην ἐγὼ) τὸν καθαρὸν σῖτον, ἵν' ὑπερφέρηταί μοι τὰ ἄχυρα εἰς τὸ κενὸν τῆς ἄλω, καὶ μὴ δὶς ταυτὰ ἄχυρα δέῃ λικμᾶν.

θ'. Σὺ μὲν δὴ ἄρα, ἔφη, ὦ Σώκρατες, σῖτόν γε ὡς ἂν τάχιστα καθαρὸς γένοιτο, καὶν ἄλλον λύναμο διδάσκειν. ταῦτα τοίνυν (ἔφην ἐγὼ) ἐλελήθειν ἐμαυτὸν ὀπτὰμενος καὶ πάλαι. σὺ νοῦν ἄρα, εἰ λέληθα καὶ χρυσοχοεῖν, καὶ αὐλεῖν, καὶ ζωγραφεῖν ὀπτάμενος. ἐδίδαξε γὰρ ὅπου ταῦτά με σοφὸς, ὅτε γεωργεῖν. ὁρᾷ δὲ, ὥσπερ γεωργοῦντας, καὶ τὰς ἄλλας τέχνας ἐργαζομένους ἀνθρώπους.

ι'. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ἔλεγον ἐγώ σοι πάλαι, ὅτι καὶ ταύτην εἴη γενναιοτάτη ἡ γεωργικὴ τέχνη, ὅπου καὶ ῥᾴστη ἐστὶ μαθεῖν. ἄγε δὴ, ἔφην ἐγὼ, οἶδα, Ἰσχόμαχε. τὰ μὲν δὴ ἀμφὶ σπόρον ὀπτάμενος, ἄρα ἐλελήθειν ἐμαυτὸν ὀπτάμενος.

ΚΕΦ.

sto, inquam, frumento purgato, ut paleæ ultra ipsum in partem areæ vacuam ferantur, ac non bis eadem eventilare paleas necesse sit.

9. Profecto tu, mi Socrates, ait, quo pacto frumentum purgari quam primum possit, vel alium docere queas. At equidem, inquam ego, ignorabam me scire, & quidem jamdudum. Quamobrem in mentem mihi venit, an etiam ignorem ipse, me & auri fundendi, & canendi tibia, & pingendi peritum esse. Nam hæc nemo me docuit, uti nec agri colendi rationem. Videor autem homines ita, ut agros colunt; etiam artes alias exercere.

10. Idcirco, ait Ischomachus, jamdudum dicebam tibi, hac etiam in parte agri colendi artem longe generosissimam esse, quod ad discendum sit facillima. Age vero, inquam, novi, mi Ischomache. Nam quum mihi de faciunda semente constaret, ignorabam ipse cognitum id mihi esse.

CAP.

ΚΕΦ. ιθ'.

ΕΣΤΙΝ οὖν (ἔφην ἐγὼ) τῆς γεωργικῆς τέχνης ἡ τῶν δένδρων φυτεία; ἔστι γὰρ οὖν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος. πῶς ἂν οὖν (ἔφην ἐγὼ) τὰ μὲν ἀμφὶ τὴν σπόρον ἐπιστάμην, τὰ δ' ἀμφὶ τὴν φυτείαν οὐκ ἐπίσταμαι;

β'. Οὐ γὰρ σὺ (ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος) ὤφθης; πῶς; ἐγὼ ἔφην· ὅτις μήτ' ἐν ὁποίᾳ τῇ γῇ δεῖ φυτεύειν οἶδα, μήτε ὁπόσον βάθος ὀρύττειν τὸ φυτόν, μήτε ὁπόσον πλάτος, μήτε ὁπόσον μῆκος τὸ φυτὸν ἐμβαλεῖν, μήτε ὅπως ἂν ἐν τῇ γῇ κείμενον τὸ φυτὸν μάλιστ' ἂν βλαστάνοι.

γ'. Ἴθι δή, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, μάνθανε ὅ, τι μὴ ἐπίστασαι. βοθύνους μὲν γὰρ, οἵους ὀρύττουσι τοῖς φυτοῖς, οἶδ' ὅτι ἑώρακας, ἔφη. ἁ πολλάκις, ἔγωγε ἔφην. ἦδη τινὰ οὖν αὐτῶν εἶδες βαθύτερον τριπόδης; οὐδὲ μὰ Δί' (ἔγωγ' ἔφην) πεντημιποδίου. τί δὲ; τὸ πλάτος ἦδη τινὰ τριπόδη

CAP. XIX.

NUm igitur, inquam, ad artem agriculturæ pertinet etiam arborum consitio? Pertinet sane, ait Ischomachus. Qui ergo, inquam ego, quæ ad sementem faciendam pertinent scio, quum consitionis imperitus sim?

2. Tu vero, inquit Ischomachus, non ejus peritus es? Quo pacto? inquam, qui neque in cujusmodi solo consitio fieri debeat, novi; neque quam ad altitudinem infodi id, quod conseritur; neque ad quam latitudinem, neque quanta longitudine in terram demitti, neque quo potissimum pacto collocari, ut facillime frondescat.

3. Age vero, inquit Ischomachus, discito quod nescis. Vidisse autem scio te scrobes, quas plantis fodiunt. Sæpe quidem, inquam. Num igitur vidisti unquam altiorem tribus pedibus? Non altiorem vidi, inquam ego, pedibus duobus ac semisse. Quid autem? nunquam vidisti aliquando, cujus latitudo tres pedes excederet?

τριπόδων πλέον εἶδες; ἦδε μὰ Δί' (ἔφην ἐγὼ) δι-πόδου

δ'. Ἰθι δὴ (ἔφη) ἦ τόδε ἐπίκεινά μοι, ἦδη ποτὲ εἶδες τὸ βάθος ἐλάττονα * διποδιαίων; οὐδὲ μὰ Δί' (ἔφην ἔγωγε) τριημιποδίων. ἦ γὰρ ἐξορύττοιτο ἂν σκαφὶδμματα (ἔφην ἐγὼ) τὰ φυτὰ, εἰ λίαν γε ὕπως ὀπιπολῆς πεφυτδυμμένα εἴη.

ε'. Οὐκοῦν τοῦτο μὲν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς οἶδα, ὅτι ὅτε βαθύτερον πενταημιποδίων ὀρύττοιεν, ὅτε βραχύτερον τριημιποδίων. ἀνάγκη γὰρ (ἔφην ἐγὼ) τοῦτο ὁρᾶσθαι, ὅπως καθαφανὲς ὄν.

ς'. Τί δὲ, ἔφη, ξηρότερον ἦ ὑγροτέραν γῆν γιγνώσκεις ὁρῶν; ξηρὰ μέν γοῦν μοι δοκεῖ, ἔφην ἐγὼ, εἶναι ἡ περὶ τὸν Λυκαβηττὸν, ἦ ἡ ταύτῃ ὁμοία· ὑγρὰ δὲ, ἡ ἐν τῷ Φαληρικῷ ἕλει, ἦ ἡ ταύτῃ ὁμοία.

ζ'. Πότερα οὖν (ἔφη) ἐν τῇ ξηρᾷ ἂν βαθιὰ ὀρύσσοις βόθρον τῷ φυτῷ, ἢ ἐν τῇ ὑγρᾷ; ἐν τῇ ξηρᾷ, νὴ

cederet? Immo non ſupra pedes duos, inquam.

4. Age vero, inquit, etiam hoc mihi reſpondeto, num quam vidiſti ſcrobem, quæ pedem unum profunda non eſſet? Immo ne pedis quidem unius & ſemiſſis, inquam ego. Nam plantæ inter paſtinandum effoderentur, ſi quidem uſque adeo in ſumma ſoli ſuperficie conſertæ eſſent.

5. Ergo tu hoc, mi Socrates, inquit, ſatis noſti: non effodi ſcrobes pedibus duobus ac ſemiſſe profundiores, nec minus profundas pede uno cum ſemiſſe. Nimirum id, inquam ego, oculis conſpici neceſſe eſt, quum adeo ſit manifeſtum.

6. Quid vero? ait, num intuendo terram ſicciorem & humidiorem agnoſcis? Siccum mihi videtur, inquam, eſſe ſolum propter Lycabettum, & ſi quod aliud huic eſt ſimile. Humidum vero, quod eſt in palude Phalerica, & ſi quod illi ſimile eſt.

7. Utrum igitur in arido ſolo profundam plantæ ſcrobem fodéres, an in humido? Profecto in arido,

νὴ Δί', ἔφην ἐγώ. ἐπεὶ ἔν γε τῇ ὑγρᾷ ὀρύττων βαθιὰ, ὕδωρ ἂν εὑρίσκοις, καὶ οὐκ ἂν δύναιο ἔτι ἐν ὕδατι φυτεύειν. καλῶς μοι δοκεῖς (ἔφη) λέγειν. ἥκουσι ἐπειδὴ ὡρωρυγμένοι εἰσὶν οἱ βόθροι, ὁπηνίκα δεῖ πηδᾶν ἑκάτερα τὰ φυτὰ, ἤδη εἴσει. μάλιστα, ἔφην ἐγώ.

η'. Σὺ δὴ βουλόμενος ὡς τάχιστα φανῆναι αὐτὰ, πότερον ἐκβαλὼ ἂν τῆς γῆς εἰργασμένης οἴει τὸ βλαστὸν ἧττον κλήματος θᾶττον χωρεῖν διὰ τῆς μαλακῆς, ἢ διὰ τῆς ἀργοῦ εἰς τὸ σκληρόν; δῆλον, ἔφην ἐγὼ, ὅτι διὰ τῆς εἰργασμένης θᾶττον ἂν, ἢ διὰ τῆς ἀργοῦ βλαστάνοι.

θ'. Οὐκοῦν ἐκβλητέα ἂν εἴη τῷ φυτῷ γῆ. τί δ' ἔμελλες; ἔφην ἐγώ. πότερα δὲ ὅλον τὸ κλῆμα ὀρθὸν πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπον ἐγῷ μᾶλλον ἂν ῥίζοιμι αὐτὸ, ἢ καὶ πλάγιόν πη ὑπὸ τῇ ὑποβεβλημένῃ γῇ εἶναι ἂν, ὥστε κεῖσθαι ὥσπερ γράμμα ὕπτιον;

ι'. Οὕτω νὴ Δία· πλείονες γὰρ ἂν οἱ ὀφθαλμοὶ κατὰ γῆς εἶεν. ἐκ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἄνω ὁρῶ βλαστάνοντα τὰ φυτά. καὶ τοὺς

arido, inquam. Nam si fodias in humido scrobem altam, aquam invenies, neque poteris amplius in aqua plantam conserere. Recte mihi dicere videris, ait. Ergo tu, quum effossæ scrobes fuerint, quando utræque plantæ collocandæ sint, jam vidisti. Maxime, inquam ego.

8. Quum igitur eas quam celerrime vis enasci, num germen surculi, subjectum solo culto, citius existimas, per mollem terram penetrare, an per duritiem incultæ? Patet, inquam ego, citius id per cultum quam per incultum solum pullulare.

9. Erit igitur, inquit, plantæ terra subjicienda. Quid ni? inquam. Utrum vero, si totum surculum rectum statuas, ut ad cœlum spectet, magis eum radices acturum arbitraris, an vero si obliquum nonnihil sub terra subjecta deposueris, ut instar literæ Gamma supinæ jaceat?

10. Sic est profecto, inquam. Plures enim hoc modo sub terra fuerint oculi, de quibus plantas sursum enasci video. Quamobrem

τοὺς ὑπὸ τῆς γῆς ὄντ᾽ ὀφθαλμοὺς ἡγοῦμαι τὸ αὐτὸ τοῦτο ποιεῖν. πολλῶν δὲ φυομένων βλαστῶν ἐκ γῆς, ταχὺ ἂν καὶ ἰσχυρὸν τὸ φυτὸν ἡγοῦμαι βλαστάνειν.

ια΄. Κατὰ ταυτὰ τοίνυν (ἔφη) καὶ περὶ τούτων γιγνώσκων ἐμοὶ τυγχάνεις. ἐπαμήσαιο δ᾽ ἂν μόνον (ἔφη) τῇ γῇ, ἢ καὶ σάξαις ἂν εὖ μάλα περὶ τὸ φυτόν; σάττοιμ᾽ ἂν (ἔφην) νὴ Δί᾽ ἐγώ. εἰ μὲν δὲ μὴ στεναλμένον εἴη, ὑπὸ μὲν τοῦ ὕδατος εὖ οἶδ᾽ ὅτι πηλὸς ἂν γίγνοιτο ἡ ἄσακτος γῆ, ὑπὸ δὲ τοῦ ἡλίου ξηρὰ μέχρι βυθοῦ, ὥστε τὰ φυτὰ κίνδυνος ὑπὸ μὲν τοῦ ὕδατος σήπεσθαι μὲν δι᾽ ὑγρότητα, αὐαίνεσθαι δὲ διὰ ξηρότητα, ἧττον χαυνότητα τῆς γῆς, θερμαινομένων τὰ ῥιζῶν.

ιβ΄. Καὶ περὶ ἀμπέλων ἄρα σύ γε (ἔφη) φυτείας, ὦ Σώκρατες, τὰ αὐτὰ ἐμοὶ πάντα γιγνώσκων τυγχάνεις. ἢ καὶ συκῆν (ἔφην ἐγὼ) ὅπως δεῖ φυτεύειν; οἶμαι δ᾽, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, καὶ τἄλλα ἀκρόδρυα πάντα. τῶν δὲ καὶ τῇ τῆς ἀμπέλου φυτείᾳ καλῶς ἐχόντων, τί ἂν ἀποδοκιμάσαις εἰς τὰς ἄλλας φυτείας;

ιγ΄. Ἐλαίαν

rem existimo etiam oculos, qui sub terra sunt, idem facere. Quippe quum multa germina enascantur de terra, puto celeriter plantam pullulare.

11. Quapropter tu de his etiam, ait, idem quod ego intelligis. Utrum vero terram duntaxat aggesseris, an etiam bene circum plantam compresseris? Profecto comprimerem, inquit. Etenim nisi compressa sit, sat scio solum non compressum propter aquam instar luti futurum, ac per solem ad imum usque siccum. Itaque periculum esset, ne plantæ ab aqua propter humoris copiam putrescerent: propter siccitatem vero, sive laxitatem terræ, radicibus calefactis exaresceret.

12. Itaque de vitium quoque, mi Socrates, consitione nihil non, quod mihi cognitum sit, intelligis. Num & ficus, inquam, sic erit conserenda? Sic arbitror, ait Ischomachus, atque etiam arbores frugiferas omnes ita conserendas esse. Nam quæ in vitium consitione recte conveniunt, cur in aliis consitionibus improbes?

13. At

ιγ'. Ελαίαν δὲ πῶς (ἔφην ἐγὼ) φυτεύσομεν, ὦ Ισχόμαχε; Ἀποπειρᾷ μου ἴσως καὶ τοῦτο (ἔφη) μάλιστα πάντων ὑπισχνούμενος. ὁρᾷς μὲν γὰρ δήπου, ὅτι βαθύτερον ὀρύττεται τῇ ἐλαίᾳ βόθρος· καὶ γὰρ ταῖς ὁδοῖς μάλιστα ὀρύττεται. ὁρᾷς δέ, ὅτι πρέμνα πᾶσι τοῖς φυτευτηρίοις πρόσεστιν. ὁρᾷς δ' (ἔφη) τῶν φυτῶν πολὺν τὰς κεφαλὰς πάσας ὑπεστείμμενον, καὶ πάντων τῶν φυτῶν ἐστεγασμένον τὸ ἄνω. ὁρῶ, ἔφην ἐγὼ, ταῦτα πάντα.

ιδ'. Καὶ ὁρᾷς δή, ἔφη, τί αὐτῶν οὐ γιγνώσκεις; ἢ τὸ ὄστρακον ἀγνοεῖς, ἔφη, ὦ Σώκρατες, πῶς ἂν ὑπὸ τὸν πηλὸν ἄνω καταθείης; μὰ τὸν Δί', ἔφην ἐγὼ, οὐδὲν ὧν εἶπας, ὦ Ισχόμαχε, ἀγνοῶ. ἀλλὰ πάλιν ἐννοῶ, τί ποτε, ὅτε πάλιν ἦρχε με συλλήβδην, εἰ ὑπίσαμαι φυτεύειν, οὐκ ἔφην. οὐ γὰρ ἐδόκουν ἔχειν ἂν εἰπεῖν οὐδὲν ᾗ δεῖ φυτεύειν. ἐπεὶ δέ με καθ' ἓν ἕκαστον ἐπεχείρησας ἐρωτᾶν, ἀποκρίνομαί σοι, ὡς σὺ φῂς, ἅτε σὺ γιγνώσκεις, ὁ δεινὸς λεγόμενος γεωργός.

ιε'. Ἀρα,

13. At oleam, inquam ego, quo pacto conſeremus? Hac etiam in parte me tentas, ait, quum rectiſſime rem intelligas. Nam vides ſane profundiorem oleæ ſcrobem fodi, quod maxima ex parte ad vias fodiatur. Vides & in omnibus ſeminariis eſſe ſtipites. Vides plantarum omnibus capitibus cœnum imponi, & partes in omnibus plantis ſummas eſſe tectas. Hæc omnia video, inquam.

14. At quum videas, ait, quid eorum tibi cognitum non eſt? Num ignoras, mi Socrates, ait, quo pacto ſupra cœnum teſta collocetur? Nihil iſtorum profecto, inquam, Iſchomache, quæ commemoraſti, ignoro. Sed rurſus mecum ipſe cogito, quamobrem quum tu me ſummatim interrogares, an conferendi rationem tenerem, id negaverim. Non enim videbar dicere poſſe, quo pacto conſitio fiat. Verum idem poſteaquam ſingillatim interrogare me cœpiſti, ea reſpondeo tibi, quemadmodum ais, quæ tu ipſe ſcis, qui quidem inſigniter agriculturæ peritus eſſe perhiberis.

ιέ. Ἆρα, ἔφην, ὦ Ἰσχόμαχε, ἡ ἐρώτησις διδασκαλία ἐστίν; ἄρτι γὰρ δὴ (ἔφην ἐγὼ) καταμανθάνω ἢ με ἐπηρώτησας ἔλαθα. ἄγων γάρ με δι' ὧν ἐγὼ ἐπίσταμαι, καὶ ὅμοια τούτοις ἐπιδεικνὺς, ἃ οὐκ ἐνόμιζον ἐπίστασθαι, ἀναπείθεις, οἶμαι, ὡς καὶ ταῦτα ἐπίσταμαι.

ις. Ἆρ' οὖν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, καὶ περὶ ἀργυρίου ἐρωτῶν ἄν σε, πότερον καλὸν ἢ οὔ, δυναίμην ἄν σε πεῖσαι ὡς ἐπίστασαι δοκιμάζειν τὰ καλὰ καὶ τὰ κίβδηλα ἀργύρια; καὶ περὶ αὐλητῶν ἐρωτῶν * μὴ δυναίμην ἀναπεῖσαι, ὡς ἐπίστασαι αὐλεῖν; καὶ περὶ ζωγράφων καὶ τῶν ἄλλων τοιούτων; ἴσως ἄν, ἔφην ἐγώ· ἐπειδὴ καὶ γεωργὸν ἀνέπεισάς με, ὡς ἐπιστήμων εἴην, καίπερ εἰδότα, ὅτι οὐδεὶς πώποτέ με ἐδίδαξε ταύτην τὴν τέχνην.

ιζ. Οὐκ ἔστι ταῦτ', ἔφη, ὦ Σώκρατες· ἀλλ' ἐγὼ καὶ πάλαι σοι ἔλεγον, ὅτι ἡ γεωργία οὕτω φιλάνθρωπός ἐστι καὶ ῥᾳδία τέχνη, ὥστε καὶ ὁρῶντας καὶ ἀκούοντας ἐπιστήμονας εὐθὺς ἑαυτῆς ποιεῖν.

ιή. Πολ-

15. Num, inquam, Iſchomache, interrogatio quædam eſt doctrina? Nam modo animadverto, quo pacto de ſingulis ex me quæſiveris. Etenim dum me per nota ducis, atque his conſimilia commonſtras, quæ me putabam ignorare, perſuades, ut opinor, etiam illa me ſcire.

16. An igitur, ait Iſchomachus, ſi etiam de argento te interrogem, bonum ſit, necne; perſuadere te poſſim, noſſe te rationem explorandi bonos & adulterinos nummos? Itidem de tibicinibus ſi te rogem, num perſuadere poſſim, ſcire te rationem canendi tibiis? itemque de pictoribus & aliis hujuſmodi? Fortaſſis, inquam ego, quando tu me perſuaſiſti, peritum me agri colendi eſſe, quanquam ſciam hanc artem nullum unquam me docuiſſe.

17. Nihil horum eſt, inquit, mi Socrates. Immo jampridem dicebam tibi, tantam eſſe erga homines agriculturæ benignitatem, tamque mitem hanc artem eſſe; ut videntes & audientes ſtatim peritos ſui efficiat.

18. Multa

ιή. Πολλὰ δ' (ἔφη) ἡ αὐτὴ διδάσκειν, ὡς ἂν κάλλιστά τις αὐτῇ χρῷτο. αὐτίκα ἀμπελῳ ἀναβαίνουσα μὲν ὑπὸ τὰ δένδρα, ὅταν ἔχῃ τι πλησίον δένδρον, διδάσκει ἰσάναι αὐτοῦ. ὑπερπετανύουσα δὲ τὰ οἴναρα, ὅταν ἔτι αὐτῇ ἁπαλοὶ οἱ βότρυες ὦσι, διδάσκει σκιάζειν τὰ ἡλιούμενα ταύτῃ τὴν ὥραν.

ιθ. Ὅταν δὲ χρειὼς ἡ ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἤδη γλυκαίνεσθαι τὰς σταφυλὰς, φυλλορροοῦσα διδάσκει ἑαυτὴν ψιλοῦν, ἵνα πεπαίνειν τὴν ὀπώραν. ἀφ' πολυφορίαν δὲ τοὺς μὴ πέπονας δεικνύουσα βότρυς, τοὺς δὲ ἐπ' ὠμοτέρους φέρουσα, διδάσκει τρυγᾶν ἑαυτὴν, ὥσπερ τὰ σῦκα συκάζουσι, τὸ ὀργᾶν ἀεί.

ΚΕΦ. κ'.

ΕΝταῦθα δὴ ἐγὼ εἶπον· πῶς οὖν, ὦ Ἰσχόμαχε, εἰ ὅτι γε ῥᾴδιά ἐστι μαθεῖν τὰ περὶ τὴν γεωργίαν, καὶ πάντες ὁμοίως ἴσασιν ἃ δεῖ ποιεῖν, οὐχὶ καὶ πάντες

18. Multa etiam ipſa docet, quo pacto quis ea pulcherrime uti poſſit. Primum vitis in arbores, ſi quidem aliquam arborem vicinam habeat, aſcendens docet, qua ratione efficere debeas, ut vitis conſiſtat. Deinde pampinos explicans, quamdiu ſunt ejus uvæ adhuc teneræ, docet ea, quæ tum temporis ſoli expoſita ſunt, umbra quadam eſſe tegenda.

19. Quum autem jam tempus eſt, ut uvæ à ſole dulceſcant, tum foliis decidentibus, docet ipſa, ſe nudari debere, ac fructum eſſe maturandum. Ob fœcunditatem vero, quod alias uvas maturas oſtendat, alias adhuc crudiores ferat; decerpendum ſemper eſſe docet, quod turgeat, quemadmodum & ficus legi ſolent.

CAP. XX.

TUM ego: Qui fit igitur, inquam, Iſchomache, ſi quidem ea, quæ ad agriculturam pertinent, tam ad diſcendum facilia ſunt, atque omnes ex æquo ſciunt, quid in ea faciundum ſit, ut non

πες προάπτουσιν ὁμοίως, ἀλλ' οἱ μὲ αὐτῶν ἀφθόνως τὰ ζῶσι, καὶ πλείστα ἔχουσιν, οἱ δ' οὐδὲ τὰ ἀναγκαῖα δύνανται πορίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ προσοφείλουσιν;

β'. Ἐγὼ δή σοι λέξω, ὦ Σώκρατες, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος. ἡ γὰρ ἐπιστήμη οὐδὲ ἡ ἀνεπιστημοσύνη τῆς γεωργῶν ἐστιν ἡ ποιοῦσα τοὺς μὲν εὐπορεῖν, τοὺς δὲ ἀπόρους εἶναι.

γ'. Οὐδ' ἂν ἀκούσας (ἔφη) λόγου ὅτου ἀληθέστατου, ὅτι διέφθαρται ὁ οἶκος, διότι οὐχ ὁμαλῶς ὁ σπορεὺς ἔσπειρεν, οὐδὲ ὅτι οὐκ ὀρθῶς τοὺς ὄρχους ἐφύτευσεν, οὐδὲ ὅτι ἀγνοήσας τις τοῦ χωρίου φέρουσαν ἀμπέλους, ἐν ἀφόρῳ ἐφύτευσεν, οὐδὲ ὅτι ἠγνόησέ τις, ὅτι ἀγαθόν ἐστι τῷ σπόρῳ νέον προεργάζεσθαι, οὐδ' ὅτι ἠγνόησέ τις ὡς ἀγαθόν ἐστι τῇ γῇ κόπρον μιγνύναι.

δ'. Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλόν ἐστιν ἀκοῦσαι· ἀνὴρ δὲ λαμβάνει σῖτον ἐκ τοῦ ἀγροῦ. ὁ γὰρ ἐπιμελεῖται, ὡς αὐτῷ σπείρηται, ἢ ὡς κόπρος γίγνηται. οὐδ' οἶνον ἔχει ἀνὴρ·

etiam omnes pari ratione illam exerceant: ſed alii magna rerum inabundantia copioſe vivant, alii ne quidem neceſſaria parare poſſint, atque etiam ære alieno ſint obruti?

2. Id equidem exponam tibi, Socrates, ait Iſchomachus. Nec enim vel agricolarum ſcientia, vel inſcientia facit, ut aliis copia quædam ſuppetat, alii premantur inopia.

3. Neque tu facile audiveris didi ſermonem hujuſmodi quendam: Res familiaris peſſum ivit, quod ſeminator non æquabiliter ſemen in agrum ſparſit, quodque recte plantarum ordines non inſtituit: nec quod quum neſciret, an ſolum aliquod vites ferret, in ſterili eas ſolo conſevit; nec quod ignoravit aliquis, etiam bonum eſſe ſementi, novalem exerceri; nec quod ignoravit, bonum eſſe, terræ fimum admiſcere.

4. Sed multo magis audire eſt, Ille frumentum ex hoc fundo nullum accipit. Non enim curam adhibet, ut ſemen in eum ſpargatur, vel ut fimum habeat. Vinum is

ἀνὴρ· ὃ γὰρ ἐπιμελήσεται ὡς φυτεύσῃ ἀμπέλους, οὐδὲ αἱ ὗσαι ὅπως φέρωσιν ἀπῳ. οὐδὲ ἔλαιον οὐδὲ σῦκα ἔχει ἀνήρ· ὃ γὰρ ἐπιμελήσεται, οὐδὲ ποιεῖ, ὅπως ταῦτα ἔχῃ.

ε'. Τοιαῦτ' (ἔφη) ἐστὶν, ὦ Σώκρατες, ἃ διαφέρουσι ἀλλήλων οἱ γεωργοὶ, διαφερόντως καὶ σφάττουσι πολὺ μᾶλλον, ἢ οἱ δοκοῦντες σοφόν τι εὑρηκέναι εἰς τὰ ἔργα.

ς'. Καὶ οἱ στρατηγοὶ ἔστιν ἐν οἷς τῶν στρατηγικῶν ἔργων ὑπ γνώμῃ διαφέροντες ἀλλήλων, οἱ μὲ βελτίονες, οἱ δὲ χείρονές εἰσιν, ἀλλὰ σαφῶς ἐπιμελείᾳ. ἃ γὰρ ἐπ οἱ στρατηγοὶ γιγνώσκουσι πάντες, ὑπ τῶν ἰδιωτῶν οἱ πλεῖστοι, ταῦτα οἱ μὲ ποιοῦσι τῶν ἀρχόντων, οἱ δ' ὑ.

ζ'. Οἷον ὑπ τόδε γιγνώσκουσιν ἅπαντες, ὅτι διὰ πολεμίας πορευομένους βέλτιόν ἐστι τεταγμένους πορεύεσθαι ἢ ὡς ἂν ἕκαστα μάχοιντο, εἰ δέοι. τοῦτο τοίνυν γιγνώσκοντες, οἱ μὲν ποιοῦσιν ἢ ὡς, οἱ δ' ὑ ποιοῦσι.

η'. Φυλακὰς ἅπαντες ἴσασιν ὅτι βέλτιόν ἐστι καθιστάναι

is non habet: non enim curam adhibet in conſerendis vitibus, & colendis, quas habet, ut ſint fertiles. Nec oleum nec ficus habet: non enim efficit cura ſtudioque ſuo, ut habeat.

5. Hujuſmodi ſunt, mi Socrates, in quibus agricolæ, quum inter ſe differant, etiam diverſam fortunam experiuntur; idque multo magis, quam qui ſapienter ad opera quiddam inveniſſe exiſtimantur.

6. Etiam imperatores interdum quibuſdam in actionibus imperatoriis, quum intelligentia non differant, nihilominus alii meliores, alii deteriores ſunt haud dubie propter diligentiam. Nam quæ duces omnes norunt, & privatorum pars maxima; ea duces alii faciunt, alii non faciunt.

7. Verbi gratia, norunt omnes potius eſſe, ut qui per agrum hoſtium tranſeunt, inſtructis ordinibus iter faciant, quod ita dimicaturi commodiſſime ſint, ſi uſus ferat: hoc quum ſciant, inquam, alii præſtant, alii non.

8. Norunt omnes optimum eſſe, diur-

σάναι ἢ ἡμερινὰς ἢ νυκτερινὰς φρουράς. ἀλλὰ καὶ τούτου οἱ μὲν ἐπιμελοῦνται ὡς ἔχει ὅπως, οἱ δ' οὐκ ἐπιμελοῦνται.

θ'. Ὅταν τε αὖ ἀφ' ἑνὸς πορῶν ὦσιν, πάνυ χαλεπὸν εὑρεῖν ὅστις οὐ γιγνώσκει, ὅτι προκαταλαμβάνειν τὰ ἐπικαίρως χρήσιμον ἢ μή. ἀλλὰ καὶ τούτου οἱ μὲν ἐπιμελοῦνται ὅπως ποιῶσιν, οἱ δ' οὔ.

ι'. Ἀλλὰ καὶ κόπρον λέγουσι μὲν πάντες ὅτι ἄριστον εἰς γεωργίαν ἐστί, καὶ ὁρῶσι δὲ αὐτομάτως γιγνομένην, ὅμως δὲ ἀκριβοῦντες ὡς γίγνεται, καὶ ῥᾴδιον ὂν πολλαχοῦ ποιῆσαι, οἱ μὲν καὶ τούτου ἐπιμελοῦνται ὅπως ἀθροίζηται, οἱ δὲ προαμελοῦσι.

ια'. Καὶ τοι ὕδωρ μὲν ὁ ἄνω Θεὸς παρέχει, τὰ δὲ κοῖλα πάντα, τέλματα γίγνεται, ἡ γῆ δὲ ὕλην παντοίαν παρέχει, καθαίρειν δὲ δεῖ τὴν γλῆν τὴν μέλλοντα ἀπείρειν. ἃ δ' ἂν ἀποδῶν ἀναιρεῖται, ταῦτα εἴπης ἐμβάλλοι εἰς τὸ ὕδωρ, ὁ χρόνος ἤδη αὐτὸς ἂν ποιοίη, οἷς ἡ γῆ ἥδεται. ποία μὲν δὴ ὕλη, ποία δὲ γῆ ἐν ὕδατι σασίμῳ κόπρος γίγνεται;

ιβ'. Καὶ

diurnas & nocturnas excubias ante caſtra conſtitui: verum id quoque ut fiat, aliis eſt curæ, aliis non eſt.

9. Difficile ſit aliquem reperire, qui quum meatus anguſti tranſeundi ſunt, non intelligat potius eſſe, præoccupari opportuna loca, quam non: nihilominus hoc quoque alii faciunt, alii non.

10. Etiam fimum aiunt omnes ad agriculturam optimum quiddam eſſe, ac provenire hunc ſua ſponte vident: tamen utut accurate ſciant, quo pacto conficiatur, ac facile copiam ejus haberi poſſe, curam adhibent alii, ut colligatur, alii negligunt.

11. Atqui aquam Deus, qui ſupra nos eſt, ſuppeditat: & omnia cava, paluſtria fiunt: & variam materiem ſolum ipſum præbet, quod quidem ab ea purgare debet, qui ſementem eſt facturus. Quæ vero removentur, de iis in aquam conjectis tempus ipſum effecerit aliquid terræ gratum. Nam quæ materies, quæ terra non in aqua conſiſtente fimus fit?

12. Quam

ιβ'. Καὶ ὁπόσης δὲ θεραπείας δεῖται ἡ γῆ, ὑγροτέρα τε οὖσα πρὸς τὴν σπόρον, ἢ ἁλμωδεστέρα πρὸς φυτείαν, καὶ ταῦτα γιγνώσκουσι μὲν πάντες, καὶ ὡς τὸ ὕδωρ ἐξάγεται τάφρεσι, καὶ ὡς ἡ ἅλμη κολάζεται μιγνυμένη πᾶσι τοῖς ἀνάλμοις τε, καὶ ὑγροῖς, καὶ ξηροῖς, ἀλλὰ καὶ τούτων ἐπιμελοῦνται οἱ μέν, οἱ δ' οὔ.

ιγ'. Εἰ δέ τις παντάπασιν ἀγνὼς εἴη, τί δύναται φέρειν ἡ γῆ, καὶ μήτε ἰδεῖν ἔχοι καρπὸν, μηδὲ φυτὸν αὐτῆς, μήτε ὅτου ἀκοῦσαι τὴν ἀλήθειαν περὶ αὐτῆς ἔχοι, καὶ πολὺ μᾶλλον γῆς πεῖραν λαμβάνειν παντὶ ἀνθρώπῳ, ἵππου, πολὺ δὲ ῥᾷον, ἢ ἀνθρώπου; καὶ γὰρ ἔστιν ὅ, τι ἐπὶ ἀπατῇ δείκνυσιν, ἀλλ' ἁπλῶς ἅττε δύναται καὶ ἃ μὴ, σαφηνίζει τε καὶ ἀληθεύει.

ιδ'. Δοκεῖ δέ μοι ἡ γῆ καὶ τοὺς κακούς τε καὶ ἀγαθοὺς, τῷ εὔγνωστα καὶ εὐμαθῆ πάντα παρέχειν, ἄειστα ἐξετάζειν. οὐ γὰρ ὥσπερ τὰς ἄλλας τέχνας τοῖς μὴ ἐργαζομένοις ἔστι προφασίσασθαι, ὅτι οὐκ ἐπίσταντο,

12. Quam item curationem ſolum requirat, ſive humidius æquo ad ſementem, ſeu ad conſitionem ſalſius, norunt omnes: item quo pacto foſſis aqua educatur, & terra ſalſa corrigatur, miſcendo eam cum aliis non ſalſis, & humidis, & ſiccis: verum hæc quoque nonnulli diligentia ſua complectuntur, alii non item.

13. Quod ſi quis omnino ignoret, quid ferre ſolum poſſit, ac neque fructum ipſius aliquem, neque plantam inſpiciendi copiam habeat, neque ſit, ex quo verum audire de eo poſſit: annon multo facilius eſt cuivis homini facere ſoli periculum, quam vel equi, vel hominis? Nec enim quidquam eſt, quod fallendi cauſſa oſtentet: ſed ſimpliciter quid vel poſſit, vel non poſſit, declarat cum indicatione veritatis.

14. Videtur etiam mihi terra ignavos & induſtrios egregie explorare, quæ omnia ad cognoſcendum ac diſcendum facilia exhibeat. Non enim ut in artibus cæteris uti excuſatione inſcitiæ licet iis qui eas non exercent, ita etiam heic

σαντα, γῆν δὲ πάντες οἴδασιν ὅτι εὖ πάσχουσα εὖ ποιεῖ.

ιε'. Ἀλλ' ἡ μὲν γεωργία ὅτι σαφὴς ψυχῆς κατήγορος κακῆς. ὡς μὲν γὰρ ἂν δύναιτο ἄνθρωπος ζῆν ἄνευ τῆς ἐπιστήμης, οὐδεὶς τοῦτο αὐτὸς αὑτὸν πείθει. ὁ δὲ μήτε ἄλλην τέχνην δημιουργικὸν ἐπιστάμενος, μήτε γεωργεῖν ἐθέλων, φανερὸν ὅτι κλέπτων, ἢ ἁρπάζων, ἢ προδοσίαις ἀλλοτρίαις βιοτεύειν, ἢ παντάπασιν ἀλόγιστός ἐστι.

ις'. Μέγα δὲ διαφέρειν εἰς τὸ λυσιτελεῖν γεωργίαν ἔφη, καὶ μὴ λυσιτελεῖν, ὅταν ὄντων ἐργασίμων καὶ πλεόνων, ὁ μὲν ἔχῃ τινὰ ἐπιμέλειαν, ὡς τῇ ὥρᾳ αὐτῷ οἱ τῷ ἔργῳ οἱ ἐργάται ὦσιν, ὁ δὲ μὴ ἐπιμελῆται τούτου. ῥᾳδίως γὰρ ἀνὴρ εἷς πολλοὺς δέκα διαφέρει τῷ ἐν ὥρᾳ ἐργάζεσθαι, καὶ ἄλλος γε ἀνὴρ διαφέρει * τῷ περὶ τῆς ὥρας ἀπέναι.

ιζ'. Τὸ δὲ δι' ἐᾶν ῥᾳδιουργεῖν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τοὺς ἀνθρώπους,

heic fit: ſed terram norunt omnes, quum beneficium accipit, beneficium rependere.

15. Quæ autem per agriculturam exercetur, ea inſignis eſt ignavi animi accuſatrix. Nam poſſe hominem abſque neceſſario victu vivere, nemo ſibimet ipſi perſuadet. At qui artem aliam nullam, qua rem faciat, novit; neque agrum colere vult: is præ ſe fert, quod vel furando, vel prædando, vel mendicando victum quærere cogitet; aut omnino rationis omnis eſt expers.

16. Aiebat etiam multum in hoc, ut agricultura, vel fructuoſa ſit, vel cum detrimento conjuncta, ſitum eſſe; ſi, quum operarii ſunt, & quidem complures, alius curam adhibeat in hoc, ut operarii ſuo tempore opere faciundo occupentur, alius id non curet. Nam facile vir unus decem aliis præſtat, ſi ſuo tempore opus faciat: alius in hoc præſtat cæteris, quod ante tempus non diſcedit.

17. Permittere autem hominibus, ut toto die ſegniter opus faciant

ἀνθρώπους, ῥᾳδίως τὸ ἥμισυ διαφέρει τοῦ ἔργου παντός.

ιη'. Ὥσπερ καὶ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις πολλάκις τάδια διακόσια, ἔστιν ὅτε τοῖς ἑκατὸν σταδίοις διαύγχθεν ἀλλήλων ἄνθρωποι τῷ τάχει, ἀμφότεροι καὶ νέοι ὄντες καὶ ὑγιαίνοντες, ὅταν ὁ μὲν σκέψηται ἐφ' ὅπερ ὥρμηται βαδίζων, ὁ δὲ ῥᾳστωνεύῃ τῇ ψυχῇ, καὶ πολλάκις, καὶ ὑπὸ σκιᾶς ἀναπαυόμενός τε, καὶ θεώμενος, καὶ αὔρας πνεύων μαλακάς.

ιθ'. Οὕτω δὲ καὶ ἐν τοῖς ἔργοις πολὺ διαφέρουσιν εἰς τὸ ἀνύτειν οἱ σκέπτοντες ἐφ' ᾧπερ τεταγμένοι εἰσί, καὶ οἱ μὴ σκέπτοντες, ἀλλ' εὐλαβούμενοι σκοπάς τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι, καὶ ἐπιμηνοι ῥᾳδιουργεῖν.

κ'. Τὸ δὲ δὴ καὶ τὸ καλῶς ἐργάζεσθαι, ἢ κακῶς ἐπιμελεῖσθαι, τοῦτο δὴ τοσοῦτον διαφέρει, ὅσον ἢ ὅλως ἐργάζεσθαι, ἢ ὅλως ἀργὸν εἶναι. ὅταν σκαπτόντων, ἵνα ὕλης καθαρεὰ αἱ ἄμπελοι γένωνται, οὕτω σκάπτωσιν, ὥστε

ciant, id vero facile totius operis dimidiam partem differt & extrahit.

18. Sicut & itineribus ad ducenta ſtadia, nonnunquam homines à ſe invicem ſtadiis centum diſtant ob celeritatem, quanquam & ambo ſint juvenes, & valetudine integra utantur: quum ſcilicet unus id agit, cujus cauſſa proficiſcendi fecerat initium, alius animo eſt ſoluto, ac propter fontes, & ſub umbris quieſcendo ſe recreat, omniaque ſpectat, & auras teneras captat.

19. Sic etiam in ipſis operibus perficiendis multum inter ſe differunt ii qui agunt quod eſt ipſis mandatum, & qui hoc non agunt, ſed ne opus faciant, prætextus quoſdam inveniunt, conceſſa etiam otiandi facultate.

20. Recte autem opus facere, vel negligenter curam faciundo adhibere, tantum inter ſe diſcriminis habent, quantum inter ſe differunt prorſus opus facere, vel prorſus otioſum eſſe. Ut quum paſtinantes, qui purgare vites à materia vepribuſque debent, ſic paſtinant,

ὥστε πλείω καὶ καλλίω τὼ ὕλλω γίγνεσθαι, πῶς ἄτοπος ἂν ἀργὸν ἂν φήσαις εἶναι;

κα'. Τὰ οὖν σωτρίβοντα τοὺς οἴκους πολὺ μᾶλλον ταῦτά ἐστιν, ἢ αἰ λίαν ἀνεπιστημοσύναι. τὸ γὰρ τὰς μὲ δαπάνας χωρεῖν ἐποιεῖς ἐκ τῶν οἴκων, τὰ δὲ ἔργα μὴ τελεῖσθαι λυσιτελούντως τοῖς τὴν δαπάνην, ταῦτα ἤδη πάλαι δεῖ θαυμάζειν ἐὰν ἀντὶ τῆς εὐσεβείας ἔνδειαν παρέχηται.

κβ'. Τοῖς γε μέντοι ἐπιμελεῖσθαι δυναμένοις καὶ σωτεχαμένως γεωργοῦσιν ἀνυπικωτάτην χρημάτων κτῆσιν ἐστὶ γεωργία, καὶ αὐτὸς ἐπετήδευσε, καὶ ἐμὲ ἐδίδαξεν ὁ πατήρ. οὐδέποτε γὰρ εἴα χωρὶς ἐξεργασμένον ὠνεῖσθαι, ἀλλ' ὅτις ἢ δι' ἀμέλειαν ἢ δι' ἀδυναμίαν τῆς κεκτημένων καὶ ἀργὸς καὶ ἀφύτευτος εἴη, τοῦτον ὠνεῖσθαι παρήνει.

κγ'. Τοὺς μὲν γὰρ ἐξεργασμένους ἔφη καὶ πολλοῦ ἀργυρίου γίγνεσθαι, καὶ ἐπίδοσιν ἂν ἔχειν· τοὺς δὲ μὴ ἔχοντας ἐπίδοσιν, οὐδὲ ἡδονὰς ὁμοίας ἐνόμιζε παρέχειν· ἀλλὰ πᾶν κτῆμα

stinant, ut & copiosior & pulchrior materia succrescat; quo pacto non esse dixeris hoc otiosum?

21. Quæ igitur familias detrimento afficiant, multo magis hæc sunt, quam illæ imperitiæ nimiæ. Nam quum sumtus integri ex re familiari procedunt, opera vero non perficiuntur ita, ut ex sumtu aliqua redeat utilitas: mirum videri non debet, egestatem hinc pro abundantia rerum oriri.

22. Eum vero quæstum ex agricultura, qui diligentiam adhibere valentibus, & non sine contentione virium agriculturam exercentibus ad parandam rem efficacissimus est, pater meus & ipse fecit, & me docuit. Nunquam enim permittebat, ut agrum emerem cultum: sed hortabatur, ut eum, qui vel per negligentiam vel possessorum inopiam incultus, minimeque consitus esset, mercarer.

23. Nam agros excultos magno parari pretio dicebat, & incrementum nullum habere. Qui autem incrementum nullum haberent, eos neque voluptates pares suppeditare ducebat. Nimirum quid-

κτῆμα καὶ θρέμμα τὸ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἰὸν, τοῦτο καὶ εὐφραίνειν μάλιστα ᾤετο. οὐδὲν οὖν ἔχει πλείονα ἐπίδοσιν, ἢ χώρα ἐξ ἀργοῦ πάμφορος γιγνόμενος.

κδ'. Εὖ γὰρ ἴσθι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὅτι τῆς ἀρχαίας τιμῆς πολλοὺς πολλαπλασίους χώρους ἀξίους ἡμᾶς ἤδη ἐποιήσαμεν. καὶ τοῦτο, ὦ Σώκρατες, ἔφη, οὕτω μὲν πολλοῦ ἄξιον τὸ εὕρημα, οὕτω δὲ καὶ μαθεῖν ῥᾴδιον, ὥστε νυνὶ ἀκούσας σὺ τοῦτο, ἐμοὶ ὁμοίως ἐπιστάμενος ἄπει, καὶ ἄλλον διδάξεις, ἐὰν βούλῃ.

κε'. Καὶ ὁ ἐμὸς δὲ πατὴρ οὔτε ἔμαθε παρ' ἄλλου τοῦτο, οὔτε μεριμνῶν εὗρεν· ἀλλὰ διὰ τὸ φιλογεωργίαν καὶ φιλοπονίαν ἐπιθυμῆσαι ἔφη τοιούτου χωρίου, ὅπως ἔχοι ὅ, τι ποιοῖ ἅμα, καὶ ὠφελοῖμενος ἥδοιτο. ἰὼ γάρ τι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, φύσει (ὡς ἐμοὶ δοκεῖ) φιλογεωργότατος Ἀθηναίων ὁ ἐμὸς πατήρ.

κς'. Καὶ ἐγὼ μέν τοι ἀκούσας τοῦτο, ἠρόμην αὐτόν· Πότερα

quidquid vel poſſideretur, vel educaretur, quod in melius proficeret, id etiam plurimum delectationis afferre putabat. Nihil autem majus incrementum habet, quam ſi fundus fertiliſſimus ex inculto fiat.

24. Certe, mi Socrates, ſcire debes, nos complures fundos effeciſſe tales, ut jam multipliciter antiquum pretium ſuperent. Atque hoc inventum, Socrates, tanti eſt pretii, tamque ad diſcendum facile, ut quum modo primum illud audieris, æque tamen ejus peritus, atque ego, diſcedas: poſſiſque, ſi velis, alium etiam docere.

25. Meus quoque pater neque didicit illud ab alio, neque ſollicite meditando reperit: ſed propter ſtudium agriculturæ ac laborum, quo flagrabat, talem ſe fundum concupiviſſe narrabat, ut ſimul & quod ageret, & de quo utilitate percepta delectaretur, haberet. Erat enim à natura pater meus, mi Socrates, omnium Athenienſium, agriculturæ, mea quidem ſententia, ſtudioſiſſimus.

26. Quibus auditis, equidem ex ipſo quærebam: Utrum autem,

περὶ δέ, ὦ Ἰσχόμαχε, ὁπόσους ἐξειργάσατο χώρους ὁ πατὴρ, πάντας ἐκέκτητο, ἢ καὶ ἀπεδίδοτο, εἰ πολὺ ἀργύριον εὑρίσκοι; καὶ ἀπεδίδοτο νὴ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος· ἀλλὰ ἄλλον τοι εὐθὺς ἀντεωνεῖτο ἀργὸν, διὰ τὴν φιλεργίαν.

κζ'. Λέγεις, ἔφην ἐγὼ, ὦ Ἰσχόμαχε, τῷ ὄντι φύσει τὸν πατέρα φιλογεωργὸν εἶναι οὐδὲν ἧττον, ἢ οἱ ἔμποροι φιλόσιτοί εἰσι. καὶ γὰρ οἱ ἔμποροι, διὰ τὸ σφόδρα φιλεῖν τὸν σῖτον, ὅπου ἂν ἀκούσωσι πλεῖστον εἶναι, ἐκεῖσε πλέουσιν ἐπ' αὐτὸν, καὶ Αἰγαῖον, καὶ Εὔξεινον, καὶ Σικελικὸν πόντον περῶντες.

κη'. Ἔπειτα δὲ λαβόντες ὁπόσον δυνανται πλεῖστον, ἄγουσιν αὐτὸν διὰ τῆς θαλάττης· καὶ ταῦτα εἰς τὸ πλοῖον ἐνθέμενοι, ἐν ᾧ περ αὐτοὶ πλέουσι. καὶ ὅταν δεηθῶσιν ἀργυρίου, οὐκ εἰκῇ αὐτὸν, ὅπου ἂν τύχωσιν, ἀπίβαλον· ἀλλ' ὅπου ἂν ἀκούσωσι τιμᾶσθαί τε μάλιστα τὸν σῖτον, καὶ ἐπὶ πλείστου αὐτὸν ποιῶνται οἱ ἄνθρωποι, τούτοις αὐτὸν ἄγοντες ἀποδιδόασι. καὶ

tem, inquam, Iſchomache, pater tuus fundos omnes, quos excoluit, poſſedit ipſe: an etiam vendebat eos, ſi magnum aliquod pretium reperiret? Vendebat certe, ait Iſchomachus, verum mox viciſſim venditi loco alium emebat incultum, idque propter ſtudium faciundi operis, quod in ipſo erat.

27. Dicis tu, inquam ego, Iſchomache, patrem tuum revera nihilo minus à natura ſtudioſum agriculturæ fuiſſe, quam mercatores frumenti ſunt cupidi. Nam quia ſtudioſiſſimi ſunt frumenti, ubicunque maximam ejus eſſe copiam audierint, eo ſe navigiis conferunt, trajecto Ægeo, Euxino, Siculo mari.

28. Poſteaquam tantam ejus nacti ſunt copiam, quantam poſſunt maximam, per mare avehunt, & quidem illam in navim collocant, qua ipſimet vehuntur. Ubi pecunia ipſis opus eſt, non temere illud quovis loco abjiciunt: ſed ubi maximum ejus eſſe pretium audierint, & ubi ſint homines, qui frumentum quantivis æſtiment, illis afferunt, ac venditum tradunt.

Eodem

καὶ ὁ σὸς δὲ πατὴρ ὥτω πως ἔοικε φιλογεωργὸς εἶναι.

κθ'. Πᾶς ταῦτα δὲ εἶπεν ὁ Ἰσχόμαχος· Σὺ μὲ παίζεις, ἔφη, ὦ Σώκρατες· ἐγὼ δὲ καὶ φιλοικοδόμους νομίζω σοὶ δὴν ἥττον οἴεσθαι ἂν ἀποδιδῶναι ἐξοικοδομηθέντες τὰς οἰκίας, εἶτ' ἄλλας οἰκοδομῆσαι. νὴ Δία, ἐγὼ δέ γε σοὶ, ἔφη, ὦ Ἰσχόμαχε, ἐπομόσας λέγω, ἢ μὴ πιστεύειν σοι, φύσει νομίζειν φιλεῖν πάντας πάντας, ἀφ' ὧν ἂν ὠφελεῖσθαι νομίζωσιν.

ΚΕΦ. κα'.

Ἀτὰρ ἔννοιά γε, ἔφη, ὦ Ἰσχόμαχε, ὡς εὖ τῇ διανοήσει ὅλον τὸν λόγον βοηθοῦντα παρέχησαι. διανοεῖσθαι γάρ, τὴν γεωργικὴν τέχνην πασῶν εἶναι εὐμαθεστάτην. καὶ νῦν ἐγὼ ἐκ πάντων, ὧν εἴρηκας, τοῦτο ὥτως ἔχειν παντάπασιν οἶδα σοῦ ἀναπέπεισμαι.

β'. Νὴ Δί', ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος. ἀλλὰ τόδε τοι, ὦ Σώκρατες, τὸ πᾶσιν κοινὸν ταῖς ἐργάζεσι, καὶ γεωργικὴν,

Eodem modo pater tuus fuisse studiosus agriculturæ videtur.

29. Ad quæ Ischomachus: Jocaris tu quidem, ait, Socrates. Verum ego nihilominus exstruendarum ædium studiosos arbitror esse, qui ædificiis absolutis ea vendunt, ac alia deinde ædificant. Immo per Jovem, inquam, juratus dico tibi, mi Ischomache, omnino me tibi credere; qui existimes, omnes ea diligere, de quibus aliquid se percepturos utilitatis putant.

CAP. XXI.

VErum cogito, inquam, Ischomache, quam egregie totam orationem instituto argumento opitulantem exhibueris. Sumebas enim hoc argumentum, artem agriculturæ ad discendum inter omnes alias esse facillimam. Jam vero de omnibus, quæ dixisti, ita se hoc habere prorsus abs te persuasus sum.

2. Sic est, ait Ischomachus. De hoc autem, mi Socrates, quod omnibus est actionibus commune,

tum

γικῇ, ἢ πολιτικῇ, καὶ οἰκονομικῇ, καὶ πολεμικῇ, τὸ ἀρχικὸν εἶ), τοῦτο δὴ σωμολογῶ σοι ἐγὼ πολὺ διαφέρειν γνώμῃ τοὺς ἑτέρους τῶν ἑτέρων.

γ'. Οἷον καὶ ἐν τριήρει, ἔφη, ὅταν πελαγίζωσι, καὶ δέῃ περᾶν ἡμερίους πλοῦς ἐλαύνοντας, οἱ μὲν τῶν κελευστῶν λύονται τοιαῦτα λέγειν καὶ ποιεῖν, ὥστε ἀκονᾶν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τὸ ἐθέλοντας πονεῖν, οἱ δὲ οὕτως ἀγνώμονές εἰσιν, ὥστε πλεῖον ἢ ἐν διπλασίῳ χρόνῳ τὸν αὐτὸν ἀνύτουσι πλοῦν. καὶ οἱ μὲν ἱδρωοῦντες καὶ ἐπαινοῦντες ἀλλήλους ὅ, τε κελεύων καὶ οἱ πειθόμενοι ἀχθαίνουσιν, οἱ δὲ ἀνιδρωτὶ ἥκουσι, μισοῦντες τὸν ἐπιτάττοντα καὶ μισούμενοι.

δ'. Καὶ τῶν στρατηγῶν ταύτῃ διαφέρουσιν (ἔφη) οἱ ἕτεροι τῶν ἑτέρων. οἱ μὲν γάρ ὅτε ποιεῖν ἐθέλοντας, ὅτε κινδυνεύειν παρέχοντα, πείθεσθαί τε καὶ ἀξιοῦντας οὐδ' ἐθέλοντας, ὅσον ἂν μὴ ἀνάγκη ᾖ, ἀλλὰ καὶ μεγα-

tum agriculturæ tum adminiſtrationis civilis rationi, tum domeſticæ, tum bellicæ rei, nimirum ut quis regendi peritus ſit; aſſentior equidem tibi, alios aliis judicio multum præſtare.

3. Sicut in triremi, quum in alto diurnæ ſunt navigationes conficiendæ, alii ex eorum numero, qui hortando nautas excitant, ejuſmodi quædam proferre ac facere poſſunt, ut hominum animos exacuant ad ſponte laborandum: alii tam ſunt imperiti, ut duplo plus temporis in eadem navigatione conficiunda conſumant. Rurſus illi cum ſudore ac mutua prædicatione tam ejus qui cohortatur, quam qui obtemperant, de navi egrediuntur: hi ſine ſudore veniunt, ac non ſolum ipſi præfectum odere, ſed etiam præfectus ipſos viciſſim.

4. Eodem modo etiam imperatores alii ab aliis differunt. Nam alii milites exhibent ejuſmodi, qui neque laborem ullum ſuſcipere, neque periculum adire, neque dicto audientes eſſe, niſi quantum neceſſitas urgeat, velint; atq; etiam magni-

μεγαλωμύγς ἐπὶ τῷ ὀναπῦσθαι τῷ ἄρχοντι. οἱ δὲ αὐτοὶ ὗτοι καὶ ἀρχώμενοι ὑπισαμύγς παρέχυσιν, ἵν' τι τῶν ἀρχῶν συμβαίνῃ.

ε'. Οἱ δ' αὖ θεῖοι, καὶ ἀγαθοὶ, καὶ ὑπισήμονες ἄρχοντες, τοὺς αὐτοὺς τύπους, πολλάκις δὲ καὶ ἄλλυς παραλαμβάνοντες, ἀρχωμένυς τε ἔχυσιν ἀρχρόν τι ποιεῖν, καὶ πείθεσθαι οἰομένυς βέλτιον εἶ), καὶ ἀγαλλομένυς τῷ πείθεσθαι ἕνα ἕκαστον, καὶ σύμπαντας, πονεῖν ὅταν δέῃ, οὐκ ἀθύμως πονῦντας.

ς'. Αλλ' ὥσπερ ἰδιώταις ἔστιν οἷς ἐγγίγνεται φιλοπονία τις, ὕτω καὶ ὅλῳ τῷ στρατεύματι ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν ἀρχόντων ἐγγίγνεται καὶ τὸ φιλοπονεῖν, καὶ τὸ φιλοτιμεῖσθαι ὀφθῆναι καλόν τι ποιοῦντας ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος.

ζ'. Πρὸς ὁντινα δ' ἂν ἄρχοντα μᾶλλον σπεύδωσιν ὕτως οἱ ἑπόμενοι, ὗτοι δὴ ἐῤῥωμένοι γε ἄρχοντες γίγνονται, καὶ μὰ Δί' οὐχ οἱ ἂν αὐτῶν ἄρειστα τὸ σῶμα τῶν στρατιωτῶν ἔχωσι, καὶ

magnifice ſe efferant, propterea quod duci ſuo adverſentur. Iidem exhibent quoque nonnullos, qui, ſi quid accidat rei turpis, affici pudore neſciant.

5. Contra divini, & boni, & periti rectores, quum vel hos ipſos, vel alios etiam ſæpenumero accipiunt, talibus ipſis utuntur; ut turpe quiddam patrare verecundia præpediti nolint, ac rectius eſſe arbitrentur parere, atq; etiam ſinguli obedientia delectentur; & univerſi, quum labores ſuſcipi neceſſe eſt, non illubenter eos ſuſcipiant.

6. Nimirum ut privatis nonnunquam hominibus laboris ſtudium innaſcitur, ſic etiam in exercitu toto à bonis imperatoribus ſtudium quoddam excitari ſolet, ut omnes & laborare, & ambitioſe conſpici cupiant à rectore ſuo, dum præclarum aliquod facinus edunt.

7. Cæterum erga quoſcunque rectores hoc modo milites, qui eos ſequuntur, affecti ſunt, hi vero potentes rectores evadunt; non illi quidem, qui robuſtiore ſunt corpore præditi, quam ipſi milites; &

καὶ ἀκοντίζωσι, καὶ τοξεύωσιν ἄριστα, καὶ ἵππους ἔχοντες ἄριστον, ὡς ἱππικώτατα ἢ πελταστικώτατα ἂν κινδυνεύωσιν· ἀλλ' οἱ ἂν δύνωνται ἐμποιῆσαι τοῖς ἀπίστοις, ἀκολουθητέον εἶναι καὶ διὰ πυρὸς καὶ διὰ παντὸς κινδύνου.

η'. Τούτους δὴ δικαίως ἄν τις καλοίη μεγαλογνώμονας, ᾧ ἂν ταῦτα γιγνώσκοντες πολλοὶ ἕπωνται. καὶ μεγάλη χιεὶ εἰκότως ὅτῳ λέγοιτο πορεύεσθαι, ᾧ ἂν τῇ γνώμῃ πολλαὶ χεῖρες ὑπηρετεῖν ἐθέλωσι· καὶ μέγας πᾶ ἄντι ὅτῳ ἀνὴρ, ὃς ἂν μεγάλα δύνηται γνώμῃ διαπράξασθαι μᾶλλον, ἢ ῥώμῃ.

θ'. Οὕτω δὲ καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις ἔργοις, ἄν τε ἐπίτροπος ἢ ἀφεστηκὼς, ἄν τε καὶ ἐπιστάτης, ὃς ἂν δυνῆται παρασκευάσαι προθύμους καὶ ὠφελιμένους παρέχεσθαι εἰς τὸ ἔργον, καὶ συνεχῶς, οὗτοι δὴ οἱ ἀγαθοὶ εἰσιν ἐπὶ τἀγαθά, καὶ πολλοῦ τὴν οὐσίαν ποιοῦντες.

ι'. Τῷ δὲ δεσπότῃ ὑπαρχόντι, ὦ Σώκρατες, ἔφη, ὅτι ἔργον, ὅστις δύναται καὶ μέλλει βλάπτειν τὰ κακὸν τῶν ἐργατῶν, καὶ μέγιστα

& jaculandi ſagittandique artem optime tenent, ac optimum equum habent, ut tanquam præſtantiſſimi equites & cetrati ante alios diſcrimen adeant: ſed qui hoc in militum animis efficere poſſunt, ut per ignem, & quodvis periculum, ſequendum ſtatuant.

8. Hos certe merito quis magnanimos dixerit, quos ſequuntur multi eadem cum ipſis ſentientes. Itidem par fuerit dicere, magna cum manu eum proficiſci, cujus voluntati multæ manus obſequi volunt: ac magnus idem reapſe vir eſt, qui res magnas conſilio potius quam robore perficere poteſt.

9. Sic in operibus cujuſque ſuis, ſive villicus ſit, qui præeſt, ſeu magiſter operariorum, quicunque præſtare ſuos alacres, & contentis viribus laborantes, & aſſiduos poteſt; illi vero ſunt, qui proficiunt in bonis, & abundantiam quandam rerum ingentem comparant.

10. Domino certe, mi Socrates, ipſo in opere conſpecto, qui & ignavum operarium maximo afficere malo poſſit, & alacrem honore

μέγιστα πιμῶσαι τὸν θεόθυμον, εἰ μηδὲν ὀπίδυλον ποιήσουσιν οἱ ἐργάται, ἐγὼ μὲν αὐτὸν οὐκ ἂν ἀγάμιλω· ἀλλ' ὃν ἂν ἰδόντες κινηθῶσι, καὶ μένοι ἐκάστω ἐμπέσῃ τῆν ἐργατῆν, καὶ φιλονεικία θεὸς ἀλλήλους, καὶ φιλοπμία κεκτῆσθαι ἔχοντα, τοῦτον ἐγὼ φαίλω ἂν ἔχειν τι ἦθος βασιλικόν.

ια'. Καὶ ἔστι τοῦτο μέγιστον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἐν παντὶ ἔργῳ, ὅπου τι δι' ἀνθρώπων θεάτλεται, καὶ ἐν γεωργίᾳ δέ. οὐ μέντοι μὰ Δία τοῦτό γε ἔστιν ἐγὼ λέγω ἰδόντα μαθεῖν εἶναι, οὐδὲ ἅπαξ ἀκούσαντα, ἀλλὰ καὶ παιδείας δεῖν φημι τῷ ταῦτα μέλλοντι δυνήσεσθαι, καὶ φύσεως ἀγαθῆς ὑπάρξαι, καὶ (τὸ μέγιστον δὴ) θεῖον γενέσθαι.

ιβ'. Οὐ γὰρ πάνυ μοι δοκεῖ ὅλον τοῦτο τὸ ἀγαθὸν ἀνθρώπινον εἶναι, ἀλλὰ θεῖον, τὸ ἐθελόντων ἄρχειν σοφῶς δὲ δίδοται τοῖς ἀληθινῶς σωφροσύνῃ τετελεσμένοις. τὸ ἀκόντων τυραννεῖν δίδοσιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὧς ἂν

honore maximo ornare; si quidem nihil ab operariis insigne fiat, non possum equidem eum admirari: Quo vero conspecto moti fuerint, & quidam impetus operarios invaserit, itemque contentio mutua, & ambitio, quæ nemini non est optima, hunc equidem regium quoddam ingenium habere dixerim.

11. Atque hoc, mea quidem sententia, ut quovis in opere maximum est, ubi per homines aliquid efficitur, ita etiam in agricultura. Non tamen id profecto disci posse dico vel intuendo vel audiendo semel: sed equidem aio etiam institutione illi opus esse, qui præstare id velit, atque ut indoles in eo bona sit: quod denique maximum est, divinus sit homo necesse est.

12. Quippe non omnino mihi videtur totum hoc bonum humanum esse, ut aliquis non invitis imperet, sed divinum: quod quidem iis certo datur, qui revera prudentiæ sacris initiati sunt. At invitos tyrannide quadam premere, mea quidem sententia, da-

ἀν ἡγῶνται ἀξίους εἶ) βιοτεύειν, ὥσπερ ὁ Τάνταλος ἐν ᾅδου λέγεται ἀεὶ χρόνον προσδεχόμενος, φοβούμενος μὴ δὶς ἀποθάνῃ.

tur iis quos dignos esse dii statuunt, ut sic vitam degant, quemadmodum apud inferos agere Tantalum perhibent, in omne ævum metuentem ne bis moriatur.

Variæ

Variæ Lectiones cum Annotatiunculis.

PAG. 1. (a) Eſſe librum hunc, qui inſcribitur Oeconomicus, quintum (nec tamen, ut vult Leunclavius, ultimum) Memorabilium ex eo colligi poteſt, quod præfationem (ut alii libri ſingulares) aliquam peculiarem non habeat: ſed contra, initium ejus omnino tale ſit, quale 2di, 3tii, 4ti Memorabilium: adeo ūt hunc cohærere cum libris præcedentibus, facile quivis ex verbis ejus primis animadvertat, maxime ſi legatur (quemadmodum in nonnullis editt. ſcribitur) Ἤκουσα δέ ποτε αὐτοῦ καὶ περὶ οἰκον τοιάδε διαλεγομένου. Oeconomici vero titulum inde nactus eſt, quod, ut alii Memorabilium libri ſinguli diſputationes diverſas ac plures continent, ita heic de adminiſtratione domeſtica ſola differatur. *p.* 22. *l.* 1. fortè κωλύον τὸ ὄφσκοπ. *p.* 30. *l.* 4. Legendum αὐτὸς, & voc. ἔφη expungendam. *p.* ibid. (b) Conſule Cl. Brown M. D. de horto Cyri ſive Quincunce. *p.* 41. (c) Hujus loci (ut & aliorum complurium) interpretatio occurrit in fragmentis Oeconomicorum Ciceron. quæ proinde conſulas ad calcem libri adjecta. *p.* 44. *l.* 7. al. ἐδαμῶς. ibid. (d) Hinc Ciceronis Oeconomicorum libri primi præcipua pars, dans præcepta matrifamilias de eis, quæ domi agere debeat. *Servius.* *p.* 45. rectius αὐτά. *p.* 48. *l.* 11. rectius ὅτι *p.* 62. *l.* 14. al. ἂν ἡμῖν. *p.* 77. (g) Libri 2di Oeconomicorum Ciceron. principium, quo præcepta patrifamilias de iis dantur, quæ foris agere debeat. *Servius* *p.* 82. (h) Hac voce Cic. & Vitruv. utuntur, eaque porticus ſignificatur, in qua per hyemem athletæ ſe exercent. *p.* 103. *c.* 16. Hinc liber 3us Oeconomicorum Ciceron. è Xenophonte qui agriculturam continet. *Servius.* *p.* 115. fortè τὴμπαλιν. *p.* 118. *l.* 4. rectius ποδιαίν. *p.* 122. *l.* 9. forte ſcribendum ἄν. *p.* 128. *l.* 15. leg. πρὶν μὴ πρὸ τῆς.

FRAGMENTA
Ciceronis
OECONOMICORUM
E XENOPHONTE

FRAGMENTA *Ciceronis* OECONOMICORUM E XENOPHONTE.

INterpretatus eſt Cicero Oeconomicum Xenophonteum, aut potius Oeconomica ſua è Xenophonte deſumpſit, non tam interpretem ageus quam Paraphraſten. Porro autor eſt Servius Oeconomica Ciceroniana in tres libros fuiſſe diviſa, (ea diſtinctionis habita ratione, quam in Annott. aſſignavimus,) cum in nullis Græcis exemplaribus Oeconomici Xenophontei tripartita iſta extet diviſio. Nihilominus viſum erat non abs re fore, ſi fragmenta quæ ſuperſunt omnia Oeconomicorum Ciceron. heic ad calcem abjicerentur, cum hac lege id conſtiterit quod ſupra monuimus, ac inſuper quanto in pretio habuit Cicero librum hunc Xenoph. qui Oeconomicus inſcribitur, de quo (cateriſque omnibus Xenophontis libris) ita ille:

Cato major ſive de ſenectute.

Multas ad res perutiles Xenophontis libri ſunt: quos legite (quæſo) ſtudioſe, ut facitis: quam copioſe ab eo Agricultura laudatur in eo libro qui eſt de tuenda re familiari, qui Oeconomicus inſcribitur?

Fragmenta Oeconomicorum
CICERONIS.

Lib. I.

PAG. 41. l. 9. Oecon. Xenoph. ὃς ἐμοὶ δοκεῖ &c.] Homo ex eo numero hominum, qui apud nos hoc nomine dignantur. *Priſc. l.* 8.

P. 46. l. 3. ib. πρὸς θεῶν &c.] Quid igitur, proh Deum immortalium, primum eam docebas? quæſo. *Donat. in Ter.*

P. 48. l. 9. Ἐμοὶ γάρ τοι &c. ad p. 51. l. 9. τὸ ἕτερον δυνάμενον.] Maritale conjugium ſic comparatum eſt natura, ut non ſolum jucundiſſima, verum etiam utiliſſima vitæ ſocietas iniretur, & ne genus humanum temporis longinquitate occideret: propter hoc mas cum fœmina eſt conjunctus: deinde ut ex hac eadem ſocietate mortalibus adjutoria ſenectutis, nec minus propugnacula præparentur: tum etiam, cum victus & cultus humanus non, uti feris, in propatulo, ac ſilveſtribus locis, ſed domi ſub tecto accurandus eſſet, neceſſarium fuit, alterutrum foris ſub dio eſſe, qui labore & induſtria compararet; intus, qui tectis reconderet atque cuſtodiret: ſiquidem vel ruſticari, vel navigare, vel etiam alio genere negotiari neceſſe erat, ut aliquas facultates acquireremus. Cum vero paratæ res ſub tectum eſſent congeſtæ, alium eſſe oportuit, qui & illatas cuſtodiret, & cætera conficeret opera, quæ domi deberent adminiſtrari:

ſtrari: nam & fruges & cætera alimenta terreſtria indigebant tecto: & ovium, cæterarumque pecudum fœtus, atque fructus clauſtro cuſtodienda erant, nec minus reliqua utenſilia, quibus aut alitur hominum genus, aut etiam excolitur. Quare cum & operam, & diligentiam ea, quæ poſuimus, deſiderarent, nec exigua cura foris acquirerentur, quæ domi cuſtodiri oporteret: jure, ut dixi à natura comparata eſt opera mulieris ad domeſticam diligentiam, viri autem ad exercitationem forenſem, & extraneam: itaque viro calores, & frigora perpetienda, tum etiam itinera, & labores pacis ac belli, id eſt, ruſticationis & militarium ſtipendiorum, diſtribuit: mulieri deinceps, quod omnibus his rebus fecerat inhabilem, domeſtica negotia curanda tradidit. Et quoniam hunc ſexum cuſtodiæ & diligentiæ aſſignaverat, idcirco timidiorem reddidit, quam virilem: nam metus plurimum confert ad diligentiam cuſtodiendi. Quod autem neceſſe erat foris, & in aperto victum quærentibus nonnunquam injuriam propulſare, idcirco virum quam mulierem fecit audaciorem. Quia vero partis opibus æque fuit opus memoria & diligentia: non minorem fœminæ, quam viro earum rerum tribuit poſſeſſionem. Tum etiam, quod ſimplex natura non omnes res commodas amplecti volebat, idcirco alterum alterius indigere voluit: quoniam quod alteri deeſt, præſto plerumque eſt alteri. *Colum. l.* 12. c. 1.

P. 56. l. ult. ἔστι μὲν γὰρ πενία &c. ad p. 57. l. 13. χρῆσθαι.] Nam vetus eſt proverbium, paupertatem certiſſimam eſſe, cum alicujus indigeas, uti eo non poſſe, quia ignoretur, ubi projectum jaceat quod deſideretur: itaque in re familiari laborioſior eſt negligentia quam diligentia. Quis enim dubitet, nihil

nihil esse pulchrius in omni ratione vitæ, dispositione atque ordine? quod etiam ludicris spectaculis licet sæpe cognoscere. Nam ubi chorus canentium, non certis modis, neque numeris præeuntis magistri consensit, dissonum quiddam, ac tumultuosum audientibus canere videtur. At ubi certis numeris, ac pedibus, velut facta conspiratione consensit, atque concinuit: ex ejusmodi vocum concordia, non solum ipsis canentibus, amicum quiddam & dulce resonat, verum etiam spectantes audientesque lætissima voluptate permulcentur.

P. 67. l. 5. Ἐπὶ δὲ πᾶσι διηλθομεν &c. ad finem p. 68.] Præparatis idoneis locis, instrumentum & supellectilem distribuere cœpimus, ac primum ea secrevimus, quibus ad res divinas uti solemus: postea mundum muliebrem, qui ad dies festos comparatur; deinde virilem: item dierum solemnium ornatum, nec minus calceamenta utrique sexui convenientia: tum jam seorsim arma, ac tela seponebantur, & in altera parte instrumenta, quibus ad lanificia utuntur: post quæ ad cibum conficiendum vasa (ut assolent) constituebantur: inde, quæ ad lavationem, quæ ad exornationem, quæ ad mensam quotidianam atque epulationem pertinerent, exponebantur: postea ex iis quibus quotidie utimur, quod menstruum esset, sepositimus: quod annuum quoque in duas parteis divisimus: nam sic minus fallit, qui exitus futurus sit. Hæc postquam omnia secrevimus, tum suo quæque loco disposuimus: deinde quibus quotidie servuli utuntur, quæ ad lanificia, quæ ad cibaria coquenda & conficienda pertinent, hæc ipsa iis, qui uti solent, tradidimus, & ubi ea ponerent, demonstravimus, & ut salva essent, præcepimus. Quibus autem ad dies festos, & ad hospitum adventum utimur,

hæc primo tradidimus, & loca ſingula demonſtravimus, & cuique ſua annumeravimus, atque annumerata ipſi exſcripſimus, eamque admonuimus ut quodcunque opus eſſet, ſciret unde daret: & meminiſſet atque adnotaret, quid, & quando, & cui dediſſet, & cum recepiſſet, ut quidque ſuo loco reponeret. *Colum.*

LIB. II.

P. 86. l. 10. Πότερα δὲ &c.] Utrumne, Iſchomache, inquam, ſi res familiaris deſideraſſet, mercari villicum tanquam fabrum, an ipſe inſtituere conſueviſti? Ego vero ipſe inſtituo. Etenim qui me abſente in meum locum ſubſtituitur, & vicarius meæ diligentiæ ſuccedit, is ea quæ ego, ſcire debet. *Colum.* l. 2. c. 1.

LIB. III.

P. 107. l. 3. Οἶδα μὲν ἔγωγε &c.] Nullo modo facilius arbitror poſſe neque herbas areſcere & interfici: neque terram ab ſole percoqui. *Nonius.*

P. 123. l. 7. Οταν δὲ καιρὸς ᾖ &c.] Cum vero affecta jam prope æſtate uvas à ſole interficere tempus eſt. *Non.*

P. 124. l. ult. ἀδ' οἶνον &c.] Qui neque ſerit vitem, neque quæ ſata eſt, diligenter colit: oleum, ficus, poma non habet. *Macrob.* l. 3. c. 10.

Hic commode addi poteſt id quod de Cyro minore & Lyſandro, ex Oecon. Xenoph. in libellum ſuum, qui Cato major inſcribitur, Cicero ita tranſtulit.

P. 29. l. ult. Oecon. Xenoph. Οὕτω τοίνυν ὁ Κῦρος &c.] Socrates in eo libro loquitur cum Critobulo, Cyrum minorem, regem Perſarum, præſtantem ingenio, atque imperii gloria, cum Lyſander Lacedæmonius,

monius, vir ſummæ virtutis, veniſſet ad eum Sardes, eique dona à ſociis attuliſſet, & cæteris in rebus comem erga Lyſandrum atque humanum fuiſſe, & ei quendam conſeptum agrum, diligenter conſitum, oſtendiſſe. Cum autem admiraretur Lyſander, & proceritates arborum, & directos in quincuncem ordines, & humum ſubactam atque puram, & ſuavitatem odorum, qui afflarentur è floribus, tum dixiſſe; Mirari ſe non modo diligentiam, ſed etiam ſollertiam ejus, à quo eſſent illa dimenſa, atque deſcripta: & ei Cyrum reſpondiſſe: *Atqui ego omnia iſta ſum dimenſus, mei ſunt ordines, mea deſcriptio, multæ etiam iſtarum arborum mea manu ſunt ſatæ.* Tum Lyſandrum, intuentem ejus purpuram, & nitorem corporis, ornatumque Perſicum, multo auro, multiſque gemmis, dixiſſe: *Recte vero te, Cyre, beatum ferunt, quoniam virtuti tuæ fortuna conjuncta eſt.*

BODLEIANA BIBLIOTHECA

FINIS.

Αλλ' εγω ω Κυρε εφη ο Λυσανδρος θαυμαζω μεν κ τ λ

Ἐν ἀπαθείᾳ οὖν μοι δοκῶ τὸ πρωτεῖον
πεπιστεῦσθαι μαλιστ' ὄν, τὸ τὸν μὲν πεπιθόμενον
ἐπαινεῖν τε καὶ τιμᾶν, τὸν δὲ ἀπειθοῦντα ἀτιμάζειν
τε καὶ κολάζειν. This is the observation of Cyrus,
to which Cambyses answers. Ἐπὶ μὲν γε τὸ ἀναγκῆ
πείθεσθαι, αὐτὸ ὦ πάτερ οὐδὲν δεῖ. ἐπὶ δὲ τὸ παλὼ κρεῖττον καὶ
τοῦτο, τὸ ἑκόντας πείθεσθαι, ἀλλὰ δυοῖν τὸ μὴ ἕν. ἐπὶ
ὃν γὰρ ἂν ἡγεμονεύσῃ πεῖσαι τὸ σύμφρονος ἑαυτοῖς φρονεῖν
μᾶλλον ἑαυτῶν εἶναι. τούτῳ οἱ ἄνθρωποι ὑπερηδέως
πείθονται. καὶ πῶς οὐ τὸν ὦ πάτερ τοιαύτην δόξαν τὸ φρονιμώτερον δοκεῖν εἶναι πρὸς τοῦτο μάλιστα παρασκευάζεσθαι
ἂν δύναιτο; οὐκ ἔστιν ὅπως ὦ πάτερ, συντομώτερα ὁδὸς
εἶναι ὧν ἂν βούλῃ δοκεῖν φρόνιμος εἶναι, ἢ τὸ φρονεῖσθαι
εἶναι τούτων φρόνιμον.
Κάλλιστον, τὸ αἰεὶ δύνασθαι εὐπορεῖν τῆς βουλῆς· τὸ δὲ
συνηδόμενον τε φαίνεσθαι ἢ τι ἀγαθὸν αὐτοῖς συμβαῖνῃ,
καὶ συναλγοῦν ἢ τι κακόν, ἢ συνεπιχείρειν προ-
θυμούμενον ταῖς ἀπορίαις αὐτῶν, καὶ προσέχειν
μᾶλλον τὸν νοῦν ὅπως ὀφελῶσι ἢ προνοεῖν πεπεισμένον ὡς χάριν
ὀφλήσονται, ἐπὶ ταῦτα πῶς οὐ μᾶλλον συμπαραμυθεῖται.

Κατανοεῖ δὲ ὡς ἄνθρωποι μὲν αἱροῦνται πρᾶξις εἰκῆ
ζητεῖν, εἰδότες δὲ φεύγειν, ἀπὸ ποίας ἔσται αὐτοῖς τἀγαθὸν
οὗτοι χρατίστοι εἶναι δοκοῦσι γιγνώσκειν, οἱ ἂν ἀφεστῶσι τῶν πολλῶν
πρόνοιαν τὸν νοῦν, ἐπὶ ἐν ἔρημον τεθεωρῆσθαι.

Ὁ μὲν ἀλαζὼν ἐμοὶ γε δοκεῖ ὄνομα κεῖσθαι, ἐπὶ τοῖς προσποιουμένοις
ἢ πλουσιωτέροις εἶναι ἢ εἰσὶ, ἢ ἀνδρειοτέροις, ἢ σοφωτέροις ἃ μὴ
ἱκανοὶ εἰσὶν ὑπομένειν.

Πολλάκις τοίνυν πλείονας ὁμολογουμένας λαμβάνουσιν οἱ φοῦλοι
ἢ οἱ σπουδαῖοι. ἡ γὰρ πονηρία διὰ τῶν παραυτίκα κόσμον
προσφορωτάτη, ταύτης ἔχει σύμφυτον δοῦσα πᾶσιν αὐτὴν
ὁμολογουμένην. ἡ δὲ ἀρετὴ πρὸς ὀψὲ ἀγαθὸν ἀγαγεῖν ἡ πάνυ δεινὴ
ἔστιν ἐν τῷ παραυτίκα εἰκῆ συντετάσθαι.